

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ  
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

## Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

Θ Ε Μ Α

# ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΑΠΑΔΙΟΝΥΣΙΟΥ



ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:

ΔΡΑΚΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΚΑΤΡΑΝΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΚΟΛΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΠΑΤΡΑ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1995

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	7708
----------------------	------

## Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

#### ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Τα φαινόμενα και η προβληματική τους.....	1
1.2 Η εξέλιξη του θεσμού της αγοράς εργασίας.....	2
1.3 Σύντομη ιστορική ανασκόπηση των θεωριών.....	4

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

#### ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ ΣΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΣΤΑΤΙΚΗΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή.....	6
2.2 Ενεργός ζήτηση, μισθοί και απασχόληση.....	7
2.3 Συνάρτηση παραγωγής και ζήτηση εργασίας.....	9
2.4 Η απλή συνάρτηση προσφοράς εργασίας.....	13
2.5 Αγορά εργασίας και καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος.....	15
2.6 Η συνάδοση συνολικής ζήτησεως προϊόντος.....	20
2.7 Τιμές, προϊόν και απασχόληση στη γενική ισορροπία.....	25

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

#### Ο ΒΑΣΜΟΣ ΕΥΚΑΜΨΙΑΣ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΩΝ

3.1 Ασυμμετρία στην ευκαμψία των χρηματικών μισθών.....	31
3.2 Συγκυριακές και διαρθρωτικές στενότητες στην αγορά εργασίας.....	35
3.3 Η πληροφοριακή θεμελίωση της συμπεριφοράς των εργαζομένων.....	38
3.4 Το υπόδειγμα αναζητήσεως - Α'.....	41
3.5 Το υπόδειγμα αναζητήσεως - Β'.....	46
3.6 Χαρακτηριστικά της πληροφοριακής ανεργίας.....	51
3.7 Εκούσια και ακούσια ανεργία.....	54

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

#### Η ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS ΚΑΙ Η ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

4.1 Η αναλυτική θεμελίωση της καμπύλης PHILLIPS.....	59
4.2 Κυκλική συσχέτιση πληθωρισμού και ανεργίας.....	65
4.3 Πληθωριστικές προσδοκίες και η μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS.....	69
4.4 Επιλογή στόχων πολιτικής.....	74
4.5 Το φυσικό ποσοστό ανεργίας και το θεώρημα του επιταχυνόμενου πληθωρισμού.....	78
4.6 Επιχειρηματική μισθολογική πολιτική και μεταβολές στην προσφοράς εργασίας.....	81

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

#### ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΖΗΤΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ

5.1 Τα στοιχεία μιας συνθετικής θεωρίας πληθωρισμού.....	86
5.2 Η υπόθεση του πληθωριστικού κενού.....	89
5.3 Το υπόδειγμα της πληθωριστικής οιονεί - ισορροπίας.....	92
5.4 Πληθωρισμός ζήτησεως και η αγοσά δανειακών κεφαλαίων.....	96
5.5 Πληθωρισμός ζήτησεως και πληθωρισμός κόστους.....	101

5.6 Ένα δυναμικό υπόδειγμα πληθωρισμού κόστους.....	105
5.7 Πληθωρισμός και νομισματική επέκταση.....	107

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

### Η ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΣΤΑΣΙΜΟΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

6.1 Θέματα της μακροχρόνιας προοπτικής.....	109
6.2 Συσσώρευση κεφαλαίου και απασχόληση στο υπόδειγμα του DOMAR.....	111
6.3 Το υπόδειγμα ασταθούς μεγεθύνσεως του HARROD.....	114
6.4 Ο νόμος του OKUN και το ποσοστό ανεργίας σε μια μεγεθυνόμενη οικονομία	116
6.5 Ανεργία, πληθωρισμός και οικονομική μεγέθυνση.....	118
6.6 Επενδύσεις, παραγωγικότητα, πληθωρισμός και ανεργία.....	121
6.7 Ένα απλό υπόδειγμα στασιμοπληθωρισμού.....	124
6.8 Απόπειρες ερμηνείας του στασιμοπληθωρισμού.....	126

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στατιστικοί πίνακες απο την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.....128-155

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

---

Ι. ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ

Τα φαινόμενα της ανεργίας και του πληθωρισμού αποτελούν τις σπουδαιότερες εκδηλώσεις αταραχής ή μη-ισορροπίας στην οικονομία της αγοράς, και σαν τέτοια έχουν προβληματίσει τόσο την οικονομική θεωρία όσο και την οικονομική πολιτική. Η επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού, χαμηλού δηλαδή ποσοστού ανεργίας, και η ελαστικότητα του γενικού επιπέδου των τιμών ή, έστω, η επίτευξη ενός όσο γίνεται χαμηλού επιπέδου πληθωρισμού, συνιστούν τις δύο βασικότερες επιδιώξεις της ακολουθούμενης οικονομικής πολιτικής, οποιασδήποτε κυβερνήσεως σε οποιαδήποτε χώρα.

Το πρόβλημα της ανεργίας, ιδιαίτερα μετά τη μεγάλη κρίση του 1930, δημιούργησε την ανάγκη αντιμετώπισεώς του με όσα μέσα μπορούσε να διαθέσει η οικονομική πολιτική, η οποία και η επιδίωξη της οποίας νομιμοποίησε ακόμα και τον μέχρι τότε απαράδεκτο για τον καπιταλιστικό κόσμο κρατικό παρεμβατισμό. Η θεωρητική θεμελίωση της ανάγκης για κρατικό παρεμβατισμό προέκυψε σαν το κύριο αποτέλεσμα της "κεϋνσιανής επανάστασεως" στην οικονομική σκέψη, σύμφωνα με την οποία το επίπεδο απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού μιας χώρας εξαρτάται βασικά από το μέγεθος της συνολικής ενεργού ζήτησεως για το προϊόν που παράγουν οι απασχολούμενοι εργαζόμενοι. Κατά συνέπεια, οι κυβερνήσεις έχουν καθήκον να χρησιμοποιούν μέσα οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής, για να τονώσουν ιδιαίτερα τη συνολική ενεργό ζήτηση, όταν αυτή διαμορφώνεται σε επίπεδο το οποίο δεν προκαλεί την πλήρη απασχόληση. Ο λόγος για τον οποίο η αποφυγή και η καταπολέμηση της ανεργίας και του πληθωρισμού αποτελούν θεμελιώδεις στόχους της οικονομικής πολιτικής, είναι το γεγονός ότι και τα δύο αυτά διαταρακτικά φαινόμενα συνεπάγονται ένα σημαντικό οικονομικό, κοινωνικό, και καπολιτικό κόστος. Είναι πρώτα απ' όλα το κόστος του να παραμένουν αδρανείς άνθρωποι, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην αύξηση της παραγωγής. Έχουμε έτσι μια διαφυγόν προϊόν, που μετατρέπεται σε διαφυγόν εισόδημα. Η κεϋνσιανή θεωρία της ενεργού ζήτησεως μας διδάσκει τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα αυτής της καταστάσεως, αφού τα χαμηλά εισοδήματα τείνουν να διαιωνίσουν την οικονομική στασιμότητα και την ανεργία, και αν η συνολική ενεργός ζήτηση καθιλώνεται και αυτή αναγκαστικά. Το κόστος όμως της ανεργίας δεν περιορίζεται στο διαφυγόν εισόδημα, αλλά έχει και μια βαθύτερη ανθρώπινη διάσταση. Ο ικανός να εργασθεί άνθρωπος, που ζητάει και δεν μπορεί να βρει απασχόληση, στερώνεται να του στερείται ένα από τα βασικά του δικαιώματα, που είναι η εργασία. Η εργασία, η παραγωγική απασχόληση, πέρα από το να εξασφαλίζει τα μέσα για τη συντήρηση του ατόμου και της οικογένειάς του, αποτελεί συστατικό σιχείο της υποστάσεως του ανθρώπου. Ο άνθρωπος δε θέλει να είναι ή να χαρακτηρίζεται αδρανής, και έτσι μπορεί να θεωρηθεί σαν μια φυσική προϋπόθεση για τη διατήρηση της σωματικής και πνευματικής του υγείας.

Η ανεργία ωθεί τους ανθρώπους σε αντικοινωνική συμπεριφορά και το κοινωνικό σύνολο σε παθολογικές καταστάσεις, με αστάθμητες προεκτάσεις. Το κόστος του πληθωρισμού μπορεί να μετρηθεί σε οικονομικό και ευρύτερο κοινωνικό-ψυχολογικό κόστος.

Πρώτο αναφέρεται στη διαστρέβλωση που προκαλεί ο πληθωρισμός στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος (πληθωρισμού τιμών και αγοράς, με αποτέλεσμα τη μείωση της αποδοτικότητας του συστήματος παραγωγής και κατανομής των πόρων στις εναλλακτικές τους χρήσεις. Το οικονομικό αυτό κόστος προέρχεται από το γεγονός ότι ο πληθωρισμός παραμορφώνει την πραγματική σχέση τιμών με τις σχετικές τιμές των αγαθών και υπηρεσιών, και κάνει έτσι δυσκολότερο τον προσδιορισμό του "κόστους ευκαιρίας" των ανθρώπινων και μη-ανθρώπινων παραγωγικών πόρων. Αν τόσο ο πληθωρισμός όσο και η ανεργία, θεωρούνται σαν αποφευκτέα κακά, και επομένως οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής, δεν εύκολο να προσδιορισθεί ποιο από τα δύο είναι χειρότερο, ή στην καταπολέμηση ποιού από τα δύο θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα.

Πέλος, υπάρχουν διαφορές απόψεων για το πως θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μια ορισμένη κατάσταση πληθωρισμού ή ανεργίας, τόσο στην περίπτωση όπου υπάρχει ή υποτίθεται ότι υπάρχει μία ανταλλακτική σχέση (TRADE-OFF) ανάμεσα στο ποσοστό πληθωρισμού και το ποσοστό ανεργίας, όσο και στην περίπτωση όπου τα δύο αυτά φαινόμενα εμφανίζονται να συσχετίζονται θετικά μεταξύ τους. Οι διαφορές αυτές απόψεων πηγάζουν από διαφορετικές θεωρητικές προθέσεις για αρχικά αίτια των φαινομένων αυτών, αλλά και από το γεγονός ότι,

η αντιμετώπιση του πληθωρισμού και της ανεργίας εξαρτάται από χειρισμούς και μηχανισμούς που συνδέονται με όλη την πολυπλοκότητα του μακροοικονομικού συστήματος. Πρακτικά, πάντα ξεκινάμε από κάποια εμπειρική παρατήρηση, από κάποια πρόσιαρη, και όχι πάντα αναμφίβολη στατιστική. Η εμπειρική αυτή πρώτη ύλη θα πρέπει να τροφοδοτηθεί σε κάποιο θεωρητικό σχήμα, σε κάποιο "υπόδειγμα", για να μπορέσουμε να δούμε τη σημασία της και για να καταλήξουμε σε κάποιο συμπέρασμα πολιτικής. Με βάση τη λογική αυτή, θεωρία και εμπειρική παρατήρηση συμβαδίζουν: η θεωρία είναι απαραίτητη για την κατανόηση της εμπειρικής πρώτης ύλης, αλλά και η στατιστική επεξεργασία του εμπειρικού αυτού υλικού είναι απαραίτητη για να ελέγξουμε τη χρησιμότητα ενός θεωρητικού υποδείγματος.

## 1.2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το πρόβλημα της ανεργίας είναι πολύπλοκο και, σε κάποιο βαθμό, άλυτο. Οπωσδήποτε δεν θα αποτελούσε αντικείμενο μελέτης και προβληματισμού, για οικονομολόγους και κυβερνήσεις, εάν είχε βρεθεί ένας τρόπος οριστικής αντιμετώπισής του, ή εάν η οικονομία διέθετε δικούς της αυτόματους μηχανισμούς που να εγγυούνται την επίτευξη πλήρους απασχολήσεως χωρίς να χρειάζεται η παρέμβαση της οικονομικής πολιτικής. Ο σύγχρονος οικονομολόγος μπορεί να συμπεράνει ότι, όσο απλούστερη και απωστηρότερα ιεραρχημένη είναι η κοινωνική δομή και οργάνωση, τόσο λιγότερο είναι η ανεργία πρόβλημα που απαιτεί εξήγηση και τρόπο αντιμετώπισής της.

Αν και ανεργία με τη μορφή που σήμερα την εννοούμε, ίσως να υπήρχε από πολύ παλιά, τα πρώτα συμπτώματα μαζικής εμφάνισης της παρατηρήθηκαν από τις πρώτες περιόδους της βιομηχανικής επανάστασης. Από τότε άρχισε μία διαδικασία, ακόμα εμφανής στις χώρες που περνάνε τώρα τη φάση της εκβιομηχανίσεώς τους, που τα κύρια χαρακτηριστικά της είναι: Πρώτο, το σπάσιμο των παραδοσιακών και φεουδαρχικών δεσμών στις σχέσεις εργασίας, κυρίως στις αγροτικές και οικοβιοτεχνικές ασχολίες, και η βαθμιαία αντικατάστασή τους με αγοραία συμβατική σχέση ανάμεσα σε εργοδότη και εργαζόμενο. Δεύτερο, η μαζική μετανάστευση από τις αγροτικές περιοχές στα αστικά κέντρα, όπου η αυξανόμενη ζήτηση για εργατικό δυναμικό τόσο στη βιομηχανία όσο, αργότερα, και στον τομέα των υπηρεσιών. Με άλλα λόγια, η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που εμφανίσθηκε και συνδέεται με το μετασχηματισμό μίας δυναμικής οικονομίας, που βασικά σημαίνει την εκβιομηχανίση της. Συνεπαιόλου-θο της διαδικασίας αυτής είναι η δημιουργία μιας βιομηχανικής εργατικής τάξεως (που σήμερα διευρύνθηκε στην εργατική τάξη γενικά), δηλαδή μίας κατηγορίας εργαζόμενων που ο μοναδικός βιοποριστικός τους τρόπος είναι η με αντιμισθία παροχή των υπηρεσιών τους σε κάποιον εργοδότη. Με τον τρόπο αυτό η προσφορά εργασίας (από την πλευρά του εργαζόμενου) και η ζήτηση εργασίας (από την πλευρά του εργοδότη) αποκτούν μία αυτοτέλεια η μία από την άλλη, αφού το μόνο που τις φέρνει σε επαφή και τις συνδέει είναι ο υπολογισμός του μισθού ή ημερομίσθιου. Η επέκταση των θεσμών της αγοράς και της συμβάσεως στο σύνολο σχεδόν των σχέσεων εργασίας, αν εξαιρέσει κανείς τους αυτοαπασχολούμενους και τους ελεύθερους επαγγελματίες, αποτελεί το βασικότερο χαρακτηριστικό της οικονομικής ανάπτυξεως, αλλά και ταυτόχρονα το γενεσιουργό αίτιο αυτού που ονομάζουμε "αγορά εργασίας".

Η χρησιμοποίηση του όρου "αγορά εργασίας" προϋποθέτει όχι μόνο την αυτοτέλεια των δύο συμβαλλόμενων μερών, εργοδότη και εργαζόμενου, αλλά και το ότι η συμφωνούμενη αμοιβή, για την παροχή μίας οποιασδήποτε εργατικής υπηρεσίας, διαμορφώνεται σύμφωνα με τη σχετική διαπραγματευτική δύναμη και τις εναλλακτικές ευκαιρίες των δύο συμβαλλόμενων. Το ύψος της αμοιβής αυτής, ο μισθός, εξισορροπεί την προσφορά και τη ζήτηση στα πλαίσια της αγοράς εργασίας και μεταβάλλεται ανάλογα με τα σχετικά μεγέθη της προσφοράς και της ζήτησεως. Η εργασία, σαν συντελεστής της παραγωγής, αντιπροσωπεύει μία ενέργεια που πηγάζει από την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη, η δε ποσότητα και έντασή της εξαρτάται από τις σωματικές και πνευματικές ικανότητες του κάθε ανθρώπου. Αφού η εκμίσθωση των εργατικών υπηρεσιών εργατικών υπηρεσιών ενός ατόμου αποτελεί και την προϋπόθεση βιοπορισμού του, ο εργαζόμενος θα προσπαθήσει μέσα στα πλαίσια της αγοράς εργασίας, να βρει την υψηλότερη

δυματή αμοιβή για τις υπηρεσίες που μπορεί να παρέχει, διαλέγοντας ακόμα και ανάμεσα στο να αυτοαπασχολείται ή να νοικιάζει της υπηρεσίες του σε κάποιον άλλον. Τέλος, πάντα μέσα στα πλαίσια της αγοράς εργασίας, υπάρχει και η επιλογή τόσο του επαγγέλματος όσο και του τόπου εργασίας, ανάλογα με το μέγεθος της αγοράς, το κόστος μετακινήσεως, τα προσδοκώμενα χρηματικά οφέλη από εκπαίδευση ή εξειδίκευση και την ύπαρξη πληροφοριών για τον τόπο και το χαρακτήρα των εναλλακτικών ευκαιριών απασχολήσεως.

Με αυτή την έννοια, η εργασία, δηλαδή η ροή εργατικών υπηρεσιών που πηγάζουν από το ανθρώπινο κεφάλαιο, αποτελεί ένα "εμπόρευμα", που η τιμή του διαμορφώνεται από το νόμο της προσφοράς και ζήτησεως, σε κάποια λίγο ή πολύ ανταγωνιστική αγορά εργασίας. Με το ιστορικό και εξελικτικό πέρασμα από την αρχαϊκή και φεουδαρχική οικονομία στην οικονομία της αγοράς, γίνεται αυτή η θεμελιώδης αλλαγή στις σχέσεις εργασίας και το άτομο μετατρέπεται σε "ελεύθερο εργαζόμενο", αφού η απασχόλησή του είναι πιά θέμα δικής του επιλογής και δικών του ευκαιριών.

Ο ελεύθερος εργαζόμενος έχει τώρα τον καταναγκασμό να εξαρτά την απασχολησή του από τον τρόπο λειτουργίας της απρόσωπης αγοράς εργασίας, όπου προσφέρει τις υπηρεσίες του σαν εμπόρευμα. Το αποτέλεσμα είναι ότι μπορεί να πέσει θύμα της κατώτερης διαπραγματευτικής του δυνάμεως απέναντι στον εργοδότη, ο οποίος πάντα επιδιώκει να μεγιστοποιήσει το κέρδος του με το να πληρώνει όσο γίνεται μικρότερη αμοιβή για τη χρήση εργατικών υπηρεσιών.

Εκτός από την εμφάνιση του εμπορευματικού χαρακτήρα της εργασίας, η επέκταση της οικονομίας της αγοράς και η εμβιομηχάνιση συνοδεύονται από δύο άλλα σπουδαία φαινόμενα. Πρώτο, τον καταμερισμό των έργων και τη διαφοροποίηση της εργασίας σε πάρα πολλές ειδικότητες. Δεύτερο, τη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και τεχνολογική μεταβολή, που οδήγησαν σε άνοδο του βιοτικού επίπεδο όλων γενικά των ανθρώπων, ακόμα και εκεί όπου διατηρήθηκε σχεδόν ανέπαφη η σχετική εισοδηματική ανισότητα ανάμεσα στα μέλη μιας κοινωνίας.

Η ανάπτυξη του θεσμού της αγοράς θα πρέπει να εξετασθεί στη δυναμική προοπτική της, σαν θεσμός δηλαδή που κατάφερα να υπερκαλύψει τα μειονεκτήματα της ανισότητας και της ανασφάλειας με τα πλεονεκτήματα της οικονομικής αναπτύξεως. Στα ώριμα χρόνια της βιομηχανικής οικονομίας εμφανίζεται το λεγόμενο "κράτος ευημερίας", δηλ. το πλέγμα των μέτρων κοινωνικής πρόνοιας και ασφαλίσεως, πράγμα που σημαίνει ότι με την οικονομική ανάπτυξη, και κάτω από την πίεση των πολιτικοκοινωνικών μετασχηματισμών, δημιουργήθηκε αρκετό περίσσειμα από το κοινωνικό προϊόν ώστε να αντέχει το σύστημα να ασφαλίζει τις ασθενέστερες ομάδες. Έτσι, αν η ανεργία αποτελεί ενδογενή παθολογική εκδήλωση της οικονομίας της αγοράς, ο ίδιος ο δυναμισμός του οικονομικού αυτού συστήματος μπορεί να μειώνει το κοινωνικό κόστος ενός χαμηλού ποσοστού ανεργίας, χρησιμοποιώντας ένα μέρος του προϊόντος του στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

Εδώ επισημαίνουμε στο ρόλο του κράτους, που είναι ο φορέας της κοινωνικής πολιτικής, όντας ταυτόχρονα και φορέας της συγκυριακής ή εξισορροπητικής πολιτικής εναντίον της ανεργίας και του πληθωρισμού. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό της σύγχρονης "μικτής οικονομίας", όπου συνυπάρχουν η ιδιωτική πρωτοβουλία και ο κρατικός παρεμβατισμός σαν τα συστατικά της στοιχεία. Υπάρχουν πολλοί που αμφισβητούν την ικανότητα επιβίωσης της μικτής οικονομίας, ιδιαίτερα όσοι βλέπουν τον κρατικό παρεμβατισμό και το "κράτος ευημερίας" να γιγαντώνονται και να πνίγουν την ιδιωτική πρωτοβουλία, που είναι η πηγή του δυναμισμού της οικονομίας της αγοράς.

Η μικτή οικονομία έχει καταφέρει να λειτουργήσει αποδοτικά και με μεγάλη σταθερότητα, έτσι ώστε να δικαιολογείται κάποια αισιοδοξία για την επιβίωσή της. Θα πρέπει, στο σημείο αυτό, να τονισθεί ότι η πρόοδος στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής βασίζεται σε ανεπίστρεπτες ιστορικές εξελίξεις και μετασχηματισμούς, και επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί κάτι το παροδικό. Η συμβατική αγοραία σχέση εργασίας, που χαρακτηρίζει τη νεώτερη οικονομική ιστορία, έπαψε να είναι απλή, και έχει περιβληθεί με ένα πυκνό πλέγμα κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων.



### 1.3 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Ο πληθωρισμός, φαινόμενο γνωστό από τότε που υπάρχει η εγχρήματη οικονομία, έχει από πολύ παλιά απασχολήσει την οικονομική σκέψη. Η παραδοσιακή θεωρία περί πληθωρισμού βασίζεται στην αντίληψη ότι οι μεταβολές στο επίπεδο των τιμών οφείλονται και εξηγούνται από τις μεταβολές στην ποσότητα ή προσφορά χρήματος ή, όπως θα λέγαμε σήμερα, από τις μεταβολές της νομισματικής κυκλοφορίας. Η αντίληψη αυτή, γνωστή σαν "ποσοτική θεωρία του χρήματος", ήταν ήδη λογικά διατυπωμένη και γενικά παραδεκτή από την εποχή των κλασικών και αποτελούσε, μέχρι σχετικά πρόσφατα, την ορθόδοξη νομισματική θεωρία. Επιζεί μέχρι σήμερα η αντίληψη αυτή, πιο γνωστή σαν "μονεταρισμός", όπου το κύριο μήνυμά της έχει περιβληθεί τις αναλυτικές λεπτομέρειες της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας. Παρόλο που η ποσοτική θεωρία του χρήματος αποτελούσε την πιο διαδεδομένη και περισσότερο παραδεκτή νομισματική θεωρία, υπήρξαν πολλοί που αμφισβήτησαν την ορθότητά της ή και τη γενικότητα των συμπερασμάτων της. Στην ιστορία των οικονομικών θεωριών, η πιο γνωστή αμφισβήτηση της ορθότητας της ποσοτικής θεωρίας του χρήματος ήταν η "BULLIONIST CONTROVERSY", στις αρχές του 19ου αιώνα στην Αγγλία. Στη διαμάχη αυτή αμφισβητήθηκε η κυριότερη υπόθεση της θεωρίας αυτής, δηλαδή ότι η προσφορά χρήματος είναι μία μεταβλητή που ελέγχεται απόλυτα από τις νομισματικές αρχές. Οι αντίπαλοι της ποσοτικής θεωρίας, όπως και στις μέρες μας οι περισσότεροι αντίπαλοι του μονεταρισμού, πίστευαν ότι αντίθετα η προσφορά χρήματος είναι μία μάλλον ενδογενής μεταβλητή, που διαμορφώνεται σε επίπεδα τέτοια ανάλογα με τις ανάγκες των συναλλαγών. Κατά συνέπεια, η αρχική αιτιώδης σχέση (από χρήμα σε τιμές) μπορεί να θεωρηθεί και αντίστροφη, οπότε η ποσοτική θεωρία δεν μπορεί να χρησιμεύσει στη διαμόρφωση πολιτικής καταπολεμήσεως του πληθωρισμού. Η κείνσιανή θεωρία αμφισβήτησε τη γενικότητα εφαρμογής των συμπερασμάτων της ποσοτικής θεωρίας, αποδεικνύοντας ότι αυτά ισχύουν μόνο σε καταστάσεις πλήρους απασχολήσεως, πράγμα που δέχονται οι κλασικοί. Πρόκειται για το γνωστό "Νόμο του SAY", σύμφωνα με τον οποίο κάθε προσφορά-παραγωγή δημιουργεί ισόποση ζήτηση, με αποτέλεσμα την πλήρη απασχόληση. Η κείνσιανή θεωρία, αντιστρέφοντας το νόμο του SAY με την αρχή της ενεργού ζήτησεως, υπονόμωσε την ποσοτική θεωρία του χρήματος, αφού περιόρισε το πεδίο εφαρμογής της, αποδεικνύοντας ότι οι καταστάσεις πλήρους απασχολήσεως αποτελούν την εξαίρεση μάλλον παρά τον κανόνα για την οικονομία της αγοράς. Με βάση λοιπόν το νόμο του SAY και την ποσοτική θεωρία του χρήματος, για την ορθόδοξη κλασική σχολή το φαινόμενο της ανεργίας δεν αποτελούσε αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης, αφού η ανεργία δεν μπορεί να είναι παρά παροδικό φαινόμενο, μέχρις ότου οι μισθοί μειωθούν όσο χρειάζεται ώστε να εξισωθούν η ζήτηση και η προσφορά εργασίας. Πρόκειται για μία αισιόδοξη, αλλά και για μία κάπως απλοϊκή εφαρμογή του νόμου προσφοράς και ζήτησεως, που εμπόδιζε τη σε βάθος διερεύνηση του φαινομένου αυτού. Ουσιαστικά, η ανεργία άρχισε να απασχολεί τους οικονομολόγους αργότερα, όταν με την πρόοδο της εκβιομηχανίσεως πήρε διαστάσεις τέτοιες που δεν ανταποκρίνονται στην ασήμαντη και πρόσκαιρη ανεργία που δεχόταν η κλασική θεωρία. Αναπτύχθηκαν έτσι πολλές θεωρίες περί περιοδικών οικονομικών κρίσεων ή δικαιμάνσεων, που η καθεμία τους απέδιδε τις κρίσεις αυτές σε διαφορετικούς συνδυασμούς ενός συνόλου αιτίων, και όπου η εμφάνιση της ανεργίας εξηγείται σαν φαινόμενο άφρηκτα συνδεδεμένο με τις δικαιμάνσεις στη γενική οικονομική δραστηριότητα. Σύμφωνα με τη λογική των θεωριών περί οικονομικών δικαιμάνσεων, η ανεργία πρέπει να θεωρηθεί σαν φαινόμενο ενδογενές της λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς. Χρειάστηκε όμως να περάσει πολύς καιρός για να γίνει αποδεκτό το συμπέρασμα αυτό, και συγκεκριμένα μέχρι να εδραιωθούν τα πορίσματα της κείνσιανής θεωρίας και να αποτελέσουν τμήμα της ορθόδοξης οικονομικής σκέψεως.

Η κλασική θεωρία περί "αποθέματος μισθών", βασίζεται στο συλλογισμό, ότι δηλαδή μέχρι το προϊόν της εργασίας πουληθεί και η επιχείρηση αυξήσει τα εσοδά της, ο εργοδότης πρέπει ήδη να έχει πληρώσει τους εργάτες του. Η θεωρία αυτή θεωρεί ότι το συνολικό ποσοστό απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού εξαρτάται

από το μέγεθος του υπάρχοντος αποθέματος κεφαλαίου (χρηματικού ή σε τρόφιμα) που χρειάζεται να χρηματοδοτήσει την απασχόληση αυτή των εργατών. Έτσι, όμως, ταυτόχρονα με την εμφάνιση του εμπορευματικού χαρακτήρα της εργασίας, δημιουργήθηκε μία διάκριση ανάμεσα σ' αυτούς που μπορούν και σ' αυτούς που δεν μπορούν να παίξουν το ρόλο του εργοδότη. Η διάκριση αυτή είναι πολύ αρχαιότερη του καπιταλισμού, μόνο που τώρα βασίζεται στο γεγονός ότι λίγοι μόνο είναι κάτοχοι κεφαλαίου και, το σπουδαιότερο, η σχετική υπεροχή διαπραγματευτικής και οικονομικής δυνάμεως των κεφαλαιούχων απέναντι στο "προλεταριάτο" θα αυξάνει, με την "επιμετάλλευση".

Η σύγχρονη αντίληψη για το φαινόμενο της ανεργίας (που όπως είπαμε ξεκίνησε με την κείνσκιανή θεωρία) συμφωνεί με τη μαρξιστική σχολή στην οποία οφείλεται η πρώτη συστηματική θεωρία περί οικονομικών κρίσεων και ανεργίας, συμφωνεί λοιπόν στο ότι η ανεργία είναι ένα ενδογενές πρόβλημα του συστήματος της οικονομίας της αγοράς αλλά ταυτόχρονα απορρίπτει τις καταστροφικές προβλέψεις του διαλεκτικού ιστορικού υλισμού.

Αυτό που έχει σημασία είναι το γεγονός ότι το ενδογενές φαινόμενο της ανεργίας μπορεί να ελεγχθεί και να περιορισθεί σε ανεκτά ή χαμηλά επίπεδα, με τη χρησιμοποίηση μέσων πολιτικής που συνδέονται με αυτό τον ίδιο τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος της οικονομίας της αγοράς. Στην εξέλιξη των μέσων αυτών πολιτικής, έχουμε αρχικά τη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική, που συνεπάγονται ένα MINIMUM κρατικού παρεμβατισμού. Αργότερα εμφανίζεται ο "ενδεικτικός προγραμματισμός" της οικονομίας, στα πλαίσια του οποίου το Κράτος δίνει κίνητρα για τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης στις περιοχές εκείνες και στους κλάδους εκείνους που ενδέχεται να εμφανίσουν σοβαρότερα συμπτώματα ανεργίας. Τέλος, έχουμε το πλέγμα μέτρων που ονομάζονται "εισοδηματική πολιτική", η οποία, όπως θα δούμε αποτελεί ένα απαραίτητο στοιχείο κάθε οικονομικής πολιτικής που αποβλέπει στην καταπολέμηση και της ανεργίας και του πληθωρισμού.

Η ανεργία και ο πληθωρισμός αποτελούν όχι μόνο πολύ ενδιαφέροντα και κρίσιμα φαινόμενα, αλλά και τις κορυφαίες εκδηλώσεις της λειτουργίας του μακροοικονομικού συστήματος της αγοράς. Από την άποψη αυτή, η θεωρία ανεργίας και πληθωρισμού γίνεται ένα από τα σημαντικότερα τμήματα της σύγχρονης μακροοικονομικής αναλύσεως, και μάλιστα το τμήμα εκείνο στο οποίο σημειώνονται οι περισσότερες και πιο ενδιαφέρουσες πρόσφατες θεωρητικές και εμπειρικές έρευνες. Πρέπει να τονισθεί ότι ανάμεσα στους σύγχρονους οικονομολόγους υπάρχουν σοβαρές διαφορές απόψεων, τόσο στο καθαρά θεωρητικό πεδίο όσο και σε θέματα οικονομικής πολιτικής. Τις διαφορές αυτές δεν μπορούμε να τις αγνοήσουμε, και στην εργασία αυτή επιχειρήθηκε η αντιπαράθεσή τους όσο πληρέστερα και πιο αντικειμενικά γίνεται.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, παρουσιάζεται η σύγχρονη θεωρία ανεργίας και πληθωρισμού, με ιδιαίτερη έμφαση όπου είναι δυνατό σε θέματα οικονομικής πολιτικής. Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι αποσκοπεί η εργασία αυτή στην εξαντλητική παρουσίαση των σχετικών θεωριών, αλλά μόνο στις νεώτερες εκείνες θεωρητικές αντιλήψεις που αφορούν τη λειτουργία της σύγχρονης βιομηχανικής οικονομίας της αγοράς. Έτσι, η εργασία αυτή δε διαπραγματεύεται τα φαινόμενα της ανεργίας και του πληθωρισμού σε κεντρικά προγραμματισμένες οικονομίες, και σε οικονομίες που βρίσκονται ακόμα στα πρώτα στάδια της εκβιομηχανίσεώς τους.

Τέλος, ακόμα και στα πλαίσια μέσα στα οποία κινείται η ύλη της εργασίας αυτής δεν εξαντλείται ούτε η τυπολογία και ανάλυση του κύριου θέματος ούτε και των πολλών πτυχών και προεκτάσεών του. Έγινε αντίθετα, μια επιλογή του τί θα πρέπει να συζητηθεί και του πόσο κοντά θα φτάσουμε στα όρια της τρέχουσας έρευνας. Η επιλογή αυτή έγινε με κριτήρια διδασκικά κυρίως, αποβλέποντας στο να δοθεί μιά σωστή αντίληψη για τις κατευθύνσεις προς τις οποίες κινείται η σύγχρονη οικονομική σκέψη.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 2

---

ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ ΣΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ  
ΣΤΑΤΙΚΗΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Το επίπεδο απασχολήσεως  
στο υπόδειγμα στατικής  
μακροοικονομικής ισορροπίας

## 2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πιο σημαντική καινοτομία της τελευταίας δεκαετίας στη θεωρία της απασχολήσεως συνίσταται στο γεγονός ότι, οι οικονομολόγοι προσπάθησαν να υπερβούν την επιφάνεια των μακροοικονομικών φαινομένων που αναφέρονται στο ποσοστό απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού, και να θεμελιώσουν ένα θεωρητικό υπόβαθρο βασισμένο στη συμπεριφορά των μονάδων που συναλλάσσονται στην αγορά εργασίας. Ξεκίνησε έτσι μία προσπάθεια μικροοικονομικής θεμελίωσης των μακροοικονομικών φαινομένων, προσπάθεια που δεν περιορίστηκε μόνο στο θέμα της απασχολήσεως και της ανεργίας αλλά κινήθηκε παράλληλα σε ολόκληρο το φάσμα της οικονομικής θεωρίας. Κύριο χαρακτηριστικό της τάσεως αυτής είναι μία θεμελιώδης μεθοδολογική αρχή, που θεωρεί ότι η κατάσταση και η συμπεριφορά ενός συνόλου, ενός σύνθετου φαινομένου, θα πρέπει να εξηγείται από, και να είναι ανάλογη με, την κατάσταση και τη συμπεριφορά των επι μέρους στοιχείων του, αυτών δηλαδή που αποτελούν το σύνθετο φαινόμενο.

Είναι αλήθεια ότι όλες οι “μεγάλες” οικονομικές θεωρίες βασίζονται σε υποθέσεις ατομικής συμπεριφοράς των οικονομικών μονάδων, όπως των επιχειρήσεων, των καταναλωτών, των επενδυτών, κ.λ.π., ακόμα και όταν οι θεωρίες αυτές αποσκοπούν στο να καταλήξουν σε συμπεράσματα, που αναφέρονται στην κατάσταση και διαχείριση της οικονομίας σαν σύνολο. Υπάρχει πάντα το πρόβλημα ότι, για αναλυτική ευκολία, στη μικροοικονομική θεωρία γίνονται απλουστευτικές υποθέσεις τέτοιες, που σκοπό έχουν να απαλλάξουν την ανάλυση της ατομικής συμπεριφοράς από τις επιπλοκές που προκύπτουν από την αλληλεξάρτηση ανάμεσα στις οικονομικές μονάδες.

Οι δύο αναλυτικές τάσεις, η μικροοικονομική ή “μερική ισορροπία” και η μακροοικονομική ή “γενική ισορροπία”, κινήθηκαν παράλληλα, η μία αφοσιωμένη στα μικροσκοπικά προβλήματα αριστοποιήσεως και η άλλη στο μακροσκοπικό GESTALT, με αποτέλεσμα την ουσιαστική διχοτόμηση της επιστήμης σε δύο επίπεδα, χωρίς σαφή μεταξύ τους επικοινωνία.

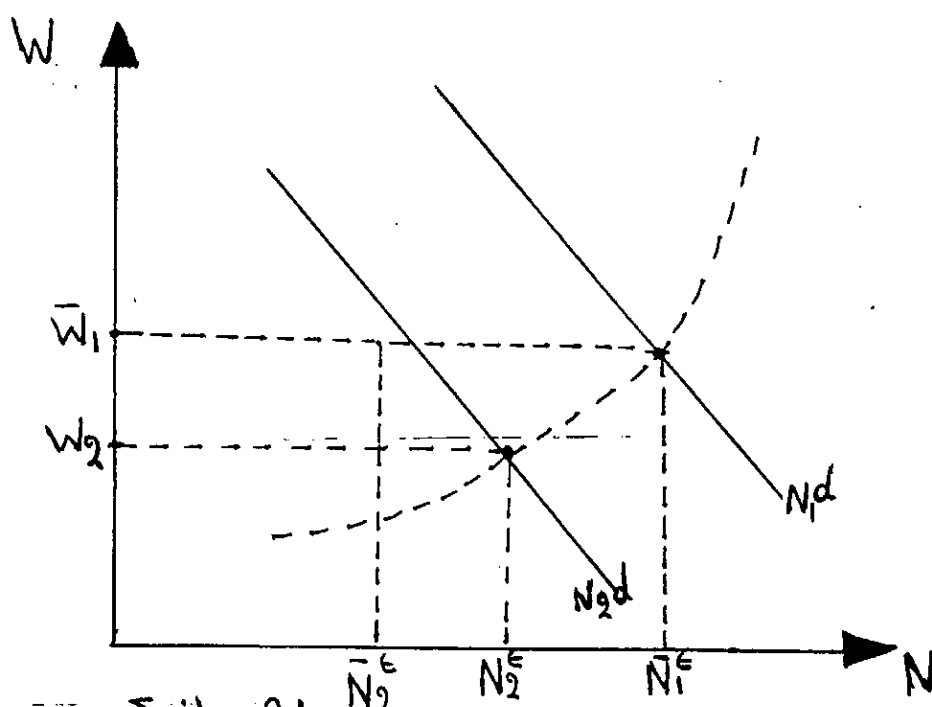
Έχουν γίνει στο παρελθόν πολλές προσπάθειες για τη σύνδεση των δύο αυτών τομέων της οικονομικής επιστήμης, και από τις δύο πλευρές. Για μερικούς, η σύνδεση βασίστηκε στην προγραμματική επέκταση των αξιωμάτων της μικροαναλύσεως στο

Από την εποχή που ο **KEYNES** δημοσίευσε τη “Γενική θεωρία” του, και με την ανάπτυξη της κεννσιανής μακροθεωρίας, η ανάγκη για μία πιο σωστή σύνδεση των δύο τμημάτων της οικονομικής επιστήμης έγινε ακόμα πιο έντονη. Η διείσδυση που έκανε ο **KEYNES** στη δυναμική του καπιταλισμού, και τα πρακτικά πορίσματα της θεωρίας του, είχαν μία τόσο σαφή υπεροχή συγκρινόμενα με τις παλιότερες θεωρίες, ώστε να αποτελούν από τότε και μέχρι σήμερα την αδιαφιλονίκητη ορθοδοξία σε ο,τι αφορά τη μακροσκοπική εξέταση των οικονομικών φαινομένων. Από την άλλη μεριά, η αξιωματική αρχή της αριστοποιήσεως έπρεπε όχι να εγκαταλειφθεί, διότι δεν μπορούμε αλλιώς να εννοήσουμε τη λειτουργία μίας οικονομίας με αποκεντρωτικό σύστημα αποφάσεων, αλλά να ενσωματωθεί στο εμπειρικά επαληθευμένο πλέγμα των κεννσιανών μακροσκοπικών πορισμάτων. Έτσι άρχισε η σύγχρονη κίνηση ή τάση για σύνδεση των μικροοικονομικών και μακροοικονομικών αναλύσεων, που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια αναγωγής και εξηγήσεως των μακροοικονομικών φαινομένων με βάση υποθέσεις μικροοικονομικής συμπεριφοράς, που να είναι ταυτόχρονα συνεπείς και να

εντάσσονται εύκολα στο μακροοικονομικό σχήμα, αλλά και να θεμελιώνονται επάνω στην αρχή της αριστοποίησης. Το πρώτο βήμα στην κατεύθυνση αυτή έγινε στις δεκαετίες του 1950 και 1960 με τη θεωρία της καταναλώσεως, όταν η απλή κεινσιανή συνάρτηση καταναλώσεως διευρύνθηκε και πλουτίστηκε με τις αναλύσεις των DUESENBERY περί "σχετικού εισοδήματος", του FRIEDMAN περί "σταθερού εισοδήματος", και των MODIGLIANI και ANDO περί "κύκλου ζωής". Έτσι θεμελιώθηκε λιγιστά, με βάση την αρχή της αριστοποίησης, το φαινομενικά αντιφατικό εμπειρικό γεγονός της βραχυ-χρόνια φθίνουσας και μακροχρόνια σταθερής μέσης ροπής για κατανάλωση. Έμεινε όμως το θέμα της θεωρίας των μισθών, που άμεσα αναφέρεται στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού.

## 2.2 ΕΝΕΡΓΟΣ ΖΗΤΗΣΗ, ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ένα από τα σημαντικότερα πορίσματα της κεινσιανής μακροοικονομικής θεωρίας είναι, όπως είναι γνωστό, η εξάρτηση του επιπέδου απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού από το μέγεθος της συνολικής δαπάνης στην οικονομία. Η ύπαρξη και διατήρηση ενός υψηλού μεγέθους συνολικής, ιδιωτικής και δημόσιας, δαπάνης είναι απαραίτητη, γιατί μόνον έτσι οι παραγωγικές μονάδες θα έχουν την, λίγο ή πολύ, ασφαλή προσδοκία ότι τα συνολικά τους έσοδα θα είναι αρκετά για να καλύψουν το κόστος της εργασίας που απασχολούν, και για να τους εξασφαλίσουν το αναμενόμενο εκείνο ποσοστό κέρδους που τις κάνει να θέλουν να διατηρήσουν το επίπεδο αυτό δραστηριότητάς τους. Όπως έχουμε ήδη αναλύσει, αυτό αποτελεί την ουσία της κεινσιανής "αρχής της ενεργού ζήτησεως", σύμφωνα με την οποία το μέγεθος της συνολικής δαπάνης προσδιορίζει και το επίπεδο απασχολήσεως. Με αυτή τη λογική, μία μείωση της συνολικής δαπάνης θα προκαλέσει μείωση της απασχολήσεως, και το αντίθετο. Τέλος, μέσα πάντοτε στο αναλυτικό αυτό πλαίσιο, μπορούμε να ορίσουμε την "ακούσια ή μη θελημένη ανεργία" σαν μία κατάσταση που υπήρχε όταν, μετά από μία αύξηση της ζήτησεως εργασίας (που είναι αποτέλεσμα μιάς αυξήσεως της συνολικής δαπάνης), η εργατική απασχόληση αυξηθεί με σταθερούς ονομαστικούς μισθούς. Αντιστρέφοντας το συλλογισμό, λέμε ότι υπάρχει "ακούσια" ή "κεινσιανή" ανεργία, όταν μία μείωση της ζήτησεως εργασίας προκαλέσει μείωση της απασχολήσεως με σταθερούς ονομαστικούς μισθούς.



Σχήμα 2.1

Στο Σχήμα (2.1) βλέπουμε ότι, με σταθερό ονομαστικό μισθό  $W_1$ , ύστερα από μία μετατόπιση προς τα αριστερά της καμπύλης ζήτησης εργασίας από  $N_1^d$ , στη  $N_2^d$  η εργατική απασχόληση μειώνεται αντίστοιχα από  $N_1^e$  σε  $N_2^e$ . Η έτσι δημιουργούμενη "ανεργία", ίση με τη διαφορά αυτή εργατικής απασχολήσεως, είναι ακούσια ή κείνουσανή, το δε μέγεθός της προσδιορίζεται τόσο από το μέγεθος της μείωσης της ζήτησης εργασίας όσο και από το γεγονός ότι ο ονομαστικός μισθός παρέμεινε σταθερός στο  $W_1$ .

Εδώ εμφανίζεται το ερώτημα: αφού το μέγεθος της ανεργίας εξαρτάται από την αιμαψία των ονομαστικών μισθών, γιατί οι μισθοί αυτοί παραμένουν σταθεροί και δε μειώνονται; Και πάλι, στο ίδιο σχήμα, βλέπουμε ότι εάν υποθεθεί ότι υπάρχει μία καμπύλη προσφοράς εργασίας  $N^s$ , που έχει κάποια ελαστικότητα ως προς τον ονομαστικό μισθό, τότε η μετατόπιση προς τα αριστερά της καμπύλης ζήτησης θα προκαλέσει μία μείωση του μισθού από το  $W_1$  στο  $W_2$ , και άρα η εργατική απασχόληση θα μειωθεί μόνο στο  $N_2^e$ . Εάν επομένως οι μισθοί είναι εύκαμπτοι προς τα κάτω, τότε μία μείωση της συνολικής δαπάνης, επιδρώντας επάνω στη ζήτηση εργασίας, θα προκαλέσει μία πολύ μικρότερη μείωση της απασχολήσεως όταν οι μισθοί είναι εύκαμπτοι παρά όταν οι μισθοί είναι άκαμπτοι, σταθεροί. Ο λόγος είναι ότι, στην πρώτη περίπτωση, ένα σημαντικό μέρος της διαταραχής της προϋπάρχουσας ισορροπίας θα απορροφηθεί στη μείωση των μισθών, ενώ, στη δεύτερη περίπτωση, η επίδραση της διαταραχής θα πέσει ολόκληρη επάνω στο μέγεθος της εργατικής απασχολήσεως. Βλέπουμε λοιπόν ότι μία μείωση της συνολικής δαπάνης, και συνεπώς μείωση της ζήτησης εργασίας, θα προκαλέσει μείωση της απασχολήσεως ανάλογα με την ελαστικότητα της προσφοράς εργασίας ως προς τον ονομαστικό μισθό. Εάν η προσφορά εργασίας είναι απείρως ελαστική σε σταθερό μισθό (η περί πτώση της οριζόντιας γραμμής στο  $W_1$ ), τότε θα παρατηρηθεί η μεγαλύτερη μείωση της απασχολήσεως. Εάν η προσφορά εργασίας έχει μία πεπερασμένη ελαστικότητα ως προς τους μισθούς, τότε η απασχολήσεως θα είναι ανάλογη με το βαθμό ελαστικότητας. Εάν, τέλος, η προσφορά εργασίας είναι τελείως ανελαστική ως προς τους ονομαστικούς μισθούς, τότε θα είναι κάθετη στον άξονα των  $N$  (π.χ. στο σημείο  $N_1^e$ ) και έτσι η μείωση της ζήτησης θα προκαλέσει μια σημαντική μείωση στους μισθούς αλλά δε θα επηρεάσει την απασχόληση.

Η ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων της ελαστικότητας της καμπύλης προσφοράς εργασίας αποτελεί το κυριότερο θέμα της της σύγχρονης θεωρίας της απασχολήσεως, και αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της ανάγκης όπως τα πορίσματα της μακροοικονομικής θεωρίας, συνδεθούν άμεσα με τη μικροοικονομική συμπεριφορά αριστοποίησης. Με άλλα λόγια αντί να κάνουμε AD HOC υποθέσεις ως προς το εάν οι ονομαστικοί μισθοί είναι ή όχι εύκαμπτοι, θα πρέπει να δούμε κάτω από ποιές συνθήκες αριστοποίησης είναι δυνατό η συμπεριφορά των εργαζομένων να συνεπάγεται μερική ή ολική αιμαψία των μισθών. Στο παρελθόν, η προς τα κάτω αιμαψία των ονομαστικών μισθών είχε προβληθεί σαν ένα φαινόμενο περισσότερο θεσμικό παρά οικονομικό, συνδεδεμένο με την αυξανόμενη σημασία των εργατικών συνδικάτων που επιδίδονται σε συλλογικές διαπραγματεύσεις (με "πάγωμα" των μισθών κατά τη διάρκεια της συλλογικής συμβάσεως), αλλά και επίσης συνδεδεμένο με τις αυξανόμενες εισοδηματικές προσδοκίες των εργαζομένων. Παράλληλα με αυτά, έχουμε τις διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις για κατώτατα όρια αμοιβών των εργαζομένων, που και αυτές συμβάλλουν στη γενική τάση για αιμαψία των μισθών. Ο ίδιος ο KEYNES, θεωρώντας την προς τα κάτω αιμαψία των μισθών ένα σημαντικό χαρακτηριστικό των βιομηχανικά ανεπτυγμένων οικονομιών, την αιτιολόγησε με το ότι οι εργαζόμενοι είναι περισσότερο ευαίσθητοι σε μειώσεις των ονομαστικών παρά των πραγματικών αποδοχών τους. Με σταθερούς ονομαστικούς μισθούς, μία αύξηση του τιμαρίθμου θα μειώσει την αγοραστική τους αξία, άρα θα μειώσει τους πραγματικούς μισθούς. Με τον τρόπο αυτό, όλοι οι εργαζόμενοι θίγονται ομοιόμορφα. Αντίθετα, εάν η μείωση της ζήτησης εργασίας πρέπει να συνεπάγεται μείωση των ονομαστικών μισθών, τη στιγμή που η μείωση της απασχολήσεως σπάνια είναι ομοιόμορφα κατανομημένη σε όλους τους κλάδους της οικονομίας, τότε οι εργαζόμενοι, που επηρεάζονται από το γεγονός της μείωσης της ζήτησης, θα αντισταθούν στη μείωση των ονομαστικών αποδοχών τους. Η ουσία της απόψεως του KEYNES βρίσκεται στην υπόθεση ότι ο κάθε εργαζόμενος δε θέλει να "χάσει" συγκριτικά με τους άλλους εργαζόμενους, και

οτι η προς τα κάτω ασαφής των ονομαστικών μισθών εξηγείται από την ταυτόχρονη επιθυμία των εργαζομένων να διατηρηθεί η ισχύουσα σχετική διάρθρωση των διαφόρων αμοιβών.

Η προς τα κάτω ασαφής ή δυσκαμψία των ονομαστικών μισθών και η υποτιθέμενη προτίμηση των εργαζομένων να δεχθούν μία μείωση των πραγματικών μισθών που, με την άνοδο του τιμαρίθμου, πλήττει γενικά και ανώνυμα όλους, συνιστά το γνωστό σαν το φαινόμενο της "αυταπάτης χρήματος" (MONEY-ILLUSION) ή "αυταπάτης χρηματικών μισθών" (MONEY-WAGE ILLUSION). Η έννοια της "αυταπάτης" αυτής αναφέρεται, γενικά, στο γεγονός ότι κάποιος δίνει σημασία μόνο στο απόλυτο χρηματικό μέγεθος μίας αμοιβής ή ενός ποσού ρευστών διαθεσίμων και όχι στην αγοραστική τους αξία. Αντίθετα, ένας που είναι απαλλαγμένος από τη χρηματική αυταπάτη, εάν του δοθεί μία αύξηση του ονομαστικού του μισθού κατά 10%, αλλά ταυτόχρονα ξέρει ότι το κόστος ζωής αυξήθηκε κατά 6%, θα θεωρήσει αμέσως ότι η αύξηση του πραγματικού του μισθού ήταν μόνο 4%. Όσο και να επιμένει κανείς στην ύπαρξη του φαινομένου αυτού για να εξηγήσει την προς τα κάτω (ή προς τα επάνω) δυσκαμψία των χρηματικών μισθών, είναι αμφίβολο εάν σε περιόδους υψηλού ποσοστού ανεργίας είναι δυνατό να μην πέσουν οι ονομαστικοί μισθοί. Ο άνεργος, εκτός εάν καλύπτεται επ'άπειρον από επιδόματα, σίγουρα θα προτιμήσει να δεχθεί ένα χαμηλότερο μισθό, παρά να τον αρνηθεί και να παραμείνει άνεργος και χωρίς εισόδημα. Όπως θα δούμε, η όποια δυσκαμψία των μισθών υπάρχει, δεν οφείλεται τόσο σε καθαρή χρηματική αυταπάτη όσο σε έλλειψη πληροφοριών και παρερμηνεία των συνθηκών της αγοράς, και έτσι το φαινόμενο της δυσκαμψίας θα πρέπει μάλλον να μελετηθεί σαν πρόσκαιρο και εξαρτημένο από τη χρονική διάρκεια και τη συχνότητα των αλλαγών στις συνθήκες της αγοράς εργασίας. (βλ. Παρ/μα 667 - 130 Γίν III I.)

### 2.3 ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΖΗΤΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η ανάλυση του θέματος μισθοί και απασχόληση απαιτεί τη λεπτομερή εξέταση του μηχανισμού της αγοράς εργασίας και της συμπεριφοράς των εργοδότην και εργαζομένων που συμβάλλονται στα πλαίσια της αγοράς αυτής. Στην ανάπτυξη του θέματος που ακολουθεί, υποθέτουμε ότι η συμπεριφορά όλων των εργοδοτών (ζήτηση εργασίας) μπορεί να περιγραφεί από τη συμπεριφορά ενός "αντιπροσωπευτικού" εργοδότη, μίας μέσης αντιπροσωπευτικής επιχειρήσεως. Έτσι, η συνολική ζήτηση εργασίας θα αποτελείται από το άθροισμα των πολλών "ατομικών" ζητήσεων (ακριβέστερα: η καμπύλη συνολικής ζήτησεως εργασίας θα αποτελείται από την οριζόντια ή πλάγια άθροιση των ατομικών καμπυλών ζήτησεως εργασίας κάθε επιχειρήσεως), που είναι όλες τους παρεμφερείς αφού προσδιορίζονται με τον ίδιο τρόπο. Ένας αντίστοιχος συλλογισμός θα ισχύσει και στην ανάλυση της προσφοράς εργασίας, όπου θα μελετηθεί η συμπεριφορά ενός αντιπροσωπευτικού εργαζομένου, στα πλαίσια μίας ανταγωνιστικής ή ατομιστικής αγοράς εργασίας, αφήνοντας για αργότερα τη συζήτηση του ρόλου και της σημασίας των εργατικών συνδικάτων. Τέλος, τόσο η συμπεριφορά των επιχειρήσεων όσο και η συμπεριφορά των εργαζομένων θα υποθεθεί ότι διέπεται από την "αρχή της αριστοποίησης", που στη μεν περίπτωση των πρώτων σημαίνει προσπάθεια μεγιστοποίησης των κερδών, στη δε περίπτωση των δευτέρων προσπάθεια μεγιστοποίησης ενός δείκτη χρησιμότητας. Είναι φανερό ότι, παρ'όλες τις επιδράσεις θεσμικών και εξωγενών παραγόντων (συνδικάτα, μονοπώλια, ελάχιστα όρια μισθών, επιδόματα ανεργίας, κ.λ.π.), η ανάλυση της συμπεριφοράς μίας "ελεύθερης", δηλ. ανταγωνιστικής, αγοράς εργασίας είναι αδύνατο να γίνει χωρίς την επίκληση μίας θεμελιώδους αρχής που να διέπει τη συμπεριφορά των συμβαλλομένων μερών.

Αρχίζοντας με την αντιπροσωπευτική επιχείρηση, υποθέτουμε ότι αυτή χρησιμοποιεί εισροές παραγωγικών υπηρεσιών εργασίας ( $N$ , μετρούμενες σε ανθρωπο-ώρες) και κεφαλαίου ( $K$ , που αντιπροσωπεύει πάγια στοιχεία όπως κτίρια, γήπεδα και μηχανολογικό εξοπλισμό, και που μετρούνται σε ώρες χρησιμοποιήσεώς τους), με σκοπό την παραγωγή προϊόντος ( $Q$ ).

Εννοείται ότι ένας άλλος απαραίτητος συντελεστής της παραγωγής είναι και οι πρώτες ύλες, αλλά η ποσότητα χρησιμοποιήσεώς τους είναι προκαθορισμένη και ακριβώς ανάλογη με τις χρησιμοποιούμενες ποσότητες των άλλων δύο συντελεστών, ιδίως της εργασίας, και έτσι η περάλειψη ιδιαίτερης μνείας της στη συνάρτηση παραγωγής δεν αλλοιώνει την ουσία του προβλήματος. Το προϊόν  $Q$  η επιχείρηση το πουλάει στην αγορά προϊόντος σε κάποια τιμή ( $P$ ), που διαμορφώνεται από τη σχέση προσφοράς και ζήτησης. Χρησιμοποιώντας το αναλυτικό τέχνασμα της αντιπροσωπευτικής επιχειρήσεως, το σύμβολο  $Q$  δηλώνει όχι μόνο το προϊόν μίας ορισμένης επιχειρήσεως, που μας είναι αδιάφορο τι ακριβώς είναι, αλλά και γενικά την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών της όλης οικονομίας. Με την ίδια λογική, το σύμβολο  $P$  δηλώνει το γενικό επίπεδο τιμών (τον τιμάριθμο) στην οικονομία, ενώ τα σύμβολα  $N$  και  $K$  δηλώνουν τις υποθετικά ομογενείς ποσότητες εργασίας και κεφαλαίου. Επίσης, όλες οι υποθετικά όμοιες επιχειρήσεις, σαν την αντιπροσωπευτική, συνδυάζουν τις εισροές συντελεστών για την παραγωγή προϊόντος κάτω από τις ίδιες συνθήκες τεχνολογίας και παραγωγικότητας, που συνοψίζονται στη "συνάρτηση παραγωγής", που έχει εδώ την απλούστερη δυνατή μορφή της.

$$Q = F(N, K)$$

Η παύλα, που υπάρχει πάνω από το σύμβολο  $K$  (δηλ. το  $K$ ), σημαίνει ότι, στα πλαίσια της βραχυπρόθεσμης αναλύσεως, η διαθέσιμη ποσότητα κεφαλαίου είναι δεδομένη και σταθερή. Η ισχύουσα τεχνολογία επιτρέπει στις επιχειρήσεις να αξιομετώνουν την παραγωγή τους αξιομετώνοντας τη χρησιμοποιούμενη ποσότητα εργασίας κατά μονάδα κεφαλαίου. Έτσι, στην περίπτωση αυτή, ενώ το οριακό προϊόν της εργασίας θα είναι θετικό, θα μειώνεται ταυτόχρονα με την αύξηση της χρησιμοποιούμενης εργασίας (ισχύει δηλ. ο νόμος της φθίνουσας αποδόσεως). Έχουμε δηλαδή ότι:

$$\frac{dQ}{dN} = F_N > 0 \quad \text{αλλά} \quad F_N \Rightarrow \begin{cases} 0 \\ \infty \end{cases} \quad \text{όταν} \quad N \Rightarrow \begin{cases} \infty \\ 0 \end{cases}$$

$$\frac{d^2 Q}{dN^2} = F_{NN} < 0$$

Τέλος, ενώ οι δύο συντελεστές παραγωγής μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε διάφορες μεταξύ τους αναλογίες, πράγμα που σημαίνει την τεχνολογική δυνατότητα υποκατάστασεως, και οι δύο τους είναι απόλυτα αναγκαίοι για την παραγωγή προϊόντος, δηλ.:

$$F(0, K) = F(N, 0) = 0$$

Με βάση τη συνάρτηση αυτή παραγωγής, η επιχείρηση θα αποφασίσει το πόσο προϊόν θα παράγει, και άρα το πόση εργασία θα θέλει να απασχολήσει, σύμφωνα με τον κανόνα της μεγιστοποίησης των κερδών της ( $\pi$ ), έτσι ώστε:

$$\begin{aligned} \max \pi &= PQ - WN - rK \\ &= P \cdot F(N, K) - WN - rK \end{aligned} \quad (2.2)$$

όπου  $W$  είναι ο εργατικός μισθός και  $r$  το κόστος του κεφαλαίου (κατά μονάδα κεφαλαίου). Τα κέρδη είναι η διαφορά ανάμεσα στα συνολικά έσοδα ( $PQ$ ) και στο συνολικό κόστος ( $WN + rK$ ). Η μεγιστοποίηση του κέρδους επιτυγχάνεται όταν:

$$\frac{d\pi}{dN} = P \cdot \frac{dQ}{dN} - W = P \cdot F_N - W = 0 \quad (2.3)$$



Έτσι προκύπτει η γνωστή συνθήκη της ισοότητας ανάμεσα στο χρηματικό μισθό και στην αξία του οριακού προϊόντος της εργασίας. Η αντιπροσωπευτική επιχείρηση, δρώντας στα πλαίσια μιάς ανταγωνιστικής αγοράς (όπου δηλαδή οι τιμές των αγαθών και οι ονομαστικές αμοιβές των συντελεστών της παραγωγής διαμορφώνονται από το σύνολο της αντίστοιχης αγοράς τους, και είναι έτσι δεδομένες για την κάθε επιχείρηση που δεν μπορεί μόνη της να τις μεταβάλει), θα μεγιστοποιεί τα κέρδη της απασχολώντας τόσες μονάδες εργασίας (π.χ. ανθρωπο-ώρες) ώστε ο μισθός, με τον οποίο οι μονάδες αυτές εργασίας θα αμοιβονται, να είναι ίσος με την αξία του οριακού προϊόντος της τελευταίας μονάδας εργασίας. Προφανώς, τα κέρδη της επιχείρησης προέρχονται από το γεγονός ότι οι προηγούμενες μονάδες εργασίας προσφέρουν στην επιχείρηση οριακό προϊόν που η αξία του είναι μεγαλύτερη από το μισθό τους. Δηλαδή, όπως φαίνεται στο Σχήμα (2.2), εάν ο τρέχων μισθός είναι  $W_1$ , η επιχείρηση θα μεγιστοποιήσει το κέρδος της απασχολώντας  $N_1$  μονάδες εργασίας, τότε δε το κέρδος της θα ισούται με:

$$\pi_1 = \int_0^{N_1} P \cdot f_N \cdot dN - W_1 \cdot N_1$$

Με χαμηλότερο μισθό  $W_2$  η επιχείρηση θα μεγιστοποιήσει το κέρδος της απασχολώντας  $N_2$  μονάδες εργασίας, δηλ. αυξάνοντας την εργατική απασχόληση, αφού μειώθηκε το κόστος της κατά μονάδα εργασίας ενώ έμειναν σταθερές οι τιμές του προϊόντος της. Τέλος, το άνω τμήμα του Σχήματος (2.2) απεικονίζει τη συνάρτηση παραγωγής και την αντιστοιχία μεταξύ απασχολήσεως και προϊόντος.

Αφού λοιπόν οι επιχειρήσεις μεγιστοποιώντας τα κέρδη τους προσδιορίζουν, ανάλογα με το ύψος του ονομαστικού μισθού, το επιθυμητό γι' αυτές μέγεθος εργατικής απασχολήσεως σε σημεία που ευρίσκονται επί της καμπύλης της αξίας του οριακού προϊόντος της εργασίας, έπεται ότι η καμπύλη αυτή αποτελεί και την καμπύλη ζήτησεως εργασίας απ' τη μεριά των επιχειρήσεων. Η ελαστικότητα της καμπύλης αυτής εξαρτάται από τις τεχνικές συνθήκες παραγωγής, δηλαδή από τη συνάρτηση παραγωγής, ενώ κυρτότητά της είναι δύσκολο να προσδιορισθεί, αφού γι' αυτό θα χρειαζόταν να ξέρουμε το σημείο της τρίτης μερικής παραγώγου  $f_{NNN}$  που είναι, κατ' αρχήν, απροσδιόριστο. Τέλος, η καμπύλη αυτή ζήτησεως εργασίας θα μετατοπίζεται όταν μεταβάλλεται η τιμή του προϊόντος ή όταν αλλάζουν οι τεχνικές συνθήκες παραγωγής (εάν δηλ. αλλάζει το οριακό προϊόν που αντιστοιχεί σε κάθε επίπεδο απασχολήσεως).

Η ανάλυση που προηγήθηκε αναφέρεται σε επιχείρηση που δρά σε πλήρως ανταγωνιστική αγορά και που, κατά συνέπεια, αντιμετωπίζει μία καμπύλη ζήτησεως του προϊόντος της απείρως ελαστική στη δεδομένη αγοραία τιμή. Προκειμένου όμως περί αγοράς με ατελή ανταγωνισμό, η καμπύλη ζήτησεως του προϊόντος της επιχείρησης έχει πεπερασμένη ελαστικότητα (αρνητική), με τρόπο ώστε η τιμή πωλήσεως να είναι συνάρτηση της πωλουμένης ποσότητας. Αυτό εκφράζεται με τη συνάρτηση  $P(Q)$ . Σ' αυτή την περίπτωση, η συνθήκη μεγιστοποίησης του κέρδους γίνεται:

$$\max \pi = P(Q) \cdot Q - WN - rK \quad (2.4)$$

και έτσι έχουμε:

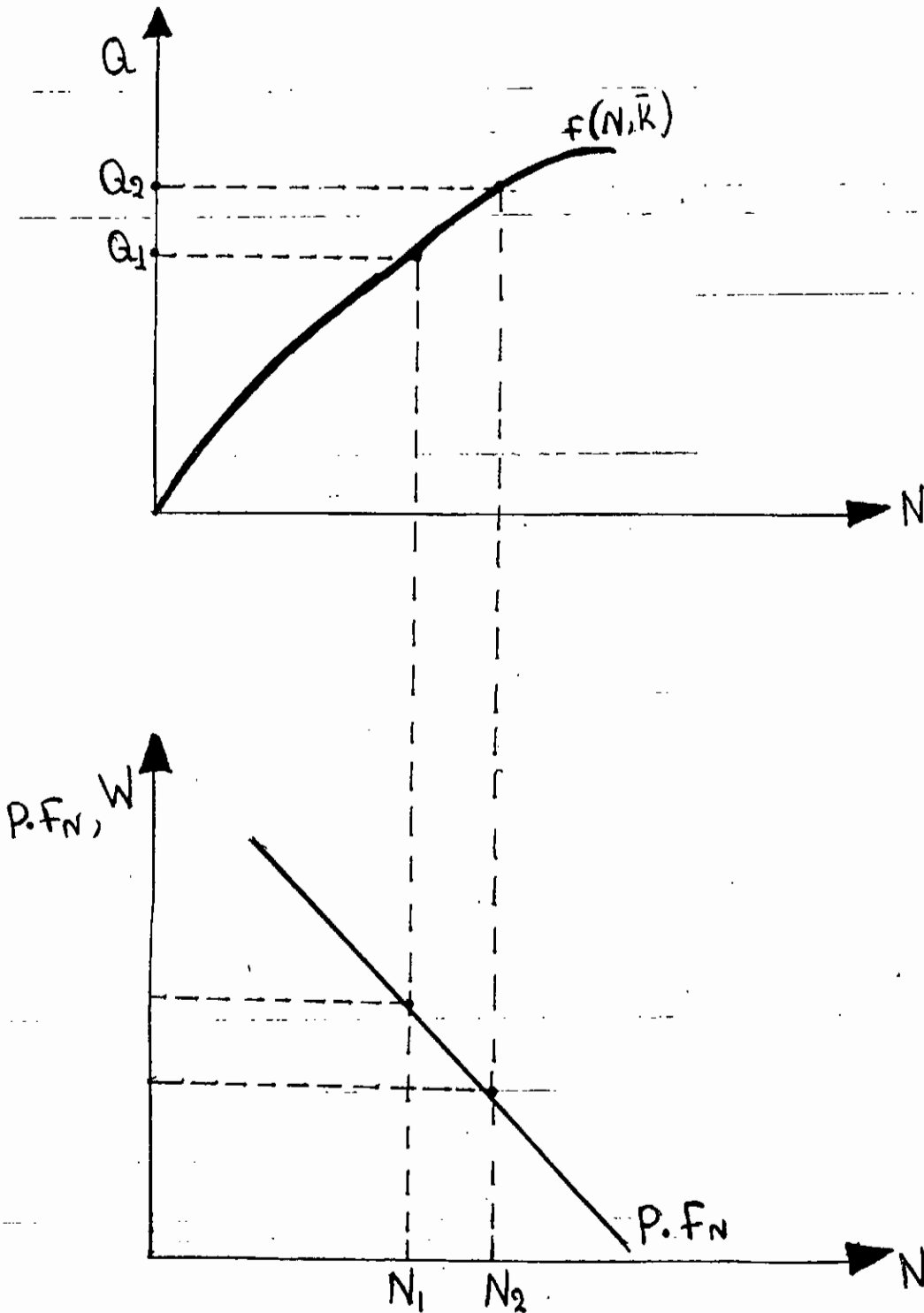
$$\frac{d\pi}{dN} = P \cdot \frac{dQ}{dN} + Q \cdot \frac{dP}{dQ} \cdot \frac{dQ}{dN} - W = 0$$

Επομένως:

$$W = P \cdot \frac{dQ}{dN} \left( 1 + \frac{Q}{P} \cdot \frac{dP}{dQ} \right) = P \cdot f_N \left( 1 + \frac{1}{\epsilon} \right) \quad (2.5)$$

όπου  $\epsilon$  είναι η ελαστικότητα της καμπύλης ζήτησης του προϊόντος. Είναι προφανές ότι η περίπτωση του πλήρους ανταγωνισμού είναι μία ειδική περίπτωση της γενικότερης αυτής μορφής, όπου, όταν το  $\epsilon$  ισούται με το άπειρο, η συνθήκη μεγιστοποίησης (2.5) καταλήγει στην αντίστοιχη συνθήκη (2.3). Η προσθήκη του όρου  $(1+1/\epsilon)$ , εφόσον η ελαστικότητα  $\epsilon$  είναι σταθερή, δε μεταβάλλει την ουσία της αναλύσεως, γι' αυτό και στα επόμενα δε θα γίνεται συνεχής χρήση της μορφής αυτής.

(βλ. Παρ/μα βελ 136 Γεν III 12)



Σχήμα 2.2

## 2.4 Η ΑΠΛΗ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η προσφορά εργασίας από την πλευρά των εργαζομένων καθορίζεται από την ταυτόχρονη επίδραση δύο παραγόντων: την απώλειασχόλης και τον κόπο που συνεπάγεται η εργασία, και το εισόδημα που πορίζεται ο εργαζόμενος από την εργασία του. Από αναλυτική σκοπιά, υποθέτουμε ότι η συμπεριφορά του αντιπροσωπευτικού εργαζόμενου καθορίζεται από μία συνάρτηση χρησιμότητας, που στοιχεία της είναι ησχόλη (L) και το από εργασία εισόδημα (Y). Ουσιαστικά, ο εργαζόμενος έχει στη διάθεσή του, κατά μονάδα χρόνου (π.χ. ημέρα), έναν ορισμένο διαθέσιμο χρόνο (T, π.χ. 24-ωρο), έτσι ώστε ο χρόνος εργασίας (N) να ορίζεται σαν το υπόλοιπο  $N=T-L$ . Η συνάρτηση (ή ο δείκτης) χρησιμότητας έχει τη μορφή:

$$U(L, y) = U(T-L, y) = u(N, y) \quad (2.6)$$

με τις εξής μερικές παραγώγους:

$$v_1 < 0, \quad v_2 > 0, \quad v_{11} > 0, \quad v_{22} < 0$$

Υποθέτουμε δηλαδή ότι ισχύει η αρχή της αυξανόμενης αρνητικής χρησιμότητας της εργασίας (του κόπου, της ελλείψεωςσχόλης) και η αρχή της αύξουσας χρησιμότητας του εισοδήματος με φθίνουσα την οριακή χρησιμότητα του εισοδήματος, και αύξουσα την οριακή αρνητική χρησιμότητα της εργασίας. Ο εργαζόμενος θα επιλέξει την ποσότητα εργασίας που επιθυμεί να προσφέρει, ανάλογα με την αμοιβή της εργασίας του, μεγιστοποιώντας τη συνάρτηση χρησιμότητας κάτω από τον περιορισμό ότι το εισόδημά του εξαρτάται από την ποσότητα εργασίας του. Έτσι, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του πολλαπλασιαστή του LAGRANGE, έχουμε:

$$\max V = v(N, y) - \lambda (y - WN) \quad (2.7)$$

ΟΙ συνθήκες μεγιστοποίησης είναι:

$$\frac{\partial V}{\partial N} = v_1 + \lambda W = 0$$

$$\frac{\partial V}{\partial y} = v_2 - \lambda = 0$$

από όπου προκύπτει ότι:

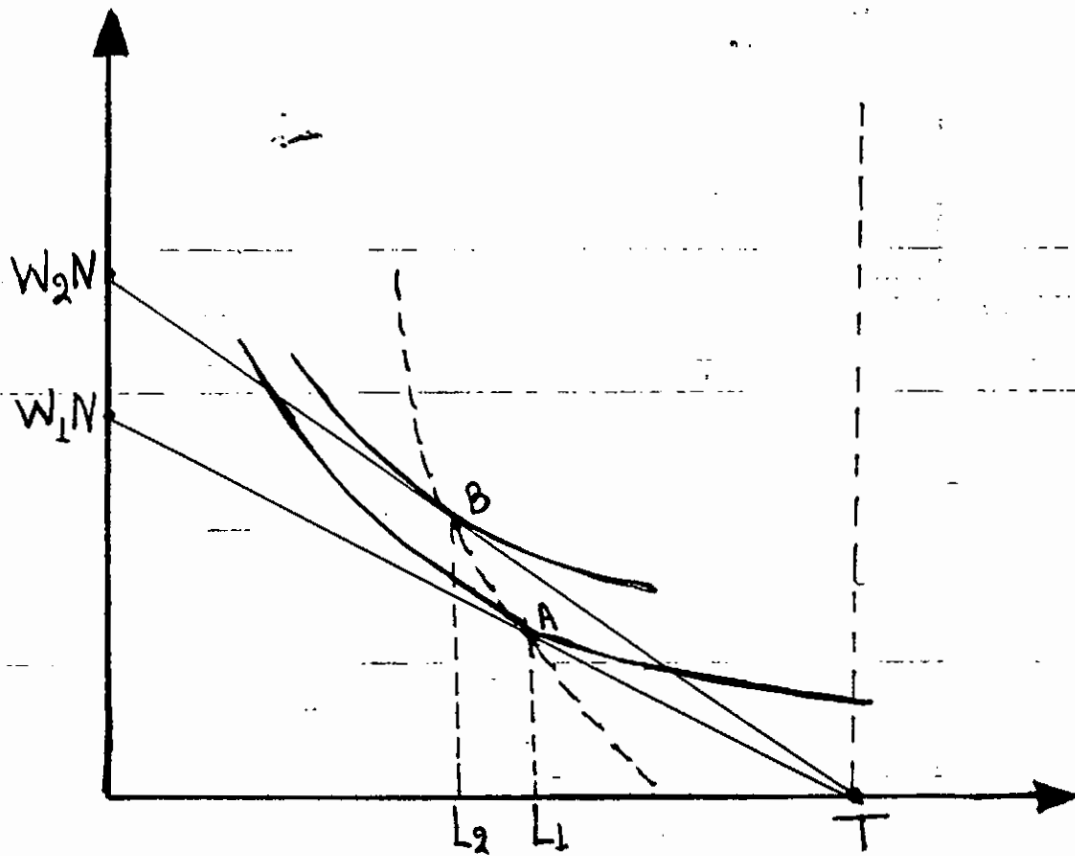
$$W = -\frac{1}{\lambda} \cdot v_1 = -\frac{v_1}{v_2} = g(N) \quad (2.8)$$

Έτσι, από τον προσδιορισμό του σημείου των δευτέρων παραγώγων, προκύπτει ότι αυξανόμενο του μισθού θα αυξάνεται και η προσφερόμενη ποσότητα εργασίας από τον εργαζόμενο ή, αντίστοιχα, ότι για να πεισθεί ο εργαζόμενος να αυξήσει την ποσότητα εργασίας που προσφέρει θα πρέπει να αυξηθεί και ο μισθός. Δηλαδή:

$$dW = g'(N) \cdot dN, \quad g'(N) > 0 \quad (2.9)$$

Το Σχήμα (2.3) απεικονίζει την ισορροπία αυτή του αντιπροσωπευτικού εργαζόμενου, στο χώρο (N, Y), ο οποίος καλύπτεται από άπειρες καμπύλες αδιαφορίας. Οι καμπύλες αυτές αδιαφορίας έχουν τις συνθήκες ιδιότητες: αρνητική κλίση (σχόλη και εισόδημα υποκατάστατα), δεν τέμνονται μεταξύ τους, και είναι κυρτές προς την αρχή των αξόνων (φθίνων οριακός λόγος υποκαταστάσεωςσχόλης και εισοδήματος ή, με εργασία και εισόδημα,  $g'(N) > 0$ ). Τα σημεία ισορροπίας A και B αποτελούν σημεία επί της καμπύλης προσφοράς εργασίας, όπου η προσφερόμενη ποσότητα εργασίας είναι θετική συνάρτηση του μισθού. (Ακριβέστερα, η κάθε W προσφερόμενη εργασία μετράται

οριζόντια και προς τα αριστερά, από την κάθετη γραμμή στο σημείο T μέχρι τη διακεκομμένη καμπύλη που περνάει από τα σημεία A και B, αφού  $N_T = T - L_T^*$ ).



Σχήμα 2.3

Στη μέχρι εδώ ανάλυση καταλήξαμε σε μία συνάρτηση προσφοράς εργασίας (την 2.8), όπου η προσφερόμενη ποσότητα εξαρτάται από το ύψος του ονομαστικού μισθού ( $W$ ). Αυτό οφείλεται στο ότι, στη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας, θεωρήσαμε ότι ο εργαζόμενος βλέπει το εξ εισοδήματός του να εξαρτάται μόνο από τον ονομαστικό μισθό. Εδώ, επομένως, ισχύει η αρχή της "χρηματικής αυταπάτης". Αντίθετα, εάν ο εργαζόμενος δεν πάσχει από χρηματική αυταπάτη, θα μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητά του με τον περιορισμό ότι το εισόδημά του εξαρτάται από τον πραγματικό μισθό ( $W/P$ ) και όχι τον ονομαστικό. Σ' αυτή την περίπτωση, ατι της (2.7) θα έχουμε:

$$\max V = u(N, y) - \lambda \left( y - \frac{W}{P} \cdot N \right) \quad (2.10)$$

οπότε η συνάρτηση προσφοράς εργασίας θα είναι:

$$W = P \cdot g(N) \quad (2.11)$$

Αυτό σημαίνει ότι το επίπεδο των τιμών, προσδιορίζοντας την αγοραστική δύναμη και αξία του μισθού και του εργατικού εισοδήματος, παίζει το ρόλο παραμέτρου μετατοπίσεως της καμπύλης προσφοράς εργασίας. Εάν αυξηθεί το επίπεδο τιμών, για να συνεχίσει ο εργαζόμενος να προσφέρει την ίδια μέχρι τώρα ποσότητα εργασίας, θα απαιτήσει να αυξηθεί ο ονομαστικός μισθός κατά το ίδιο ποσοστό αύξησεως των τιμών. Αυτή η παντελής έλλειψη χρηματικής αυταπάτης, όπως και η αντίστοιχη περίπτωση της πλήρους χρηματικής αυταπάτης, αποτελούν αιραίες περιπτώσεις αποτελούν μάλλον EX POST φαινόμενα, συναρτήσεις του χρόνου και της προσαρμοστικότητας των προσδοκιών κάθε ατόμου στις πραγματικές συνθήκες της αγοράς εργασίας και της οικονομίας γενικότερα. Μπορούμε όμως να φανταστούμε μία ενδιάμεση περίπτωση, της μερικής χρηματικής αυταπάτης, όπως π.χ.:

$$W = G(P, N) \quad 0 < G_p < 1$$

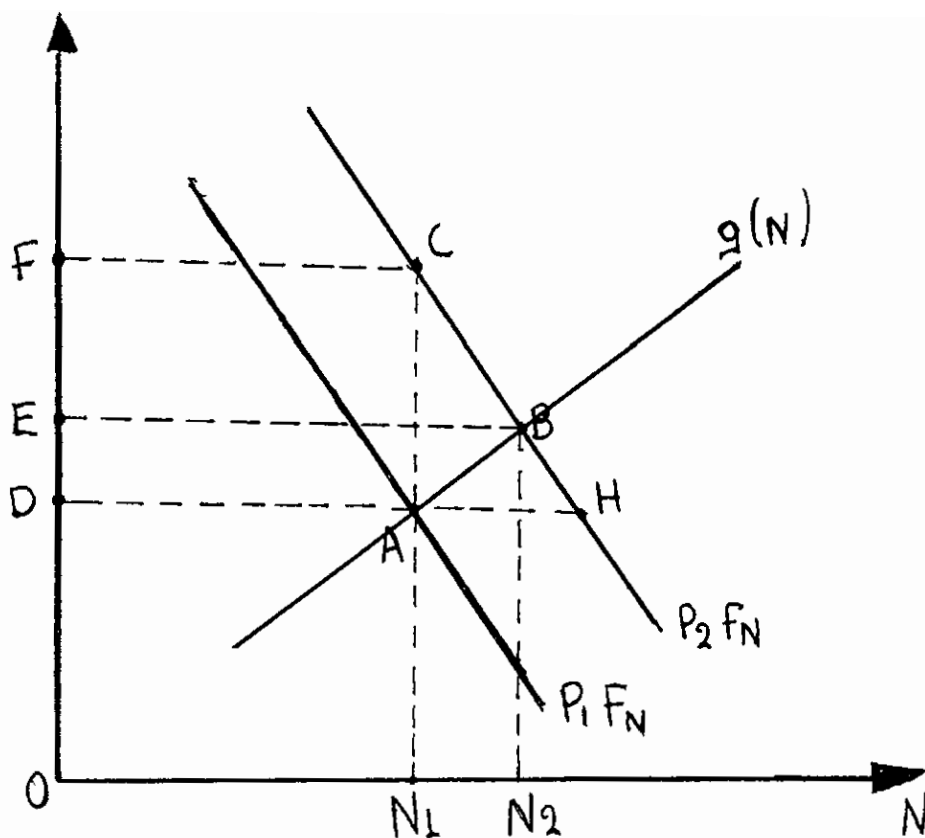
Στην περίπτωση αυτή, μία αύξηση των τιμών θα ωθήσει τους εργαζόμενους για να προσφέρουν την ίδια μέχρι τώρα ποσότητα εργασίας, να ζητήσουν μία αύξηση του ονομαστικού μισθού, μόνο που τώρα θα ικανοποιηθούν με μία αύξηση του μισθού μικρότερη από την αύξηση των τιμών. Πάσχοντας από μερική χρηματική αυταπάτη, θα δεχθούν μία ελαφρά μείωση του πραγματικού μισθού. Όπως θα δούμε, ο βαθμός κατά τον οποίο οι εργαζόμενοι πάσχουν από χρηματική αυταπάτη επηρεάζει όχι μόνο τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς εργασίας αλλά και, μέσω της συναρτήσεως συνολικής προσφοράς προϊόντος, την όλη οικονομία.

## 2.5 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΜΠΥΛΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Ο μηχανισμός της αγοράς εργασίας συνίστατε στον προσδιορισμό ενός ονομαστικού μισθού ισορροπίας, στον οποίο αντιστοιχεί μία ποσότητα προσφερόμενης εργασίας ίση με την αντίστοιχη ποσότητα ζητούμενης εργασίας. Η ισορροπία στην αγορά εργασίας, που προσδιορίζει ονομαστικό μισθό και επίπεδο απασχολήσεως ισορροπίας, ευρίσκεται στο σημείο τομής των καμπυλών προσφοράς και ζητήσεως εργασίας. Η διατάραξη μιάς τέτοιας ισορροπίας θα οφείλεται είτε σε τεχνολογικούς ή διαθρωτικούς παράγοντες ( όπως οι μεταβολές στην παραγωγικότητα), είτε σε εξωγενείς παράγοντες, που η αιτία τους βρίσκεται σε άλλες ή άλλους τομείς της οικονομίας. Προέχει όμως να διακρίνουμε ανάμεσα στις διαφορετικές περιπτώσεις διαταραχής στην αγορά εργασίας ανάλογα με τη μορφή της συναρτήσεως προσφοράς εργασίας. Αρχίζουμε με την περίπτωση που οι εργαζόμενοι πάσχουν από χρηματική αυταπάτη. Εδώ, η ισορροπία της αγοράς εργασίας συνίσταται στον προσδιορισμό ενός ονομαστικού μισθού  $W^*$ , στον οποίο αντιστοιχούν ίσες ποσότητες εργασίας, προσφερόμενες και ζητούμενες. Δηλαδή, στην ισορροπία της αγοράς εργασίας έχουμε:

$$W^* = g(N) = P \cdot F_N \cdot \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right) \quad (2.13)$$

Έστω ότι η εξίσωση (2.13) αντιστοιχεί στη θέση ισορροπίας Α του Σχήματος (2.4) και ότι  $W^* = OD$  και  $N_1$  ο μισθός και η απασχόληση ισορροπίας. Υποθέτουμε τώρα ότι η ισορροπία αυτή διαταράσσεται από μία αύξηση του επιπέδου τιμών, η οποία προκαλεί μία προς τα πάνω μετατόπιση της καμπύλης ζητήσεως. Το μέγεθος της μετατοπίσεως αυτής είναι  $dP = P_2 - P_1 = AC = DF$ . Έτσι, στο μέχρι τώρα ισχύοντα μισθό  $W$  δεν αντιστοιχεί πλέον απασχόληση ισορροπίας, αλλά αντίθετα αντιστοιχεί μία υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας ίση με το διάστημα ΑΗ. Αποτέλεσμα αυτής της καταστάσεως θα είναι η αύξηση του μισθού μέχρι να εξλειφθεί η υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας.



Σχήμα 2.4

Η αγορά θα εξισορροπηθεί στο καινούργιο σημείο Β, ενώ ο μισθός ισορροπίας θα είναι ΟΕ και η απασχόληση ισορροπίας  $N_2$ . Βλέπουμε όμως ότι η αύξηση του χρηματικού μισθού  $dW=DE$  είναι μικρότερη από την αύξηση των τιμών, και επομένως ο πραγματικός μισθός μειώθηκε. Γι' αυτό εξάλλου αυξήθηκε και η εργατική απασχόληση. Στην περίπτωση αυτή της χρηματικής αυταπάτης απ' την πλευρά της προσφοράς εργασίας, η μεταβολή των τιμών προκάλεσε, στο καινούργιο σημείο ισορροπίας της αγοράς, μία μεταβολή της απασχολήσεως. Αυτό αποδεικνύεται και αναλυτικά από την εξίσωση (2.13), αφού:

$$g'(N) \cdot dN = P \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right) \cdot F_{NN} \cdot dN + F_N \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right) dP$$

και άρα:

$$\frac{dN}{dP} = \frac{F_N \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right)}{g'(N) - P \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right) F_{NN}} > 0 \quad (2.14)$$

Η προκαλούμενη μεταβολή στην απασχόληση θα έχει, με τη σειρά της, επίδραση επί της προσφοράς (παραγωγής) προϊόντος. Πράγματι, από τη συνάρτηση παραγωγής (2.1) προκύπτει ότι:

$$\frac{dQ}{dP} = \frac{dQ}{dN} \cdot \frac{dN}{dP} = F_N \cdot \frac{dN}{dP} \quad (2.15)$$

Αντικαθιστώντας στην εξίσωση (2.15) την έκφραση (2.14), έχουμε:

$$\frac{dQ}{dP} = \frac{F_N^2 \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right)}{g'(N) - P \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) F_{NN}} > 0 \quad (2.16)$$

Αποδείξαμε δηλαδή ότι, στην περίπτωση όπου η προσφορά εργασίας υπόκειται σε χρηματική αυταπάτη, υπάρχει μία καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος η οποία έχει θετική κλίση, και έχει επομένως μία ελαστικότητα. Η μορφή (2.16) περιγράφει ακριβώς την κλίση της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος.

Θα εξετάσουμε τώρα την περίπτωση της μερικής χρηματικής αυταπάτης. Εδώ η αρχική ισορροπία Α διαταράσσεται από αύξηση των τιμών όπως και προηγούμενα, αλλά, σε αντίδραση της αυξήσεως αυτής των τιμών, η καμπύλη προσφοράς εργασίας μετατοπίζεται προς τα πάνω, μόνο που η μετατόπισή της είναι μικρότερη από τη μετατόπιση της καμπύλης ζήτησεως εργασίας.

Έτσι, ξεκινώντας από αρχική θέση ισορροπίας, όπου:

$$W^* = G(P, N) = P \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) F_N \quad (2.17)$$

η αγορά θα εξαλείψει την προκύπτουσα υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας όταν, με αύξηση των μισθών  $\Delta W = \Delta L$  (που θα είναι όμως πάλι τέτοια ώστε οι πραγματικοί μισθοί να μειωθούν), αυξηθεί και η απασχόληση ισορροπίας στο επίπεδο  $N_3$ . Στην περίπτωση αυτή, που απεικονίζεται στο Σχήμα (2.5), μία μεταβολή των τιμών θα προκαλέσει μεταβολή της απασχολήσεως, σύμφωνα με την έκφραση:

$$\frac{dN}{dP} = \frac{F_N \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) - G_P}{G_N - P \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) F_{NN}} > 0 \quad (2.18)$$

Κατά συνέπεια, η κλίση της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος, που αντιστοιχεί στην περίπτωση της μερικής χρηματικής αυταπάτης, θα δίδεται από:

$$\frac{dQ}{dP} = \frac{F_N^2 \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) - F_N \cdot G_P}{G_N - P \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) F_{NN}} > 0 \quad (2.19)$$

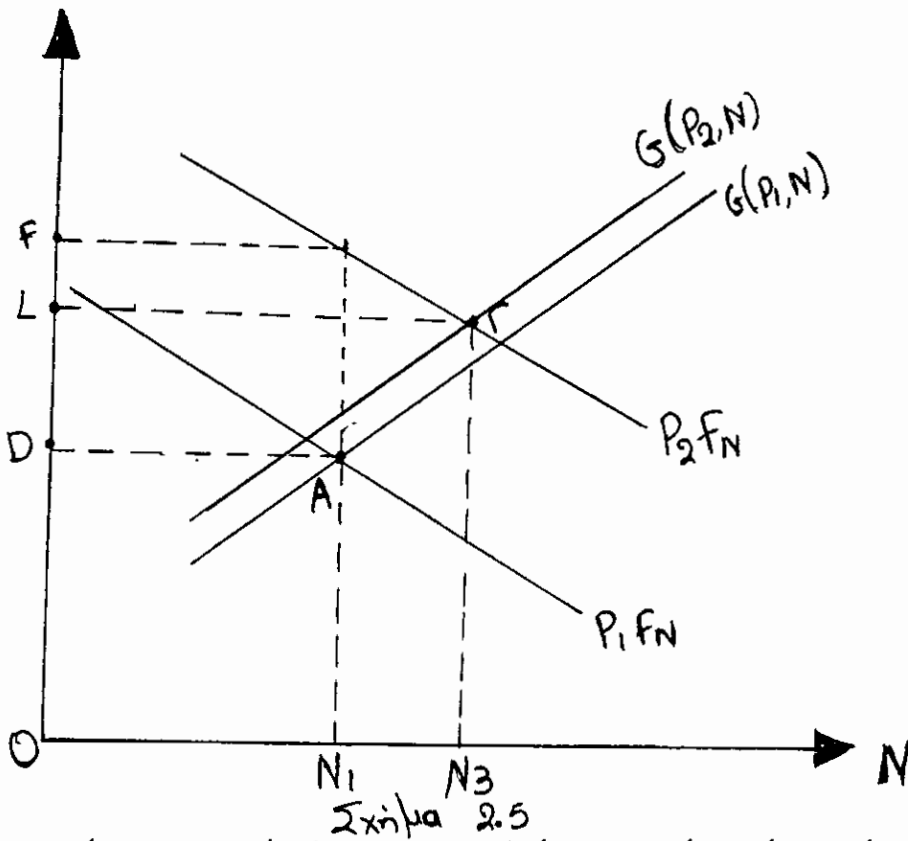
Είναι βέβαια προφανές ότι, αφού  $F_N \cdot G_P > 0$ , η καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος, που αντιστοιχεί στην περίπτωση της μερικής χρηματικής αυταπάτης, θα έχει μικρότερη κλίση (θα είναι δηλ. γενικά λιγότερο ελαστική) από την καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος που αντιστοιχεί στην περίπτωση της πλήρους χρηματικής αυταπάτης.

Ο λόγος είναι ότι, με μερική αυταπάτη, οι εργαζόμενοι διεκδικούν και πετυχαίνουν μεγαλύτερη αύξηση του ονομαστικού μισθού απ'ότι στην προηγούμενη περίπτωση της πλήρους αυταπάτης. Το αποτέλεσμα είναι μία μικρότερη μείωση του πραγματικού μισθού, και άρα μία μικρότερη αύξηση της απασχολήσεως ( $N_3 < N_2$ ).

Υπάρχει, τέλος, η περίπτωση όπου οι εργαζόμενοι δεν υπόκεινται καθόλου σε χρηματική αυταπάτη. Εδώ, όταν μία αρχική ισορροπία:

$$W^* = P \cdot g(N) = P \left(1 + \frac{1}{\varepsilon}\right) \cdot F_N \quad (2.20)$$

διαταραχθεί από αύξηση των τιμών και αντίστοιχη μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης



Σχήμα 2.5

εργασίας, η καμπύλη προσφοράς θα μετατοπισθεί και αυτή κατά την ίδια έκταση που μετατοπίσθηκε η καμπύλη ζήτησης. Αποτέλεσμα είναι ο ονομαστικός μισθός αυξάνει κατά το ποσοστό αύξησης των τιμών ( $\Delta W = \Delta P = DF$ ), ενώ η απασχόληση που αντιστοιχεί στο καινούργιο σημείο ισορροπίας  $\Delta$  θα είναι η ίδια με την απασχόληση της αρχικής ισορροπίας  $A$ .

Το επίπεδο εργατικής απασχόλησης δεν μεταβλήθηκε, διότι ο πραγματικός μισθός παρέμεινε αμετάβλητος, όπως φαίνεται στο Σχήμα (2.6) της επόμενης σελίδας.

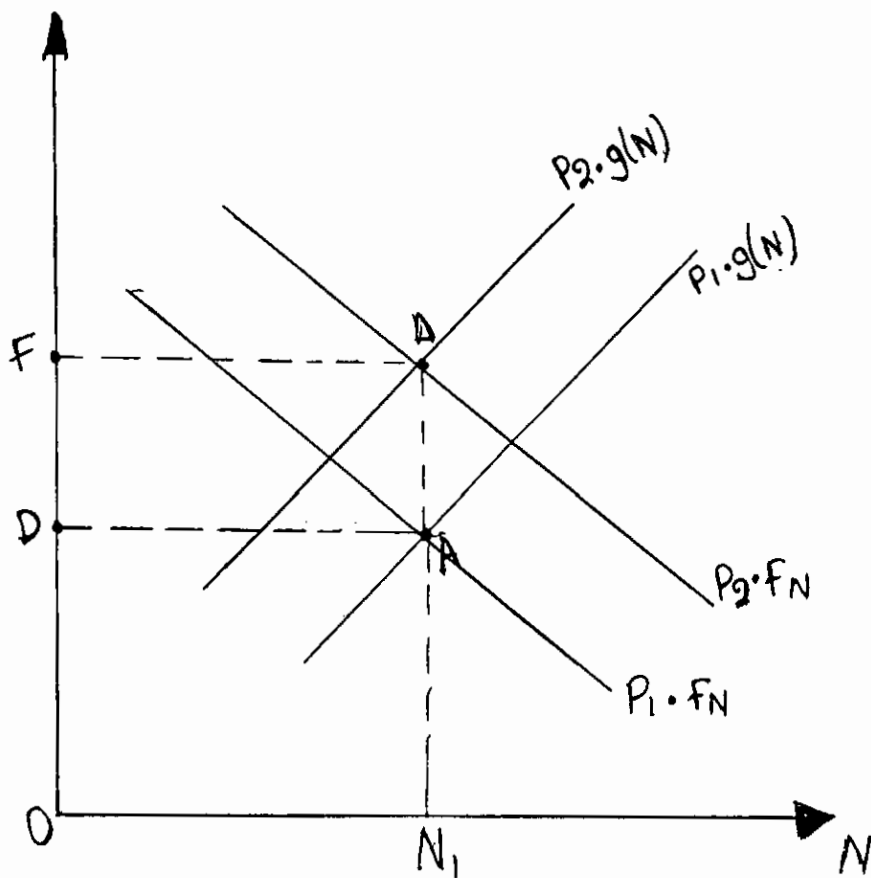
Πράγματι:

$$\frac{dN}{dP} = \frac{F_N \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right) - g(N)}{P \left[g'(N) - F_{NN} \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right)\right]} = 0 \quad (2.21)$$

επειδή ο αριθμητής είναι ίσος με το μηδέν, αφού αντιστοιχεί στην ισορροπία της αγοράς, όπου, σύμφωνα με την εξίσωση (2.20),

$$P \left[ F_N \left(1 + \frac{1}{\epsilon}\right) - g(N) \right] = 0 \quad \text{με } P > 0$$





Σχήμα 2.6

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι, στην περίπτωση όπου η προσφορά εργασίας δεν υπόκειται καθόλου σε χρηματική αυταπάτη, η καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος, που αντιστοιχεί σε τέτοια αγορά εργασίας, θα έχει μηδενική κλίση, θα είναι δηλαδή πλήρως ανελαστική σε ένα ορισμένο επίπεδο παραγωγής. Το σταθερό αυτό επίπεδο παραγωγής προϊόντος αντιστοιχεί σε ένα επίπεδο απασχολήσεως ισορροπίας αμετάβλητο, που, κατά τη νεο-κλασική άποψη που εκφράζει η ανάλυση αυτή, είναι και το επίπεδο πλήρους απασχολήσεως. Καμία διαταραχή της ισορροπίας αυτής πλήρους απασχολήσεως δεν είναι δυνατή, αφού σε κάθε μεταβολή των τιμών θα αντιστοιχεί μία ισόποση μεταβολή των ονομαστικών μισθών.

(βλ Παρ/μα 6στ 134 Πιν III 10.)

## 2.6 Η ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΖΗΤΗΣΕΩΣ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Στα προηγούμενα διερευνήθηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ελαστικότητας της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος, οι οποίοι, με δεδομένες τις τεχνολογικές συνθήκες παραγωγής και το επίπεδο της παραγωγικότητας, αναφέρονται βασικά στο μηχανισμό της αγοράς εργασίας. Εφόσον υποθέσαμε ότι οι μισθοί αποτελούν το μοναδικό μεταβλητό στοιχείο κόστους της παραγωγής, η έκταση των προσαρμογών τους, ύστερα από μία διαταραχή, αποτελεί τον ουσιαστικό παράγοντα που προσδιορίζει την ελαστικότητα της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος. Τη διαταραχή αυτή της ισορροπίας στην αγορά εργασίας τη θεωρήσαμε ότι συνίσταται σε μεταβολή των τιμών του προϊόντος ( του γενικού δηλ. επιπέδου τιμών), που κατά κάποιο τρόπο είναι ένα εξωγενές για την αγορά εργασίας. Στα πλαίσια, βέβαια, της γενικής ισορροπίας όπου θα καταλήξουμε, οι μεταβολές στους μισθούς (καθώς και σε οτιδήποτε άλλο στοιχείο κόστους) αποτελούν απο μόνες τους παράγοντα μεταβολής του επιπέδου των τιμών. Υπάρχει όμως και η σχέση συνολικής ζήτησης προς συνολική προσφορά προϊόντος, που προκαλεί μεταβολές στις τιμές, με τρόπο μάλιστα που ενδέχεται οι μεταβολές των μισθών να αποτελούν αντίδραση στην πρωτογενή αυτή αιτία της μεταβολής των τιμών που είναι η σχέση προσφοράς και ζήτησης προϊόντος. Χρειαζόμαστε επομένως μια ανάλυση της "αγοράς προϊόντος" για να κατανοήσουμε την πολυπλοκότητα της σχέσεως ανάμεσα στους μισθούς, τις τιμές και την απασχόληση. Έχοντας αναλύσει την πλευρά της προσφοράς, απομένει να δούμε τους προσδιοριστικούς παράγοντες της συνολικής ζήτησης προϊόντος και τα αίτια των μεταβολών της.

Η ανάλυση της συνολικής ζήτησης προϊόντος αναφέρεται στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο εθνικό εισόδημα και τη συνολική δαπάνη της οικονομίας. Εδώ βρισκόμαστε στο πεδίο της καθιερωμένης μακροοικονομικής ανάλυσης, όπου παίρνουμε ταυτόχρονα υπόψη τη σχέση δαπάνης προς εισόδημα και τη σχέση προσφοράς και ζήτησης χρήματος. Έχουμε δηλαδή το γνωστό αναλυτικό πλαίσιο των καμπυλών IS - IM, μόνο που εδώ θα τις εκφράσουμε σε "πραγματικούς όρους", με τις μεταβλητές τους αποπληθωρισμένες με το γενικό επίπεδο τιμών. Αρχίζοντας με τη σχέση εισοδήματος και συνολικής δαπάνης στην οικονομία, καθορίζουμε ότι η τελευταία αποτελείται από την καταναλωτική δαπάνη (C), τη δαπάνη για επενδύσεις (I), και τη δαπάνη του δημόσιου τομέα (G). Υποθέτουμε, για απλούστευση της ανάλυσης, μια κλειστή οικονομία. Η καταναλωτική δαπάνη εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημα του ιδιωτικού τομέα, που είναι το πραγματικό εθνικό εισόδημα ή εθνικό προϊόν (Q) μείον τους φόρους (T<sub>0</sub>). Η επενδυτική δαπάνη υποθέτουμε ότι έχει αντίστροφη εξάρτηση από το ύψος του επιτοκίου (r). Έχουμε έτσι:

$$Q = C\left(Q, \frac{T_0}{P}\right) + I(r) + \frac{G_0}{P} \quad (2.22)$$

Στην εξίσωση (2.22) η συνάρτηση καταναλώσεως εκφράσθηκε στην πιο γενική μαθηματική της μορφή, και έχουμε τις εξής παραγώγους:

$$0 < C_1 < 1 \quad 0 > C_2 > -1 \quad I' < 0$$

Ας σημειωθεί, τέλος, ότι οι φόροι και οι δημόσιες δαπάνες θεωρούνται σαν εξωγενείς μεταβλητές, ελεγχόμενες από τις δημοσιονομικές αρχές, οι οποίες όμως είναι σε θέση να προσδιορίσουν μόνο το ονομαστικό ( χρηματικό) ύψος των μεταβλητών αυτών, όχι όμως και το πραγματικό ( T<sub>0</sub>/P, G<sub>0</sub>/P) μέγεθός τους. Αυτή είναι μια πολύ ρεαλιστική υπόθεση αφού, σε μια οικονομία με αποκεντρωτικό σύστημα λήψεως αποφάσεων ( μικτή οικονομία), το ποιά θα είναι η σε αγοραστική αξία επίπτωση των δημόσιων δαπανών στην οικονομία εξαρτάται από τις μεταβολές του επιπέδου των τιμών, που το Κράτος δεν μπορεί άμεσα να ελέγξει.

Ερχόμενοι τώρα στην αγορά χρήματος, υποθέτουμε τα εξής:

Πρώτο, η συνολική ζήτηση χρήματος ή προτίμηση ρευστότητας αποτελείται από τη ζήτηση χρήματος για συναλλακτικούς σκοπούς ( το μέγεθος της οποίας έχει ανάλογη θετική εξάρτηση από το πραγματικό εισόδημα) και τη ζήτηση χρήματος σαν περιουσιακού στοιχείου ενός χαρτοφυλακίου ( η οποία εξαρτάται θετικά μεν από το εισόδημα, αλλά κυρίως βρίσκεται σε αντίστοιχη σχέση με το επιτόκιο που αποτελεί το κόστος ευκαιρίας διακρατήσεως αδρανών ρευστών διαθεσίμων). Δεύτερο, οι νομισματικές αρχές είναι σε θέση να προσδιορίσουν, άμεσα και έμμεσα, το μέγεθος της προσφοράς ( ποσότητας) χρήματος ( $M_0$ ), αλλά και πάλι μόνο σε ονομαστικούς όρους, όχι σε πραγματική αγοραστική αξία ( $M_0/P$ ). Η ισορροπία της αγοράς χρήματος, που επιτυγχάνεται με την απόλυτη ευκαμψία του επιτοκίου, σημαίνει:

$$\frac{M_0}{P} = L(Q, r) \quad \mu\epsilon \quad L_1 > 0, L_2 < 0 \quad (2.23)$$

Οι εξισώσεις (2.22) και (2.23) αποτελούν ένα σύστημα δύο ταυτοχρόνων εξισώσεων, που η κάθε μια τους περιλαμβάνει τρεις ενδογενείς μεταβλητές: το πραγματικό εισόδημα ( $Q$ ), το επιτόκιο ( $r$ ) και το επίπεδο τιμών ( $P$ ). Προφανώς δεν μπορούμε να λύσουμε ένα τέτοιο σύστημα δύο εξισώσεων με τρεις άγνωστους, και γι' αυτό καταφεύγουμε στο τέχνασμα να υποθέσουμε ότι ο ένας από τους τρεις αυτούς άγνωστους έχει κάποια δεδομένη τιμή. Έτσι, εδώ θα υποθέσουμε την ύπαρξη ενός δεδομένου επιπέδου τιμών και θα λύσουμε το σύστημα ως προς τις άλλες δύο ενδογενείς μεταβλητές. Περιγράφοντας τη λύση του συστήματος, υποθέτουμε ότι υπάρχει σειρά συνδυασμών των μεταβλητών ( $Q, r$ ) οι οποίοι ικανοποιούν την εξίσωση (2.22). Ο γεωμετρικός τόπος των σημείων που αντιστοιχούν στους συνδυασμούς αυτούς είναι η καμπύλη IS, η κλίση της οποίας δίδεται από:

$$\frac{dQ}{dr} = \frac{I'}{1 - C_1} < 0$$

Υποθέτουμε επίσης ότι υπάρχει σειρά συνδυασμών των μεταβλητών ( $Q, r$ ) οι οποίοι ικανοποιούν την εξίσωση (2.23). Ο γεωμετρικός τόπος των σημείων που αντιστοιχούν στους συνδυασμούς αυτούς είναι η καμπύλη LM, που η κλίση της είναι:

$$\frac{dr}{dQ} = - \frac{L_1}{L_2} > 0$$

Στο σημείο όπου τέμνονται η (με θετική κλίση) καμπύλη LM και η (με αρνητική κλίση) καμπύλη IS, έχουμε τη θέση ισορροπίας. Δηλαδή οι συντεταγμένες του σημείου αυτού ισορροπίας είναι το ζεύγος τιμών των δύο ενδογενών μεταβλητών ( $Q^*, r^*$ ) οι οποίες ικανοποιούν ταυτόχρονα και τις δύο εξισώσεις, οπότε:

$$Q^* - \left[ c\left(Q^*, \frac{T_0}{P}\right) + I(r^*) + \frac{G_0}{P} \right] = \frac{M_0}{P} - L(Q^*, r^*) = 0 \quad (2.24)$$

Το ζεύγος αυτό τιμών των μεταβλητών ισορροπίας ισχύει, εφόσον οι τιμές των άλλων μεταβλητών που θεωρήσαμε σαν δεδομένες παραμένουν αμετάβλητες. Εάν όμως αυτές αλλάξουν, τότε και οι τιμές ισορροπίας των ενδογενών μεταβλητών θα αλλάξουν. Έτσι, μπορούμε να δούμε την επίδραση μεταβολών στις πραγματικά εξωγενείς μεταβλητές - πολιτικής ( $G_0, T_0, M_0$ ), αλλά προηγούμενα θα αναλύσουμε το θέμα της σχέσεως της ισορροπίας IS - LM με τις μεταβολές στο γενικό επίπεδο τιμών ( $P$ ). Έτσι, μια μεταβολή στις τιμές θα επιρεάσει, στα πλαίσια της καμπύλης IS, το πραγματικό εισόδημα ( προϊόν ) που θα αντιστοιχεί σε κάθε επιτόκιο. Η προκαλούμενη μετατόπιση της IS από μια μεταβολή στις τιμές ( $dP$ ) δίδεται από:

$$\frac{dQ}{dP} = \frac{\frac{1}{P^2} (C_2 T_0 + G_0)}{1 - C_1} < 0 \quad \text{εάν } |C_2 T_0| < |G_0| \quad (2.25)$$

Έτσι, με υψηλότερες π.χ. τιμές, σε κάθε ειτόνιο θα αντιστοιχεί ένα χαμηλότερο προϊόν, εάν η συσταλτική επίδραση της μείωσης των πραγματικών ( δηλ. σε αγοραστική αξία ) κρατικών δαπανών υπερκαλύπτει την επεκτατική επίδραση της πραγματικής ( δηλ. σε αγοραστική αξία ) φορολογικής επιβαρύνσεως. Κατά την ίδια αναλογία, η μεταβολή του επιπέδου των τιμών θα προκαλέσει μετατόπιση της καμπύλης IM.

$$\frac{dr}{dP} = - \frac{\frac{M_0}{P^2}}{L_2} > 0 \quad (2.26)$$

Με υψηλότερες, ξανά, τιμές, η πραγματική ( δηλ. σε αγοραστική αξία ) προσφορά χρήματος μειώθηκε. Έτσι, σε κάθε ύψος του πραγματικού εισοδήματος ( δηλ. σε κάθε αντιστοιχούσα συναλλακτική ζήτηση χρήματος ), η ζήτηση χρήματος σαν περιουσιακού στοιχείου θα πρέπει να μειωθεί, και αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με μια αύξηση του επιτοκίου ισορροπίας σε κάθε ύψος εισοδήματος.

Συνοψίζοντας, είδαμε ότι μια αύξηση ( μείωση ) του επιπέδου των τιμών θα προκαλέσει μια μετατόπιση προς τα αριστερά ( δεξιά ) της καμπύλης IS, και μια μετατόπιση προς τα επάνω ( κάτω ) της καμπύλης IM. Επομένως, στην ισορροπία του συστήματος IS - IM θα αντιστοιχούν διαφορετικά ζεύγη τιμών των μεταβλητών ( Q, r ) σε κάθε διαφορετική τιμή της μεταβλητής ( P ). Όπως φαίνεται στο Σχήμα ( 2.7 ), παίρνοντας τις αντιστοιχείες των τιμών των μεταβλητών ( Q, P ), που προκύπτουν από τη σχέση IS - IM σε κάθε διαφορετικό επίπεδο τιμών, καταλήγουμε σε μια αρνητική ( αντίστροφη ) σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές αυτές, που συνιστά την "καμπύλη της συνολικής ζήτησεως προϊόντος". Πράγματι, από τις εξισώσεις ( 2.23 ) και ( 2.24 ), έχουμε:

$$dQ(1 - C_1) + \frac{1}{P^2} (C_2 T_0 + G_0) dP - I' \cdot dr = 0 \quad (2.23a)$$

$$d \cdot Q \cdot L_1 + \frac{M_0}{P^2} dP + L_2 \cdot dr = 0 \quad (2.24a)$$

Λύνοντας τη δεύτερη εξίσωση προς dr, έχουμε:

$$dr = - \frac{1}{L_2} \left( dQ \cdot L_1 + \frac{M_0}{P^2} \cdot dP \right)$$

Αντικαθιστώντας την έκφραση αυτή στην ( 2.23 ) και κάνοντας την απαραίτητη τακτοποίηση των όρων, καταλήγουμε στην έκφραση:

$$\frac{dQ}{dP} = - \frac{\frac{1}{P^2} (C_2 T_0 + G_0 + \frac{I' \cdot M_0}{L_2})}{1 - C_1 + \frac{I' \cdot L_1}{L_2}} < 0 \quad (2.27)$$

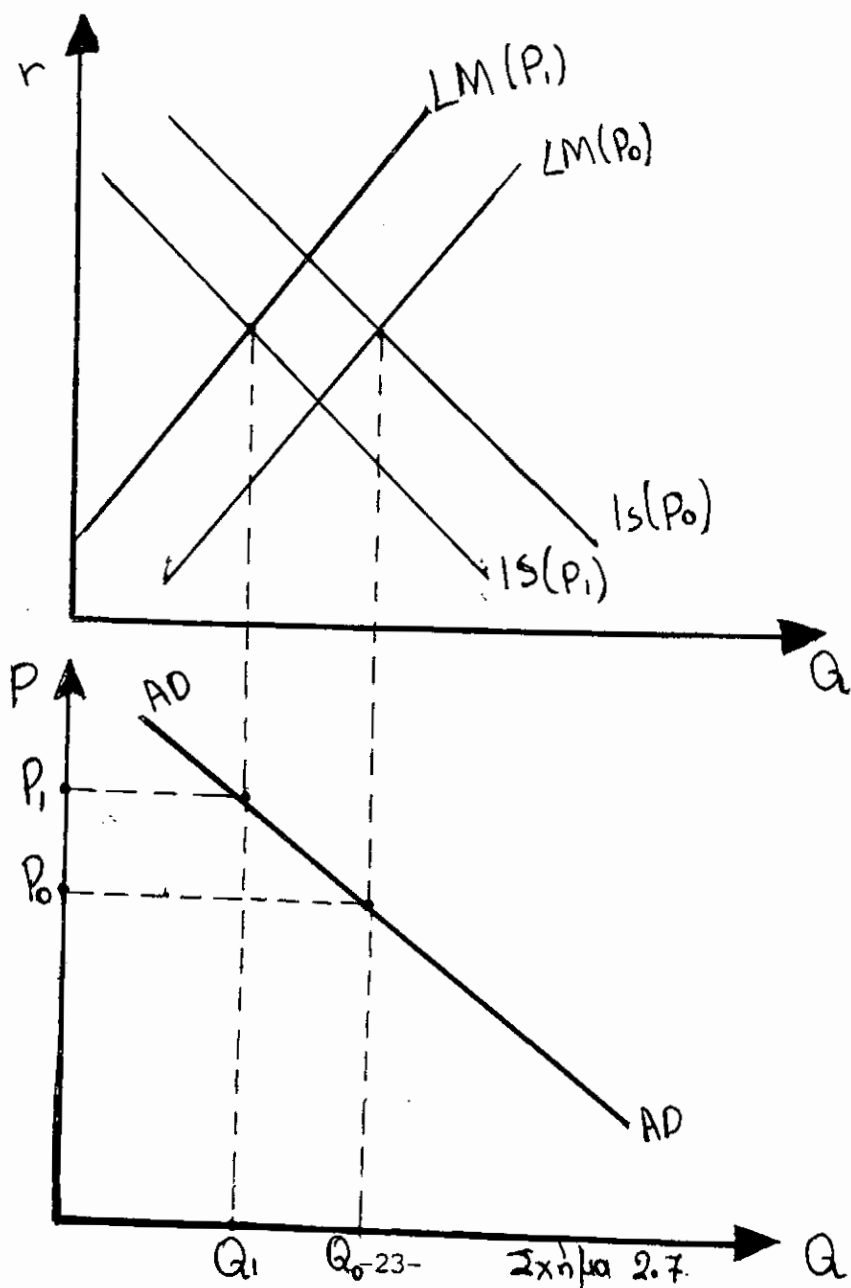
η οποία αποδεικνύει την αρνητική κλίση της καμπύλης συνολικής ζήτησης προϊόντος στο χώρο  $(Q, P)$ , όπως φαίνεται η καμπύλη AD στο Σχήμα (2.7).

Απομένει να δούμε την επίδραση που θα έχουν οι μεταβολές στις εξωγενείς μεταβλητές - πολιτικής στην καμπύλη συνολικής ζήτησης προϊόντος. Αυτό είναι δυνατό αν ξαναγυρίσουμε στο διάγραμμα IS - LM. Έτσι, μεταβολές στις δημοσιονομικές μεταβλητές  $(dT_0, dG_0)$  θα επηρεάσουν την καμπύλη IS σύμφωνα με:

$$\frac{dQ}{dG_0} = \frac{1}{P(1-C_1)} > 0 \text{ εάν } dT_0 = 0, dG_0 \neq 0$$

$$\frac{dQ}{dT_0} = \frac{C_2}{P(1-C_1)} < 0 \text{ εάν } dG_0 = 0, dT_0 \neq 0$$

$$\frac{dQ}{dG_0} + \frac{dQ}{dT_0} = \frac{1+C_2}{P(1-C_1)} > 0 \text{ εάν } dG_0 = dT_0 \neq 0$$



Σχήμα 2.7.

Βλέπουμε ότι μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, δηλ. αύξηση των δαπανών, μείωση των φόρων ή και μια ισοπέση αύξηση δαπανών και φόρων ( θεώρημα του "μονα-διαίου" πολλαπλασιαστή ), θα προκαλέσει την προς τα δεξιά μετατόπιση των καμπύλων IS που αντιστοιχούν σε κάθε επίπεδο τιμών. Αυτό σημαίνει ότι, με επεκτατική ( συστατική ) δημοσιονομική πολιτική, σε κάθε επίπεδο τιμών θα αντιστοιχεί ένα υψηλότερο ( χαμηλότερο ) πραγματικό εισόδημα ισορροπίας στο διάγραμμα IS - LM, και επομένως θα σημαίνει μια προς τα δεξιά ( αριστερά ) μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησης προϊόντος. Με την ίδια λογική, εξετάζουμε τις επιπτώσεις μιας μεταβολής της ονομαστικής προσφοράς χρήματος ( $dM_0$ ) επί της καμπύλης LM, η οποία θα μετατοπισθεί σύμφωνα με:

$$\frac{dr}{dM_0} = \frac{1}{P \cdot L_2} < 0$$

Αύξηση ( μείωση ) της ονομαστικής προσφοράς χρήματος θα προκαλέσει μετατόπιση, σε κάθε επίπεδο τιμών, των καμπύλων LM προς τα κάτω ( επάνω ), έτσι ώστε σε κάθε επίπεδο εισοδήματος να αντιστοιχεί χαμηλότερο ( υψηλότερο ) επιτόκιο ισορροπίας. Δεδομένης της αρνητικής κλίσεως που έχουν οι καμπύλες IS, καταλήγουμε ότι αύξηση ( μείωση ) της ποσότητας χρήματος θα προκαλέσει στο διάγραμμα IS - LM, σε κάθε επίπεδο τιμών, μείωση ( αύξηση ) του επιτοκίου και αύξηση ( μείωση ) του πραγματικού εισοδήματος ισορροπίας. Κατά συνέπεια, η καμπύλη συνολικής ζήτησης προϊόντος θα μετατοπισθεί προς τα δεξιά ( αριστερά ).

Η ανάλυση που προηγήθηκε, με βάση τις επιπτώσεις που έχουν επί της ισορροπίας του μηχανισμού IS - LM οι μεταβολές στο γενικό επίπεδο των τιμών, καθώς και οι μεταβολές στις δημοσιονομικές και νομισματικές μεταβλητές, κατέληξε στη διατύπωση μιας συναρτήσεως συνολικής ζήτησης προϊόντος, που μπορούμε να την εκφράσουμε συνοπτικά ως εξής:

$$Q^d = \Phi(P, T_0, G_0, M_0) \quad (2.28)$$

με τις μερικές παραγώγους:

$$\phi_1 < 0, \quad \phi_2 < 0, \quad \phi_3 > 0, \quad \phi_4 > 0$$

όπου η αναλυτική έκφραση της  $\Phi$  δίδεται από την ( 2.27 ).

Οι μεταβλητές - πολιτικής (  $T_0, G_0, M_0$  ) επιδρούν επί της συναρτήσεως  $Q^d$  σαν παραμετρικοί παράγοντες μετατοπίσεώς της.

## 2.7 ΤΙΜΕΣ, ΠΡΟΪΟΝ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

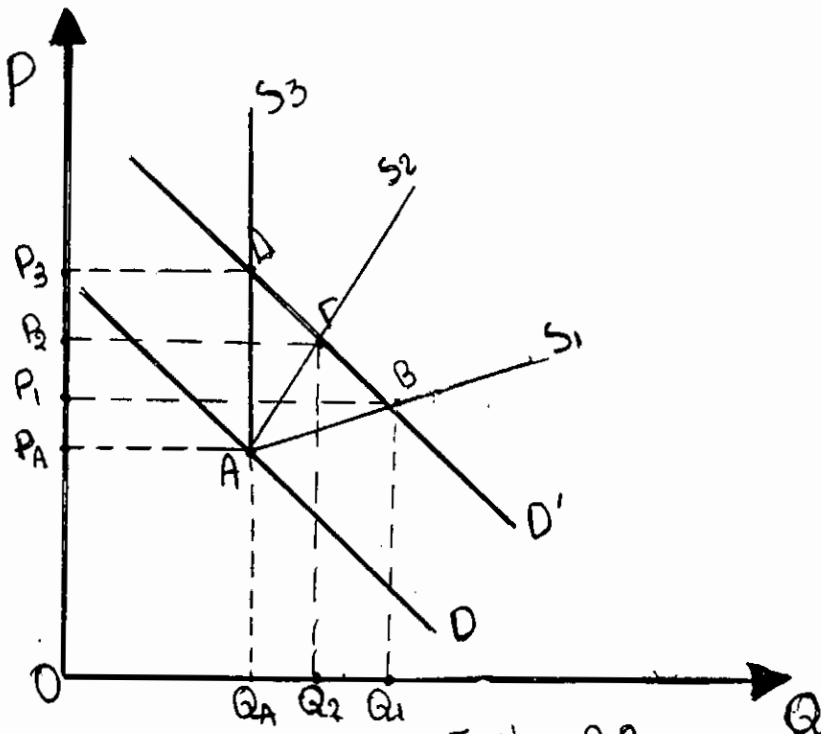
Στα πλαίσια της βραχυχρόνιας ανάλυσης, οι μεταβολές στο επίπεδο απασχολήσεως συνδέονται άμεσα με την παραγωγή προϊόντος. Έτσι, ο προσδιορισμός του επιπέδου απασχολήσεως γίνεται ένα συνεπακόλουθο των όσων συμβαίνουν στην "αγορά προϊόντος", όπως αυτή εκφράζεται με τη σχέση ανάμεσα στη συνολική προσφορά και τη συνολική ζήτηση προϊόντος. Ουσιαστικά, ένα τέτοιο αναλυτικό πλαίσιο συμπυκνώνει ένα μεγάλο αριθμό διαδικασιών, αφού:

πρώτο, πίσω από την καμπύλη συνολικής ζήτησης έχουμε τις σχέσεις ισορροπίας τόσο στην αγορά χρήματος όσο και στον τομέα εισοδήματος-συνολικής δαπάνης και δεύτερο, πίσω από την καμπύλη συνολικής προσφοράς έχουμε την τεχνολογική συνάρτηση παραγωγής και τις σχέσεις ισορροπίας στην αγορά εργασίας.

Μπορούμε λοιπόν τώρα να διατυπώσουμε μερικές γενικές αρχές και χαρακτηριστικές περιπτώσεις, σύμφωνα με τις οποίες να προσδιορίζονται οι μεταβολές στο ύψος της απασχολήσεως, σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες μεταβλητές του συστήματος, και ανάλογα με το είδος και την κατεύθυνση της διαταραχής ενός αρχικού σημείου μακροοικονομικής ισορροπίας.

Υποθέτουμε ότι η οικονομία βρίσκεται σε μια κατάσταση γενικής ισορροπίας, η οποία αντιστοιχεί στο σημείο τομής των καμπύλων συνολικής προσφοράς και ζήτησης. Υποθέτουμε, στη συνέχεια, ότι η ισορροπία αυτή διαταράσσεται από μια επεκτατική (δημοσιονομική ή νομισματική) πολιτική, η οποία έχει σαν συνέπεια την προς τα δεξιά μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησης. Όπως φαίνεται και στο Σχήμα (2.8), ο προσδιορισμός του καινούργιου σημείου ισορροπίας εξαρτάται από την ελαστικότητα της καμπύλης συνολικής προσφοράς.

Έτσι, εάν η προσφορά εργασίας υπόκειται σε πλήρη χρηματική αυταπάτη, τότε από σημείο αρχικής ισορροπίας Α θα διέρχεται η καμπύλη συνολικής προσφοράς  $S_1$ . Η καινούργια ισορροπία θα είναι στο σημείο Β, με προϊόν ισορροπίας  $Q_1$  και επίπεδο τιμών  $P_1$ . Στην περίπτωση αυτή, η διαταραχή (η μετατόπιση δηλ. της D στην D') θα προκαλέσει μια μεγαλύτερη αύξηση του προϊόντος (και άρα της απασχολήσεως) από την αύξηση του επιπέδου των τιμών. Ξέρουμε βέβαια ότι η σημαντική αυτή αύξηση της απασχολήσεως πρόκειται από το γεγονός ότι, λόγω της πλήρους χρηματικής αυταπάτης των εργαζομένων, οι πραγματικοί μισθοί υπέστησαν σημαντική μείωση.



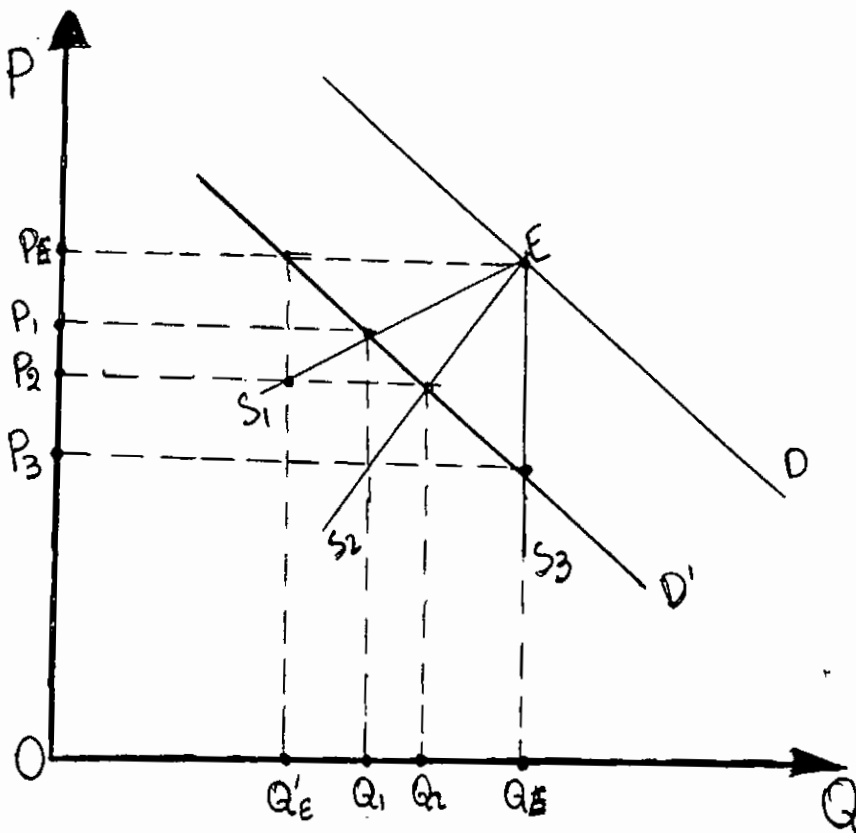
Σχήμα 2.8

Εάν όμως οι εργαζόμενοι πάσχουν όχι από πλήρη αλλά από μερική χρηματική αυταπάτη, τότε από το σημείο Α θα διέρχεται η καμπύλη συνολικής προσφοράς  $S_2$ , και η νέα ισορροπία θα βρίσκεται στο σημείο Γ. Σ' αυτή την περίπτωση θα έχουμε μια μικρότερη αύξηση στο προϊόν ( $Q_2$  αντί  $Q_1$ ) και την απασχόληση, και μια μεγαλύτερη αύξηση του επιπέδου των τιμών ( $P_2$  αντί  $P_1$ ). Η μικρότερη αύξηση της απασχολήσεως οφείλεται στο γεγονός ότι οι πραγματικοί μισθοί σημείωσαν μικρή μόνο πτώση, αφού οι εργαζόμενοι, πάσχοντας από μερική χρηματική αυταπάτη, αύξησαν τις απαιτήσεις τους για μισθούς.

Τέλος στην περίπτωση όπου δεν υπάρχει καθόλου αυταπάτη χρήματος, από το σημείο αρχικής ισορροπίας Α θα περνάει η καμπύλη συνολικής προσφοράς  $S_3$ , και η καινούργια ισορροπία θα είναι στο σημείο Δ. Εδώ οι ονομαστικοί μισθοί αυξήθηκαν όσο και οι τιμές, έτσι ώστε οι πραγματικοί μισθοί έμειναν αμετάβλητοι. Το προϊόν ισορροπίας και η απασχόληση δε μεταβλήθηκαν από το αρχικό τους επίπεδο, με αποτέλεσμα η επίπτωση της μετατοπίσεως προς τα δεξιά της καμπύλης συνολικής ζήτησεως να είναι εξ ολοκλήρου στο επίπεδο των τιμών.

Θα εξετάσουμε τώρα την αντίθετη περίπτωση, όταν μια αρχική ισορροπία διαταράσσεται από μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησεως προς τα αριστερά ( από D σε D', όπως βλέπουμε στο Σχήμα 2.9 ). Έχουμε έτσι και πάλι τις τρεις περιπτώσεις. Εάν υπάρχει πλήρης χρηματική αυταπάτη, τότε από την αρχική ισορροπία Ε θα διέρχεται η καμπύλη συνολικής προσφοράς  $S_1$ . Οι χρηματικοί μισθοί θα μειωθούν πολύ λίγο, λιγότερο από τις τιμές, και έτσι ο πραγματικός μισθός θα αυξηθεί σημαντικά.

Σαν αποτέλεσμα, η απασχόληση θα σημειώσει μεγάλη κάμψη και το προϊόν θα μειωθεί στο επίπεδο  $Q_1$ . Με μερική μόνο χρηματική αυταπάτη, θα έχουμε την περίπτωση της καμπύλης  $S_2$ .



Σχήμα 2.9



Η μείωση των χρηματικών μισθών θα είναι κατά τι μικρότερη από τη μείωση των τιμών, έτσι ώστε να σημειωθεί μια ελαφρά αύξηση των πραγματικών μισθών.

Σαν αποτέλεσμα, η απασχόληση θα υποχωρήσει λίγο, ενώ το προϊόν θα μειωθεί μόνο στο επίπεδο  $Q_2$ . Τέλος, όταν δεν υπάρχει καθόλου χρηματική αυταπάτη, έχουμε την περίπτωση της καμπύλης  $S_3$ . Εδώ οι χρηματικοί μισθοί υποχωρούν σε ποσοστό ίσο με την πτώση των τιμών. Οι πραγματικοί μισθοί διατηρούνται λοιπόν αμετάβλητοι, και το ίδιο συμβαίνει στην απασχόληση και το προϊόν (το προϊόν ισορροπίας παραμένει  $Q_2$ , ενώ οι τιμές πέφτουν κατά πολύ σε επίπεδο  $P_3$ ). Βλέπουμε ότι:

**μία προς τα αριστερά μετατόπιση της συνολικής ζήτησης προϊόντος** (αποτέλεσμα συσταλτικής πολιτικής ή και ένδειξη γενικότερης υφέσεως της οικονομίας) θα έχει αρνητική επίδραση στην απασχόληση, τόσο μεγαλύτερη όσο πιο ελαστική είναι η καμπύλη συνολικής προσφοράς που διέρχεται από το σημείο αρχικής ισορροπίας, όσο δηλ. μεγαλύτερος είναι ο βαθμός χρηματικής αυταπάτης στον οποίο υπόκειται η συμπεριφορά των εργαζομένων.

Στην αιραία περίπτωση, όπου οι ονομαστικοί μισθοί έχουν την ίδια ευκαμψία με τις τιμές ( $S_3$ ), η μείωση της συνολικής ζήτησης δε θα επηρεάσει την απασχόληση, αφού η απόλυτη (προς τα κάτω) ευκαμψία των ονομαστικών μισθών εγγυάται τη σταθερότητα των πραγματικών μισθών, και επομένως της απασχολήσεως.

Στο Σχήμα ( 2.9 ) υπάρχει όμως και μια άλλη αιραία περίπτωση, όταν το σημείο της αρχικής ισορροπίας  $E$  διέρχεται μια "καμπύλη προσφοράς" τελείως οριζόντια.

Αυτό μπορεί να συμβεί όταν, αντί των συνηθισμένων καμπύλων προσφοράς εργασίας, έχουμε μια απόλυτη δυσκαμψία (προς τα κάτω) των ονομαστικών μισθών. Στο αρχικό σημείο ισορροπίας της αγοράς εργασίας, αντιστοιχεί στο σημείο  $E$  του Σχήματος ( 2.9 ), υπάρχει μια απείρω ελαστική προσφορά εργασίας στο δοσμένο ονομαστικό μισθό. Η προσφορά εργασίας δε συμπεριφέρεται με τους κανόνες της μεγιστοποίησης της χρησιμότητας, αλλά με βάση ένα σταθερό ονομαστικό μισθό ( που έχει π.χ. συμφωνηθεί σε προηγούμενη συλλογική σύμβαση ).

Αποτέλεσμα της καταστάσεως αυτής είναι η σταθερότητα των ονομαστικών μισθών και των τιμών ( $P_E$ ) και έτσι, ενώ οι πραγματικοί μισθοί παραμένουν αμετάβλητοι, παρατηρείται η μεγαλύτερη μείωση του επιπέδου απασχολήσεως και προϊόντος ( $Q_E'$ ). Αυτή είναι η χαρακτηριστική αιραία περίπτωση της απόλυτης δυσκαμψίας των μισθών, όπου η μείωση της συνολικής ζήτησης προκαλεί τη μεγαλύτερη μείωση της απασχολήσεως ( αύξηση της ανεργίας ), και ο λόγος είναι ότι, επειδή υπάρχουν περιθώρια μειώσεως του κόστους για να αποφευχθούν οι απολύσεις προσωπικού.

Από την εποχή του KEYNES, πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι η περίπτωση αυτή ( οφειλόμενη π.χ. σε νομοθεσία περί ελαχίστων ορίων μισθών ή σε αντίσταση των συνδικάτων ), έχοντας αφαιρέσει από την οικονομία την ελαστικότητα προσαρμογής μέσω των τιμών - μισθών σε μια υφειστική διαταραχή, είναι χαρακτηριστικό της εποχής μας, όπου διακυμάνσεις στη συλλογική ζήτηση προκαλούν έντονες διακυμάνσεις στο πραγματικό εισόδημα και την απασχόληση.

Σε ττοια αιραία περίπτωση, όπου η κείνσιανή αρχή της ενεργού ζήτησεως επενεργεί στην πλήρη έκταση της, ουσιαστικά δεν υπάρχει καμπύλη συνολικής προσφοράς αγαθών, η δε ανάλυση της μακροοικονομικής ισορροπίας, με σταθερές τιμές - μισθούς, εξαντλείται στα πλαίσια μόνο του διαγράμματος IS - IM.

Στην αντίθετη αιραία περίπτωση, που υποστηρίζουν οι νεοκλαστικοί οικονομολόγοι όταν οι ονομαστικοί μισθοί παρουσιάζουν απόλυτη ευκαμψία, έχουμε μια τελείως ανελαστική καμπύλη συνολικής προσφοράς, κάθετη σε ένα επίπεδο προϊόντος που αντιστοιχεί σε σταθερή απασχόληση. Το σταθερό αυτό επίπεδο απασχολήσεως θα πρέπει να το ονομάσουμε "πλήρη απασχόληση" αφού σε κάθε στιγμή προσδιορίζεται μετά από πλήρη λειτουργία του ευκαμπτου μηχανισμού τιμών - μισθών. Με τον τρόπο αυτό έχουμε την πλήρη άρνηση της κείνσιανής αρχής της ενεργού ζήτησεως, αφού ουδεμία διακύμανση στη συνολική ζήτηση είναι ικανή να προκαλέσει διακυμάνσεις στο επίπεδο απασχολήσεως.

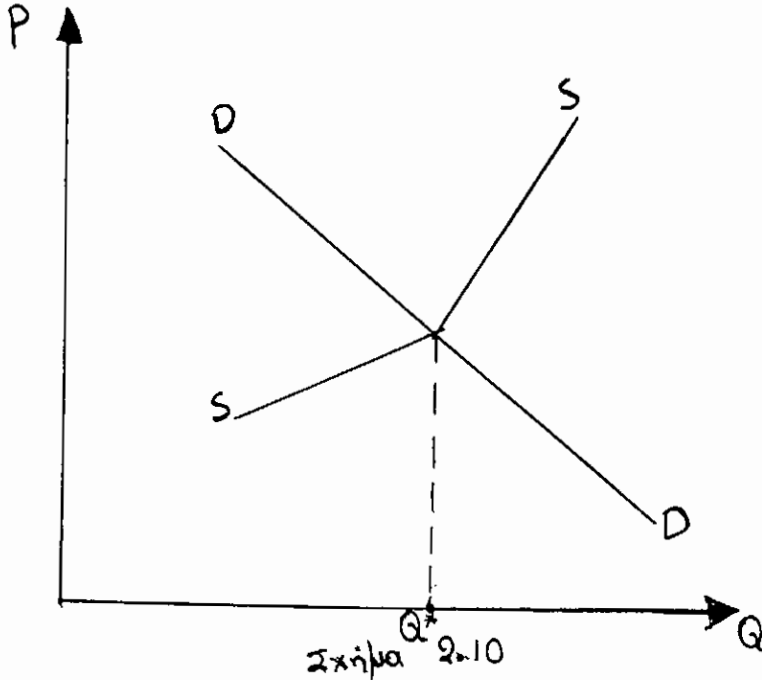
Το θέμα ουσιαστικά καταλήγει στο ερώτημα, του κατά πόσο μια μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησεως θα προκαλέσει μεταβολή στο συνολικό χρηματικό εισόδημα ( $Y = P \cdot Q$ ) που θα επιπέσει είτε μόνο σε μεταβολή "ποσοτική", δηλ.  $Q$ , είτε μόνο σε μεταβολή "ονομαστική", δηλ.  $dP$ , είτε σε κάποιο συνδυασμό των δύο αυτών. Πράγματι έχουμε:

$$dY = d(P \cdot Q) = dP \cdot Q + P \cdot dQ + dP \cdot dQ \quad (2.29)$$

Η ακραία κείνσιανή περίπτωση της σταθερότητας (δυσκαμψίας) των τιμών - μισθών ( $dP = 0$ ) προβλέπει ότι η μεταβολή του εισοδήματος θα προέλθει από "ποσοτική" μεταβολή ( $dY = P \cdot dQ$ ), όπου το μικρότερο (μεγαλύτερο) εισόδημα θα προκύψει από μικρότερο (μεγαλύτερο) προϊόν και απασχόληση, εκτιμώμενο σε σταθερές τιμές και μισθούς. Η ακραία νεοκλασική περίπτωση, με την απόλυτη ευκαμψία των τιμών - μισθών, προβλέπει ότι η μεταβολή του εισοδήματος θα προέλθει από ονομαστική μεταβολή ( $dY = dP \cdot Q$ ), όπου το μικρότερο (μεγαλύτερο) εισόδημα θα προκύψει από αποτίμηση του σταθερού προϊόντος και απασχολήσεως, σε χαμηλότερο (υψηλότερο) επίπεδο τιμών και μισθών. Τέλος, οι ενδιάμεσες περιπτώσεις, όπου οι χρηματικοί μισθοί δεν έχουν ούτε μηδενική αλλά ούτε και απόλυτη ευκαμψία, αντιστοιχούν στη γενική περίπτωση της  $dP \neq 0$  και  $dQ \neq 0$ , όταν δηλαδή υπάρχει μια καμπύλη συνολικής προσφοράς που έχει κάποια (θετική) ελαστικότητα μεγαλύτερη του μηδενός και μικρότερη του άπειρου.

Στην ανάλυση που προηγήθηκε, είδαμε τη θεμελιώδη σημασία που έχει η ελαστικότητα της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος για τον προσδιορισμό του επιπέδου απασχόλησης και των μεταβολών που μπορούν να προκληθούν σ' αυτό έπειτα από μια διαταραχή της υπάρχουσας κατάστασης. Είδαμε επίσης ότι η ελαστικότητα αυτής της συνολικής προσφοράς εξαρτάται από το μηχανισμό της αγοράς εργασίας, και ειδικότερα από το βαθμό με τον οποίο οι χρηματικοί μισθοί είναι εύκαμπτοι. Καταλήξαμε έτσι στη διατύπωση ενός γενικού αναλυτικού πλαισίου, όπου μπορούμε να κάνουμε μια ταξινόμηση και τυπολογία των διαφόρων θεωρητικών αντιλήψεων που αφορούν, κυρίως, το θέμα του κατά πόσο διακυμάνσεις στη συνολική δαπάνη της οικονομίας θα προκαλέσουν αντίστοιχες διακυμάνσεις στο επίπεδο απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Η ανάλυση όμως αυτή δέχεται μια παραπέρα γενίκευση, η οποία θα μας φέρει στα όρια των υποθέσεων που έχουν γίνει και έτσι στην ανάγκη διευρευνήσεως των προσδιοριστικών παραγόντων της συμπεριφοράς των εργαζομένων και του θέματος της ευκαμψίας των μισθών και τιμών γενικά. Προς το παρόν, αρκεί να εξετάσουμε την περίπτωση όπου ο βαθμός χρηματικής αυταπάτης και ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών δεν είναι κάτι που πρέπει να το ορίσουμε σαν απόλυτο δεδομένο, αλλά αντίθετα κάτι που εξαρτάται από τη γενικότερη κατάσταση της οικονομίας. Μπορούμε στο πλαίσιο αυτό να κάνουμε δύο υποθέσεις: Πρώτο, ότι ξεκινώντας από μια αρχική κατάσταση ισορροπίας, που αντιστοιχεί σε κάποιο επίπεδο απασχόλησεως και μισθών, οι χρηματικοί μισθοί έχουν μεγαλύτερη ευκαμψία προς τα επάνω, και μικρότερη ευκαμψία προς τα κάτω. Η υπόθεση αυτή αντιστοιχεί, στο Σχήμα (2.10), στην τεθλασμένη καμπύλη συνολικής προσφοράς αγαθών  $SS$  που διέρχεται από το σημείο αρχικής ισορροπίας  $Q^*$ . Εάν δηλαδή υπάρξει διαταραχή τέτοια που να τείνει σε αύξηση της απασχολήσεως (δεξιά του  $Q^*$ ), τότε η  $SS$  έχει μικρότερη ελαστικότητα, ενώ, εάν η διαταραχή τείνει σε μείωση της απασχολήσεως (αριστερά του  $Q^*$ ), τότε η  $SS$  έχει μεγαλύτερη ελαστικότητα. Ουσιαστικά αυτό σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι (ή τα συνδικάτα τους) παρουσιάζουν μια αντίσταση σε μειώσεις των χρηματικών μισθών τους, παρόλο που αυτό συνεπάγεται μεγαλύτερες μειώσεις της απασχολήσεως. Μπορούμε να υποθέσουμε να υποθέσουμε ότι αυτή η διαφορετική και ασύμμετρη ευκαμψία των μισθών και ελαστικότητα της καμπύλης συνολικής προσφοράς ισχύει ανεξάρτητα του μεγέθους της απασχολήσεως που αντιστοιχεί στην αρχική υπάρχουσα κατάσταση.

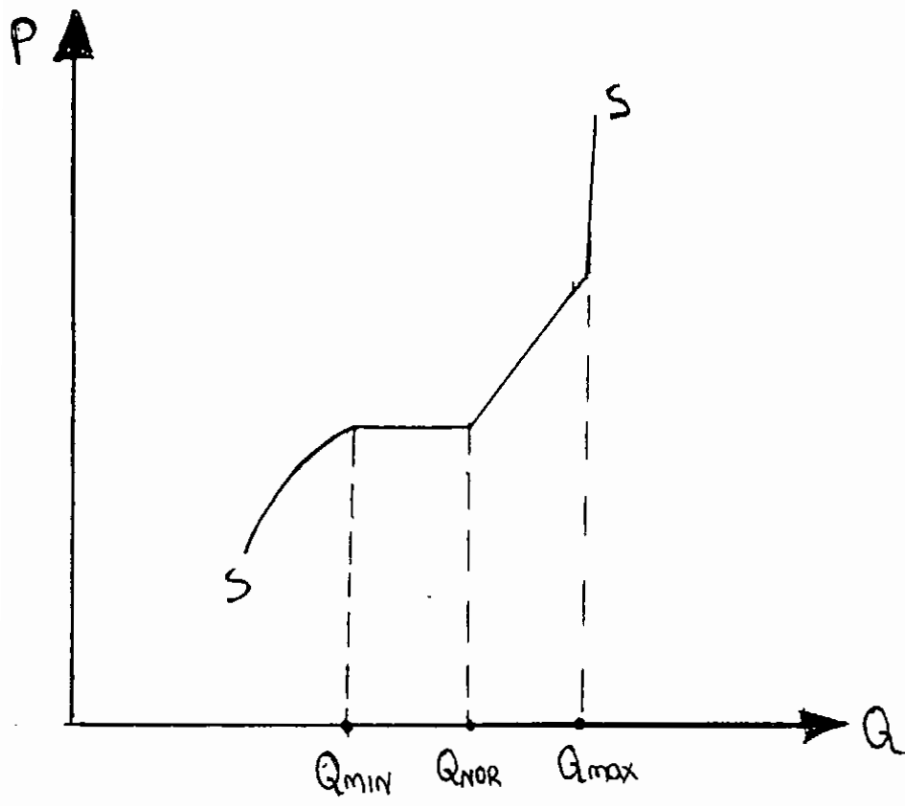
Δεύτερη εναλλακτική υπόθεση είναι η εξής: ο βαθμός ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών και η ασυμμετρικότητά του δεν μπορούν να ορισθούν γενικά και αυθαίρετα, αλλά ανάλογα με το επίπεδο απασχολήσεως που ισχύει κάθε στιγμή. Ειδικότερα, υποθέτουμε ότι ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών είναι συνάρτηση του ποσοστού απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού και της σχετικής στενότητας που υπάρχει στην αγορά εργασίας.



Έτσι, στο Σχήμα ( 2.11 ) έχουμε ένα 'κανονικό' ποσοστό απασχολήσεως που αντιστοιχεί στο  $Q_{NOQ}$ , και ότι σε επίπεδα υψηλότερα από αυτό έχουμε μια αυξανόμενη ευκαμψία των μισθών ( μειούμενη χρηματική αυταπάτη ), και άρα μια ελαστικότητα της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος που μειώνεται, μέχρι να γίνει κάθετη όταν επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή απασχόληση που αντιστοιχεί στο  $Q_{max}$ . Σε επίπεδα χαμηλότερα από το αρχικό, μπορεί να έχουμε στην αρχή μια απόλυτη δυσκαμψία μισθών των ονομαστικών μισθών, το οριζόντιο ή απείρως ελαστικό τμήμα της καμπύλης  $SS$  στο Σχήμα ( 2.11 ). Έπειτα, όταν δημιουργηθεί σημαντική ανεργία, θα υπάρξει πίεση ( πέρα από το επίπεδο  $Q_{min}$  ) για πτώση των ονομαστικών μισθών, και έτσι η καμπύλη  $SS$  θα ξαναέχει μια πεπερασμένη θετική ελαστικότητα.

Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα συνδιασμού των δύο ανωτέρω υποθέσεων, όταν δηλαδή ο βαθμός ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών εξαρτάται και από το ποσοστό απασχολήσεως και τη σχετική στενότητα στην αγορά εργασίας, αλλά και από το εάν η κατεύθυνση της διαταραχής της υπάρχουσας καταστάσεως είναι επεκτατική ή συσταλτική.

Η εξέταση του συνδιασμού αυτών των υποθέσεων είναι, λόγω της πολυπλοκότητας των περιστάσεων που μπορούν να προκύψουν, δύσκολη στο αναλυτικό πλαίσιο που έχουμε εξετάσει μέχρι τώρα. Χρειάζεται επομένως λεπτομερέστερη διερεύνηση των προσδιοριστικών παραγόντων και της δυναμικής χρονικής διαστάσεως του βαθμού ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών.



Σχήμα 2.11

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 3

---

Ο ΒΑΘΜΟΣ ΕΥΚΑΜΨΙΑΣ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ  
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΩΝ.

## Ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών και ο ρόλος των προσδοκίων

### 3.1 ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΚΑΜΨΙΑ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΜΙΣΘΩΝ.

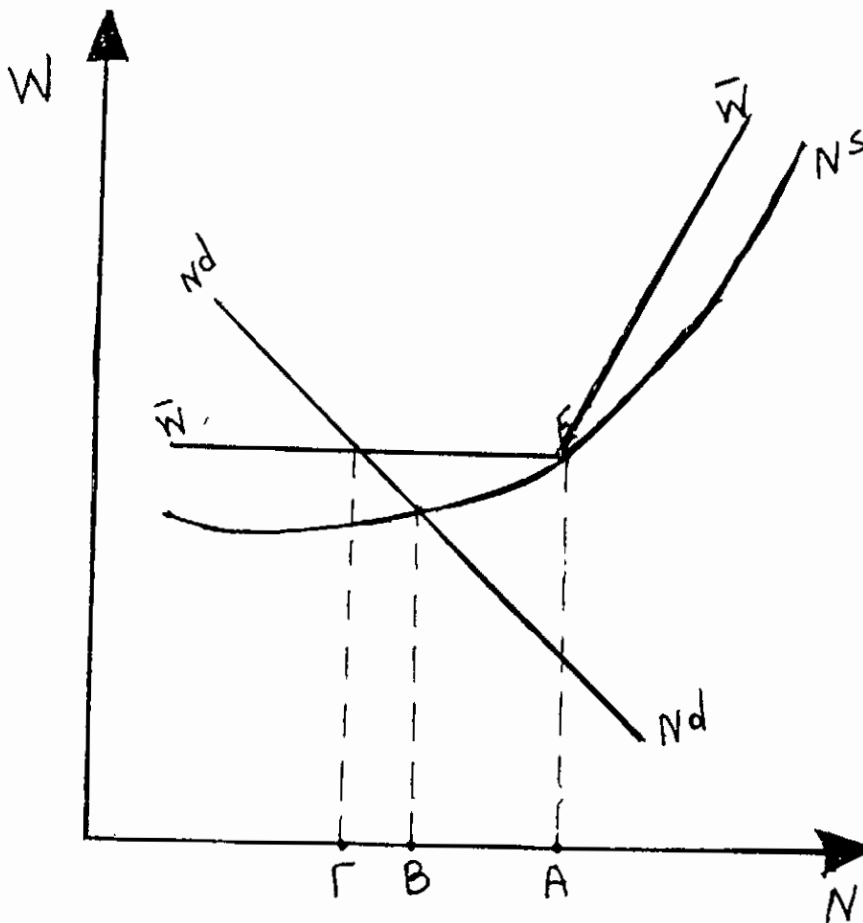
Η ανάλυση της αγοράς εργασίας, έχει βασισθεί στην έννοια του βαθμού χρηματικής αυταπάτης στον οποίο υπόκεινται οι εργαζόμενοι. Η έννοια αυτή χρησιμοποιήθηκε για να καθορισθεί τόσο η πίεση για αύξηση των ονομαστικών μισθών σε περίπτωση τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, όσο και η προς τα κάτω ευκαμψία των μισθών σε περίπτωση συστολής της οικονομικής δραστηριότητας. Γενικότερα, είδαμε ότι ο βαθμός ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών είναι σημαντικός προσδιοριστικός παράγων της ελαστικότητας της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος, και επομένως καθοριστικός της ειτάσεως κατά την οποία μεταβολές στο επίπεδο ή μέγεθος της συνολικής δαπάνης ( ζήτησεως ) στην οικονομία θα προκαλέσουν αντίστοιχες διακυμάνσεις στο ποσοστό απασχολήσεως του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού.

Ο βαθμός όμως αυτός ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών δεν είναι σωστό να προκαθορίζεται σαν τρόπος συμπεριφοράς ανεξάρτητος από τα δεδομένα κάθε στιγμής, γιατί με τον τρόπο αυτό η ανάλυση, καταλήγοντας σε μια καμπύλη συνολικής προσφοράς με λίγο - πολύ ομοιόμορφη ελαστικότητα σε όλη την έκταση της, μας αφαιρεί τη δυνατότητα να εξηγήσουμε τις λεπτότερες πτυχές και φάσεις του φαινομένου των διακυμάνσεων στην απασχόληση, ενός φαινομένου κατά βάση δυναμικού. Σωστότερο είναι να κάνουμε διαφορισμό, τόσο της ευκαμψίας των μισθών όσο και της ελαστικότητας της καμπύλης προσφοράς προϊόντος, σύμφωνα με κριτήρια που οδηγούν σε κάποιο βαθμό ασυμμετρίας στη δυναμική των μισθών, ανάλογα με τη φάση στην οποία ευρίσκεται η οικονομία.

Μια πρώτη προσέγγιση της ασύμμετρης δυναμικής των ονομαστικών μισθών μπορεί να βασισθεί στην **ύπαρξη των εργατικών συνδικάτων**, που αποτελούν το σοβαρότερο θεσμικό παράγοντα που επιρεάζει τη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Μπορούμε δηλ. να θεωρήσουμε ότι τα συνδικάτα εύκολα αναπροσαρμόζουν τις μισθολογικές απαιτήσεις τους προς τα επάνω, όταν νομίσουν ότι σε ανοδική φάση της οικονομίας αυτό είναι επιβεβλητό, ενώ, αντίθετα, όταν η οικονομία ευρίσκεται σε συσταλτική φάση, δύσκολα δέχονται μείωση των ονομαστικών μισθών. Εννοείται, ότι η προς τα κάτω δυσκαμψία των μισθών θα προκαλέσει σημαντική μείωση της απασχολήσεως εάν η καμπύλη ζήτησεως εργασίας μετατοπισθεί προς τα αριστερά, οπότε τίθεται το ερώτημα του εάν η επίπτωση αυτή συμβιβάζεται με την πολιτική των συνδικάτων. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό βασίζεται στο γεγονός, ότι οι πρώτοι εργαζόμενοι που θα απολυθούν από μια επιχείρηση είναι, κατά κανόνα, οι πιο πρόσφατα προσληφθέντες και όχι οι εργαζόμενοι εκείνοι που έχουν κάποια αρχαιότητα. Αυτό συνήθως αποτελεί την άριστη πολιτική απ' την πλευρά των επιχειρήσεων, δεδομένου ότι οι αρχαιότεροι υπάλληλοι ή εργάτες έχουν αποκτήσει μια προχωρημένη εξειδίκευση στα θέματα της επιχειρήσεως, πράγμα που σημαίνει ότι η επιχείρηση έχει κάνει μια επένδυση στους αρχαιότερους υπαλλήλους της. Οι συχνές πρόσκαιρες απολύσεις των πιο ειδικευμένων αυτών εργατών θα σημαίνουν για την επιχείρηση μια απώλεια του τμήματος αυτού του προσωπικού που έχει και την υψηλότερη παραγωγικότητα, και επομένως μια αρνητική απόδοση στην επένδυση που έκανε η επιχείρηση για να αποκτήσουν οι αρχαιότεροι εργάτες της ακριβώς την ειδικότητα που ταιριάζει καλύτερα στο αντικείμενο των εργασιών της και τις ιδιομορφίες της. Οι συχνές λοιπόν απολύσεις και επαναπροσλήψεις των πιο ειδικευμένων

υπαλλήλων ή εργατών έχουν για την επιχείρηση ένα πολύ υψηλό κόστος, και για το λόγο αυτό η άριστη πολιτική μεταβολών του εργατικού δυναμικού μιας επιχειρήσεως είναι το να γίνονται οι απολύσεις ειλεκτικά και κατά λόγο αντίστροφο προς την αρχαιότητα του απασχολουμένου. ( Εννοείται ότι ο κανόνας αυτός προϋποθέτει ότι όλοι οι υπάλληλοι ή εργάτες αμοιβονται σύμφωνα με την παραγωγικότητά τους ). Με την προς τα κάτω δυσκαμψία των μισθών, το συνδικάτο εξυπηρετεί έτσι περισσότερο τα παλαιά μέλη και τα στελέχη του, και δημιουργεί συνθήκες για τη σύμπτωση των μελών του στον καθορισμό της στρατηγικής μισθολογικών απαιτήσεων.

Ο ασύμμετρος αυτός βαθμός ευκαμψίας των μισθών εξηγείται απο την ύπαρξη των συνδικάτων, που η πολιτική τους συνεπάγεται συμπεριφορά των μισθών τέτοια ώστε οι μισθοί να είναι πάντοτε υψηλότεροι απο αυτούς που θα προέκυπταν απο την ατομιστική προσφορά εργασίας ( καμπύλη  $N^S$  στο Σχήμα 3.1 ), όπως η τεθλασμένη γραμμή  $\bar{W}$  στο ίδιο Σχήμα. Έτσι, εάν ξεκινώντας απο αρχική ισορροπία  $E$  η καμπύλη ζήτησεως εργασίας μετακινηθεί στα αριστερά (  $N^d$  ), με την πολιτική των συνδικάτων θα έχουμε μείωση της απασχολήσεως κατά  $A\Gamma$  μεγαλύτερη απο την αντίστοιχη μείωση  $AB$  που θα προέκυπτε απο την ατομιστική καμπύλη προσφοράς εργασίας  $N^S$ . Το ότι οι απολύσεις αυτές προσωπικού είναι συνήθως πρόσκαιρες και το ότι γίνονται κατά λόγο αντίστροφο προς την αρχαιότητα του κάθε εργαζομένου, αυτά μπορούν να αποτελούν ταυτόχρονα την άριστη πολιτική και για τις επιχειρήσεις και για τα συνδικάτα.



Σχήμα 3.1

Το συμπέρασμα της ανάλυσεως αυτής είναι ότι: με την πολιτική των συνδικάτων, όπου οι ονομαστικοί μισθοί είναι δύσκαμπτοι προς τα κάτω, διακυμάνσεις στη ζήτηση θα προκαλούν μεγάλες διακυμάνσεις στην απασχόληση. Αντίθετα, με τη μεγάλη ευκαμψία προς τα επάνω, όταν η οικονομία βρίσκεται σε επεκτατική φάση, θα παρατηρείται μικρότερη αύξηση της απασχολήσεως και μεγαλύτερη αύξηση των μισθών.

Το πρόβλημα των πρόσκαιρων απολύσεων έχει όμως και μια πρόσθετη διάσταση, που αναφέρεται στο γεγονός ότι οι εργάτες, που βρίσκονται περιοδικά πρόσκαιρα άνεργοι, συνήθως εισπράττουν εισοδηματικές ενισχύσεις και επιδόματα ανεργίας, που προέρχονται είτε από τα συσσωρευμένα αποθέματα των συνδικάτων ( για τα άνεργα μέλη τους ) είτε από το Κράτος. Οι ενισχύσεις και τα επιδόματα αυτά αμβλύνουν τη χρηματική δυσκολία των ανέργων, και έτσι δε δημιουργούν προσκόμματα στην εφαρμογή της πολιτικής των δύσκαμπτων μισθών. Βέβαια, τα επιδόματα ανεργίας δε διαρκούν για πάντα, οποιασδήποτε και να είναι η πηγή προελεύσεώς τους. Σε παρατεταμένες συνθήκες ανεργίας, είναι σίγουρο ότι θα δημιουργηθούν πιέσεις για μείωση των μισθών, εάν με τον τρόπο αυτό αρκετοί από τους μέχρι τώρα ανέργους πρόκειται να ξαναπιάσουν δουλειά. Προκειμένου όμως περί πρόσκαιρων απολύσεων, υπάρχουν εμπειρικές ενδείξεις, ότι η συχνότητα και η διάρκειά τους ευνοούνται από το όλο σύμπλεγμα κοινωνικών παροχών και εισοδηματικών ενισχύσεων. Εάν οι παροχές και ενισχύσεις αυτές δεν υπήρχαν, ίσως οι μισθοί να είχαν μεγαλύτερη ευκαμψία προς τα κάτω, οπότε και για τις επιχειρήσεις η άριστη πολιτική θα ήταν να κρατούν όλο το προσωπικό τους πληρώνοντάς το χαμηλότερους μισθούς, και αποφεύγοντας έτσι τελείως το οποιαδήποτε θετικό κόστος και των πρόσκαιρων έστω απολύσεων και επαναπροσλήψεων.

Το συμπέρασμα ότι η προς τα κάτω δυσκαμψία των μισθών, και γενικά η ασυμμετρία του βαθμού ευκαμψίας τους ( μεγαλύτερη ευκαμψία όταν πρόκειται για αυξήσεις και μικρότερη όταν πρόκειται για μειώσεις ), οφείλεται στην ύπαρξη οργανωμένων εργατικών συνδικάτων, αποτελεί ουσιώδες τμήμα της ορθόδοξης οικονομικής θεωρίας. Προϋποθέτει βεβαίως συλλογικές συμβάσεις που καθορίζουν κατώτατα όρια αποδοχών, όπως επίσης προϋποθέτει και την προσαρμογή των όρων των συμβάσεων αυτών προς τα συμφέροντα των εργαζομένων - μελών των συνδικάτων. Είναι όμως δυνατό να επιχειρηθεί η εξήγηση του φαινομένου της δυσκαμψίας των μισθών χωρίς να γίνει επίκληση του ρόλου των συνδικάτων, στα πλαίσια δηλ. μιας αγοράς εργασίας η οποία διατηρεί τα χαρακτηριστικά μιας ατομιστικής ή ανταγωνιστικής αγοράς. Προσπάθεια στην κατεύθυνση αυτή αποτελεί η άποψη του KEYNES, ο οποίος θεωρούσε ότι η απροθυμία των εργαζομένων να δεχθούν μειώσεις των ονομαστικών τους αποδοχών οφείλεται στο ότι δεν επιθυμούν οι εργαζόμενοι να χάσουν συγκριτικά με άλλους συναδέλφους τους.

Μη γνωρίζοντας εάν οι μισθολογικές μειώσεις θα πλήξουν ομοιόμορφα όλους, και θέλοντας να διατηρήσουν τη σχετική τους θέση στην κλίμακα αποδοχών, οι εργαζόμενοι αντιστέκονται στις μειώσεις αυτές, είτε σαν άτομα είτε σαν μεμονωμένες ενώσεις. Για το λόγο αυτό, ο KEYNES πίστευε ότι:

**είναι ευκολότερο να μειωθούν οι πραγματικοί μισθοί μέσω αυξήσεων του επιπέδου των τιμών, αφού στην περίπτωση αυτή όλοι οι εργαζόμενοι θίγονται ομοιόμορφα και δεν αλλάζει η προϋπάρχουσα κλίμακα και συσχέτιση αποδοχών.**

Εξάλλου, ο KEYNES πίστευε ότι το να επιτευχθεί μια ομοιόμορφη μείωση των ονομαστικών μισθών όλων των εργαζομένων μιας οικονομίας, δεν είναι δυνατό στα πλαίσια μιας ελεύθερης οικονομίας. Αντίθετα, αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε με την επιβολή αυταρχικών διοικητικών μέτρων σε ένα ολοκληρωτικό σύστημα, είτε, σε μια δημοκρατική κοινωνία, σε ένα υποθετικό πλαίσιο συμφωνημένης εθνικής εισοδηματικής πολιτικής.



Πιο πρόσφατα, όμως, μια άλλη προσπάθεια θεωρητικής θεμελιώσεως της προς τα κάτω δυσκαμψίας των ονομαστικών μισθών, χωρίς να αλλοιώνεται το αναλυτικό πλαίσιο της ατομιστικής - ανταγωνιστικής αγοράς εργασίας, βασίζεται στην έννοια των ατομικών συμβάσεων εργασίας. Υποστηρίζεται από ορισμένους οικονομολόγους ότι ένας εργαζόμενος, για να μειώσει την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει το μέλλον και τον κίνδυνο που συνεπάγεται γι' αυτόν μια μεταβολή των ονομαστικών συνθηκών, ενδέχεται να δεχθεί να υπογράψει συμβόλαιο εργασίας με μια επιχείρηση, το οποίο να καθορίζει σταθερή ονομαστική αμοιβή κατώτερη απ' αυτήν που ισχύει στην αγορά, αλλά με την παράλληλη εξασφάλιση της απασχολήσεώς του ή και με παράλληλη μείωση της πιθανότητας πρόσκαιρης απολύσεώς του. Οι με τον τρόπο αυτό των συμβάσεων προσδιοριζόμενοι μισθοί έχουν, εφόσον οι συμβάσεις αυτές ισχύουν και τηρούνται, μια σταθερότητα και δυσκαμψία.

Οι επιπτώσεις και οι προϋποθέσεις εφαρμογής ενός τέτοιου υποθετικού συστήματος συμβάσεων, όπου προκύπτει συμφωνημένη δυσκαμψία μισθών σε πλαίσιο ατομιστικής ανταγωνιστικής συμπεριφοράς, δεν έχουν ακόμα πλήρως διερευνηθεί, αλλά η άποψη αυτή είναι ενδεικτική της προσπάθειας να εξηγηθεί ένα φαινόμενο το οποίο παίζει τόσο σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό του επιπέδου και των διαιουμάνσεων της απασχολήσεως. (βλ Παρ/μο 6ε) 137 Πιν III 13)

### 3.2 ΣΥΓΚΥΡΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΩΡΙΤΙΚΕΣ ΣΤΕΝΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο θεσμικός παράγων της υπέρξεως εργατικών συνδικάτων είναι οπωσδήποτε ένα σημαντικό μέρος της εξηγήσεως του βαθμού ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών, και είδαμε πώς και γιατί η μισθολογική πολιτική των συνδικάτων μπορεί να διαμορφώσει ένα σύστημα δύσκαμπτων μισθών. Από την άλλη μεριά, αιόμα και οι πρόσκαιρες μειώσεις στην απασχόληση ενδέχεται να δημιουργούν πιέσεις επι των μισθών, οι οποίες να μην εξηγούνται απο την πολιτική των συνδικάτων. Πέρα απο τους οποιουσδήποτε θεσμικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, επίδραση επι του επιπέδου, του βαθμού ευκαμψίας και των μεταβολών των ονομαστικών μισθών ασκούν οι ανταγωνιστικές δυνάμεις της αγοράς εργασίας, και ιδίως οι στενότητες που παρατηρούνται στην αγορά αυτή ή σε ορισμένα τμήματά της.

Αρχίζοντας απο κατάσταση αρκετά εκτεταμένης ανεργίας, όπου οι μισθοί παρουσιάζουν μια ευκαμψία προς τα κάτω ( και όπου ουσιαστικά επικρατούν συνθήκες υπερβάλλουσας προσφοράς εργασίας ), περνάμε σε καταστάσεις πιο περιορισμένης ανεργίας, όπου η υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας είναι μικρή και όπου οι μισθοί παρουσιάζουν μια μειωμένη ευκαμψία προς τα κάτω. Σε επίπεδα παραγωγής που αντιστοιχούν σε μικρό ποσοστό ανεργίας, αρχικά μπορεί να έχουμε πλήρη ευκαμψία των ονομαστικών μισθών, όταν τα συνδικάτα μπορούν να εφαρμόσουν την πολιτική των σταθερών αμοιβών, εξυπηρετώντας με επιδόματα και ενισχύσεις τον σχετικά μικρό αριθμότων πρόσκαιρα ανέργων. Όπως, όμως, σε υψηλά ποσοστά ανεργίας έχουμε συνθήκες υπερβάλλουσας προσφοράς εργασίας, η οποία δίνει, κάτω απο την πίεση των δυνάμεων της αγοράς, μια προς τα κάτω ευκαμψία στους μισθούς, έτσι και σε χαμηλά ποσοστά ανεργίας έχουμε καταστάσεις υπερβάλλουσας ζήτησεως εργασίας ( δηλαδή στενότητες στην αγορά εργασίας ), με αποτέλεσμα την αύξημένη ευκαμψία προς τα επάνω των μισθών.

Τέλος, όταν η οικονομία φθάσει στην απασχόληση του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού της, τότε η καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος γίνεται τελείως ανελαστική, και παρουσιάζει το φαινόμενο της απεριόριστης ευκαμψίας των μισθών προς τα επάνω.

Το θέμα, που θα πρέπει να τονισθεί, δεν είναι οτι ο βαθμός χρηματικής αυταπάτης είναι συνάρτηση του βαθμού απασχολήσεως ή του ποσοστού ανεργίας, αλλά μάλλον οτι **ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών είναι συνάρτηση του ποσοστού ανεργίας**. Με άλλα λόγια, η σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας, οι καταστάσεις υπερβάλλουσας προσφοράς ή ζήτησεως, προσδιορίζουν το βαθμό ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών, και επομένως προσδιορίζουν και την ελαστικότητα της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος.

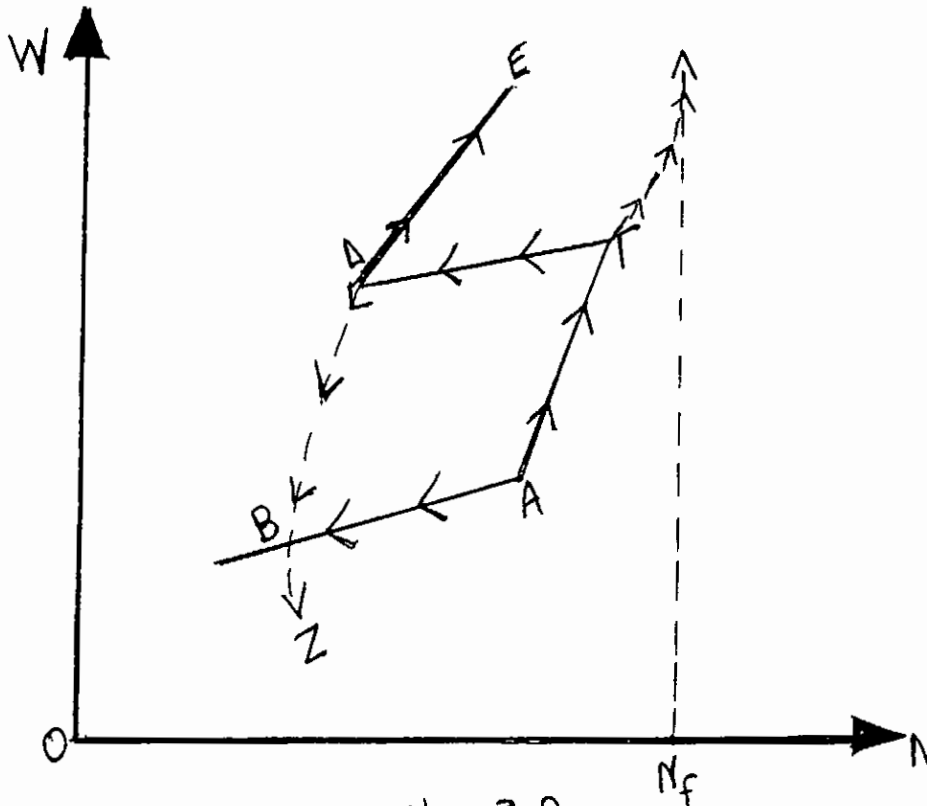
Η σημασία του όρου **βαθμός χρηματικής αυταπάτης** έχει εδώ αλλοιωθεί και εκφράζει την προσαρμοστικότητα των μισθολογικών απαιτήσεων στα δεδομένα της αγοράς εργασίας.

Αντί να ορίζουμε απ' την αρχή και γενικά οτι οι εργαζόμενοι υπόκεινται στον άλφα ή βήτα βαθμό χρηματικής αυταπάτης, και τη στιγμή που η αυταπάτη αυτή προσδιορίζει την προσαρμοστικότητα των απαιτήσεων τους σε ονομαστικούς μισθούς, λέμε οτι αυτή εξαρτάται απο τη σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας.

Αυτή η στενότητα, που εκφράζεται με το ποσοστό ανεργίας, και όχι ένας αυθαίρετα οριζόμενος ψυχολογικός παράγων ( όπως η έννοια της χρηματικής αυταπάτης ), προσδιορίζει το βαθμό ευκαμψίας των μισθών.

Η προσαρμοστικότητα ή ευκαμψία των ονομαστικών μισθών, πέρα από την ανωτέρω γενική αρχή της στενότητας στην αγορά εργασίας, προσδιορίζεται και από την πολιτική των συνδικάτων.

Το θέμα είναι ότι το πεδίο εφαρμογής αυτής της πολιτικής είναι σχετικά περιορισμένο, δεν ισχύει δηλαδή σε περιόδους που οι απρόσωπες δυνάμεις της αγοράς δημιουργούν ακραίες συνθήκες υπερβάλλουσας ζήτησης ή προσφοράς. Πέρα από αυτό, το "άθροισμα" της πολιτικής των συνδικάτων και της υπάρχουσας στενότητας της αγοράς εργασίας κάνει τη συμπεριφορά και το βαθμό ευκαμψίας να γίνεται συνάρτηση της φάσεως ( επεκτατικής ή συσταλτικής ) στην οποία βρίσκεται η οικονομία.



Σχήμα 3.2

Έτσι, στο Σχήμα (3.2), ξεκινώντας από ένα αρχικό σημείο ισορροπίας A, εάν υπάρξει μια συσταλτική διαταραχή, η σχέση μισθών και απασχόλησεως θα κινηθεί με κατεύθυνση το σημείο B. Αντίθετα, εάν υπάρξει μια επεκτατική διαταραχή, τότε η σχέση μισθών και απασχόλησεως θα κινηθεί προς το σημείο Γ. Έπειτα, εάν από το σημείο Γ υπάρξει νέα συσταλτική διαταραχή, η κατεύθυνση μισθών και απασχόλησεως θα είναι προς το σημείο Δ, και από εκεί, με νέα επίσης επεκτατική διαταραχή, θα κινηθεί προς την κατεύθυνση του σημείου E. Εάν όμως από το σημείο Δ υπήρχε συνέχιση και ένταση της υφέσεως στην οικονομική δραστηριότητα, τότε από το σημείο Δ η σχέση μισθών - απασχόλησεως θα κινηθεί είτε προς το σημείο B είτε ( με διακεκομμένη γραμμή ) προς το σημείο Z. Είναι προφανές ότι ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών εξαρτάται και από τη σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας και από την πολιτική των συνδικάτων. Η τελευταία αυτή δημιουργεί τη σχετική δυσκαμψία των μισθών σε περιόδους υφέσεως ( π.χ. από Γ προς Δ ), αλλά ισχύει μόνο εφόσον δε δημιουργηθούν ακραίες καταστάσεις ανεργίας ( οπότε οι μισθοί γίνονται εύκαμπτοι προς τα κάτω, π.χ. από Δ προς Z ).

Τέλος, εάν υποτεθεί ότι η επεκτατική τάση της οικονομίας συνεχισθεί και ενταθεί πέρα από το σημείο Γ, η ανοδική πορεία των μισθών θα είναι πιο απότομη, και η καμπύλη μισθών - απασχολήσεως θα τείνει να γίνει κάθετη στο επίπεδο πλήρους απασχολήσεως Ν<sub>φ</sub> του Σχήματος. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι: ο συνδυασμός των πιέσεων της αγοράς ( σχετική στενότητα ή ποσοστό ανεργίας ) και της συμπεριφοράς των εργατικών συνδικάτων μας δίνει μια ανάλυση του βαθμού ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών καθαρά δυναμική, όπου δηλ. η ευκαμψία αυτή είναι συνάρτηση τόσο της καταστάσεως στην οποία βρίσκεται η οικονομία όσο και της φάσεως ( επεκτατικής ή συσταλτικής ) την οποία διανύει. Άρα, η ανάλυση των μισθών και της απασχολήσεως είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φάση του οικονομικού "κύκλου" και έχει έτσι ένα χαρακτηρισμό συγκυριακό, όχι στατικό.

Εκτός όμως από την κυκλική - δυναμική διάστασή του, ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών έχει και μια καθαρά διαρθρωτική διάσταση, η οποία αναφέρεται στο γεγονός ότι οι στενότητες της αγοράς εργασίας δεν εμφανίζονται ούτε ταυτόχρονα ούτε και ομοιόμορφα σε όλα τα τμήματά της. Υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της ανομοιομορφίας στενότητων σε διάφορες αγορές εργασίας. Πρώτο, ότι οι πληρέστερα συνδικαλισμένοι τομείς ( βιομηχανία ή και υπηρεσίες ) επιτυγχάνουν μεγαλύτερες μισθολογικές αυξήσεις τις οποίες, για λόγους άμιλλας, προσπαθούν να επιτύχουν και οι εργαζόμενοι σε άλλους τομείς. Δεύτερο, ότι οι μισθοί, παρακολουθώντας την παραγωγικότητα της εργασίας, αυξάνουν ταχύτερα στους δυναμικούς τομείς της οικονομίας ( βιομηχανίες προηγμένης τεχνολογίας, εξαγωγικές, κ.λ.π. ), δημιουργώντας όμως έτσι αυξητικές πιέσεις στους μισθούς και σε εκείνους τους τομείς που δεν παρουσιάζουν την ίδια άνοδο της παραγωγικότητας, πάλι για λόγους άμιλλας των εργαζομένων. Τρίτο, σε αναπτυσσόμενες αλλά ακόμα δυαδικές οικονομίες, δημιουργούνται στενότητες στην αγορά εργασίας των καινούργιων δυναμικών κλάδων ( με αποτέλεσμα την αύξηση των μισθών ), ενώ ταυτόχρονα στους "παράδοσιους" κλάδους, π.χ. στη γεωργία, υπάρχει υποαπασχόληση, πλεονάζον εργατικό δυναμικό, που ενώ θεωρητικά αποτελεί μια δυνητικά απείρως ελαστική προσφορά εργασίας δεν μπορεί όμως να απορροφηθεί εύκολα στους καινούργιους κλάδους λόγω ελλείψεως ειδικεύσεως ή και κινητικότητας στο χώρο.

Η διαρθρωτική αυτή διάσταση του βαθμού ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών οδηγεί στη διατύπωση μιας υποθέσεως, σύμφωνα με την οποία, τόσο οι αυξητικές μισθολογικές πιέσεις όσο και η αντίσταση σε μειώσεις των μισθών στο σύνολο μιας οικονομίας, εξαρτώνται από τη συμπεριφορά των μισθών σε ένα ( μικρό ή μεγάλο ) σύνολο "ηγετικών" κλάδων, εάν και οι υπόλοιποι κλάδοι επιχειρούν να μιμηθούν τη συμπεριφορά αυτή των "ηγετικών".

Τα χαρακτηριστικά ενός τέτοιου ηγετικού κλάδου είναι η δυναμικότητά του ( που σημαίνει την τάση του για αύξηση της παραγωγικότητας ) και η δύναμη και η πολιτική των συνδικάτων των εργαζομένων στον κλάδο αυτό.

### 3.3 Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Η νεώτερη θεωρητική έρευνα παίρνει σαν αφετηρία της συλλογιστικής της το γεγονός ότι ο εργαζόμενος, ιδίως όταν δρά ατομικά, ζει σε ένα οικονομικό περιβάλλον που έχει δύο κύρια χαρακτηριστικά.

Πρώτο, την αβεβαιότητα για τις μελλοντικές εξελίξεις που μπορούν να επιρεάσουν τις συνθήκες και ευκαιρίες απασχολήσεώς του.

Δεύτερο, την έλλειψη επαρκούς πληροφοριοδοτήσεως για τις υπάρχουσες συνθήκες και ευκαιρίες απασχολήσεώς του μέσα στον ευρύτερο χώρο ο οποίος αποτελεί δυνητικά το πεδίο δράσεώς του. Η έλλειψη πληροφοριών αποτελεί τον κανόνα σε οικονομίες σύνθετες, ανεπτυγμένες και δυναμικές, παρόλο που η πληροφοριοδότηση είναι βασικά οργανωτικό θέμα, με φορείς του τα μέσα μαζικής ενημερώσεως και επικοινωνίας, τα ίδια τα συνδικάτα και τις άλλες επαγγελματικές οργανώσεις, ακόμα και το Κράτος.

Οι πληροφορίες συμβάλλουν στην καλύτερη κατανομή των παραγωγικών πόρων, και με την έννοια αυτή αποτελούν οικονομικό αγαθό.

Όμως, τόσο η παραγωγή όσο και η διάδοση του αγαθού - πληροφορία είναι δαπανηρή, γιατί απλούστατα απαιτεί χρόνο και χρησιμοποίηση παραγωγικών πόρων. Μια πληροφορία, όταν διαδοθεί, μπορεί να χρησιμοποιηθεί απο όλους όσους την μαθαίνουν, και έτσι, αν εξαιρέσουμε τα πολύ κλειστά πληροφοριακά κυκλώματα, η πληροφορία αποτελεί ένα είδος συλλογικού αγαθού.

Γνωρίζοντας τα προβλήματα των συλλογικών αγαθών, όπου είναι δύσκολο να κατανεμηθεί το κόστος τους στους διάφορους που κάνουν χρήση και όπου επομένως είναι δύσκολο να εφαρμοσθεί η μέθοδος πωλήσεώς τους κατά μονάδα σε διάφορα άτομα, ισχύουν κατ' αναλογία για τις πληροφορίες ότι και για τα συνηθισμένα συλλογικά αγαθά: η ελλειμματική προσφορά τους, αφού το ιδιωτικό κόστος της παραγωγής τους είναι μεγαλύτερο απο την ιδιωτική ωφέλεια που θα παραδεχθούν όσοι τις χρησιμοποιούν.

Το κοινωνικό τους βέβαια όφελος είναι τεράστιο, και γι' αυτό, όπως και στα άλλα συλλογικά αγαθά, πρέπει το Κράτος να αναλάβει την παραγωγή και διάθεσή τους.

Σήμερα, η παραγωγή του αγαθού - πληροφορία ανήκει μερικά σε ιδιωτικούς και μερικά σε δημόσιους φορείς, η δε κατανόηση της πληροφοριοδοτήσεως αποτελεί ένα απο τα βασικά γνωρίσματα όλων των προσπαθειών για οργανωτικές βελτιώσεις.

Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούμε να ζούμε και εργαζόμαστε σε περιβάλλον με αρκετά **ελλιπή πληροφοριοδότηση**, και αυτό θεωρείται σαν το θεμελιωδέστερο δεδομένο της σύγχρονης θεωρίας συμπεριφοράς των εργαζομένων ( αλλά και των επιχειρήσεων ).

Είναι προφανές ότι σε ένα τέτοιο καθεστώς η συμπεριφορά των ατόμων θα βασίζεται στη δική τους εκτίμηση, τόσο των σημερινών συνθηκών όσο και των μελλοντικών εξελίξεων.

Αυτή την προσωπική εκτίμηση την αποκαλούμε "προσδοκία"; με την έννοια ότι αποτελεί το καταστάλαγμα της εκτιμήσεως ενός συνόλου γεγονότων που είναι κατά βάση τυχαία. Η τυχειότητα αυτή πηγάζει απο την αβεβαιότητα, πράγμα που σημαίνει ότι εκτιμώντας μια κατάσταση ( και άρα σχηματίζοντας μια προσδοκία ) καταλογίζουμε πιθανότητες στο να συμβεί κάποιο απο τα πολλά στοιχεία - γεγονότα που συνθέτουν την κατάσταση αυτή. Οι πιθανότητες αυτές είναι βασικά υποκειμενικές, αλλά όχι και αυθαίρετες εξυπακούεται ότι οι πιθανότητες θεμελιώνονται επάνω στην εμπειρία του καθενός μας, και φυσικά επάνω στην ποιότητα της πληροφοριοδοτήσεώς μας.

Είναι ενδεχόμενο να πέφτουμε έξω στις εκτιμήσεις και προσδοκίες μας, όταν δούμε ότι τα πράγματα δεν εξελίσσονται έτσι όπως τα περιμέναμε. Στην περίπτωση αυτή θα επακολουθήσει αναθεώρηση των προσδοκιών, και ο όρος "ελαστικότητα των προσδοκιών" αναφέρεται στη σχετική ευκολία και ταχύτητα με την οποία μια προσδοκία αναθεωρείται όταν έρχεται σε σύγκρουση με την εμπειρική παρατήρηση ή το πραγματικό συμβάν. Έτσι, "ελαστικές προσδοκίες" σημαίνει ότι γίνεται εύκολη και γρήγορη προσαρμογή των προσδοκιών στις πραγματικές

καταστάσεις, ενώ ``ανελαστικές προσδοκίες`` σημαίνει δυσκολία και βραδύτητα προσαρμογής.

Η χρήση των εννοιών αυτών στη θεωρία της απασχολήσεως είναι άμεση και ενδιαφέρουσα. Για παράδειγμα, ας πάρουμε μια επιχείρηση η οποία αντιμετωπίζει δυσκολία στο να απορροφηθεί το προϊόν της στην αγορά, και της οποίας η καμπύλη ζήτησεως εργασίας μετατοπίζεται προς τα αριστερά. Η επιχείρηση αυτή μπορεί τότε να ρωτήσει τους εργάτες αν δέχονται μια μείωση των ονομαστικών μισθών τους προκειμένου να παραμείνουν εργαζόμενοι στην επιχείρηση. Τότε οι εργάτες θα συμπεριφερθούν ανάλογα με τις προσδοκίες τους. Εάν πιστεύουν ότι μπορούν να βρουν δουλειά σε άλλη επιχείρηση, με μισθό ίσο με τον μέχρι τώρα, θα απορρίψουν την προσφορά και θα παραιτηθούν (ή, το ισοδύναμο, δε θα δεχθούν μείωση των μισθών και η επιχείρηση θα τους απολύσει). Η προσδοκία αυτή βασίζεται στη μέχρι τώρα εμπειρία τους, αφού και ο μέχρι τώρα μισθός τους αποτελούσε και αυτός στοιχείο της εμπειρίας αυτής. Βασίζεται όμως και στην εντύπωση που έχουν, ότι μόνο η δική τους επιχείρηση αντιμετωπίζει δυσκολίες.

Έχοντας λοιπόν την πεποίθηση ότι μπορούν αλλού να βρουν προσφορά εργασίας με τον παλιό μισθό, θα προτιμήσουν να παραμείνουν για ένα διάστημα άνεργοι παρά να δεχθούν το χαμηλότερο μισθό που τους πρόσφερε ο μέχρι τώρα εργοδότης τους.

Ο χρόνος της ( πρόσκαιρης ) ανεργίας τους είναι χρόνος ``αναζητήσεως`` μιας νέας προσφοράς τουλάχιστον τόσο καλής όσο ήταν η προηγούμενη απασχολήσή τους. Το μήκος του χρονικού διαστήματος ανεργίας - αναζητήσεως θα εξαρτηθεί από το εύρος των ευκαιριών απασχολήσεως που αφορούν κάθε εργάτη, αλλά και από το εάν δυσκολίες αντιμετωπίζει όχι μόνο ο παλιός του εργοδότης αλλά και άλλες επιχειρήσεις. Στην αρχή του χρόνου αναζητήσεως, οι προσδοκίες είναι ανελαστικές και ο εργάτης δε δέχεται καμία προσφορά απασχολήσεως που συνεπάγεται μείωση του μισθού του απ' το προηγούμενο επίπεδο ( δυσκαμψία των μισθών ). Εάν οι προσδοκίες του ήταν σωστές, τότε κάποτε, μέσα σε λογικά χρονικά όρια, θα βρεί κάποια προσφορά όπως την προσδοκία.

Εάν όμως οι προσδοκίες του είναι ανεδαφικές, εάν δηλ. και άλλες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν παρόμοιες δυσκολίες, τότε μπαίνει το θέμα του πόσο γρήγορα οι αρχικές προσδοκίες θα προσαρμοσθούν στη νέα πραγματική κατάσταση. Καθυστερώντας να βρεί μια προσφορά όπως τη θέλει, ο εργάτης μπορεί να εξακολουθεί να θεωρεί ότι αυτό οφείλεται στην κακή του τύχη και όχι σε μεταβολή των γενικότερων οικονομικών συνθηκών. Οι προσδοκίες, του εξακολουθούν να είναι ανελαστικές. Με την πάροδο όμως του χρόνου ανεργίας - αναζητήσεως, οι προσδοκίες θα γίνουν ελαστικές, πράγμα που σημαίνει αναγνώριση της νέας καταστάσεως και σταδιακή αποδοχή χαμηλοτέρων μισθών σαν παραδεικτών ( ευκαμψία μισθών ).

Όταν οι απαιτήσεις και προσδοκίες προσαρμοσθούν στη νέα κατάσταση, ο μέχρι τώρα άνεργος θα βρεί απασχόληση με χαμηλότερο μισθό.

Στο παράδειγμα αυτό γεννάται το ερώτημα: εάν ο εργάτης γνώριζε απ' την αρχή τη μεταβολή των γενικότερων οικονομικών συνθηκών, μήπως τότε θα ήταν προτιμότερο να είχε δεχθεί το χαμηλότερο μισθό που του πρόσφερε ο παλιός του εργοδότης, αντί να παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα άνεργος;

Μην έχοντας επαρκή πληροφοριοδότηση, έχουμε αρχικά ανελαστικές προσδοκίες, πράγμα που μας κάνει να μη δεχόμαστε μείωση του μισθού, και να παραμένουμε άνεργοι. Ο χρόνος ανεργίας - αναζητήσεως συνεπάγεται κόστος, και από το διαφυγόν εισόδημα αλλά και από τις δαπάνες της διαδικασίας ενεργού αναζητήσεως.

Η επιλογή ανεργίας - αναζητήσεως και η απόρριψη προσφορών με χαμηλότερο μισθό σημαίνει ότι προσδοκούμε ότι τα κέρδη, που θα προσκομίσει η αίσια κατάληξη της αναζητήσεως, θα είναι μεγαλύτερα από το κόστος του χρόνου ανεργίας - αναζητήσεως, και αυτό προϋποθέτει πίστη στις αρχικές προσδοκίες.

Όσο όμως περισσότερο οι αρχικές αυτές προσδοκίες είναι σε διάσταση με τις πραγματικές συνθήκες, τόσο μεγαλύτερος θα είναι ο χρόνος ανεργίας - αναζητήσεως, και άρα τόσο υψηλότερο το σχετικό κόστος που συνεπάγεται ο χρόνος αυτός. Αυτή η σωρευτική αύξηση του κόστους αναζητήσεως, που συμβαδίζει με επίσης σωρευτική νέα εμπειρία, είναι που μας κάνει να αναθεωρήσουμε τις αρχικές προσδοκίες.

### 3.4 ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΣ - Α'

Στην παράγραφο αυτή θα εξετάσουμε ένα απλό "υπόδειγμα αναζητήσεως", που να δείχνει τη σχέση προσδοκιών, ευκαμψίας μισθών και απασχολήσεως, όπως η σχέση αυτή διαθαινορφώνεται σε περιβάλλον τυχαιότητας και ελλείψεως επαρκούς πληροφοριοδοτήσεως. Στο υπόδειγμα αυτό εξετάζεται η συμπεριφορά ενός εργαζομένου, αλλά είναι προφανές ότι η βασικά μικροοικονομική αυτή ανάλυση μπορεί να εφαρμοσθεί σαν πρότυπο συμπεριφοράς ενός ευρύτερου συνόλου εργαζομένων, και γι' αυτό αργότερα θα επεκτείνουμε τα συμπεράσματα στο μακροοικονομικό επίπεδο. Εδώ υποθέτουμε έναν εργαζόμενο ο οποίος βρίσκεται σε αναζήτηση κάποιας προσφοράς εργασίας ( $x$ ), και για απλούστευση θεωρούμε ότι οι προσφορές εργασίας μπορούν να αναχθούν σε κάποια χρηματική αξία, όπως λ.χ. το ύψος του μισθού. Οι προσφορές εργασίας, που προσδοκά ή μπορεί να συναντήσει ο εργαζόμενος, αποτελούν μια τυχαία μεταβλητή που η κατανομή των προσφορών εργασίας ( $x$ ), η οποία είναι υποθέτουμε γνωστή στον εργαζόμενο. Ο εργαζόμενος, στην αναζήτηση μιας κατάλληλης ή αποδεικτής σ' αυτόν προσφοράς, υφίσταται ένα κόστος αναζητήσεως ( $c$ ), που ορίζεται κατά περίοδο (π.χ. ημέρα) αναζητήσεως. Υποθέτουμε ότι κάθε μέρα ο εργαζόμενος συναντά μια προσφορά εργασίας, έτσι ώστε οι δύο μεταβλητές ( $x, c$ ) να ορίζονται ότι συμβαίνουν στο ίδιο χρονικό διάστημα, σε όλη τη διάρκεια της αναζητήσεως. Τέλος, ο εργαζόμενος υπολογίζει τη μέγιστη ωφέλεια που επιτυγχάνεται όταν μια προσφορά έχει γίνει ή παρατηρηθεί, και η ωφέλεια αυτή δίνεται από την  $f(x)$ .

Εάν μετά από αναζήτηση  $N$  ημερών ο εργαζόμενος δεχθεί μια προσφορά ( $x_N$ ), τότε το όφελος ( $f$ ) θα είναι ίσο με την αξία της προσφοράς αυτής, μείον το κόστος κατά περίοδο αναζητήσεως επί τον αριθμό των ημερών που διήρκεσε η αναζήτηση.

$$f = x_N - cN \quad (3.1)$$

Στην αρχή της διαδικασίας αναζητήσεως, όταν δηλαδή παρατηρηθεί μια προσφορά ( $x$ ), το εάν θα συνεχισθεί η αναζήτηση ή εάν ο εργαζόμενος θα δεχθεί την προσφορά αυτή, θα εξαρτηθεί από το όφελος της προσφοράς αυτής, δηλ.:

$$f(x) = \max \{ x, E[f(x)] \} - c \quad (3.2)$$

όπου  $E[f(x)]$  είναι η μέγιστη προσδοκώμενη ωφέλεια από αναζήτηση  $N$  περιόδων. Εάν θεωρήσουμε ότι:

$$E[f(x)] = \varepsilon \quad (3.3)$$

τότε προκύπτει ότι:

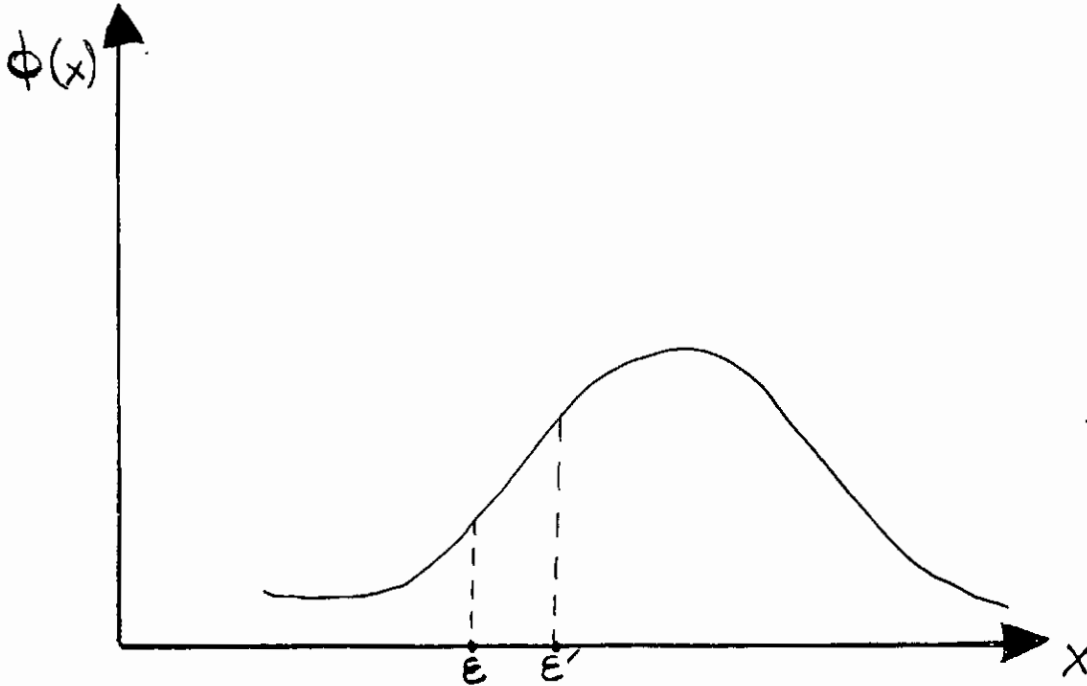
$$f(x) = \max (x, \varepsilon) - c \quad (3.4)$$

και έτσι, ο άριστος τρόπος συμπεριφοράς του εργαζόμενου καθορίζεται ως εξής:  
 ή δέχεται την προσφορά εργασίας, εάν  $x \geq \varepsilon$   
 ή συνεχίζει την αναζήτηση, εάν  $x < \varepsilon$



Αυτό σημαίνει ότι η μέγιστη αυτή προσδοκώμενη ωφέλεια της αναζήτησής (ε) αποτελεί την κατώτατη αξία προσφοράς εργασίας που είναι ο εργαζόμενος διατεθειμένος να δεχθεί, με δεδομένες τις προσδοκίες του. Απομένει να δούμε πως ο εργαζόμενος προσδιορίζει την κατώτατη αυτή αξία αποδεκτής προσφοράς.

Οι προσδοκίες του εργαζόμενου δίνονται από την κατανομή πιθανοτήτων  $\phi(x)$  των προσφορών, που υποθέτουμε για ευκολία ότι είναι μια κανονική κατανομή (ας δούμε το Σχήμα 3.3).



Σχήμα 3.3

Η πιθανότητα, να πετύχει μια προσφορά ίση ή καλύτερη από ένα κατώτατο όριο (ε), δίνεται από:

$$P(x \geq \varepsilon) = \int_{\varepsilon}^{\infty} \phi(x) \cdot dx \quad (3.5)$$

Έτσι, ο αναμενόμενος ή μέσος πιθανός αριθμός περιόδων (ημερών), που απαιτούνται για να επιτευχθεί μια προσφορά  $x \geq \varepsilon$ , είναι:

$$E(N) = \frac{1}{P(x \geq \varepsilon)} \quad (3.6)$$

Εάν όμως ο εργαζόμενος προσδιορίζει μια αξία κατώτατης αποδεκτής προσφοράς ( $\varepsilon'$ ), όπου  $\varepsilon' > \varepsilon$ , τότε έχουμε ότι:

$$P'(x \geq \varepsilon') = \int_{\varepsilon'}^{\infty} \phi(x) \cdot dx < P(x \geq \varepsilon) = \int_{\varepsilon}^{\infty} \phi(x) \cdot dx \quad (3.7)$$

και επομένως:

$$E'(N) = \frac{1}{P'(x \geq \varepsilon')} > E(N) = \frac{1}{P(x \geq \varepsilon)} \quad (3.8)$$

**Συμπέρασμα (Α):** Δεδομένης της κατανομής πιθανοτήτων των προσδοκωμένων προσφορών, όσο υψηλότερη είναι η αξία της κατώτατης αποδεικτής προσφοράς ( $\varepsilon$ ), τόσο μεγαλύτερος θα είναι ο μέσος προσδοκώμενος χρόνος που ο εργαζόμενος θα ξοδέψει σε αναζήτηση νιας αποδεικτής προσφοράς ( $x \geq \varepsilon$ ).

Εαναγυρνάμε στον προσδιορισμό της αξίας της κατώτατης αποδεικτής προσφοράς, και έχουμε ότι η αναμενόμενη ωφέλεια από αναζήτηση  $N$  περιόδων είναι:

$$E[F(x)] = \varepsilon = E(x_N | N) - c \cdot E(N) \quad (3.9)$$

Εννοείται ότι ο εργαζόμενος θα αποδεχτεί μόνο τη  $N$ -στή προσφορά εάν όλες οι προηγούμενες προσφορές ήταν μικρότερες της κατώτατης αποδεικτής ( $\varepsilon$ ), δηλ.:

$$E(x_N | N) = E(x_N | x_N \geq \varepsilon, x_{N-1} < \varepsilon, \dots, x_1 < \varepsilon)$$

Υποθέτουμε επίσης ότι όλες οι προσφορές ( από την πρώτη ως τη  $N$ -στή ) είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους γεγονότα, οπότε:

$$E(x_N | x_N \geq \varepsilon, x_{N-1} < \varepsilon, \dots, x_1 < \varepsilon) = E(x_N | x_N \geq \varepsilon)$$

Τέλος, αφού όλες οι προσφορές ανήκουν στην ίδια κατανομή πιθανοτήτων, έχουμε ότι:

$$E(x_N | x_N \geq \varepsilon) = E(x | x \geq \varepsilon)$$

Αντικαθιστώντας στην εξίσωση (3.9) έχουμε:

$$\varepsilon = E(x | x \geq \varepsilon) - c \cdot E(N) = E(x | x \geq \varepsilon) - \frac{c}{P(x \geq \varepsilon)} \quad (3.10)$$

Γνωρίζοντας όμως ότι η διάρκεια της αναζητήσεως δίνεται από την έκφραση  $\frac{1}{P(x \geq \varepsilon)}$  που προσδιορίζει τον αριθμό των περιόδων, έχουμε ότι:

$$E(x | x \geq \varepsilon) = \frac{\int_{\varepsilon}^{\infty} x \cdot \phi(x) \cdot dx}{P(x \geq \varepsilon)} \quad (3.11)$$

Άρα:

$$\varepsilon = \frac{1}{P(x \geq \varepsilon)} \cdot \int_{\varepsilon}^{\infty} x \cdot \phi(x) \cdot dx - \frac{c}{P(x \geq \varepsilon)}$$

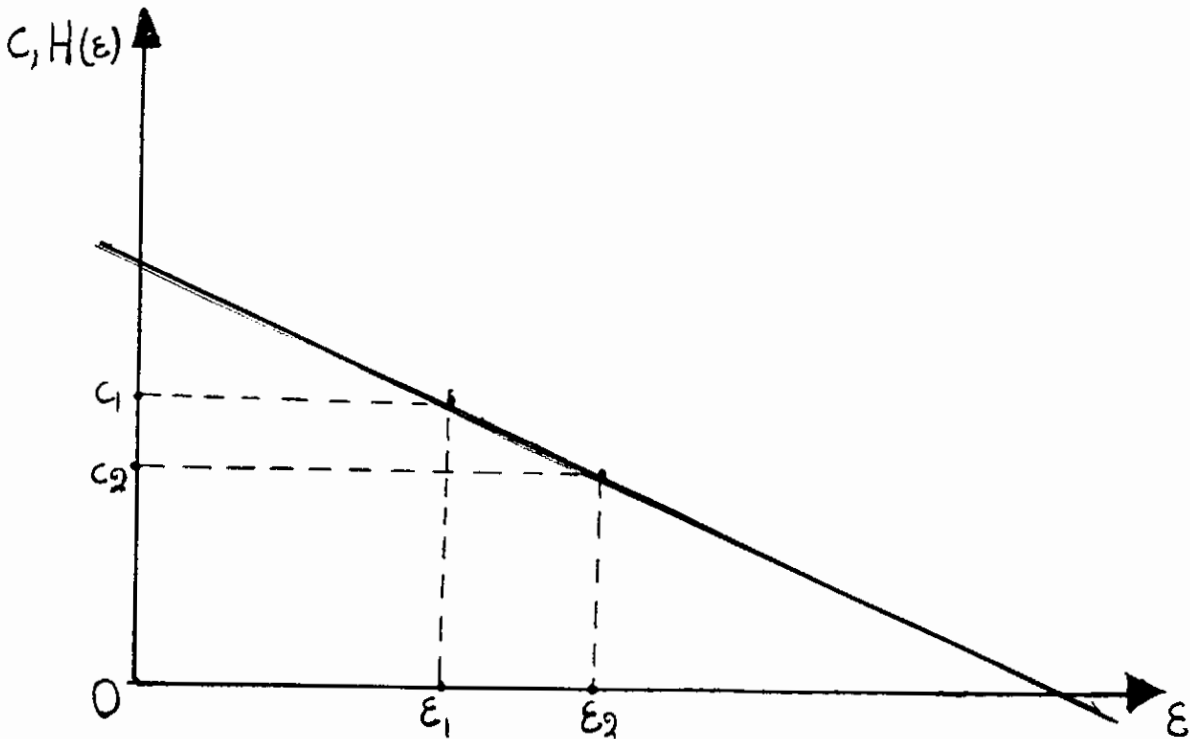
Επομένως, πολλαπλασιάζοντας τις δύο πλευρές της εξίσωσης με  $P(X \geq \varepsilon)$ ,

$$\int_{\varepsilon}^{\infty} x \cdot \Phi(x) \cdot dx - c = \varepsilon \cdot P(X \geq \varepsilon) = \varepsilon \cdot \int_{\varepsilon}^{\infty} \Phi(x) \cdot dx$$

Έτσι καταλήγουμε στην εξίσωση (3.12).

$$c = \int_{\varepsilon}^{\infty} (x - \varepsilon) \cdot \Phi(x) \cdot dx = H(\varepsilon) \quad (3.12)$$

Η εξίσωση (3.12) μας λέει ότι η αξία της κατώτατης προσφοράς ( $\varepsilon$ ) θα προσδιορισθεί από την ισότητα ανάμεσα στο οριακό κόστος της αναζήτησεως μιας αιόμα προσφοράς ( $c$ ) και στο οριακό όφελος της αναμονής για μια αιόμα περίοδο ( ημέρα ). Βλέπουμε ότι η δεξιά πλευρά της εξίσωσης (3.12) ορίζει μια μονοσήμαντη φθίνουσα συνάρτηση της αξίας της κατώτατης αποδεκτής προσφοράς ( $\varepsilon$ ), έτσι ώστε σε κάθε ύψος του κόστους κατά περίοδο αναζήτησεως ( $c$ ) να αντιστοιχεί μια μοναδική τιμή της μεταβλητής ( $\varepsilon$ ), η οποία προσδιορίζεται όπως δείχνει το Σχήμα (3.4).



Σχήμα 3.4

**Συμπέρασμα (B):** Δεδομένου του κατά περίοδο κόστους ( $c$ ) που συνεπάγεται η αναζήτηση, ο εργαζόμενος προσδιορίζει την αξία της κατώτατης αποδεκτής προσφοράς ( $\varepsilon$ ) που προσδοκά να συναντήσει μετά από αναζήτηση  $N$  περιόδων. Μια αύξηση (μείωση) του κόστους αναζήτησεως θα συνεπάγεται μείωση (αύξηση) της αξίας της κατώτατης αποδεκτής προσφοράς.

Συνδυάζοντας τώρα τα συμπεράσματα (Α) και (Β), καταλήγουμε στο εξής:

**Συμπέρασμα (Γ):** Όσο αυξάνει (μειώνεται) το κατά μονάδα χρόνου κόστος αναζητήσεως, τόσο θα μειώνεται (αυξάνει) η μέση προσδοκώμενη χρονική διάρκεια της αναζητήσεως.

Συνψίζοντας τη μέχρι τώρα ανάλυση, βλέπουμε ότι: γνωρίζοντας την κατανομή πιθανοτήτων των προσφορών εργασίας που θα συναντήσει, ο εργαζόμενος αποφασίζει το ποιά θα είναι η κατώτατη αποδεκτή προσφορά, με βάση το κόστος που συνεπάγεται η απόρριψη όλων των χαμηλοτέρων προσφορών, και με βάση επίσης τη μέση αναμενόμενη χρονική διάρκεια της αναζητήσεως.

Όσο μικρότερο είναι το κατά περίοδο κόστος αναζητήσεως, τόσο μεγαλύτερη θα τείνει να είναι η αξία της κατώτατης αποδεκτής προσφοράς, αλλά και ταυτόχρονα τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η διάρκεια της αναζητήσεως.

Έτσι γνωρίζοντας το οριακό κόστος αναζητήσεως, προσδιορίζεται η αξία της κατώτατης αποδεκτής προσφοράς εργασίας, αλλά ταυτόχρονα προσδιορίζεται και η διάρκεια της χρονικής περιόδου κατά την οποία ο εργαζόμενος θα είναι άνεργος, αναζητώντας μια προσφορά ίσης ή ανώτερης αξίας από αυτή που θεωρεί κατώτατη αποδεκτή.

### 3.5 ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΣ - Β

Είδαμε μέχρι τώρα ότι ο εργαζόμενος, προσδιορίζοντας την αξία ( π.χ. σε χρηματικές αποδοχές ) της κατώτατης προσφοράς που θα δεχθεί, θα δαπανήσει ένα χρονικό διάστημα για αναζήτηση μιας προσφοράς που να είναι τουλάχιστον ίσης αξίας με την κατώτατη αποδεκτή. Εάν αυτό το αποτέλεσμα το γενικεύσουμε για το σύνολο των εργαζομένων, υποθέτοντας ότι όλοι τους ατομικά συμπεριφέρονται με τον ίδιο ή παρόμοιο τρόπο, τότε μπορούμε να πούμε ότι θα υπάρχει πάντοτε ένα ποσοστό του εργατικού δυναμικού το οποίο θα είναι άνεργο, αναζητώντας μια απασχόληση με όρους που τα μέλη της ομάδας αυτής θεωρούν απαραίτητους και πραγματοποιησίμους ( εφικτούς ). Η μεταφορά αυτή στο μακροοικονομικό επίπεδο της μικροοικονομικής θεωρίας της αναζήτησεως έχει μεγάλη σημασία γιατί, όσο και να υπόκειται σε αυστηρή κριτική, περιέχει στοιχεία με τα οποία μπορεί να επιχειρηθεί η πληρέστερη εξήγηση του φαινομένου της ανεργίας. Για τώρα προέχει να σημειώσουμε ότι η ανάλυση αυτή βασίσθηκε στις δεδομένες προσδοκίες των εργαζομένων, που εκφράζονται με τη σταθερότητα της κατανομής πιθανοτήτων  $\Phi(x)$  των προσφορών απασχολήσεως που περιμένει να συναντήσει ο κάθε εργαζόμενος. Ο υπολογισμός δηλαδή της αξίας της κατώτατης προσφοράς που είναι διατεθειμένος να δεχθεί, έγινε με βάση φυσικά το κόστος αναζήτησεως, αλλά και κυρίως με βάση τη γνωστή πιθανότητα κάθε ύψους προσφοράς απασχολήσεως ( π.χ. κάθε ύψος χρηματικού μισθού που προσφέρεται σε έναν εργαζόμενο).

Η ερμηνευτική χρησιμότητα του υποδείγματος αναζήτησεως τονίζεται ιδιαίτερα, εάν υποθέσουμε ότι μπορούν οι προσδοκίες του εργαζόμενου να μην συμφωνούν με την πραγματική κατάσταση, με τις πραγματικές δυνατότητες και όρους απασχολήσεώς του. Η κατανομή πιθανοτήτων  $\Phi(x)$  που έχουμε μέχρι τώρα χρησιμοποιήσει, αναφέρεται στην υποκειμενική εκτίμηση των δυνατοτήτων απασχολήσεως, είναι δηλαδή μια κατανομή πιθανοτήτων, με γνωστές παραμέτρους, που ο εργαζόμενος νομίζει ότι περιγράφει ή αναπαριστάνει σωστά τις δυνατότητες απασχολήσεώς του.

Είναι όμως δυνατό η υποκειμενική αυτή κατανομή πιθανοτήτων να μην συμφωνεί με τις πραγματικές δυνατότητες απασχολήσεως, τις οποίες μπορούμε να παραστήσουμε με την αντικειμενική "κατανομή συχνοτήτων" ή και αντικειμενική κατανομή πιθανοτήτων  $h(x)$ , που μας δίνει την πραγματική πιθανότητα του να προσφερθεί ένας μισθός στον εργαζόμενο.

Έχει λοιπόν ενδιαφέρον να δούμε τη σχέση ανάμεσα σ' αυτές τις δύο κατανομές, περιοριζόμενοι μόνο στον μέσο και τη διακύμανσή τους (  $Var$  ). Έτσι έχουμε το μέσο αναμενόμενο μισθό (  $W_e$  ) και το μέσο εφικτό μισθό (  $W_a$  ) να δίνονται απο:

$$\begin{aligned} W_e &= E[\Phi(x)] \\ W_a &= E[h(x)] \end{aligned} \quad (3.13)$$

$$Var(W_e) = Var(W_a)$$

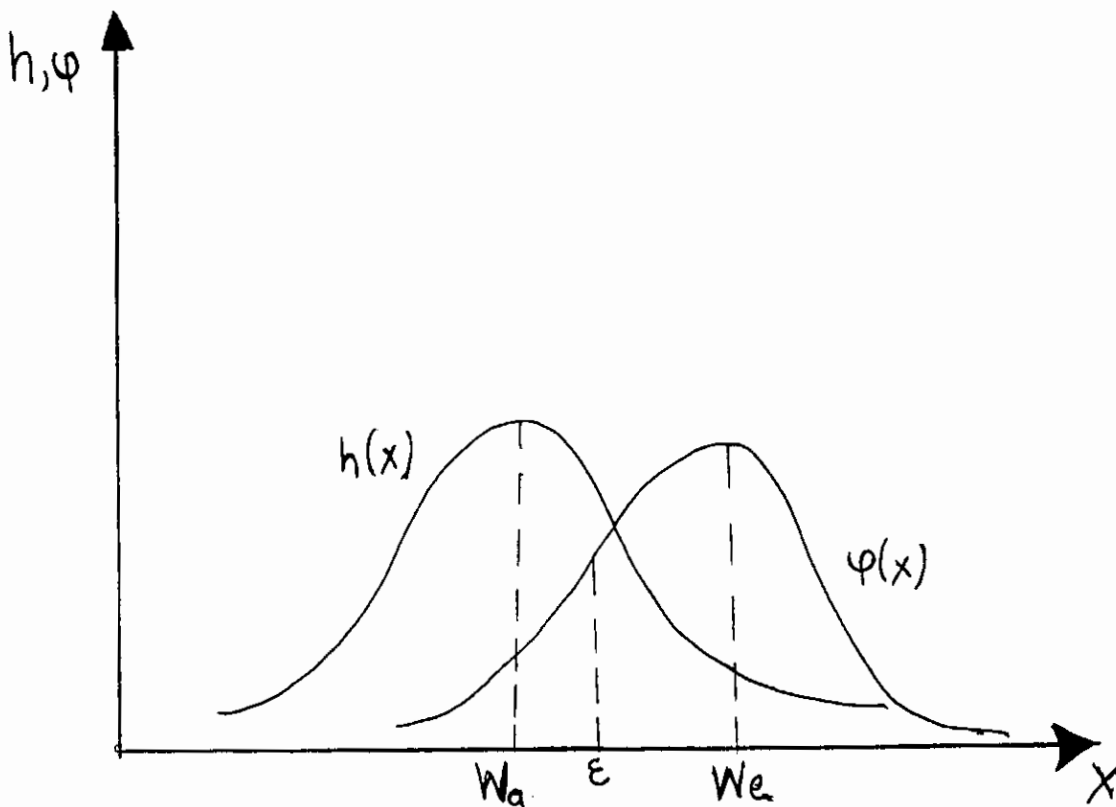
Υποθέτουμε ότι οι δύο κατανομές  $\Phi(x)$  και  $h(x)$  έχουν την ίδια διακύμανση, και γενικά είναι όμοιες, οπότε η διαφορά μεταξύ τους καταλήγει μόνο σε διαφορά στη μέση τιμή τους (δηλ. μια διαφορά ανάμεσα στον πιθανότερο προσδοκώμενο και στον πιθανότερο εφικτό μισθό). Με βάση τα συμπεράσματα της προηγούμενης παραγράφου, το κατώτατο αποδεικτό ύψος μισθού ( $\epsilon$ ) θα έχει μια ορισμένη σχέση με το μέσο προσδοκώμενο μισθό που θα εξαρτάται από το κόστος αναζήτησης ( $c$ ), όπως:

$$\epsilon = z(c) \cdot W_e, \quad \frac{dz}{dc} < 0 \quad (3.14)$$

Ας υποθέσουμε ότι ο μέσος προσδοκώμενος μισθός είναι μικρότερος από τον πιθανότερο εφικτό μισθό (ας δούμε το Σχήμα 3.5), πράγμα που μπορεί να οφείλεται σε απότομη μεταβολή των πραγματικών ευκαιριών απασχολήσεως, που όμως δεν κατόρθωσαν ακόμα να μεταβάλουν τις προσδοκίες του εργαζομένου, είτε γιατί ο εργαζόμενος δεν αντιλήφθηκε τη μεταβολή αυτή είτε γιατί δεν ένιωσε ακόμα τις επιπτώσεις της. Έτσι, με βάση τις παλιές του προσδοκίες, ο εργαζόμενος καθορίζει το ύψος του κατώτατου αποδεικτού μισθού, έτσι ώστε:

$$W_a < \epsilon < W_e$$

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση ξέρουμε ότι, ενώ αυτός υπολογίζει μια μέση χρονική διάρκεια αναζήτησης  $E^*(N)$ ,



Σχήμα 3.5

στην πραγματικότητα θα του χρειαστεί να ξοδέψει πολύ περισσότερο χρόνο για αναζήτηση, αφού:

$$P^*(x \geq \varepsilon) = \int_{\varepsilon}^{\infty} \phi(x) \cdot dx > P(x \geq \varepsilon) = \int_{\varepsilon}^{\infty} h(x) \cdot dx \quad (3.15)$$

και

$$E^*(N) = \frac{1}{P^*(x \geq \varepsilon)} < E(N) = \frac{1}{P(x \geq \varepsilon)} \quad (3.15a)$$

Με βάση το κόστος κατά μονάδα χρόνου αναζητήσεως, ο εργαζόμενος αυτός νομίζει ότι καθόρισε ένα κατώτατο αποδεκτό μισθό μικρότερο του μέσου πιθανού, ενώ στην πραγματικότητα έχει καθορίσει ένα κατώτατο αποδεκτό μισθό μεγαλύτερο του μέσου εφικτού. Σαν συνέπεια, θα παραμείνει περισσότερο χρονικό διάστημα αναζητώντας μια αποδεκτή ( $x \geq \varepsilon$ ) προσφορά απ' ότι υπολόγιζε. Αφού όμως η αναζήτηση αυτή συνεπάγεται ένα κόστος για κάθε μέρα που περνάει, είναι προφανές ότι η επιμήκυνση αυτή του χρόνου αναζητήσεως θα τον αναγκάσει να αναθεωρήσει και τις προσδοκίες του και, έτσι, τον κατώτατο αποδεκτό μισθό. Η αναθεώρηση αυτή των προσδοκιών θα γίνεται βέβαια σταδιακά, αλλά και με μια ταχύτητα προσαρμογής ανάλογη με τη διαφορά ανάμεσα στις προσδοκίες και την πραγματική κατάσταση. Γι' αυτό, όταν ο μέσος αναμενόμενος μισθός εξισωθεί κάποτε με το μέσο εφικτό μισθό ( $W_e \Rightarrow W_a$  καθώς  $\phi(x) \Rightarrow h(x)$ ), η επιμήκυνση του χρόνου αναζητήσεως θα πάψει να αυξάνει, και θα ξαναποκτήσει η αναζήτηση την αρχική "κανονική" της διάρκεια ( $E(N) \Rightarrow E^*(N)$ ).

Η ανάλυση αυτή αναφέρεται στην ουσία του θέματος της "ελαστικότητας των προσδοκιών"; στην ευκολία δηλ. ή δυσκολία με την οποία οι εργαζόμενοι αναθεωρούν τις απόψεις τους για το ποιό ύψος μισθού περιμένουν να τους προσφερθεί ύστερα από μια προϋπολογισμένη χρονική διάρκεια αναζητήσεως. Στα παράδειγμα που εξετάσαμε, επρόκειτο για προσαρμογή των προσδοκιών προς τα κάτω (δηλ. για ευκαμψία των μισθών προς τα κάτω), έπειτα από μια χειροτέρευση των πραγματικών ευκαιριών απασχολήσεως. Η ανάλυση αυτή ισχύει συμμετρικά και στην περίπτωση της βελτιώσεως των πραγματικών ευκαιριών απασχολήσεως, όταν με την απροσδόκητη συντόμευση του μέσου χρόνου αναζητήσεως οι εργαζόμενοι αναθεωρούν προς τα επάνω (αυξητικά) το κατώτατο αποδεκτό ύψος μισθού. Με τον τρόπο αυτό, ο βαθμός ευκαμψίας των μισθών εξαρτάται από την ελαστικότητα των προσδοκιών, και επομένως εξαρτάται από την ταχύτητα προσαρμογής των προσδοκιών και απαιτήσεων στις (μεταβαλλόμενες) πραγματικές ευκαιρίες απασχολήσεως.

**Συμπέρασμα (Δ):** Όσο πιο υπερ-αισιόδοξος είναι ο εργαζόμενος σχετικά με τις προσδοκίες του για προσφορές και απασχόληση, τόσο περισσότερο χρόνο θα δαπανήσει αναζητώντας μια αποδεκτή προσφορά απασχολήσεως.

**Συμπέρασμα (Ε):** Η επιμήκυνση (συντόμευση) του χρόνου αναζητήσεως του μέσου εργαζόμενου εξαρτάται από την ταχύτητα προσαρμογής των προσδοκιών και απαιτήσεών του στις πραγματικές ευκαιρίες απασχολήσεώς του.

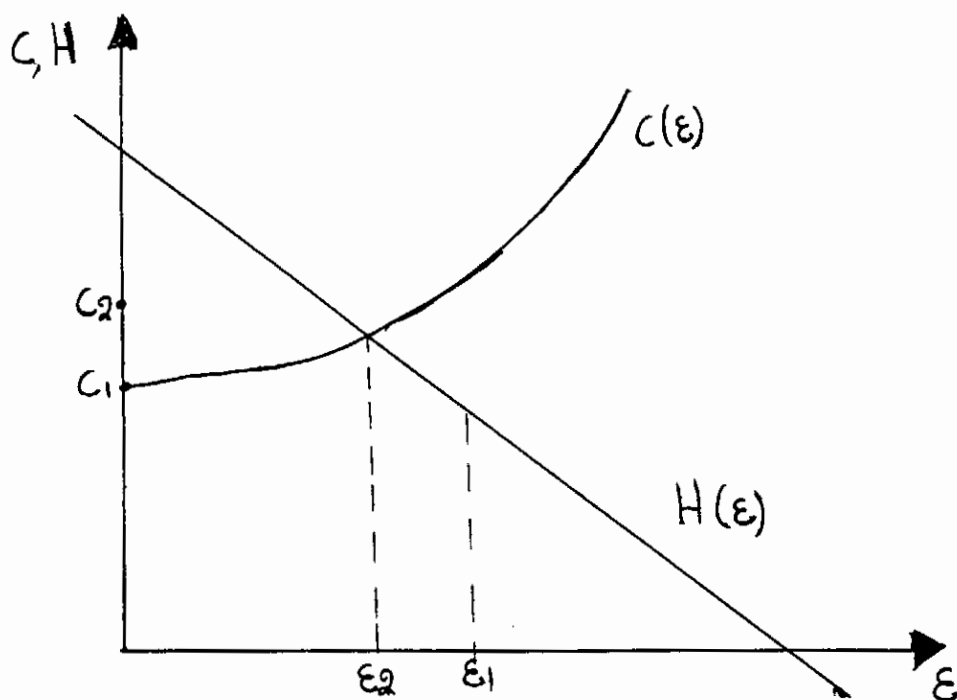
Είδαμε ότι η αναπροσαρμογή του κατώτατου αποδεικτού ορίου μισθού προκαλείται από τη διαφορά ανάμεσα στην αναμενόμενη και στην πραγματική χρονική διάρκεια της αναζήτησης, αφού ο προσδιορισμός του αρχικού κατώτατου αποδεικτού έγινε με βάση την εξίσωση (3.12), δηλ. με βάση το κατά μονάδα χρόνου κόστος που η αναζήτηση αυτή συνεπάγεται για τον εργαζόμενο. Άρα, η αναθεώρηση των προσδοκιών και απαιτήσεων γίνεται κάτω από την πίεση του αυξανόμενου συνολικού κόστους που συνεπάγεται η επιμήκυνση της διάρκειας της αναζήτησης, και το αντίθετο. Υπάρχει, επομένως, το ερώτημα του κατά πόσο το κόστος αναζήτησης μπορεί να μη θεωρηθεί σταθερό κατά μονάδα χρόνου, και του πώς μπορεί έτσι να επιρεάσει την ταχύτητα προσαρμογής των προσδοκιών.

Αναλύοντας τα στοιχεία που συνθέτουν το κόστος αναζήτησης, θα πρέπει να αναφέρουμε το διαφυγόν εισόδημα (που χάνεται από την απόρριψη προσφορών  $\chi < \varepsilon$ ), το κόστος αποκτήσεως πληροφοριών και μετακινήσεως, τη μείωση της παρουσίας όταν μέρος αυτής ρευστοποιείται για την κάλυψη των άμεσων βιοποριστικών αναγκών, κ.λ.π. Ιδιαίτερα για το τελευταίο αυτό στοιχείο, και εάν υποθέσουμε ότι η οριακή χρησιμότητα του εισοδήματος και της παρουσίας είναι φθίνουσα, μπορούμε να υπολογίσουμε το χρηματικό ισοδύναμο ενός μερικά ψυχικού κόστους ( το χρηματικό δηλ. ισοδύναμο της χρησιμότητας), και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το οριακό κόστος κατά μονάδα χρόνου αναζήτησης είναι αύξουσα συνάρτηση της χρονικής διάρκειας της αναζήτησης αυτής.

Έχοντας υπόψη το Συμπέρασμα (Α), όπου ο χρόνος αναζήτησης είναι μεγαλύτερος όσο υψηλότερος είναι ο κατώτατος αποδεικτός μισθός ( $\varepsilon$ ), μπορούμε να έχουμε την περίπτωση που φαίνεται στο Σχήμα (3.6).

Συγκριτικά με την περίπτωση του σταθερού οριακού κόστους αναζήτησης  $C_1$  και του αντίστοιχου κατώτατου αποδεικτού μισθού  $\varepsilon_1$ , με αυξανόμενο οριακό κόστος αναζήτησης  $C'(\varepsilon) > 0$  θα προσδιορισθεί ένας χαμηλότερος κατώτατος αποδεικτός μισθός ( $\varepsilon_2 < \varepsilon_1$ ) και έτσι, η χρονική διάρκεια της αναζήτησης θα είναι αντίστοιχα μικρότερη.

Τέλος, στο κόστος αναζήτησης θα πρέπει να συνυπολογίσουμε τις διάφορες εισοδηματικές ενισχύσεις και τα επιδόματα ανεργίας που εισπράττουν οι εργαζόμενοι όταν βρίσκονται χωρίς απασχόληση.



Σχήμα 3.6



Είναι προφανές ότι οι ενισχύσεις αυτές και τα επιδόματα μειώνουν το κόστος αναζήτησεως, και έχουν σαν αποτέλεσμα την επιμήκυνση της χρονικής διάρκειας της αναζήτησεως.

Επιδρώντας έτσι ανασταλτικά στην ελαστικότητα των προσδοκιών, τα επιδόματα ανεργίας συμβάλλουν στη μείωση του βαθμού ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών (ιδίως προς τα κάτω) που δικαιολογείται απο την τρέχουσα συσχέτιση προσφοράς και ζήτησεως εργασίας.

### 3.6 ΧΑΡΑΚΗΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Είναι φανερό ότι η σχετική δυσκαμψία των ονομαστικών μισθών (ιδίως προς τα κάτω) οφείλεται στην πρόσκαιρη ανελαστικότητα των προσδοκιών, δημιουργώντας έτσι δικαιυμάνσεις στο επίπεδο απασχολήσεως και ανεργία, σαν αποτέλεσμα συστατικών διαταραχών στην οικονομική δραστηριότητα γενικά.

με άλλα λόγια, η μειωμένη ευκαμψία των μισθών αφαιρεί από το οικονομικό σύστημα ένα σημαντικό μέρος της αυτόματης προσαρμοστικότητάς του, και δημιουργεί έτσι συμπτώματα ανεργίας τα οποία θα ήταν πολύ ηπιότερα εάν η αυτόματη αυτή προσαρμοστικότητα λειτουργούσε στην πλήρη έκτασή της.

Το βασικό συμπέρασμα της μέχρι τώρα ανάλυσεως είναι ότι η ανελαστικότητα αυτή των προσδοκιών οφείλεται σε έλλειψη επερκούς πληροφοριοδοτήσεως των οικονομικών μονάδων (και εδώ αναφερόμαστε στους εργαζόμενους).

Θεωρούμε ότι η έλλειψη αυτή πληροφοριοδότηση είναι χαρακτηριστικό σύμπτωμα μιας ανεπτυγμένης, πολύπλοκης, και ιδίως δυναμικής οικονομίας, με τη μεγάλη ανομοιογένεια ανάμεσα στους ανθρώπους και τις ευκαιρίες απασχολήσεως που την διακρίνει. Εάν όμως ο δυναμισμός και η πολυπλοκότητα της οικονομίας, και η ανομοιογένεια ανθρώπων και εργασιών, έχουν σαν αναπόφευκτο αποτέλεσμα την έλλειψη πληροφοριοδότηση, και εάν αυτό ωθεί τους ανθρώπους να έχουν, έστω και πρόσκαιρα, ανελαστικές προσδοκίες, τότε καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ένα ποσοστό του εργατικού δυναμικού θα βρίσκεται πάντοτε χωρίς απασχόληση, πέφτοντας "θύμα" του δυναμισμού της οικονομίας, ακόμα και όταν η οικονομία δεν υφίσταται διαταραχές.

Το αναπόφευκτο αυτό ποσοστό ανεργίας, που αντιστοιχεί περίπου σ' αυτό που παλιότερα ονομαζόταν "διαρθρωτική ανεργία" ή "ανεργία τριβής", προκύπτει από τον ίδιο τον τρόπο λειτουργίας του οικονομικού συστήματος και όχι από τις συνηθισμένες στη μακροοικονομική θεωρία υφεισιακές διαταραχές. Έχει χαρακτήρα διαρθρωτικό, ή καλύτερα τεχνικό - θεσμικό, πράγμα που σημαίνει ότι η μείωσή του απαιτεί βασικά ένα πιο αποτελεσματικό σύστημα πληροφοριοδοτήσεως και επανειδεικνύσεως των εργαζομένων, ώστε να βρίσκουν γρηγορότερα και ευκολότερα εναλλακτικές απασχολήσεις εάν και όταν χρειαστεί. Τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει το να ονομάζεται το αναπόφευκτο αυτό ποσοστό ανεργίας σαν "φυσικό ποσοστό ανεργίας"; και αποταλεί μια βασική έννοια της σύγχρονης θεωρίας απασχολήσεως και πληρωισμού, ανεξάρτητα από τις υπάρχουσες διαφωνίες των οικονομολόγων για το εάν το "φυσικό ποσοστό ανεργίας" είναι ή όχι μεταβλητό, ή για το εάν η οικονομική πολιτική μπορεί να προκαλεί αυξομειώσεις στο τρέχον ποσοστό ανεργίας βασιζόμενη στη σχετική ανελαστικότητα των προσδοκιών.

Το υπόδειγμα αναζητήσεως που εξετάσαμε με αρκετή λεπτομέρεια είναι ενδεικτικό της "πληροφοριακής ανεργίας" που προκαλούν οι ανελαστικές προσδοκίες.

Υπάρχει όμως ένα ευρύτερο φάσμα πληροφοριακής ανεργίας, που μπορούμε να δώσουμε εδώ μια σύντομη τυπολογία του, ανάλογα με τις αιτίες ή τα κίνητρα της συμπεριφοράς που οδηγούν στην ανεργία αυτή. Διακρίνουμε λοιπόν τους εξής τρεις τύπους πληροφοριακής ανεργίας:

A) "Κερδοσκοπική ανεργία"; που αναφέρεται στην περίπτωση που ένας εργαζόμενος απέχει από ενεργό με πληρωμή απασχόληση, επειδή πιστεύει ότι οι τωρινοί ονομαστικοί μισθοί έχουν προσωρινά μειωθεί σε σχέση με την προβλεπόμενη μελλοντική τους αγοραστική δύναμη.

Β) **“Ανεργία αναμονής”** ή **“καιροσκοπική ανεργία”**; όταν βρίσκεται κανείς στο ενδιαμέσο δύο εργασιών, περιμένοντας την απροσδόκητη καλύτερη προσφορά απασχολήσεως, ή όταν περιμένει να κενωθεί μια θέση που νομίζει ότι θα του προσφερθεί, και την οποία δεν μπορεί να εξασφαλίσει δεχόμενος μείωση της αμοιβής του.

Γ) **“Ανεργία αναζήτησεως”**; όταν κάποιος προτιμά την ανεργία, απορρίπτοντας μια προσφορά για να αφιερώσει χρόνο σε αναζήτηση μιας καλύτερης (ή περίπτωση που έχουμε ήδη εξετάσει).

Εννοείται ότι δεν αποκλείεται η ταυτόχρονη συνύπαρξη όλων αυτών των κινήτρων ανεργίας στην περίπτωση ενός ατόμου, αλλά χαρακτηριστικό όλων των τύπων είναι ο **“πληροφοριακός”** χαρακτήρας τους σαν γενεσιουργό αίτιο.

Η ανεργία αναμονής ή καιροσκοπική αναφέρεται σε πάρα πολλές περιπτώσεις, ιδίως όταν κάποιος έχει εντοπίσει τις επιδιώξεις του, και απλώς περιμένει να πάρει μια ορισμένη θέση χωρίς αναζήτηση, ή όταν νομίζει ότι μια θέση θα του προσφερθεί όταν ο αρχαιότερος, που ήδη την κατέχει, αποχωρήσει.

Τέλος, η αποχή από ενεργό απασχόληση είναι δυνατό να αναφέρεται σε αποχή από δεύτερη εργασία ή από υπερωριακή απασχόληση, ή και σε αποχή από απασχόληση ενός άλλου μέλους μιας οικογένειας, όταν οι προσδοκίες της οικογένειας ή του αρχηγού της είναι τέτοιες ώστε να δικαιολογούν αναμονή, αναζήτηση ή και **“κερδοσκοπία”**.

Η **“κερδοσκοπική ανεργία”** αξίζει να αναλυθεί κάπως περισσότερο, γιατί αποτελεί την πιο χαρακτηριστική νεοκλασική ερμηνεία του φαινομένου της ανεργίας, που βασίζεται στη συμπεριφορά ενός ατόμου που κάθε του απόφαση εξαρτάται από ένα κανόνα αριστοποίησης διαχρονικής (από τη μεγιστοποίηση δηλ. μιας διαχρονικής συναρτήσεως χρησιμότητας).

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα, όπου σε μια προσωρινή ύφεση στην οικονομία πέφτει το επίπεδο τιμών. Στην περίπτωση αυτή, εάν οι ονομαστικοί μισθοί μειωθούν, τότε η απασχόληση θα παραμείνει μάλλον αμετάβλητη, ενώ, εάν οι μισθοί παρουσιάσουν δυσκαμψία προς τα κάτω, τότε η απασχόληση θα μειωθεί. Το ερώτημα λοιπόν είναι εάν οι εργαζόμενοι θα δεχθούν μείωση των αποδοχών τους.

Η θεωρία της **“κερδοσκοπικής ανεργίας”** υποθέτει ότι οι εργαζόμενοι περιμένουν να ξαναέβουν οι τιμές, επανρχόμενες στο κανονικό τους επίπεδο μετά την πάροδο της προσωρινής υφέσεως. Επομένως, με την αναμενόμενη αυτή άνοδο των τιμών, οι χαμηλότεροι μισθοί, που θα μπορούσαν να δεχθούν τώρα, θα έχουν μια μειωμένη αγοραστική δύναμη σε μελλοντικά αγαθά. Για να εξασφαλίσουν από την τωρινή εργασία τους αρκετό μελλοντικό εισόδημα, θα πρέπει να κερδίσουν υψηλότερο επιτόκιο κατά μονάδα εισοδήματος που αποταμιεύουν, θα πρέπει δηλ. να αυξηθεί το επιτόκιο, ώστε με μειωμένους μισθούς να εξασφαλίσουν το ίδιο μελλοντικό εισόδημα.

Η προσδοκώμενη αύξηση του επιπέδου των τιμών σημαίνει μείωση του πραγματικού επιτοκίου που θα κερδίζουν οι αποταμιεύσεις τους, και αυτό αποτελεί κίνητρο να επιλέξουν περισσότερη σχολή και λιγότερο μελλοντικό εισόδημα (ή μάλλον μελλοντική κατανάλωση). Για να αντισταθμισθεί η προσδοκώμενη αύξηση των τιμών και άρα μείωση του πραγματικού επιτοκίου, θα πρέπει να αυξηθεί το τωρινό ονομαστικό επιτόκιο, ειδάλως το κίνητρο της εργασίας για εξασφάλιση μελλοντικού εισοδήματος θα ατονήσει, και έτσι οι εργαζόμενοι δε θα δεχθούν μείωση των μισθών τους.

Η προς τα κάτω δυσκαμψία των ονομαστικών μισθών, που προβλέπει η νεοκλασσική θεωρία της "κερδοσκοπικής ανεργίας", βασίζεται στις προβλέψεις για μελλοντική εξέλιξη του επιπέδου των τιμών ( κόστους ζωής) και στο πώς οι προβλέψεις αυτές επηρεάζουν την επιλογή ανάμεσα σε εργασία και σχόλη μεγιστοποιώντας τη χρησιμότητα της τωρινής αλλά και της μελλοντικής καταναλώσεως.

Οι μισθοί θα είναι δύσκαμπτοι προς τα κάτω εάν υπάρχει η προσδοκία της αύξησεως του κόστους ζωής, που θα κάνει τη μείωση των μισθών "να μην αξίζει τον κόπο" αφού έτσι θα μειωθεί το μελλοντικό εισόδημα. Γενικεύοντας, η θεωρία αυτή προβλέπει ότι: Πρώτο, μια πληθωριστική ένταση της οικονομικής δραστηριότητας δε θα προκαλέσει μείωση της ανεργίας, εάν οι εργαζόμενοι προσδοκούν τη συνέχιση του πληθωρισμού. Δεύτερο, μια αποπληθωριστική ύφεση δε θα προκαλέσει την αύξηση της ανεργίας, εάν υπάρχει η προσδοκία της περαιτέρω μειώσεως του επιπέδου των τιμών.

Γενικά, εάν οι ονομαστικοί μισθοί συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις προβλέψεις για μεταβολή στο επίπεδο τιμών, και εάν οι μεταβολές αυτές στις τιμές μπορούν πράγματι να προβλεφθούν, τότε το ποσοστό ανεργίας θα παραμένει αμετάβλητο στο "φυσικό" του επίπεδο. Μεταβολές στο ποσοστό ανεργίας είναι δυνατές μόνον όταν συμβεί κάτι απρόβλεπτο, μόνο δηλαδή με ανελαστικές προσδοκίες.

### 3.7 ΕΚΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΑΚΟΥΣΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑ

Η πληροφοριακή ανεργία ή ανεργία τριβής, είναι κατά κάποιο τρόπο "ηθελημένη ανεργία"; αφού οι εργαζόμενοι προτιμούν, είτε για καιροσκοπία είτε για αναζήτηση καλύτερης ευκαιρίας, να παραμείνουν άνεργοι για ένα χρονικό διάστημα. Η ανεργία αυτή, όσο και να οφείλεται στην ανελαστικότητα των προσδοκιών και επομένως στην έλλειψη επαρκούς πληροφοριοδοτήσεως, είναι αποτέλεσμα υπολογισμού των εργαζομένων και όχι εξαναγκασμού τους. Απο την άλλη μεριά, ο KEYNES μας έχει προτείνει έναν ορισμό της "ακούσιας ή μη-ηθελημένης ανεργίας"; σύμφωνα με τον οποίο **υπάρχει τέτοια ακούσια ανεργία** όταν μια άνοδος του επιπέδου των τιμών, συγκριτικά με τους ονομαστικούς μισθούς, θα οδηγήσει σε αύξηση της απασχολήσεως.

Η ουσία του κείνσιανού επιχειρήματος είναι ότι, εάν σε μια ύφεση πέσουν οι τιμές, με δύσκαμπτους προς τα κάτω μισθούς θα μειωθεί η απασχόληση εφόσον δηλαδή οι εργαζόμενοι δε δέχονται μείωση των ονομαστικών μισθών, η απασχόληση θα μειωθεί κατά τον αριθμό των εργαζομένων που θα απολυθούν. Με τον τρόπο αυτό οι απολύσεις εργαζομένων είναι το χαρακτηριστικό της ακούσιας ανεργίας, που το αίτιο της υπάρξεως της και των μεταβολών του μεγέθους της είναι οι δικαιυμάνσεις της συνολικής ενεργού ζήτησεως.

Είδαμε προηγούμενα ότι ο KEYNES είχε τα δικά του επιχειρήματα για το γιατί οι ονομαστικοί μισθοί είναι δύσκαμπτοι προς τα κάτω, ένα πλέγμα θεσμικών και ψυχολογικών παραγόντων. Η θεωρία της πληροφοριακής ανεργίας ασχολείται κι' αυτή με παρόμοιους ψυχολογικούς παράγοντες που εξηγούν την ( πρόσκαιρη ) δυσκαμψία των μισθών, αλλά ανάμεσα σ' αυτή τη θεωρία, της εκούσιας ή ηθελημένης ανεργίας, και στην κείνσιανή άποψη της ακούσιας ανεργίας, υπάρχει ένα ερμηνευτικό χάσμα: Το πώς δικαιολογούνται οι απολύσεις εργαζομένων.

Είναι πραγματικά ένα αδύνατο σημείο της θεωρίας της πληροφοριακής ανεργίας **στις απολύσεις**.

Τέτοιες όμως απολύσεις συμβαίνουν συχνά, και δεν μπορούμε να τις αγνοήσουμε. Ορισμένοι νεοκλασικοί οικονομολόγοι προσπάθησαν να παρακάμψουν το πρόβλημα αυτό με το συλλογισμό ότι, όταν μια επιχείρηση απολύει έναν αριθμό εργαζομένων, το κάνει γιατί ξέρει ότι οι εργαζόμενοι αυτοί δε θα δεχόνταν μείωση των ονομαστικών μισθών. Εάν δηλαδή μια επιχείρηση ξέρει από τα πριν ότι μια μείωση των μισθών, αρκετή για να της είναι επικερδής η απασχόληση των εργατών αυτών, δε θα γίνει δεκτή απ' αυτούς σύμφωνα με τις υπάρχουσες προσδοκίες τους, ξέρει ότι είναι μάταιο να τους ρωτήσει καν αν θα δεχθούν τη μείωση αυτή.

Έτσι προχωρεί κατευθείαν στις απολύσεις, που όμως, λένε οι οικονομολόγοι αυτοί, εξυπαικούν μια υπολογισμένη αρνητική απάντηση των εργατών στην πρόταση μειώσεως των μισθών τους θα αρκούσε να ματαιώσει τις απολύσεις. Οι απολύσεις λοιπόν γίνονται αντί άκαρπων διαπραγματεύσεων, αλλά ουσιαστικά σημαίνουν και πάλι μια εκούσια ανεργία, αφού βασίζονται στην προεξοφλούμενη δυσκαμψία προς τα κάτω των ονομαστικών μισθών. Εάν όμως οι απολυόμενοι εργάτες ήξεραν ότι όλοι οι εργαζόμενοι θα υποστούν μια ομοιόμορφη μείωση των μισθών τους, τότε δε θα αντιδρούσαν κι' αυτοί, και έτσι δε θα γίνονταν οι απολύσεις.

Οι νεοκλασικοί αυτοί οικονομολόγοι πλησιάζουν έτσι την ψυχολογική ερμηνεία της δυσκαμψίας των μισθών που έδωσε ο KEYNES, αποδίδοντάς την σε πληροφοριακούς παράγοντες.

Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η προτίμηση του KEYNES να επιδιωχθεί αύξηση της απασχολήσεως μέσω αυξήσεως των τιμών (που έτσι με σταθερούς ονομαστικούς μισθούς πέφτουν οι πραγματικοί μισθοί), είναι συνεπής προς την πληροφοριακή θεωρία, αφού οι μεταβολές του επιπέδου των τιμών, με τη γενικότητα και ομοιομορφία τους, δίνουν σαφέστερες πληροφορίες στους εργαζομένους για την κατάσταση της οικονομίας από ότι δίνουν οι μεμονωμένες προτάσεις για μείωση των αποδοχών, που συνήθως ερμηνεύονται αριβώς σαν μεμονωμένες και όχι σαν γενικό σύμπτωμα υφέσεως.

Η άποψη ότι οι απολύσεις κρύβουν ή υπονοούν εκούσια και όχι ακούσια ανεργία, δύσκολα μπορεί να γίνει δεκτή, για τον απλούστατο λόγο ότι, τις περισσότερες τουλάχιστον φορές, δεν είναι αντιληπτό ούτε στον εργοδότη ούτε στους εργαζόμενους ότι οι απολύσεις αυτές είναι πιο οικονομικό υποκατάστατο των υποθετικά άκαρπων διαπραγματεύσεων.

Εκτός λοιπόν από το πρόβλημα της ερμηνείας της σχετικής δυσκαμψίας των ονομαστικών μισθών, υπάρχει και το πρόβλημα της ερμηνείας του φαινομένου των απολύσεων, αφού δε δεχόμαστε την άποψη ότι οι απολύσεις πάντοτε πάντοτε αντιστοιχούν σε εκούσια ανεργία, ή ότι οι απολύσεις δεν είναι οπωσδήποτε το εξυπακουόμενο αποτέλεσμα μιας υπολογισμένης δυσκαμψίας των μισθών. Μια προσπάθεια για τη θεωρητική θεμελίωση του φαινομένου των απολύσεων είναι και η θεωρία της **“συμβατικής δυσκαμψίας των μισθών”**.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, υπάρχουν συμβόλαια ή συμβάσεις εργασίας, ατομικές ή συλλογικές, που προσδιορίζουν ένα αμετάβλητο επίπεδο ονομαστικών μισθών για όλο το χρονικό διάστημα που καλύπτει η σύμβαση. Οι εργαζόμενοι, υπογράφοντας μια τέτοια σύμβαση, εξασφαλίζονται από απροσδόκητες μεταβολές στις ονομαστικές αποδοχές τους, αλλά όχι και από τις πρόσκαιρες απολύσεις όταν η επιχείρηση που τους απασχολεί δέχεται την επίδραση της γενικής οικονομικής συγκυρίας. Το ότι οι απολύσεις αυτές είναι ένα ενδεχόμενο που δεν αποκλείεται, αυτό είναι ίσως αντιληπτό στους εργάτες που υπογράφουν μια σύμβαση με σταθερούς ονομαστικούς μισθούς. Οι απολύσεις όμως αυτές δεν είναι ούτε επιθυμητές ούτε και ηθελημένες. Είναι μάλλον ένα αναγκαίο κακό όταν συμβούν, επακόλουθο όμως της συμβατικής δυσκαμψίας των μισθών.

Εννοείται ότι, εάν η έκταση και η χρονική διάρκεια αυτών των απολύσεων είναι μεγαλύτερες από ένα ανεκτό όριο, τότε οι όροι της συμβάσεως θα ζητηθεί να μεταβληθούν, ώστε με μείωση του επιπέδου των ονομαστικών μισθών να επανέλθουν οι απολύσεις στα ανεκτά και προβλεπόμενα (σαν ανεπιθύμητα ενδεχόμενα) όριά τους.

Είναι οπωσδήποτε πρακτικά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να πούμε εάν ένας εργαζόμενος είναι εκούσια ή ακούσια άνεργος, αφού το γεγονός της ανεργίας προϋποθέτει τη συνύπαρξη δύο κατηγοριών παραγόντων. Στην πρώτη κατηγορία έχουμε **υποκειμενικούς** παράγοντες, όπως οι προσδοκίες, οι υποκειμενικές εκτιμήσεις για ευκαιρίες απασχολήσεως και για την απαιτούμενη χρονική διάρκεια της αναζητήσεως. Στη δεύτερη κατηγορία έχουμε **αντικειμενικούς** παράγοντες, όπως το κόστος της αναζητήσεως, τις αντικειμενικά υφιστάμενες ευκαιρίες απασχολήσεως και, κυρίως, το επίπεδο της συνολικής ζήτησεως που υπάρχει για το προϊόν που παράγουν οι εργαζόμενοι. Έτσι, η διαφορά ανάμεσα σε εκούσια και ακούσια ανεργία μπορεί να θεωρηθεί ένα πρόβλημα **“σημαντικής”**, και κατ'επέκταση μια άγωνα και μάταιη θεωρητική συζήτηση. Στην πραγματικότητα, όμως, η διαφορά στην έμφαση που δίνουν οι οικονομολόγοι ανάμεσα στους υποκειμενικούς και τους αντικειμενικούς παράγοντες συνδέεται όχι τόσο με το θεωρητικό χαρακτηρισμό της ανεργίας σαν, αντίστοιχα, βασικά εκούσιας και ακούσιας, όσο με τις πρακτικές συνέπειες που έχει ο καθένας από τους δύο αυτούς τρόπους σκέψης στην αντιμετώπισή της. Εάν η ανεργία είναι εκούσια και περισσότερο πληροφοριακού χαρακτήρα, τότε η αντι-ανεργιακή πολιτική δεν έχει νόημα, αφού μόνο μακροχρόνιες μεταβολές στη δομή και στον τρόπο λειτουργίας του οικονομικού συστήματος μπορούν να επιρεάσουν το διαρθρωτικό αυτό φαινόμενο. Αντίθετα, εάν η ανεργία θεωρηθεί ακούσια, τότε δικαιολογείται και είναι απαραίτητη μια αντι-ανεργιακή πολιτική, με βάση τον επιρεασμό της συνολικής ζήτησεως που διαμορφώνει τις αντικειμενικές ευκαιρίες απασχολήσεως.

Ένας εύλογος ορισμός της αιούσιας ή μη-ηθελημένης ανεργίας είναι ο εξής:  
Ένας εργάτης θα είναι αιούσια άνεργος όχι όταν αρνείται να δεχθεί ένα λογικό μισθό ή μια λογική προσφορά, αλλά όταν δεν μπορεί να βρεί μια τέτοια λογική προσφορά ή μισθό. Βέβαια, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το τί είναι "λογικό" συμπίπτει με την κατώτατη αποδεκτή αξία προσφοράς απασχολήσεως που είχαμε στο υπόδειγμα αναζητήσεως.

Κατά συνέπεια, σε δύσκολους καιρούς, εάν ο κάθε εργάτης μειώνει τις απαιτήσεις του, δεχόμενος στο τέλος οποιαδήποτε δουλειά μπορεί να βρεί με οσοδήποτε χαμηλό μισθό, ακόμα και δουλειά τελείως άσχετη με ότι έκανε μέχρι τώρα, τότε φυσικά η ανεργία θα εξαφανισθεί. Η άποψη όμως αυτή στερείται ρεαλισμού, γιατί δεν είναι λογικό να χτίσουμε μια θεωρία της ανεργίας επάνω στην προϋπόθεση ότι ένα ανώτερο στέλεχος μιας επιχειρήσεως ή ένας μηχανολόγος, λ.χ., θα δεχθούν δουλειά σαν οδοκαθαριστής ή πλανόδιος πωλητής παγωτών εάν βρεθούν στην ύστατη ανάγκη, κάτω από την απειλή μιας παρατεταμένης ανεργίας ή αναζητήσεως. Όχι ότι τέτοιες αλλαγές επαγγέλματος δε συμβαίνουν ή δεν μπορούν να συμβούν, αλλά αποτελούν τόσο ακραίες περιπτώσεις και περιλαμβάνουν τόσο ψυχικό κόστος, που το να θεωρηθούν σαν λύση του προβλήματος της ανεργίας αποτελεί ένα λογικά κενό και απαράδεκτο θεωρητικό σχήμα. Καλύτερα τότε να σκεφθούμε το πώς είναι δυνατό, με την άσκηση οικονομικής πολιτικής, να προλάβουμε τη διμιοργία συνθηκών απασχολήσεως τόσο ακραίων που να οδηγούν σε τέτοιες δραματικές μεταπτώσεις στη ζωή των εργαζομένων.

Με τον τρόπο αυτό ξαναγυρνάμε στην "αρχή της ενεργού ζητήσεως" του KEYNES και στην προβληματική της αιούσιας ανεργίας, χωρίς φυσικά να αγνοούμε το γεγονός ότι υπάρχει και ένα ποσοστό του συνόλου των ανέργων που είναι θύματα των προσδοκιών ή της ελλειπούς πληροφοριοδοτήσεως. Με άλλα λόγια, δεχόμαστε ότι το παρατηρούμενο ποσοστό ανεργίας του εργατικού δυναμικού αποτελείται από δύο, ποσοτικά μάλλον ανεξακριβώτα, κομμάτια, ένα αιούσιας ή πληροφοριακής ανεργίας (διαρθρωτική ανεργία ή τριβής) και ένα αιούσιας ανεργίας που οφείλεται στη σχετική ανεπάρκεια της ζητήσεως (συγκυριακή ή κυκλική ανεργία). Επομένως, η αντι-ανεργιακή πολιτική επιδιώκει τη συμπίεση του δεύτερου αυτού κομματιού της ανεργίας, κατανοώντας ότι η συμπίεση του πρώτου μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μόνο μακροχρονιότερων διεργασιών.

Εάν λοιπόν ορίσουμε ότι ένας εργάτης είναι αιούσια άνεργος όταν δεν μπορεί να βρεί δουλειά με τον "τρέχοντα" μισθό που αντιστοιχεί στο είδος και την ποιότητα της εργασίας του, τότε προκύπτουν δύο ερωτήματα. Πρώτο, γιατί δε βρίσκει δουλειά, και δεύτερο, τί σημαίνει και πώς καθορίζεται ο τρέχων μισθός. Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα αναφέρεται στο επίπεδο συνολικής ζητήσεως του προϊόντος, αφού, κατά την "αρχή της ενεργού ζητήσεως" του KEYNES, είναι η ζήτηση αυτή που δικαιολογεί και προκαλεί την πρόσληψη και απασχόληση εργατών από τις επιχειρήσεις. Με τη λογική αυτή, το ποσοστό απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού εξαρτάται από την ένταση της συνολικής δαπάνης (ζητήσεως). Από αυτό προκύπτει και το γνωστό μακροδυναμικό θεώρημα του DOMAR και του υψηλού HARROD, ότι με αυξανόμενο πληθυσμό η διατήρηση υψηλού επιπέδου απασχολήσεως απαιτεί συνεχή διόγκωση της συνολικής δαπάνης, και μάλιστα της επενδυτικής δαπάνης.

Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αναφέρεται συνήθως στο βαθμό ευκαμψίας των ονομαστικών μισθών. Η συνήθης ερμηνείας της κεννσιανής αιούσιας ανεργίας βασίζεται στην εντύπωση ότι ο KEYNES θεώρησε ότι το επίπεδο απασχολήσεως είναι συνάρτηση μόνο της συνολικής ζητήσεως, επειδή υπέθεσε ότι, για διάφορους λόγους, οι μισθοί είναι δύσκαμπτοι προς τα κάτω.

Ανεξάρτητα όμως από τους λόγους της σχετικής δυσκαμψίας των μισθών που εξετάσαμε στο κεφάλαιο αυτό, η ουσία της κεννσιανής αντιλήψεως βρίσκεται στα επιχειρήματα που πρόβαλε ο KEYNES, σύμφωνα με τα οποία η ευκαμψία των ονομαστικών μισθών δεν αποτελεί ικανή συνθήκη για την εξαφάνιση της ανεργίας, ιδίως σε περιόδους έντονης κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας.

Με δεδομένα ένα χαμηλό ήδη επίπεδο συνολικής ζήτησεως και ένα υψηλό ποσοστό ανεργίας, είναι δυνατό η μείωση των ονομαστικών μισθών να οδηγήσει στην απόλειψη της ανεργίας αυτής;

Απαντώντας στο ερώτημα αυτό, ο KEYNES διακρίνει πέντε πιθανές επιπτώσεις της μείωσης των μισθών:

Α) Η μείωση των μισθών θα προκαλέσει κάποια μείωση των τιμών. Εάν όμως οι αμοιβές των άλλων συντελεστών της παραγωγής (κεφάλαιο, γη, επιχειρηματικότητα) παραμείνουν αμετάβλητες, τότε θα γίνει μια ανακατανομή του εισοδήματος από τους εργαζόμενους προς τους άλλους συντελεστές, π.χ. τους κεφαλαιούχους.

Εάν οι εργαζόμενοι έχουν υψηλότερη ροπή προς κατανάλωση απ' ότι οι κεφαλαιούχοι, τότε η ανακατανομή αυτή του εισοδήματος θα οδηγήσει σε μείωση της συνολικής μέσης ροπής προς κατανάλωση, με δυσμενείς μάλλον επιπτώσεις στο επίπεδο συνολικής δαπάνης.

Β) Η μείωση των μισθών συνεπάγεται μείωση του κόστους της εργασίας, που συνεργάζεται με τους άλλους συντελεστές στη διαδικασία της παραγωγής. Εάν οι επιχειρηματίες θεωρήσουν ότι η μείωση των μισθών είναι μόνιμη, τότε θα αυξηθεί η οριακή αποδοτικότητα των επενδύσεων. Η συνολική απασχόληση θα αυξηθεί επειδή αυξάνει η συνολική δαπάνη, μέσω των πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων των αυξημένων επενδύσεων.

Γ) Εάν η μείωση των μισθών προκαλέσει, με σταθερή προσφορά χρήματος, μείωση της ζήτησεως χρήματος για συναλλακτικούς σκοπούς, τότε θα υπάρξει τόνωση των επενδύσεων αφού θα έχει μειωθεί το επιτόκιο. Έτσι, ξανά η αύξηση αυτή των επενδύσεων θα οδηγήσει σε μείωση της ανεργίας.

Δ) Στην περίπτωση μιας αρκετά ανοικτής οικονομίας, η μείωση των εγχώριων μισθών, συγκριτικά με τους μισθούς του εξωτερικού, θα προκαλέσει βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου, και μπορεί έτσι να επηρεάσει ευνοϊκά τις επενδύσεις.

Ε) Για να έχει η μείωση των μισθών ευνοϊκή επίδραση στις επιχειρηματικές προσδοκίες και για να επηρεάσει έτσι θετικά τις επενδύσεις, θα πρέπει να μην προβλέπεται μια μετέπειτα απότομη αύξηση των μισθών μόλις η οικονομία αρχίσει να ξεφεύγει από το φαύλο κύκλο της ανεργίας και της απαισιοδοξίας των επενδυτών που τη συνοδεύει και ταυτόχρονα προκαλεί.

Το ποιά θα είναι η συνισταμένη των επιπτώσεων αυτών είναι δύσκολο να προσδιορισθεί, αφού άλλες είναι θετικές και άλλες αρνητικές. Οι θετικές επιπτώσεις βασίζονται στην ευνοϊκή επίδραση που θα έχει στις επενδύσεις η μείωση του επιτοκίου, αλλά εδώ έχουμε τα δύο γνωστά εμπόδια. Πρώτο, το επιτόκιο μπορεί να είναι ήδη τόσο χαμηλό, ώστε παρά τη μείωση της συναλλακτικής ζήτησεως χρήματος να μη μειώνεται περισσότερο το επιτόκιο (η ``παγίδα ρευστότητας``). Δεύτερο, ενδέχεται οι επενδύσεις να μην είναι ελαστικές ως προς το επιτόκιο, επηρεαζόμενες μόνο από τις μακροχρόνιες προβλέψεις και προσδοκίες των επενδυτών.

Συνδυάζοντας τις πιθανές αυτές δυσκολίες με την αρνητική επίδραση της προσδοκώμενης μελλοντικής αξιόσεως των μισθών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι:



με δεδομένο ένα χαμηλό επίπεδο συνολικής δαπάνης και με δεδομένη την απαισιοδοξία που επικρατεί σε περιόδους υφέσεως, είναι αρκετά αμφίβολο εάν η προς τα κάτω ευκαμψία των ονομαστικών μισθών μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ανεργίας.

Απο αυτή την αμφιβολία προκύπτει η κεινσιανή θέση ότι αναγκαία και ικανή συνθήκη για την εμφάνιση και διατήρηση της ανεργίας είναι η ανεπάρκεια της συνολικής ενεργού ζήτησεως. Για τον KEYNES, ο αντι-ανεργιακός ρόλος της ευκαμψίας των μισθών είναι περιορισμένος, και επομένως χρειάζεται μια ενεργός πολιτική που, όταν χρειάζεται, να βασίζεται σε χειρισμούς του μεγέθους της συνολικής δαπάνης.

Αιόμα και αν δεχθούμε ότι η ευκαμψία των μισθών παίζει κάποιο ρόλο στο να ανακόπτει την εξάπλωση της ανεργίας, υπάρχει αρκετή αλήθεια στη φράση του KEYNES, όταν λέει ότι: "Το να υποθέσουμε ότι η πολιτική ευκάμπτων μισθών είναι ένα σωστό και απαραίτητο εξάρτημα του οικονομικού συστήματος που βασίζεται στην ελεύθερη ιδιωτική πρωτοβουλία, είναι λάθος. Μόνο σε ολοκληρωτικές ή κεντρικά ελεγχόμενες κοινωνίες, όπου ξαφνικές, ουσιαστικές και γενικές μεταβολές μπορούν να διαταχθούν, είναι δυνατό η πολιτική των εύκαμπτων μισθών να λειτουργήσει με επιτυχία".

Η φράση αυτή του KEYNES, όσο κι' αν ο ίδιος δε φαίνεται να είχε προβλέψει, έχει ιδιαίτερη εφαρμογή σε πληθωριστικές περιόδους, όπου μια αντι-ανεργιακή και ταυτόχρονα αντι-πληθωριστική πολιτική πρέπει αναγκαστικά να βασίζεται σε κοινής αποδοχής περιορισμούς των απαιτήσεων, όπως θα δούμε .

(Βλ. Παρ/μα 687 28-129 Πίν 16)

Η ΚΑΜΙΥΑΗ PHILLIPS ΚΑΙ Η ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ  
ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΠΑΡΩΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ  
ΑΝΕΡΓΙΑΣ.

## Η καμπύλη PHILLIPS και η διασύνδεση των φαινομένων πληθωρισμού και ανεργίας.

### 4.1 Η ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΜΠΥΛΗΣ PHILLIPS

Η σχέση ανάμεσα στους ονομαστικούς μισθούς και το επίπεδο απασχολήσεως, που εξετάστηκε στα δύο προηγούμενα κεφάλαια, ήταν μια σχέση στατική, μια σχέση ισορροπίας. Στην ανάλυση που προηγήθηκε, οι μεταβολές στους μισθούς αναφέρονταν στην ανάγκη επιτεύξεως μιας ισορροπίας στην αγορά εργασίας, που την ορίσαμε σαν την ισοτιμία ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας. Οι λόγοι, βέβαια, που εξηγούν την ευκολία και την ταχύτητα με την οποία η μεταβολή των μισθών ανταποκρίνεται σε κάποια διαταραχή της ισορροπίας, πολλές φορές μας έφεραν σταόρια της δυναμικής αναλύσεως, εκεί δηλαδή όπου ο παράγων του χρόνου παίζει ουσιαστικό ρόλο.

Στο υπόδειγμα αναζητήσεως, όπου εξετάστηκε ο ρόλος των προσδοκιών, η ανάλυση βασίστηκε στην ταχύτητα, δηλαδή στη χρονική διάσταση, των μεταβολών στους μισθούς, και μάλιστα με τρόπο ώστε το επίπεδο απασχολήσεως ή το ποσοστό ανεργίας να είναι συνάρτηση του ρυθμού προσαρμογής των προσδοκιών και μεταβολής των μισθών. Παρ'όλα αυτά, το αναλυτικό πλαίσιο εξακολούθησε να είναι η στατική ισορροπία της αγοράς εργασίας, αφού η εξέταση των οποιωνδήποτε μεταβολών δεν αναφερόταν παρά μόνο στην προσαρμογή του συστήματος από μια κατάσταση ισορροπίας που μεταβλήθηκε, κάτω από την επίδραση μιας διαταραχής, σε μια καινούργια κατάσταση ισορροπίας.

Η δυναμική θεώρηση της σχέσεως μισθών και απασχολήσεως ή ανεργίας, αν και είχε αρκετές φορές επιχειρηθεί και γίνει αντικείμενο αναλύσεως, πήρε σοβαρές διαστάσεις μετά από τη δημοσίευση, το 1958, μιας στατιστικής έρευνας του Βρετανού οικονομολόγου Α. W. PHILLIPS. Η έρευνα αυτή, χρησιμοποιώντας δεδομένα της βρετανικής οικονομίας που αναφέρονται σε έναν περίπου αιώνα, κατέληγε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια σταθερή μακροχρόνια αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο ρυθμό αυξήσεως των ονομαστικών μισθών και στο ποσοστό ανεργίας του εργατικού δυναμικού.

Από τότε, η γραφική απεικόνιση της σχέσεως αυτής είναι γνωστή σαν "καμπύλη PHILLIPS"; το δε θέμα της επιβεβαιώσεως της σχέσεως αυτής και για άλλες οικονομίες, καθώς και της θεωρητικής - αναλυτικής θεμελιώσεώς της, αποτέλεσαν για τους οικονομολόγους σημαντικά θέματα θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας.

Η σημασία της επιβεβαιώσεως της υπάρξεως και της σταθερότητας της σχέσεως μισθών και ανεργίας, που συνοψίζεται στην καμπύλη PHILLIPS, δεν περιορίζεται μόνο στην εξήγηση του φαινομένου αυτού, αλλά κυρίως επεκτείνεται στη σφαίρα της οικονομικής πολιτικής. Αυτό τονίστηκε από όλους τους μελετητές που ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό, όταν η ύπαρξη της σχέσεως αυτής και η σταθερότητά της είναι και αμφισβητούμενη αλλά και πεδίο έντονης διαμάχης ανάμεσα στις διάφορες αντιλήψεις περί οικονομικής πολιτικής.

Στην ουσία το θέμα της καμπύλης PHILLIPS δεν περιορίστηκε στη σχέση ανεργίας και ρυθμού αυξήσεων μισθών, αλλά, κατά την έκταση που ο ρυθμός αυξήσεως των μισθών προσδιορίζει και το ρυθμό αυξήσεως του επιπέδου των τιμών, επεκτάθηκε στο ευρύτερο πεδίο των διασυνδέσεων που υπάρχουν ανάμεσα στα φαινόμενα της ανεργίας και του πληθωρισμού.

Η αιτιολόγηση της στατιστικής σχέσεως, που παριστά η καμπύλη PHILLIPS, βασίζεται στο μηχανισμό της αγοράς εργασίας, όπου υποθέτουμε ότι ο ρυθμός αύξησεως των ονομαστικών μισθών είναι μια αύξουσα γραμμική συνάρτηση του ποσοστού υπερβάλλουσας ζήτησεως εργασίας.

Έχουμε, δηλαδή, ότι:

$$DW = K \left( \frac{N^d - N^s}{N^s} \right) \quad (4.1)$$

όπου  $K$  είναι ένας σταθερός συντελεστής που εκφράζει την ταχύτητα μεταβολής των μισθών κατά περίοδο, ανάλογα με την κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας, ενώ το σύμβολο  $D$  ορίζεται σαν  $D = \frac{d}{dt} \cdot \frac{1}{W}$ , έτσι ώστε  $DW$  να

είναι ο ρυθμός μεταβολής των μισθών κατά περίοδο ( $t$ ).

Υποθέτουμε ότι  $K(0) = 0$ . Η ανωτέρω εξίσωση περιγράφει τη βασική αιτία μεταβολής των ονομαστικών μισθών, που είναι η έκταση της υπερβάλλουσας ζήτησεως εργασίας, σαν ποσοστό της προσφοράς εργασίας που αντιστοιχεί σε κάθε επίπεδο μισθών. Σ' αυτή τη βασική αιτία συνηθίζεται να προσθετούμε και έναν "αυτόνομο παράγοντα μεταβολής των μισθών" ( $\omega$ ) που, παίζει σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία της δυναμικής συσχετίσεως των φαινομένων που εξετάζουμε. Έτσι, αντί της εξισώσεως (4.1), υποθέτουμε ότι ισχύει η (4.2).

$$DW = K \left( \frac{N^d - N^s}{N^s} \right) + \omega \quad (4.2)$$

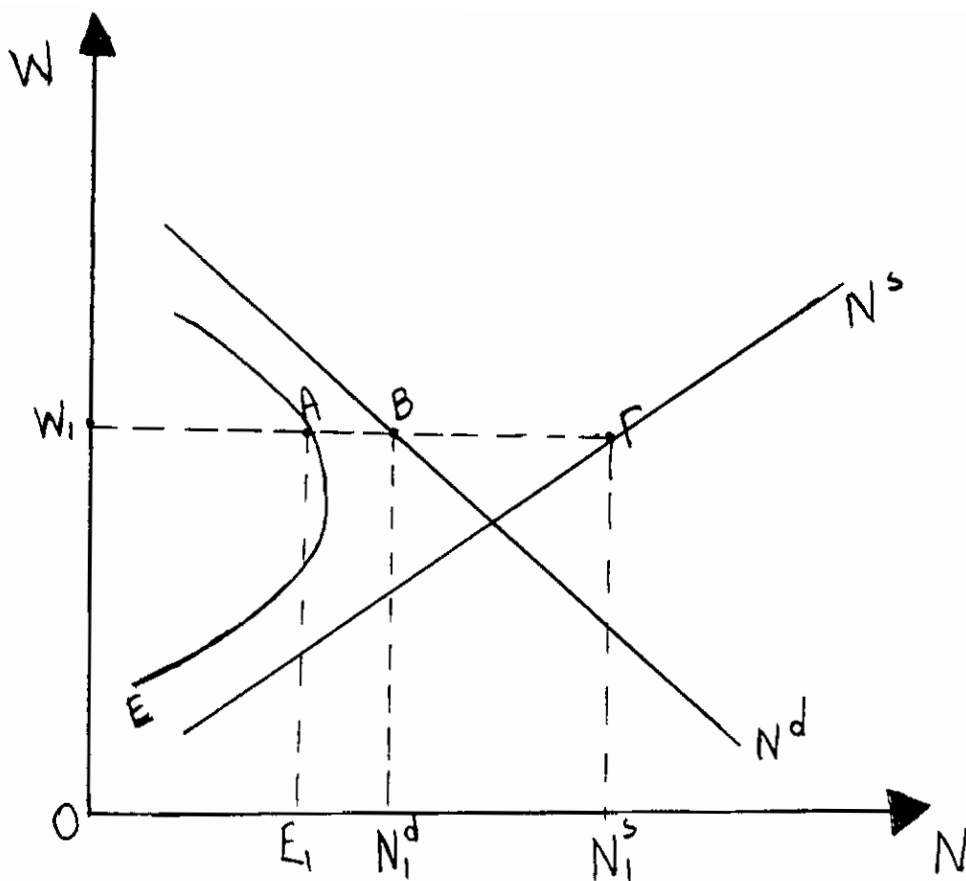
και για τώρα θεωρούμε τον αυτόνομο αυτόν παράγοντα ( $\omega$ ) σαν σταθερό, προσδιορισμένο σύμφωνα με κάποιο σκεπτικό.

Στο Σχήμα (4.1) έχουμε τις καμπύλες ζήτησεως ( $N^d$ ) και προσφοράς εργασίας ( $N^s$ ). Ξέρουμε ότι στο σημείο τομής των δύο αυτών καμπυλών έχουμε την ισορροπία της αγοράς εργασίας.

Εδώ όμως θα ξεφύγουμε από τα πλαίσια της στατικής αναλύσεως, υποθέτοντας ένα καθεστώς "μη-ισορροπίας" ή "ανισορροπίας". Αυτό σημαίνει ότι στο Σχήμα (4.1) δεν περιγράφεται μια τέλεια, ανταγωνιστική και ομοιόμορφη αγορά εργασίας, αλλά αντίθετα μια ανομοιογενής, ατελής αγορά, που αποτελείται από ένα πλήθος υπο-αγορών που η καθεμία τους έχει τις δικές της ιδιομορφίες. Επιπλέον, η συνολική αυτή αγορά εργασίας υποκειται σε ατέλειες του μηχανισμού της που οφείλονται σε παράγοντες "τριβής", με την ίδια έννοια που εξετάσαμε το φαινόμενο της διαθρωτικής ανεργίας στα προηγούμενα. Το πρακτικό συμπέρασμα αυτού του πλαισίου τριβής και ανισορροπίας είναι, ότι η αγορά εργασίας δεν εξισορροπείται πάντοτε στο σημείο τομής των καμπυλών προσφοράς και ζήτησεως, αλλά ότι μπορεί σε μια χρονική περίοδο να διαμορφωθεί ένα τέτοιο επίπεδο μισθών, στο οποίο να αντιστοιχεί είτε υπερβάλλουσα ζήτηση είτε υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας.

Μπορούμε έτσι να θεωρήσουμε ότι το επίπεδο απασχολήσεως ( $E$ ) θα είναι ίσο με τη ζήτηση εργασίας σε μισθό ανώτερο του μισθού ισορροπίας, ή ότι το επίπεδο απασχολήσεως θα είναι ίσο με την προσφορά εργασίας σε μισθό κατώτερο του μισθού ισορροπίας, δηλαδή:

$$E = \min(N^d, N^s)$$



Σχήμα 4.1

σε κάθε ύψος ονομαστικών μισθών. Η υπόθεση αυτή είναι θεμελιώδης σε κάθε δυναμική ανάλυση μη-ισορροπίας, και, επαναλαμβάνουμε, προϋποθέτει ότι ο μηχανισμός της αγοράς δεν οδηγεί αναγκαστικά, για λόγους τριβής και ατελειών, στην εικαθάρισή της, οπότε μπορεί να διαμορφωθεί επίπεδο μισθών τέτοιο ώστε να αντιστοιχεί σ' αυτό είτε υπερβάλλουσα ζήτηση είτε υπερβάλλουσα προσφορά.

Την έννοια αυτή της τριβής και της και της ατέλειας του μηχανισμού της αγοράς εργασίας εκφράζει στο Σχήμα (4.1) η καμπύλη EE, που δείχνει το επίπεδο απασχολήσεως που αντιστοιχεί σε κάθε ύψος μισθών. Η καμπύλη όμως αυτή, μη συμπίπτοντας ούτε με την καμπύλη ζήτησεως ούτε με την καμπύλη προσφοράς εργασίας, εκφράζει μια πολύπλοκη σχέση.

Συγκεκριμένα, εκφράζει το γεγονός ότι σε κάθε ύψος μισθών μπορούν να **συνυπάρχουν** και άνεργοι (U), αλλά και ευκαιρίες απασχολήσεως ή θέσεις προσωπικού που παραμένουν κενές (V). Έτσι, π.χ. στο επίπεδο μισθών  $W_1$ , αντιστοιχούν ένας αριθμός ανέργων  $AF = E_1 \cdot N_1^s = U_1$  αλλά και ένας αριθμός θέσεων που παραμένουν κενές, ίσος προς  $AB = E_1 \cdot N_1^d = V_1$  ή ότι:

$$E_1 + V_1 = N_1^d$$

$$E_1 + U_1 = N_1^s$$

Η υπερβάλλουσα ζήτηση ή προσφορά, που αντιστοιχεί σε κάθε ύψος, είναι λοιπόν δυνατό να εκφρασθεί σαν μια σχέση ανάμεσα στο ποσοστό ανεργίας και στο ποσοστό που αντιπροσωπεύουν οι κενές θέσεις στην τρέχουσα προσφορά εργασίας, δηλ.:

$$\frac{N^d - N^s}{N^s} = \frac{E + V - E - U}{N^s} = \frac{V}{N^s} - \frac{U}{N^s} \equiv v - u \quad (4.3)$$

Υποθέτουμε δηλ. ότι, σε μια βραχυχρόνια περίοδο, υπάρχει πάντα ένας αριθμός εργοδοτών που δεν μπορεί να βρεί όσους εργάτες χρειάζεται για να ικανοποιήσει τις ανάγκες των επιχειρήσεών τους, ακόμα και αν η συνολική προσφορά εργασίας είναι μεγαλύτερη από τη συνολική ζήτηση. Και αντίστοιχα, υποθέτουμε ότι υπάρχει πάντα ένας αριθμός εργατών που δεν τα καταφέρνει να βρεί δουλεία, ακόμα και εάν υπάρχει ένας αριθμός θέσεων που δυνητικά θα μπορούσε να υπερκαλύψει τη συνολική προσφορά εργασίας. Η καμπύλη ΕΕ στο Σχήμα (4.1) έχει την εξής ιδιότητα: η οριζόντια απόσταση ανάμεσα στην ΕΕ και την καμπύλη ζήτησεως ( $N^d$ ) μετράει τον αριθμό των κενών θέσεων ( $V$ ), ενώ η οριζόντια απόσταση από την ΕΕ και την καμπύλη προσφοράς ( $N^s$ ) μετράει τον αριθμό των ανέργων ( $U$ ). Τέλος, στην εξίσωση (4.3) τα μικρά στοιχεία ( $v, u$ ) εκφράζουν αντίστοιχα τα ποσοστά των κενών θέσεων και των ανέργων στη συνολική προσφορά εργασίας που αντιστοιχεί σε κάθε ύψος μισθών.

Αντικαθιστώντας την έκφραση (4.3) στην (4.2) έχουμε:

$$DW = k(v - u) + w \quad (4.4)$$

Στο Σχήμα (4.1) ο τρόπος που τοποθετήθηκε η καμπύλη ΕΕ σημαίνει ότι υποθέτουμε την ύπαρξη σχέσεως ανάμεσα στα ποσοστά κενών θέσεων ( $v$ ) και ανεργίας ( $u$ ). Η σχέση αυτή μπορεί να διατυπωθεί ως:

$$v \cdot u = h \quad (4.5)$$

όπου η σταθερά  $h$  εκφράζει το βαθμό ή την ένταση της διαθρωτικής τριβής - ανισορροπίας ή της κακής προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας. Φανερό ότι η εξίσωση (4.5) περιγράφει μια ισοσκελή υπερβολή στο χώρο ( $v, u$ ).

Χρησιμοποιώντας την εξίσωση αυτή, όπου:

$$v = h \cdot \frac{1}{u}$$

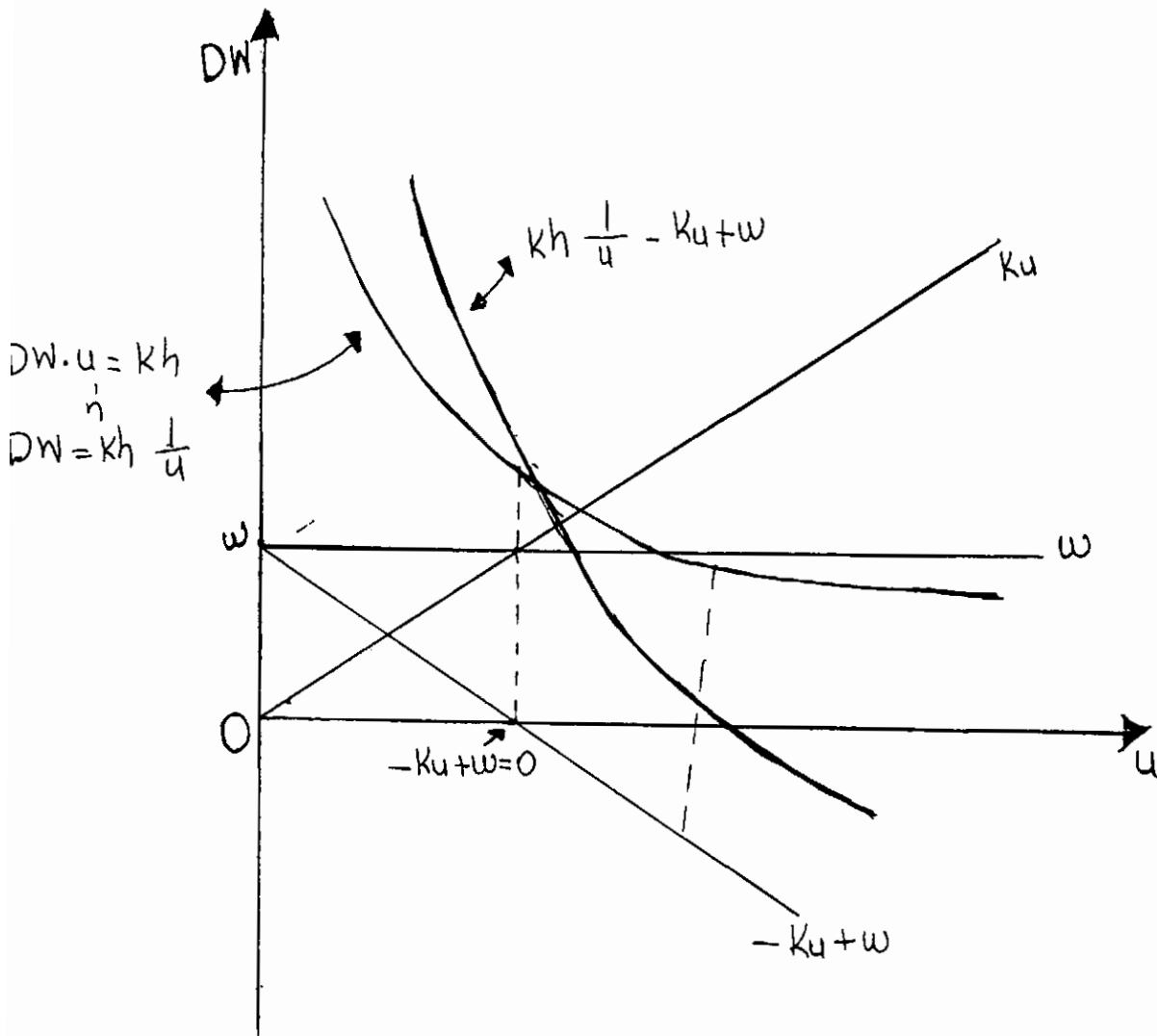
καταλήγουμε στην εξίσωση :

$$DW = k \cdot h \cdot \frac{1}{u} - k \cdot u + w \quad (4.6)$$

Η εξίσωση (4.6) είναι μια αναλυτική έκφραση της καμπύλης PHILLIPS, όπου δείχνει τη σχέση ανάμεσα στο ρυθμό αυξήσεως (ή μεταβολής) των ονομαστικών μισθών και στο ποσοστό ανεργίας. Στο Σχήμα (4.2) έχουμε τη γραφική παράσταση της εξισώσεως (4.6), όπου φαίνεται και ο ακριβής προσδιορισμός της στο χώρο.

Ο πρώτος όρος του δεξιού μέλους της εξισώσεως (4.6) αποτελεί τμήμα μιας ισοσκελούς υπερβολής  $DW \cdot u = kh$  ή  $DW = kh(1/u)$ .

Σ' αυτό προστίθεται, σαν λόγοι μεταβολής των τιμών, οι  $(-Ku + w)$ . Η καμπύλη PHILLIPS θα τείμνει την ισοσκελή υπερβολή στο σημείο όπου οι άλλοι λόγοι είναι μηδέν, δηλ. όπου  $(-Ku + w = 0)$ .



Σχήμα 4.2

Τέλος, η καμπύλη PHILLIPS θα τείνει τον άξονα του ποσοστού ανεργίας στο σημείο όπου  $k \cdot h(1/u) = ku - \omega$ . Έτσι, με τη βοήθεια του μηχανισμού μιας ατελούς αγοράς εργασίας που δεν εκκαθαρίζεται, φθάσαμε σε μια αναλυτική καμπύλη PHILLIPS, που μοιάζει με την αρχική εμπειρική στο ότι εκφράζει την αρνητική σχέση ανάμεσα στο ρυθμό μεταβολής των ονομαστικών μισθών και στο ποσοστό ανεργίας, και στο ότι έχει στραμμένα τα κυρτά προς την αρχή των αξόνων. Τέλος, θα πρέπει να δοθεί σημασία στο ότι το Σχήμα (4.2) υποθέτει μια σταθερή αυτόνομη αύξηση των μισθών ( $\omega$ ). Εάν, αντίθετα, θεωρούσαμε ότι ο ρυθμός αυτός αυτόνομης αυξήσεως των μισθών δεν είναι σταθερός αλλά μεταβάλλεται, τότε και η κυρτότητα της καμπύλης PHILLIPS θα επηρεαζόταν. Είναι όμως δύσκολο να γίνει οποιαδήποτε υπόθεση για το πώς συμπεριφέρεται ο παράγων αυτός ( $\omega$ ), χωρίς να τη θεωρήσουμε μια ενδογενή μεταβλητή, και άρα μια συνάρτηση του ποσοστού ανεργίας. Προτιμότερο λοιπόν να κρατηθεί σαν εξωγενής παράγων, δεδομένος σε κάθε στιγμή, που οι μεταβολές του θα επηρεάζουν τη θέση της καμπύλης PHILLIPS στο χώρο.



#### 4.2 ΚΥΚΛΙΚΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η ανάλυση της σχέσεως, ανάμεσα στο ρυθμό αυξήσεως των μισθών και στο ποσοστό της ανεργίας, συνδέεται άμεσα με δύο βασικά χαρακτηριστικά της έρευνας που αιολούθησε τη δημοσίευση της εργασίας του PHILLIPS.

Πρώτο, η "καμπύλη PHILLIPS" είναι η απεικόνιση μιας μακροχρόνιας σχέσεως, γύρω από την οποία συμβαίνουν μεσοπρόθεσμα κυκλικά φαινόμενα.

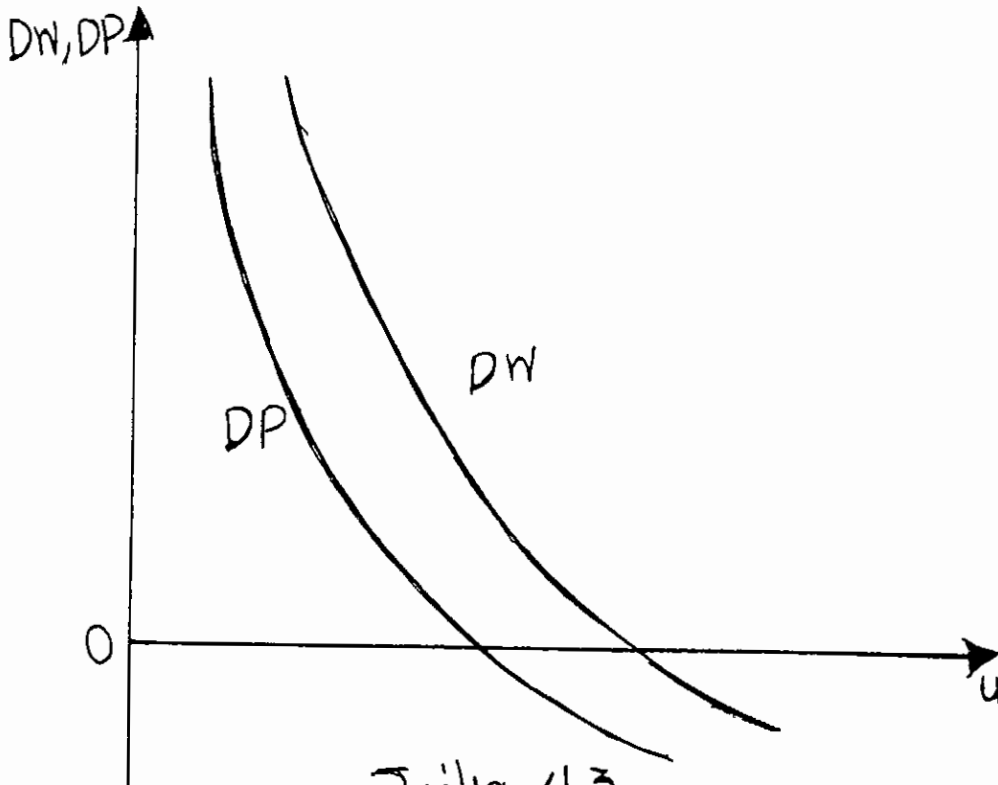
Δεύτερο, η στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο ρυθμό αυξήσεως ή μεταβολής των ονομαστικών μισθών και στο ρυθμό μεταβολής του επιπέδου των τιμών κάνει την καμπύλη PHILLIPS να αναφέρεται στη διασύνδεση των φαινομένων του πληθωρισμού και της ανεργίας.

Απο αυτό πηγάζει και το ενδιαφέρον της χρησιμοποίησε της καμπύλης PHILLIPS σαν πλαισίου για τη διαμόρφωση κατάλληλης σταθεροποιητικής πολιτικής.

Αρχίζοντας με τη σχέση ανάμεσα στις μεταβολές των μισθών και στο ρυθμό του πληθωρισμού (DP), υιοθετούμε αρχικά μια απλή μεταξύ τους σχέση, σύμφωνα με την οποία ο ρυθμός αυξήσεως του επιπέδου των τιμών είναι ίσος προς το ρυθμό αυξήσεως των μισθών μείον το ρυθμό αυξήσεως της παραγωγικότητας ( $y_N$ ).

$$DP = DW - Dy_N \quad (4.7)$$

Ας σημειωθεί ότι η "παραγωγικότητα" αυτή είναι ένας γενικός όρος, ο οποίος μακροοικονομικά ισούται, κατά προσέγγιση, με το λόγο συνολικού προϊόντος προς επίπεδο απασχολήσεως ( $y_N = Y/N$ ). Πρόκειται δηλαδή για τη συνολική μέση παραγωγικότητα της εργασίας στο σύνολο της οικονομίας, κάτι δηλ. που μετράται μόνο απολογιστικά, και της οποίας οι προσδιοριστικοί παράγοντες είναι όλοι εκείνοι που προσδιορίζουν την τάση μακροχρόνιας μεγεθύνσεως ή αναπτύξεως της οικονομίας (συσσώρευση κεφαλαίου, τεχνολογική και οργανωτική πρόοδος, επίπεδο εκπαιδεύσεως και υγείας του εργατικού δυναμικού, κ.λ.π.).



Σχήμα 4.3

Ο όρος , επομένως,  $Dy_N$  στην εξίσωση (4.7) μπορεί, στα πλαίσια μιας βραχυπρόθεσης ή μεσοπρόθεσμης ανάλυσης, να θεωρηθεί σαν μια σταθερά, σαν κάτι το δεδομένο. Έτσι στο Σχήμα (4.3) ο όρος αυτός αντιστοιχεί στη σταθερή κάθετη απόσταση ανάμεσα στην αρχική καμπύλη PHILLIPS (DW) και σε μια τροποποιημένη καμπύλη, που αναφέρεται στην αντίστροφη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο ποσοστό ανεργίας και το ρυθμό μεταβολής του επιπέδου των τιμών (DP). Η αναλυτική έκφραση της τροποποιημένης αυτής καμπύλης PHILLIPS είναι:

$$DP = kh \frac{1}{u} - Ku + w - Dy_N \quad (4.8)$$

Η εξίσωση όμως (4.7) σημαίνει και ότι αγνοούμε οποιονδήποτε άλλο παράγοντα, που επηρεάζει το ρυθμό μεταβολής του γενικού επιπέδου των τιμών πέρα από τους μισθούς και την παραγωγικότητα, όπως π.χ. τα υπόλοιπα στοιχεία του κόστους παραγωγής, την επίδραση των έμμεσων φόρων και τα επιδιωκόμενα ποσοστά κέρδους κατά μονάδα προϊόντος σε καθεστώς ατελούς ανταγωνισμού. Για την ώρα, όλους αυτούς τους δυνητικά πληθωριστικούς παράγοντες θα τους θεωρήσουμε σαν σταθερούς ή και ανύπαρκτους για να απλουστευθεί η ανάλυση στο στάδιο αυτό.

Τέλος, ο ρυθμός μεταβολής της παραγωγικότητας υποθέτουμε ότι δεν είναι συνάρτηση του ποσοστού ανεργίας. Η υπόθεση αυτή ταιριάζει περισσότερο σε μακροπρόθεση ανάλυση, αφού στον κύκλο των μεσοπρόθεσμων εναλλαγών της οικονομικής συγκυρίας φαίνεται, από την εμπειρία, ότι υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στην παραγωγικότητα και στο ποσοστό ανεργίας, εάν το τελευταίο αυτό συνοδεύει και εκφράζει τις μεταβολές στο επίπεδο της γενικής οικονομικής δραστηριότητας.

Με τις απλουστευτικές υποθέσεις που κάναμε, καταλήγουμε σε μια αναλυτική έκφραση της καμπύλης PHILLIPS, όπως:

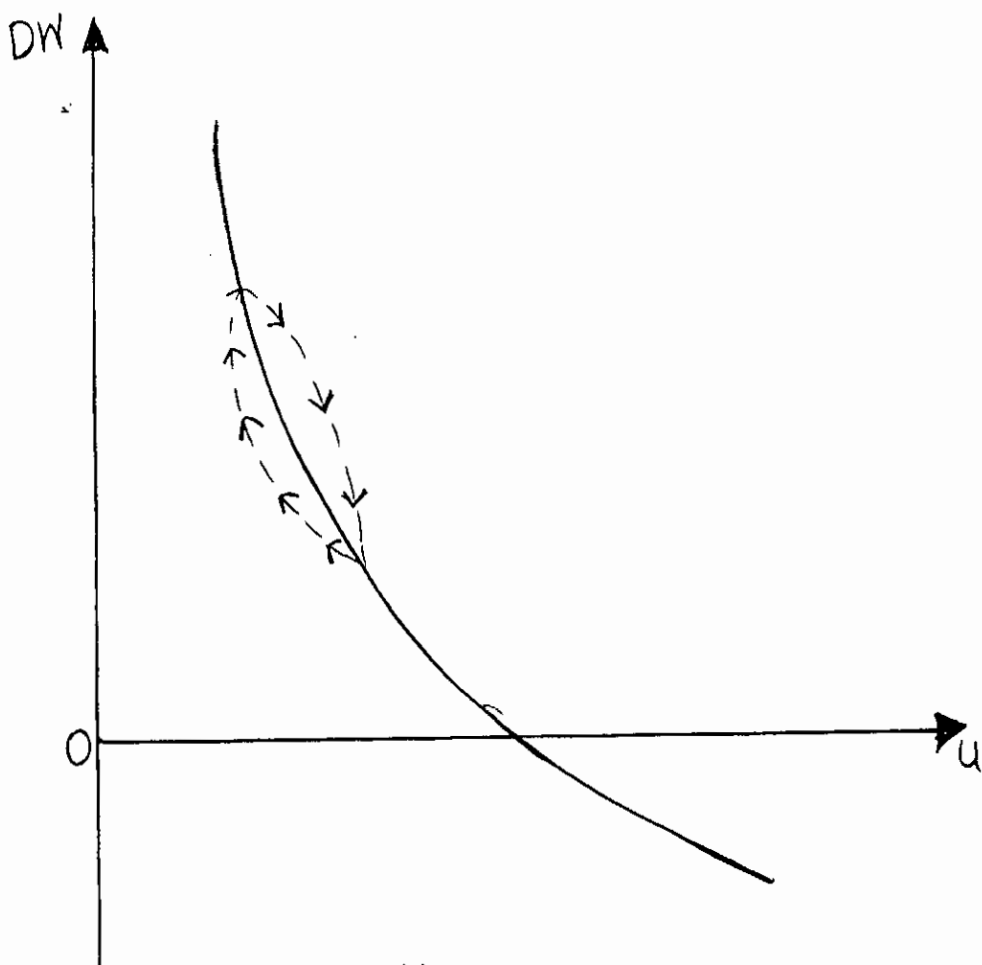
$$DP = f(u) + w - Dy_N \quad (4.9)$$

όπου  $f'(u) < 0$ . Επαναλαμβάνουμε ότι η (4.9) ή η (4.8) εκφράζουν μια μέση ή μακροχρόνια σχέση, γύρω από την οποία συμβαίνουν βραχυχρονιότερα κυκλικά ή συγκυριακά επεισόδια. Για να καταλάβουμε τη σημασία τους, αρκεί να σκεφθούμε ότι οι μεταβολές στο ποσοστό ανεργίας σημαίνουν μεταβολές στο επίπεδο απασχολήσεως, και ότι οι τελευταίες αυτές έχουν άμεση εξάρτηση από τις μεταβολές στο επίπεδο των πραγματικών μισθών. Έτσι, τα κυκλικά επεισόδια γύρω από την καμπύλη PHILLIPS, όταν δηλαδή η εξέλιξη της σχέσεως ανάμεσα στις μεταβλητές DW ή DP και  $u$  δεν ακολουθεί πιστά την πορεία που προδιαγράφει η καμπύλη PHILLIPS, σχετίζονται με το ενδεχόμενο ενός διαφορισμού στους αντίστοιχους ρυθμούς μεταβολής των τιμών και μισθών στις διάφορες φάσεις του οικονομικού κύκλου. Εάν κάνουμε την υπόθεση ότι, ξεκινώντας από μια αρχική κατάσταση που αντιστοιχεί σε κάποιο σημείο επάνω στην καμπύλη PHILLIPS, αρχίζει μια διαδικασία υφέσεως ( που τείνει σε αύξηση του ποσοστού ανεργίας), τότε μπορεί στην αρχή της συσταλτικής - υφesiαικής αυτής διαδικασίας οι μισθοί να είναι λιγότερο εύκαμπτοι προς τα κάτω απ' ότι οι τιμές. Σαν αποτέλεσμα, στα αρχικά στάδια της υφέσεως παρατηρείται μια αύξηση της ανεργίας, εντονότερη απ' αυτή που συνεπάγεται η πορεία επάνω στην καμπύλη PHILLIPS, μέχρι ότου στα επόμενα στάδια της υφέσεως οι μισθοί αποκτήσουν την απαιτούμενη ευκαμψία προς τα κάτω. Με την ίδια λογική, όταν αρχίσει η ανάκαμψη της οικονομίας, μπορεί στα πρώτα στάδια της διαδικασίας της ανακάμψεως και πάλι οι μισθοί να αυξάνουν με αργότερο ρυθμό απ' ότι οι τιμές, οπότε θα σημειωθεί μείωση της ανεργίας εντονότερη απ' αυτή που συνεπάγεται η πορεία της καμπύλης PHILLIPS, μέχρι όταν, με τη βαθμιαία προσαρμογή στην ένταση του ρυθμού αυξήσεως των μισθών, ξανασυναντήσουμε την καμπύλη.

Στο Σχήμα (4.4) απεικονίζεται μια τέτοια κυκλική διαδικασία που ακολουθεί τη φορά των δεικτών του ρολογιού, και η οποία προϋποθέτει ότι ο ρυθμός μεταβολής των τιμών, τόσο στα πρώτα στάδια μιας υφέσεως όσο και στα πρώτα στάδια μιας ανακάμψεως ή επεκτάσεως της οικονομίας. Είναι εύκολο να σκεφθούμε γιατί μια κυκλική διαδικασία, που πάει αντίθετα προς τη φορά των δεικτών του ρολογιού, εξυπακούει μια αντίστοιχη υπεροχή των ρυθμών μεταβολής των μισθών συγκριτικά με το ρυθμό μεταβολής των τιμών.

Για τη πλήρη όμως περιγραφή και εξήγηση παρόμοιων κυκλικών διαδικασιών, χρειαζόμαστε ένα ευρύτερο αναλυτικό πλαίσιο, αφού είναι φανερό ότι στη διαμόρφωσή τους συντελούν και άλλοι παράγοντες, όπως η δυναμική των μεταβολών του επιπέδου τιμών και οι μεταβολές στην παραγωγικότητα.

Οι παράγοντες αυτοί έχουν οπωσδήποτε ένα κυκλικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι η συμπεριφορά τους δεν είναι συμμετρική στις διάφορες φάσεις της οικονομικής συγκυρίας, και έτσι δεν είναι ούτε ουδέτερη.



Σχήμα 4.4

Πάντως, τα γύρω από την καμπύλη PHILLIPS δυναμικά κυκλικά φαινόμενα, σαν αυτό που δείχνεται στο Σχήμα (4.4), έχουν εμπειρικά παρατηρηθεί και, πέρα από το ενδιαφέρον που έχει η εμφάνιση και ο χαρακτήρας τους, χρησιμεύουν σαν βάση για την εξέταση ενός πιο σημαντικού θέματος. Πρόκειται για το πόσο σταθερή μπορεί να θεωρηθεί, διαχρονικά, η καμπύλη PHILLIPS, εάν δηλ. η θέση της στο χώρο ( DP ή DW,  $\mu$ ) είναι μόνιμη ή μεταβαλλόμενη.

#### 4.3 ΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΚΑΙ Η ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS

Ο αυτόνομος ρυθμός αυξήσεως των μισθών ( $\omega$ ) που τον έχουμε, μέχρι τώρα, θεωρήσει σαν μια σταθερά που προσδιορίζεται εξωγενώς, αποτελεί ουσιαστικά έναν παράγοντα ο οποίος καθορίζει τη θέση της καμπύλης PHILLIPS στο χώρο ( $DW, U$ ). Αυτό σημαίνει ότι αλλαγές στην αριθμητική τιμή του παράγοντα αυτού θα επηρεάσουν την καμπύλη σαν παραμετρικές διαταραχές της "οισονεί - ισορροπίας" που εκφράζει η καμπύλη αυτή σε κάθε της σημείο, προκαλώντας ανάλογη μετατόπιση της καμπύλης PHILLIPS προς τα επάνω (κάτω) εάν ο αυτόνομος ρυθμός αυξήσεως των μισθών αυξηθεί (μειωθεί).

Επειδή όμως τέτοιου είδους διαταραχές, προκαλώντας μια αστάθεια στη σχέση που εκφράζει η καμπύλη αυτή, έχουν παρατηρηθεί και παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την αιτιολόγησή τους, οι οικονομολόγοι προσπάθησαν να βρουν τους προσδιοριστικούς παράγοντες αυτών των διαταραχών και των μετατοπίσεων της καμπύλης PHILLIPS. Σαν εμπειρικό πρόβλημα, αυτό σημαίνει ότι στις στατιστικές παλινδρομήσεις ανάμεσα στις μεταβλητές  $DW$  ή  $DP$  και  $U$ , χρειάζεται να συμπεριληφθούν και άλλοι επεξηγηματικοί παράγοντες. Έχει λ.χ. βρεθεί από σχετικές έρευνες ότι, τη δυναμική συμπεριφορά των μισθών επηρεάζουν, εκτός από το ποσοστό ανεργίας (που εκφράζει τη σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας, όπως έδειχνε το Σχήμα 4.1) και ο ρυθμός αυξήσεως του κόστους ζωής (δηλ. του τιμαρίθμου) και οι μεταβολές στο ποσοστό κέρδους επιχειρήσεων. Η επίδραση του ποσοστού κέρδους επάνω στις μισθολογικές διεκδικήσεις συνδέεται με θέματα κατανομής του συνολικού εθνικού εισοδήματος, και σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τη θέληση και τη δύναμη των εργατικών οργανώσεων να προχωρήσουν σε τέτοιες διεκδικήσεις, ανάλογα με το βαθμό ανισοκατανομής του εισοδήματος που ισχύει σε κάθε περίπτωση και στιγμή, καθώς και ανάλογα με την εξέλιξη της παραγωγικότητας της οικονομίας (από αυτή προσδιορίζεται και ουσιαστικά περιθώρια εισοδηματικών διεκδικήσεων). Η επίδραση της μεταβολής του επιπέδου των τιμών, από την άλλη μεριά, εκφράζει την πρόθεση των εργαζομένων να διατηρήσουν αμείωτο το πραγματικό τους εισόδημα, μεταχειριζόμενοι τις μισθολογικές τους διεκδικήσεις σαν αντίδραση και προστασία απέναντι στην αύξηση του κόστους ζωής, ανεξάρτητα από τη σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας που ισχύει σε κάθε χρονική περίοδο.

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι, ο αυτόνομος παράγοντας μεταβολής των μισθών συνδέεται άμεσα με την αντίδραση αυτή στις μεταβολές του κόστους ζωής, υποθέτοντας ότι η μεταβλητή ( $\omega$ ) είναι συνάρτηση των ρυθμών πληθωρισμού των παρελθόντων περιόδων.

Έτσι έχουμε την απλή σχέση:

$$\omega = \psi(DP_{t-1})$$

ή

$$\omega_t = \psi(DP_{t-1}, DP_{t-2}, \dots)$$

Οι οικονομολόγοι έδωσαν, όμως, μεγάλη έμφαση στο γεγονός ότι οι μισθολογικές αυτές διεκδικήσεις δεν αποτελούν μια εκ των υστέρων αντίδραση στις παλιές αυξήσεις του κόστους ζωής, αλλά περισσότερο μια πρόβλεψη για τη μείωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων από το συνεχιζόμενο ή προβλεπόμενο πληθωρισμό. Βέβαια, η διαμόρφωση μιας τέτοιας πρόβλεψης βασίζεται στην εμπειρία του παρελθόντος, ανάλογα με την πορεία των πραγμάτων.

Έτσι, η συνεχιζόμενη ένταση, λ.χ. του πληθωρισμού, κάνει όλες τις οικονομικές μονάδες και άτομα να προβλέψουν την περαιτέρω συνέχισή του, ενώ μπορεί η πρόβλεψη αυτή να βασισθεί και σε πληροφοριακά στοιχεία που στο μυαλό καθενός θεωρούνται σαν ουσιώδεις προσδιοριστικοί παράγοντες του πληθωρισμού (π.χ. η πολιτική που εξαγγείλεται ότι θα ακολουθήσει η κυβέρνηση, οι πιθανές εξελίξεις στο θέμα του πετρελαίου, κ.λ.π.).

Ανεξάρτητα όμως από τα γενεσιουργά αίτια του προσδοκώμενου πληθωρισμού, υιοθετούμε για τώρα μια απλή υπόθεση: ότι ο αυτόνομος ρυθμός αύξησης των μισθών είναι συνάρτηση του προσδοκώμενου πληθωρισμού ( $DP^e$ ),

$$w = a \cdot DP^e \quad 0 \leq a \leq 1 \quad (4.10)$$

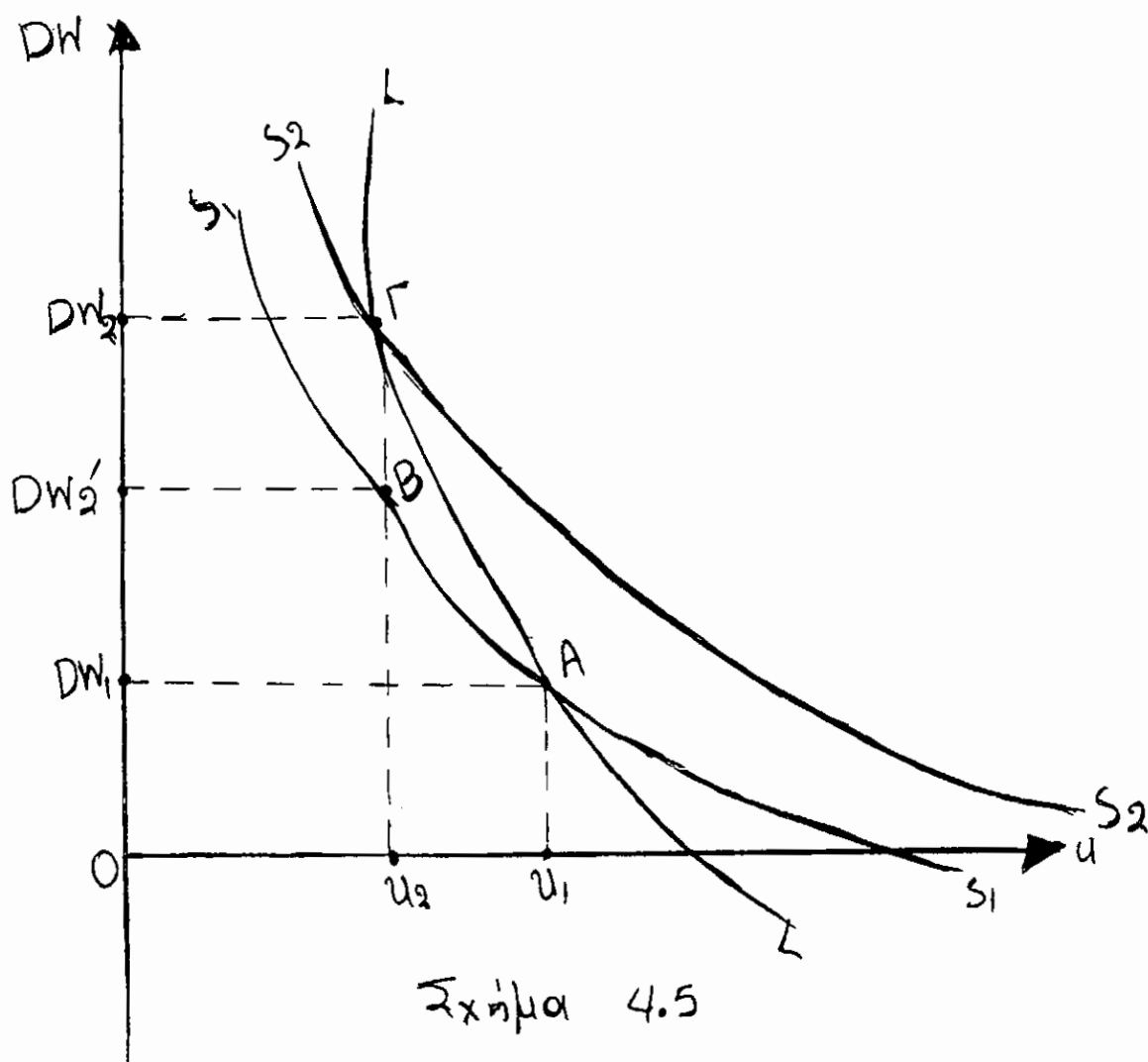
όπου ο υποθετικά σταθερός συντελεστής ( $a$ ) εκφράζει την ένταση των επιπτώσεως που θα έχουν οι πληθωριστικές προσδοκίες επάνω στις τρέχουσες μισθολογικές διεκδικήσεις. Αντικαθιστώντας τώρα την εξίσωση (4.10) στην αναλυτική έκφραση της καμπύλης PHILLIPS, έχουμε:

$$DW = f(u) + a \cdot DP^e \quad (4.11)$$

Κατά συνέπεια, η εξίσωση, που εκφράζει τον προσδιορισμό του ρυθμού μεταβολής του γενικού επιπέδου των τιμών, είναι:

$$DP = f(u) + a \cdot DP^e - DYN \quad (4.12)$$

Η εξίσωση (4.11) εκφράζει την αποκαλούμενη "βραχυχρόνια καμπύλη PHILLIPS"; που στο Σχήμα (4.5) αντιπροσωπεύεται από τις  $S_1 S_1$ ,  $S_2 S_2$ , κ.ο.κ. Κάθε τέτοια καμπύλη έχει προσδιορισμένη θέση στο χώρο, αφού ισχύει για ένα ορισμένο ποσοστό αναμενόμενου πληθωρισμού.



Σχήμα 4.5

Μια αύξηση αυτού του προσδοκώμενου πληθωρισμού, π.χ., θα προκαλέσει μετατόπιση της βραχυχρόνιας καμπύλης PHILLIPS από την  $S_1 S_1$  στην  $S_2 S_2$ , κ.λ.π.  
Στο ίδιο Σχήμα φαίνεται και η λεγόμενη "μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS"; η οποία σχηματίζεται μετά από την προσαρμογή των προσδοκιών στον πραγματικό ρυθμό πληθωρισμού.

Όταν συμβεί αυτή η προσαρμογή, τότε, μετά την παρέλευση ενός χρονικού διαστήματος που απαιτείται για την προσαρμογή των προσδοκιών, θα έχουμε:

$$DP^e = DP \quad (4.13)$$

Αντικαθιστώντας την (4.13) στην (4.12), καταλήγουμε στην εξίσωση:

$$DP = \frac{1}{1-\alpha} [f(u) - Dy_N] \quad (4.14)$$

Η εξίσωση (4.14) εκφράζει τον προσδιορισμό του ρυθμού μεταβολής των τιμών, μετά την προσαρμογή των προσδοκιών στον τρέχοντα ρυθμό πληθωρισμού που ισχύει κάθε στιγμή. Παίρνοντας τώρα αυτό υπόψη αντί των απλών προσδοκιών, και αντικαθιστώντας την εξίσωση (4.14) στον τύπο της καμπύλης PHILLIPS (4.11), καταλήγουμε στη μορφή:

$$DW = f(u) + \frac{\alpha}{1-\alpha} [f(u) - Dy_N]$$

ή

$$DW = \frac{1}{1-\alpha} \cdot f(u) - \frac{\alpha}{1-\alpha} \cdot Dy_N \quad (4.15)$$

Η εξίσωση (4.15) εκφράζει τη μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS, η οποία, όπως φαίνεται και στο Σχήμα (4.5), έχει πιο απότομη κλίση από τις βραχυχρόνιες καμπύλες PHILLIPS.

Συγκεκριμένα:

$$\left. \frac{\partial DW}{\partial u} \right|_u = \frac{1}{1-\alpha} \cdot f'(u) < f'(u) = \left. \frac{\partial DW}{\partial u} \right|_{ss}$$

αφού η παράγωγος  $f'(u) < 0$ , εάν  $0 < \alpha < 1$ . Διακρίνουμε βέβαια εδώ δύο αιραίες περιπτώσεις:

Πρώτο, εάν  $\alpha = 0$ , τότε οι προσδοκίες δεν παίζουν κανένα ρόλο, και έτσι δεν ισχύει η διάκριση ανάμεσα στη βραχυχρόνια και μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS.

Δεύτερο, εάν  $\alpha = 1$ , τότε η προσαρμογή των προσδοκιών είναι άμεση και απόλυτη, οπότε η μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS θα είναι κάθετη στον άξονα των  $U$  (και μάλιστα σε ένα σταθερό ποσοστό ανεργίας που, όπως θα δούμε, αντιστοιχεί στο φυσικό ποσοστό ανεργίας).

Για να εξετάσουμε καλύτερα το μηχανισμό της προσαρμογής των προσδοκιών, υποθέτουμε ότι ξεκινάμε από ένα σημείο  $A$  στην καμπύλη  $S_1 S_1$ , στο Σχήμα (4.5). Υποθέτουμε επίσης ότι οι οικονομικές Αρχές, με χειρισμό των μεγεθών της συνολικής δαπάνης, ασκούν επεκτατική πολιτική που αποσκοπεί στη μείωση του ποσοστού ανεργίας από  $U_1$  σε  $U_2$ . Με τον τρόπο αυτό η οικονομία πηγαίνει, κατά μήκος της καμπύλης  $S_1 S_1$ , στο σημείο  $B$ , με αντίστοιχη αύξηση, από  $DW_1$  σε  $DW_2$ . Με δεδομένο το ρυθμό αυξήσεως της παραγωγικότητας, η ένταση αυτή του ρυθμού αυξήσεως των μισθών θα προκαλέσει ένταση και στο ρυθμό του πληθωρισμού.

Με την προσαρμογή των προσδοκιών στον πληθωρισμό που συνεπάγεται η  $DW'_{2}$ , η βραχυχρόνια καμπύλη PHILLIPS θα μετατοπισθεί στην  $S_2S_2$ : και σαν συνέπεια, η πολιτική στηρίξεως του χαμηλού ποσοστού ανεργίας  $U_2$  θα συνεπάγεται αύξηση της μεταβολής των μισθών στο σημείο Γ ή  $DW'_{2}$ . Η συνένωση αυτών των δύο σημείων Α και Γ μας δίνει τη μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS (LL).

Το σημαντικότερο όμως συμπέρασμα, που προκύπτει από το μηχανισμό μετατοπίσεως των βραχυχρόνιων καμπύλων PHILLIPS μετά από την κάθε προσαρμογή των προσδοκιών είναι ότι: μια πολιτική στηρίξεως ενός χαμηλού ποσοστού ανεργίας (έστω του  $U_2$ ) μπορεί να συνεπάγεται μια σχέση επιτάχυνσης του πληθωρισμού. Πράγματι ο πληθωρισμός που αντιστοιχεί στο σημείο Γ θα είναι υψηλότερος του προσδοκώμενου πληθωρισμού που αντιστοιχεί στην καμπύλη  $S_2S_2$ . Επομένως, και αυτή η καμπύλη θα μετατοπισθεί προς τα επάνω αργότερα, σε μια θέση  $S_3S_3$ , οπότε η οικονομία θα φθάσει ένα ακόμα υψηλότερο επίπεδο πληθωρισμού σε ένα σημείο Δ, κ.ο.κ.

Έτσι, ξεκινώντας από μια αρχική ισορροπία Α, μπορεί να ακολουθηθεί η εξέλιξη που φαίνεται στο αριθμητικό παράδειγμα που δίνεται εδώ:

Σημεία Οιονεί Ισορροπίας	DP	DW	Dyn	DP <sup>e</sup>
A	5%	7%	2%	5%
B	7%	9%	2%	5%
Γ	10%	12%	2%	7%
Δ	14%	16%	2%	10%

και κατά συνέπεια επιτάχυνση του πληθωρισμού που αντιστοιχεί στο ποσοστό ανεργίας  $U_2$ , υποθέτοντας  $DP^e_t = DP_{t-1}$ , και ένα σταθερό ποσοστό  $Dyn = 2\%$ .

Τη σημασία που έχει η ταχύτητα και η έκταση της προσαρμοστικότητας των προσδοκιών επάνω στο θέμα της πολιτικής της απασχολήσεως, θα εξετάσθει αργότερα. Στο παράδειγμα που αναφέρθηκε εδώ, ας σημειωθεί ότι η πληθωριστική επιτάχυνση, που συνοδεύει μια πολιτική στηρίξεως χαμηλού ποσοστού ανεργίας, θα είναι εντονότερη όσο μεγαλύτερη είναι η προσαρμοστικότητα των προσδοκιών.

Στην αιραία περίπτωση της κάθετης μακροχρόνιας καμπύλης PHILLIPS, μια πολιτική που επιδιώκει ένα ποσοστό ανεργίας μικρότερο από αυτό (το φυσικό ποσοστό) που αντιστοιχεί στην κάθετη καμπύλη (που είναι, φυσικά, έτσι μια κάθετη ευθεία), θα προκαλέσει μόνο μια συνεχή και επιταχυνόμενη αύξηση του επιπέδου των τιμών.

Σ' αυτή την περίπτωση, μια οποιαδήποτε αντι-ανεργιακή πολιτική δεν έχει νόημα, αφού ο χειρισμός των μακροοικονομικών μεγεθών της συνολικής δαπάνης θα επηρεάσει μόνο το ρυθμό πληθωρισμού. Όπως θα δούμε, η θέση αυτή που, μέσω της καμπύλης PHILLIPS, ξαναγυρνάει στη κλασική ποσοτική θεωρία και τα συμπεράσματά της, αποτελεί την ουσία της σύγχρονης "μονεταριστικής θεωρίας", κύριο άξονα της οποίας αποτελεί η αντίληψη ότι, μακροχρόνια, είναι αδύνατο με μέσα οικονομικής πολιτικής να συμπεσθεί το ποσοστό ανεργίας κάτω από το φυσικό του επίπεδο, που ξέρουμε ότι προσδιορίζεται μόνο από διαθρωτικούς - πληροφοριακούς παράγοντες.



Αντίθετα, εάν η προσαρμογή των προσδοκιών ουδέποτε είναι πλήρης (εάν δηλ.  $\alpha < 1$ ), τότε αιόμα και η μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS θα έχει κάποια, μικρή έστω, κλίση, οπότε είναι δυνατό, με το τίμημα ενός επιταχυνόμενου πληθωρισμού, να επιτευχθεί η μείωση του ποσοστού ανεργίας.

Το γεγονός όμως, ότι η προσπάθεια επιτεύξεως ενός χαμηλού ποσοστού ανεργίας έχει οξύτατες πληθωριστικές επιπτώσεις, αποτελεί μια πολύ περιοριστική δέσμευση στην άσκηση οικονομικής πολιτικής.

#### 4.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΤΟΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η ύπαρξη μιας σταθερής αρνητικής συσχέτισης ανάμεσα στον πληθωρισμό και την ανεργία, τοποθετεί σε νέα βάση το θέμα της οικονομικής πολιτικής. Εάν υποθεθεί ότι οι οικονομικές Αρχές έχουν τη δυνατότητα, με κατάλληλο χειρισμό των διαθέσιμων μέσων οικονομικής πολιτικής, να οδηγήσουν την οικονομία σε κάποιο σημείο επάνω στην καμπύλη PHILLIPS, τότε προκύπτει θέμα επιλογής ενός στόχου πολιτικής που θα συνδυάζει δύο "κακά", δύο δηλ. αποφευκτέα φαινόμενα, όπως ο πληθωρισμός και η ανεργία.

Το πρόβλημα της επιλογής γίνεται ενδιαφέρον, αφού οποιαδήποτε βελτίωση της καταστάσεως, που προκύπτει από τη μείωση του ενός κακού (π.χ. της ανεργίας) θα συνοδεύεται από μια ταυτόχρονη χειροτέρευση σαν επακόλουθο της αναπόφευκτης αυξήσεως του άλλου κακού (π.χ. του πληθωρισμού). Είναι το γνωστό πρόβλημα του TRADE-OFF, και των περιορισμών που δημιουργεί στην άσκηση οικονομικής πολιτικής. Η τοποθέτηση αυτή του προβλήματος ξεκινάει από το γεγονός ότι, η ύπαρξη της καμπύλης PHILLIPS σημαίνει την ύπαρξη ενός γεωμετρικού τόπου δυνατοτήτων, οι οποίες αποτελούν τον περιορισμό κάτω από τον οποίο μπορεί να επιχειρηθεί η ελαχιστοποίηση μιας συναρτήσεως χρησιμότητας ή ωφελιμότητας.

$$\psi(DP, u) \quad \text{με} \quad \psi_1 < 0 \quad \text{και} \quad \psi_2 < 0 \quad (4.16)$$

Η συνάρτηση ( $\psi$ ) είναι μια συνάρτηση κοινωνικής ωφελιμότητας, που ουσιαστικά εκφράζει τις προτιμήσεις των οικονομικών Αρχών ή της Κυβερνήσεως, με αρνητικές μερικές παραγώγους. Από τη συνάρτηση αυτή προκύπτουν καμπύλες αδιαφορίας που έχουν τις γνωστές ιδιότητες, εκτός από το ότι έχουν στραμμένα τα κοίλα προς την αρχή των αξόνων, αφού ο οριακός λόγος υποκαταστάσεως δύο "κακών" είναι αυξανόμενος. Έτσι το πρόβλημα οικονομικής πολιτικής συνοψίζεται στο:

$$\min \Psi = \psi(DP, u) - \lambda [DP - f(u) - \alpha DP^e + D_y w] \quad (4.17)$$

Η λύση του προβλήματος αυτού ελαχιστοποιήσεως σημαίνει την επιλογή ενός σημείου επάνω στην καμπύλη PHILLIPS, τέτοιου ώστε να εφάπτεται με την κατώτατη δυνατή καμπύλη αδιαφορίας.

Στο σημείο αυτό επαφής ισχύει η συνθήκη ελαχιστοποίησησεως:

$$\frac{\psi_2}{\psi_1} = -f'(u) > 0$$

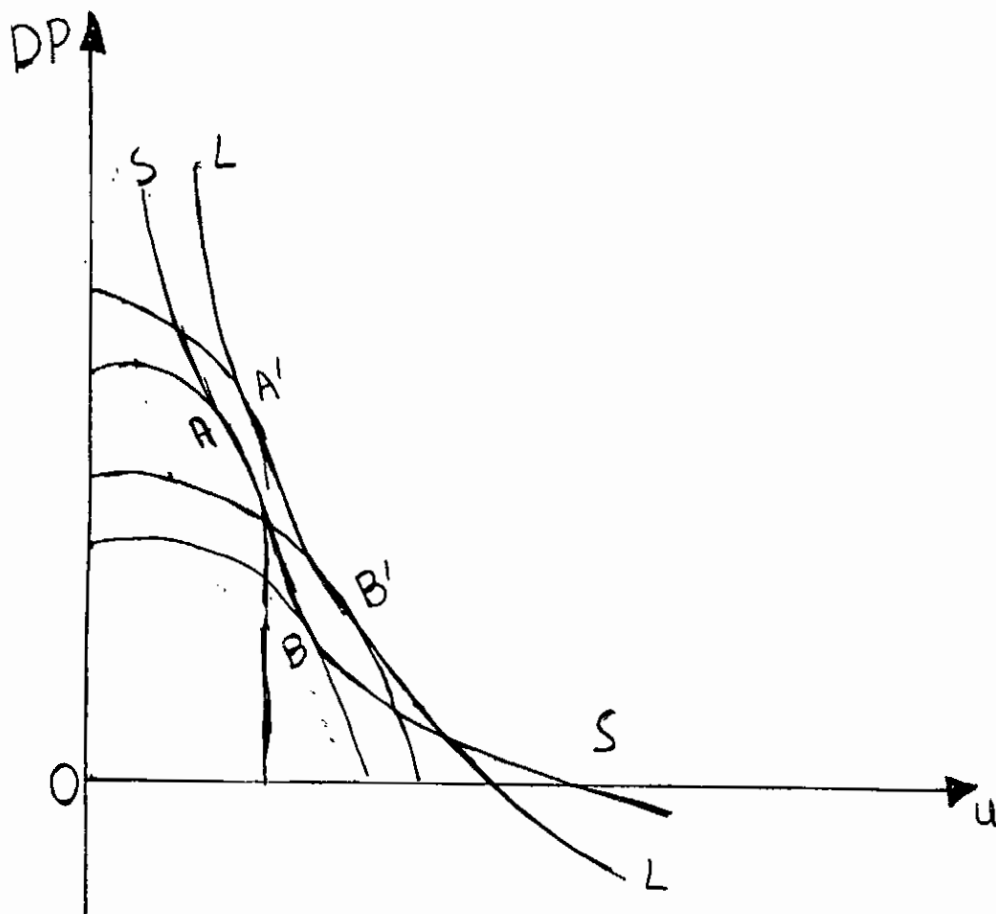
Εάν η ελαχιστοποίηση της συναρτήσεως  $\psi(DP, u)$  γίνεται με τον περιορισμό της μακροχρόνιας καμπύλης PHILLIPS (4.14), τότε στο σημείο επαφής της καμπύλης αδιαφορίας ισχύει η συνθήκη:

$$\frac{\psi_2}{\psi_1} = - \frac{1}{1-\alpha} \cdot f'(u) > 0$$

Στο Σχήμα (4.6) επιχειρείται αναπαράσταση της επιλογής ενός σημείου πάνω στη βραχυχρόνια καμπύλη PHILLIPS (  $SS$  ), με βάση δύο διαφορετικές συναρτήσεις ωφελιμότητας.

Η πρώτη ( σημείο  $A$  ) εκφράζει τις προτιμήσεις των Αρχών να διατηρήσουν κυρίως ένα χαμηλό ποσοστό ανεργίας, έστω και αν η πολιτική αυτή συνεπάγεται έναν υψηλότερο ρυθμό αύξησης των τιμών.

Αντίθετα, η δεύτερη ( σημείο  $B$  ) δίνει ιδιαίτερη έκφραση σε χαμηλό ρυθμό πληθωρισμού, ακόμα και εάν αυτό συνδυάζεται με υψηλότερο ποσοστό ανεργίας. Στην περίπτωση όπου η πολιτική της επιλογής γίνεται με βάση τη μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS (  $LL$  ), οι συνδυασμοί πληθωρισμού και ανεργίας που θα επιλεγούν είναι, αντίστοιχα,  $A'$  και  $B'$ . Παρόλο που η διαγραμματική απεικόνιση του προβλήματος της πολιτικής επιλογής είναι δύσκολο να γίνει με απόλυτη ακρίβεια, θα πρέπει να προσέξουμε το γεγονός ότι: όταν η ελαχιστοποίηση της συναρτήσεως ωφελιμότητας γίνεται με τον περιορισμό της μακροχρόνιας καμπύλης PHILLIPS, η Κυβέρνηση ξέρει ότι η κλίση της καμπύλης αυτής προϋποθέτει την προσαρμογή των πληθωριστικών προσδοκιών στον πραγματικό ρυθμό αύξησης των τιμών που η πολιτική της συνεπάγεται. Έτσι, συγκριτικά με τα σημεία  $A$  και  $B$ , που επελέγησαν με βάση τη βραχυχρόνια καμπύλη PHILLIPS, τα αντίστοιχα σημεία επιλογής  $A'$  και  $B'$  συνδυάζουν τον ίδιο περίπου ρυθμό πληθωρισμού αλλά υψηλότερο ποσοστό ανεργίας.



Σχήμα 4.6

Η απλή εξήγηση του φαινομένου αυτού στηρίζεται στο γεγονός ότι, η σχετική αρνητική ωφελιμότητα του πληθωρισμού γίνεται, για την Κυβέρνηση, ακόμα πιο έντονη, όταν οι πληθωριστικά επιταχυντικές συνέπειες της προσαρμογής των προσδοκιών είναι γνωστές και λαμβάνονται υπόψη κατά το χρόνο της επιλογής.

(Ας σημειωθεί ότι, στο παράδειγμα του Σχήματος 4.6, τόσο η πολιτική παράταξη που είχε αρχικά επιλέξει το σημείο Α όσο και η παράταξη που, εάν αυτή ήταν κυβέρνηση, είχε επιλέξει το σημείο Β, με τη μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS αντιμετωπίζουν μια χειρότερη δυνατότητα νέας επιλογής, αφού και οι δύο αναγκάστηκαν να πάνε σε υψηλότερη - χειρότερη καμπύλη αδιαφορίας).

Η επιλογή ενός σημείου επάνω στην καμπύλη PHILLIPS αποτελεί μια επιλογή στόχων οικονομικής πολιτικής και προϋποθέτει, από τη μια μεριά, την ύπαρξη προτιμήσεων, και από την άλλη, την ευχέρεια επιτεύξεως των στόχων αυτών.

Οι προτιμήσεις των οικονομικών Αρχών, των αρμοδίων δηλαδή για την άσκηση οικονομικής πολιτικής, υποτίθεται ότι εκφράζουν τις προτιμήσεις του κοινωνικού συνόλου το οποίο αντιπροσωπεύουν οι αρχές αυτές, παίρνοντας όμως υπόψη και τη δυναμική συσχέτιση των μακροοικονομικών φαινομένων που εκφράζει η καμπύλη PHILLIPS. Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι η οικονομία βρίσκεται στο σημείο Ε του Σχήματος (4.7) επάνω στην καμπύλη (I). Η επιλογή του σημείου αυτού σημαίνει την ύπαρξη ή διαμόρφωση προτιμήσεων πολιτικής, που εκφράζονται με την καμπύλη αδιαφορίας που εφάπτεται της καμπύλης PHILLIPS (I) στο σημείο Ε. Εάν τώρα εμφανισθεί μια μετόπιση της καμπύλης PHILLIPS στη (II), οι οικονομικές Αρχές θα πρέπει να επιλέξουν κάποιο σημείο στο διάστημα AB, ανάλογα και με τη φύση των προτιμήσεών τους αλλά και με τις προβλεπόμενες συνέπειες της νέας επιλογής.

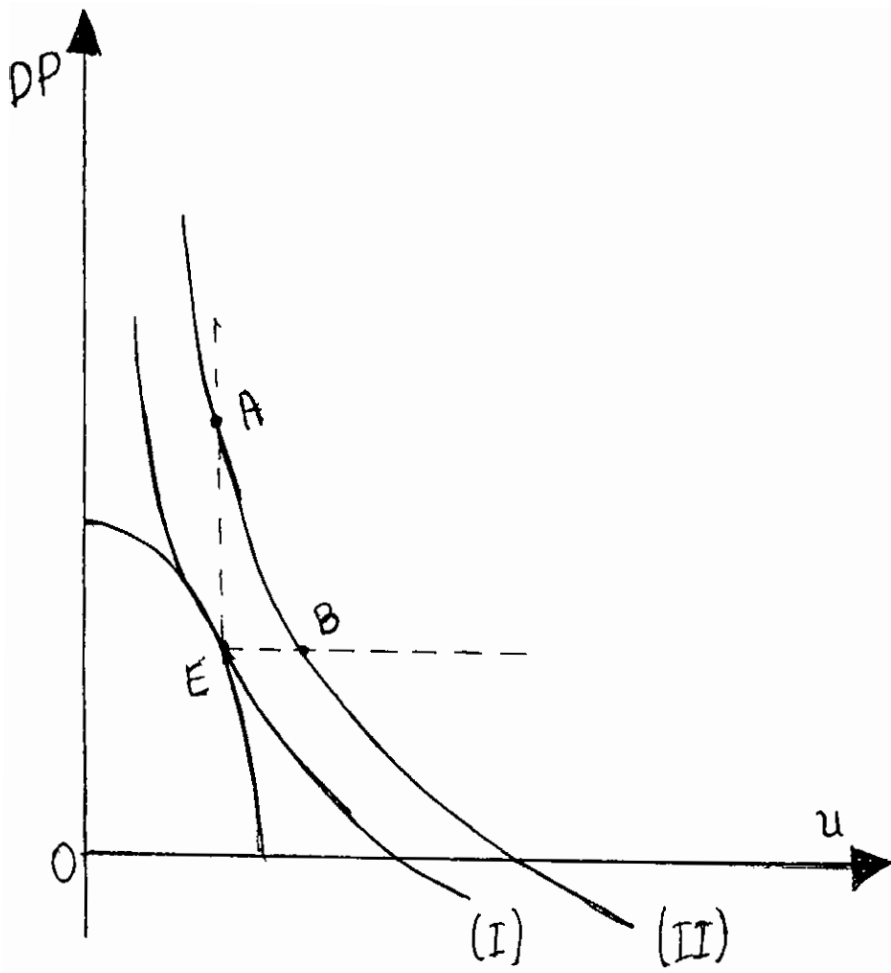
Έτσι, π.χ., η επιλογή ενός σημείου, που θα συνεπάγεται ρυθμό πληθωρισμού ανώτερο απ' τον προηγούμενο, μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω ενθάρρυνση των πληθωριστικών προσδοκιών, κι' επομένως σε νέα προς τα δεξιά μετατόπιση της καμπύλης PHILLIPS. Αντίθετα, μια νέα επιλογή, που είναι κατά κύριο λόγο αντιπληθωριστική, μπορεί να συνεπάγεται μια αύξηση του ποσοστού ανεργίας τέτοια ώστε να εγγίζει τα όρια σοβαρής διαταραχής της κοινωνικής τάξεως. Παρόλο που δεν ανήκει στα πλαίσια του κεφαλαίου αυτού η πλήρης διατύπωση της θεωρίας της οικονομικής πολιτικής, μπορούμε να δεχθούμε σαν συμπέρασμα ότι: ενώ κάθε καμπύλη PHILLIPS βάζει περιορισμούς στην επιλογή στόχων οικονομικής πολιτικής, η αστάθεια της καμπύλης αυτής αναγκάζει τις οικονομικές Αρχές να μεταβάλλουν τις προτιμήσεις και τους στόχους της πολιτικής τους ανάλογα με τη φάση στην οποία βρίσκεται η οικονομία.

**Η σχετική προτεραιότητα που δίνεται στην αντιπληθωριστική ή στην αντιανεργική πολιτική είναι ένα θέμα που κάθε φορά θα κρίνεται με βάση τις προοπτικές της οικονομικής συγκυρίας.**

Αυτός είναι ο κάπως ασαφής κανόνας βραχυχρόνιας πολιτικής, ο οποίος, πέρα από την επιλογή κάποιου στόχου επάνω στη "χειρότερη" καμπύλη PHILLIPS, σημαίνει και διερεύνηση των αιτιών που προκάλεσαν την μετατόπιση της καμπύλης αυτής.

Μακροχρόνια, όμως, εάν ισχύει το ότι οι πληθωριστικές προσδοκίες τροφοδοτούνται από κάθε αύξηση του ρυθμού μεταβολής των τιμών, η αντιπληθωριστική πολιτική αποκτά μια απόλυτη προτεραιότητα, αφού ο περιορισμός στην άσκηση της πολιτικής θα είναι η πιο απότομη (ή σχεδόν κάθετη στον άξονα των  $u$ ) μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS.

Η μακροχρόνια αυτή καμπύλη θα σημαίνει ότι το πληθωριστικό κόστος μιας αντιανεργιακής πολιτικής θα γίνεται ολοένα και μεγαλύτερο, αφού σαν αποτέλεσμα μιας τέτοιας πολιτικής θα είναι ο αυτοτροφοδοτούμενος μηχανισμός των πληθωριστικών προσδοκιών και διεκδικήσεων.

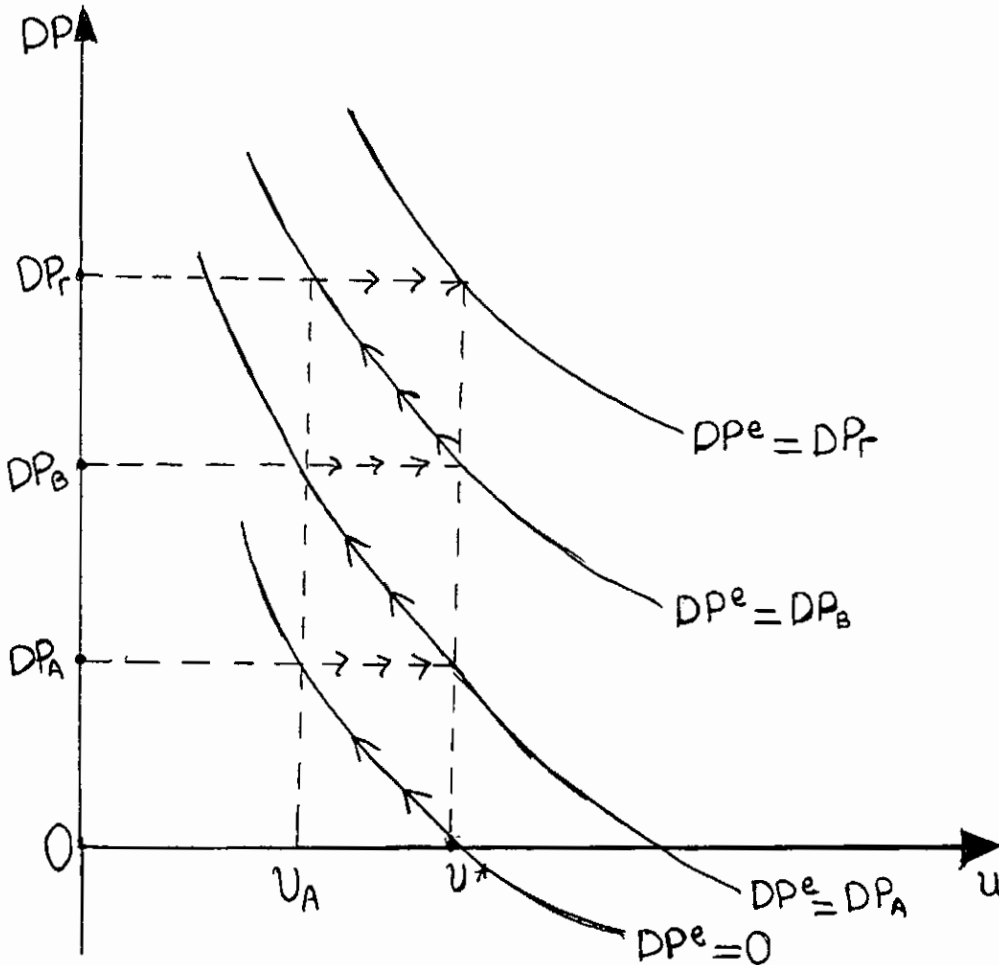


Σχήμα 4.7

#### 4.5 ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΩΡΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΧΥΝΟΜΕΝΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.

Για πληρέστερη κατανόηση του ρόλου του αυτοτροφοδοτούμενου μηχανισμού των πληθωριστικών προσδοκιών και διεκδικήσεων, ας υποθέσουμε ότι μια οικονομία βρίσκεται στο σημείο  $U^*$  του Σχήματος (4.8), με μηδέν πληθωρισμό και με εξίσου μηδέν προσδοκώμενο πληθωρισμό. Επίσης, ας θεωρήσουμε ότι το ποσοστό αυτό ανεργίας ( $U^*$ ) αντιστοιχεί στο "φυσικό ποσοστό ανεργίας", όταν ένα τμήμα του εργατικού δυναμικού πέφτει θύμα της τριβής και της πληροφοριακής ανεργίας. Από το σημείο  $U^*$  περνάει μια καμπύλη PHILLIPS, που η κλίση της εκφράζει την αρνητική σχέση ανάμεσα στον πληθωρισμό και την ανεργία, όταν ο προσδοκώμενος ρυθμός πληθωρισμού είναι μηδέν ( $DP^e = 0$ ).

Με βάση αυτή τη βραχυχρόνια καμπύλη, μπορούν οι οικονομικές Αρχές να επιλέξουν μια επεκτατική πολιτική, τέτοια ώστε το ποσοστό ανεργίας να μειωθεί στο ύστερα από "θέρμανση" της οικονομίας, που συνεπάγεται ρυθμό αύξησης των τιμών  $DP_A$ . Η αντι-ανεργιακή επεκτατική αυτή πολιτική θα έχει επιτυχία μόνο εφόσον οι πληθωριστικές προσδοκίες παραμένουν σταθερές στο προηγούμενο (μηδέν) επίπεδό τους. Εάν όμως οι οικονομικές μονάδες, επιχειρήσεις και εργαζόμενοι, προσαρμόσουν τις προσδοκίες τους στον πραγματικό ρυθμό πληθωρισμού, τότε η καμπύλη PHILLIPS θα μετατοπισθεί προς τα επάνω στο επίπεδο  $DP^e = DP_A$ . Τότε, η πολιτική διατήρησης ενός ρυθμού πληθωρισμού ίσου προς  $DP_A$  δε θα καταφέρνει την επίτευξη του χαμηλού ποσοστού ανεργίας  $U_A$ , το οποίο θα αυξηθεί στο αρχικό επίπεδο  $U^*$ . Ο λόγος της αποτυχίας μιας τέτοιας αντι-ανεργιακής πολιτικής είναι ο εξής: Ξεκινώντας από την αρχική κατάσταση του σημείου  $U^*$ , δίνεται μια ώθηση στη συνολική ενεργό ζήτηση, η οποία δημιουργεί κίνητρα στις επιχειρήσεις για να αυξήσουν την παραγωγή τους.



Για να επιτευχθεί η αύξηση αυτή της παραγωγής, απαιτείται η προσέλιψη περισσότερων εργατών, πράγμα που γίνεται με την αύξηση των μισθών που προσφέρουν οι επιχειρήσεις στους εργάτες. Με βάση τις μηδενικές πληθωριστικές προσδοκίες, οι εργάτες ενθαρρύνονται από την αύξηση των μισθών, και έτσι μειώνεται η μέση διάρκεια αναζητήσεως και πληροφοριακής ανεργίας. Η επεκτατική όμως αυτή πολιτική κατάφερε να "ξεγελάσει" τους εργάτες, οι οποίοι νόμισαν ότι οι υψηλότεροι μισθοί που τους προσφέρθηκαν σημαίνουν αύξηση των πραγματικών αποδοχών τους. Όταν όμως συνειδητοποιήσουν την αύξηση του κόστους ζωής που συνεπάγεται η πολιτική αυτή, τότε αυξάνουν τις προσδοκίες και απαιτήσεις τους σύμμετρα με την αύξηση του κόστους ζωής, και έτσι παύουν να "ξεγελιούνται", επιστρέφοντας στο αρχικό πλαίσιο συμπεριφοράς τους που συνεπάγεται το φυσικό ποσοστό ανεργίας  $U^*$ .

Όπως φαίνεται και στο Σχήμα (4.8), η διατήρηση ενός ποσοστού ανεργίας κατώτερου του  $U^*$  προϋποθέτει, μετά την προσαρμογή των προσδοκιών, καινούργιο "ξάφνιασμα" των εργατών, καινούργια έξαρση της επεκτατικής πολιτικής, με πληθωρισμό (και προαφερόμενες μισθολογικές αυξήσεις) ανώτερο από το προσδοκώμενο ( $DP_B$ ).

Και πάλι όμως, μόλις οι πληθωριστικές προσδοκίες προσαρμοσθούν στον καινούργιο ρυθμό αυξήσεως του κόστους ζωής ( $DP^e = DP_B$ ), η καμπύλη PHILLIPS θα μετατοπισθεί προς τα δεξιά, και έτσι η επεκτατική πολιτική  $DP_B$  θα αποτύχει στη διατήρηση ανεργίας κατώτερης του φυσικού ποσοστού  $U^*$ .

Το συμπέρασμα της αναλύσεως αυτής είναι ότι: Εάν και όταν οι πληθωριστικές προσδοκίες των εργαζομένων προσαρμόζονται πλήρως και γρήγορα στον πραγματικό ρυθμό πληθωρισμού, που είναι αποτέλεσμα αντι-ανεργιακής επεκτατικής πολιτικής, τότε η προσπάθεια διατηρήσεως ενός ποσοστού ανεργίας, χαμηλότερου από το φυσικό ποσοστό ανεργίας, θα συνεπάγεται και θα προϋποθέτει ένα συνεχώς επιταχυνόμενο ρυθμό πληθωρισμού, με τρόπο ώστε ο πραγματικός ρυθμός πληθωρισμού να προλαμβάνει και να είναι συνεχώς ανώτερος του προσδοκώμενου ρυθμού αυξήσεως των τιμών.

Αυτό είναι το γνωστό σαν "θεώρημα του επιταχυνόμενου πληθωρισμού": Η αναλυτική έκφραση του θεωρήματος αυτού συνδέεται με την εξίσωση (4.12), όπου υποθέτουμε ότι  $Dy_n = 0$  (για απλούστευση μόνο) και  $\alpha=1$  (οι αυτόνομες μισθολογικές διεκδικήσεις είναι ίσες με τον προσδοκώμενο ρυθμό πληθωρισμού). Έτσι έχουμε ότι:

$$DP = f(u) + DP^e \quad (4.18)$$

ή

$$f(u) = DP - DP^e \quad (4.18a)$$

με  $f' < 0$  και  $f(u^*) = 0$ , όπου  $U^*$  είναι το φυσικό ποσοστό ανεργίας. Από την εξίσωση (4.18a) προκύπτει ότι:

$$u = u^* + g(DP^e - DP) \quad (4.19)$$

με  $g' > 0$  και  $g(0) = 0$ . Η εξίσωση (4.19) εκφράζει το θεώρημα του επιταχυνόμενου πληθωρισμού, ή αλλιώς, την αδυναμία οποιασδήποτε πληθωριστικής πολιτικής να πετύχει μείωση του ποσοστού ανεργίας κάτω από το φυσικό του ποσοστό εάν  $DP^e = DP$ . Ουσιαστικά, το θεώρημα αυτό υποθέτει την ύπαρξη μιας μακροχρόνιας καμπύλης PHILLIPS που είναι κάθετη στον άξονα των  $U$  στο σημείο  $U^*$ .

Με την προϋπόθεση της πλήρους και άμεσης προσαρμογής των πληθωριστικών προσδοκιών, η προκύπτουσα κάθετη μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS αναιρεί την ύπαρξη του περιορισμού στην άσκηση οικονομικής πολιτικής που συνεπάγεται η βραχυχρόνια (δηλ. με αρνητική κλίση) καμπύλη PHILLIPS. Με την κάθετη μακροχρόνια καμπύλη, αντικείμενο και συνέπεια της οικονομικής πολιτικής είναι μόνο το ποσοστό πληθωρισμού, αφού το ποσοστό ανεργίας παραμένει ανεπηρέαστο στο φυσικό του επίπεδο, υπακούοντας μόνο στις μακροχρόνιες διαδικασίες που αφορούν τα διαρθρωτικά θέματα τριβής και πληροφοριακής ανεργίας. Καταλήγουμε έτσι στο κλασικό συμπέρασμα, ότι κάθε επεκτατική πολιτική, ή ακριβέστερα κάθε μεταβολή στο επίπεδο και ρυθμό αυξήσεως της συνολικής ενεργού ζήτησεως, θα προκαλεί ίσες ποσοστιαίες μεταβολές στο επίπεδο και ρυθμό αυξήσεως του επιπέδου των τιμών. Με τον τρόπο αυτό, αφού καμία πολιτική χειρισμού της συνολικής ενεργού ζήτησεως δεν είναι δυνατό να επηρεάσει το ποσοστό ανεργίας, η άριστη ναμισματική - δημοσιονομική πολιτική συνίσταται στην προσπάθεια επιτεύξεως απόλυτης σταθερότητας του επιπέδου των τιμών, ή σε ρυθμό αυξήσεως μισθών ίσο με το ρυθμό αυξήσεως της παραγωγικότητας της οικονομίας.

Το θεώρημα του επιταχυνόμενου πληθωρισμού συνδέεται άρρηκτα με την υπόθεση του φυσικού ποσοστού ανεργίας, δηλαδή με την υπόθεση ότι η μακροχρόνια καμπύλη PHILLIPS είναι κάθετη, πλήρως ανελαστική. Από αναλυτική άποψη, η υπόθεση αυτή αποτελεί τη δυναμική έκφραση που αντιστοιχεί στην πλήρως ανελαστική καμπύλη συνολικής προσφοράς, που εξετάσαμε, αφού και στις δύο περιπτώσεις το συνολικό προϊόν, και άρα το μέγεθος της απασχολήσεως ( το ποσοστό ανεργίας), είναι ανεπηρέαστα από τις μεταβολές της συνολικής ενεργού ζήτησεως. Στο στατικό υπόδειγμα, το επίπεδο τιμών μεταβάλλεται με τρόπο ανάλογο των μεταβολών της συνολικής ζήτησεως. Στο δυναμικό υπόδειγμα, οι συνεχείς μεταβολές στη ζήτηση προκαλούν ένα ρυθμό μεταβολής των τιμών, ο οποίος προκαλεί με τη σειρά του μεταβολή στο ποσοστό ανεργίας μόνον όταν ο προσδοκώμενος ρυθμός πληθωρισμού δεν έχει προσαρμοσθεί στα πραγματικά γεγονότα. Με τη στενή ερμηνεία του, το θεώρημα του επιταχυνόμενου πληθωρισμού απαιτεί την πλήρη προσαρμογή των πληθωριστικών προσδοκιών, και έτσι την κάθετη "μακροχρόνια" καμπύλη PHILLIPS. Σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή, αφού το ποσοστό ανεργίας παραμένει σταθερό στο "φυσικό" του επίπεδο, ο ρυθμός αυξήσεως των τιμών είναι ακριβώς ανάλογος του ρυθμού αυξήσεως της συνολικής δαπάνης στην οικονομία ( το γνωστό πόρισμα της Ποσοτικής Θεωρίας). Με μια πιο πλατιά ερμηνεία, εάν δεχθούμε το ότι κάθε μεταβολή των πληθωριστικών προσδοκιών μετατοπίζει τη "βραχυχρόνια" καμπύλη PHILLIPS, μας αρκεί να υποθέσουμε ότι οι προσδοκίες παρουσιάζουν έστω και μερική προσαρμοστικότητα για να έχουμε μια "μακροχρόνια" καμπύλη PHILLIPS που, όπως ώνηκε στο Σχήμα (4.5), έχει πιο απότομη κλίση από τις βραχυχρόνιες καμπύλες. Στην περίπτωση αυτή, δεν ισχύει το συμπέρασμα που αντιστοιχεί στο πόρισμα της Ποσοτικής Θεωρίας, αλλά όμως εξασκούμε να ισχύει η γενική αρχή ότι ένας ολόενα και πιο έντονος ρυθμός πληθωρισμού θα είναι το αναπόφευκτο τμήμα μιας επεκτατικής πολιτικής που δίνει απόλυτη προτεραιότητα στη μείωση του ποσοστού ανεργίας.

Αυτό το "μέτριασμένο" θεώρημα επιταχύνσεως του πληθωρισμού "αν και, αντίθετα προς τη στενή ερμηνεία, αφήνει κάποιο περιθώριο στην άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής, μας υπενθυμίζει μολαταύτα ένα αναντίρροπο γεγονός που πηγάζει από την εμειοία πολλών βιομηχανικών χωρών: ότι ένα κομμάτι της παρατηρούμενης ανεργίας αποτελεί φαινόμενο διαρθρωτικό και όχι συγκυριακό, και ότι η μονόπλευρη προσπάθεια καταπολεμήσεώς του με μακροοικονομικά (δηλ. νομισματικά - δημοσιονομικά) μέσapolιτικής, εγκυμονεί σπουδαίους πληθωριστικούς κινδύνους, αφού με τον τρόπο αυτό είναι αδύνατη η συμπίεση της ανεργίας κάτω από το επίπεδο ( ποσοστό ) εκείνο που είναι η αναπόδραστη συνέπεια των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της οικονομίας.



#### 4.6 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η θεωρία της καμπύλης PHILLIPS, και ιδιαίτερα η υπόθεση της υπέρξεως μιας πολύ ανελαστικής ή και κάθετης μακροχρόνιας καμπύλης PHILLIPS, βασίζεται και αυτή στο ίδιο σύνολο των "πληροφοριακών" παραγόντων που εξηγούν την πρόσκαιρη ανελαστικότητα των προσδοκιών. Για την ακρίβεια, η ίδια η ύπαρξη της καμπύλης PHILLIPS θεμελιώνεται επάνω στην υπόθεση της πληροφοριακής ανεργίας και της συμπεριφοράς των οικονομικών μονάδων κάτω από συνθήκες άγνοιας και αβεβαιότητας. Η κατανόηση όμως του φαινομένου που εκφράζει η καμπύλη PHILLIPS απαιτεί, όπως επεκταθεί η θεωρία της συμπεριφοράς κάτω από ελλιπή πληροφοριοδότηση και στην περίπτωση των επιχειρήσεων οι οποίες, στην προσπάθειά τους να καλύψουν τις ανάγκες τους σε εργατικό δυναμικό, είναι συνυπεύθυνες για τις πληθωριστικές αυξήσεις των μισθών μαζί με τους εργαζόμενους και τις διενδινήσεις τους. Στο απλό υπόδειγμα που θα εξετάσουμε εδώ, υποθέτουμε ότι οι επιχειρήσεις διαμορφώνουν μια μισθολογική πολιτική τέτοια που, ανάλογα με τις ανάγκες τους, να τους εξασφαλίζει το απαραίτητο ερτατικό δυναμικό. Για τη διαμόρφωση της πολιτικής αυτής, και άρα για τον προσδιορισμό των αναγκών τους, οι επιχειρήσεις βασίζονται στις ενδείξεις που αντικατοπτρίζουν τη σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας, όπως αυτή η σχετική στενότητα εκφράζεται στην εξίσωση (4.3). Οι επιχειρήσεις ξέρουν ότι οι εργαζόμενοι ποτέ δεν είναι απόλυτα καλά πληροφορημένοι για τις ευκαιρίες απασχολήσεώς τους, και για το λόγο αυτό οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι, για να εξασφαλίσουν ή να προσελκύσουν το προσωπικό που χρειάζονται, θα πρέπει να προσφέρουν μισθολογικές αυξήσεις (DW) καλύτερες απ' αυτές που ισχύουν στην αγορά ή που προσφέρουν οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Έτσι:

$$DW = m(u, v) \quad \text{με} \quad m_1 < 0 \quad \text{και} \quad m_2 > 0 \quad (4.20)$$

Η παράγωγος  $m_1 < 0$  σημαίνει ότι, με αυξημένο ποσοστό ανεργίας, οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι τους είναι ευκολότερο να βρουν προσωπικό, οπότε αρκούν και οι προσφερόμενες μικρότερες μισθολογικές αυξήσεις. Ο συναγωνισμός ανάμεσα στις επιχειρήσεις, για τη εξασφάλιση ή προσέλκυση προσωπικού, γίνεται έντονος όταν αυξηθούν οι κενές θέσεις, οπότε χρειάζονται μεγαλύτερες μισθολογικές αυξήσεις, και άρα  $m_2 > 0$ . Η εξίσωση (4.20) ισχύει συλλογικά για όλες τις επιχειρήσεις, με την προϋπόθεση ότι όλες τους κινούνται ατομικά, με βάση τα ίδια κριτήρια για τη σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας ( $u, v$ ), αλλά και με άγνοια απ' τη μεριά καθεμιάς επιχειρήσεως για το τι θα κάνουν οι άλλες.

Υποθέτουμε όμως ότι οι επιχειρήσεις, ατομικά και συλλογικά, έχουν διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες σε προσωπικό, οι οποίες θα πρέπει να καλυφθούν. Οι μεταβολές στο επίπεδο απασχολήσεως ( $dE$ ) αναλύονται σαν τη διαφορά ανάμεσα σε "προσλήψεις" (R) απ' το σύνολο των ανέργων, σε "αποχωρήσεις" (D), που πρόκειται για εργαζόμενους που είτε πεθαίνουν είτε συνταξιοδοτούνται, και σε "παρτήσεις" (Q), που είναι εργαζόμενοι που αφήνουν τις δουλειές τους για να αποδοθούν, όντας άνεργοι, σε αναζήτηση καλύτερων θέσεων ή μισθών. Έτσι:

$$dE = R - D - Q \quad (4.21)$$

Για τη συμπεριφορά των εργαζομένων, υποθέτουμε ότι:

$$R(u, v, N^s) = N^s \cdot R(u, v, 1) \quad R_1 > 0, R_2 > 0 \quad (4.22)$$

$$D = \delta E = (N^s - U) \quad (4.23)$$

$$Q(u, v, N^s) = N^s \cdot Q(u, v, 1) \quad Q_1 < 0, \quad Q_2 > 0 \quad (4.24)$$

Η μερική παράγωγος  $R_1$  είναι θετική γιατί, με σταθερό το ποσοστό κενών θέσεων, όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό ανεργίας τόσο ευκολότερη θα είναι η πρόσληψη και τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ροή ανέργων που θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στις επιχειρήσεις. Όμως και η μερική παράγωγος  $R_2$  είναι θετική, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό κενών θέσεων θα ωθήσει τις επιχειρήσεις σε εντονότερη προσπάθεια για προσλήψεις, ενώ ταυτόχρονα θα γίνει ακόμα πιο πιθανό οι αναζητούντες δουλειά εργαζόμενοι να συναντήσουν κενές θέσεις με αποδεικτούς όρους απασχόλησης. Ερχόμενοι στις παραιτήσεις, υποθέτουμε ότι μια αύξηση του ποσοστού ανεργίας θα προκαλέσει μείωση του αριθμού των παραιτήσεων (άρα  $Q_1$  αρνητικό), αφού στην περίπτωση αυτή θα θεωρηθεί μειωμένο το προσδοκώμενο όφελος από εγκατάλειψη μιας θέσεως και αναζήτηση άλλης. Αντίθετα, η μερική παράγωγος  $Q_2$  είναι μάλλον θετική, με την έννοια ότι, με σταθερό ποσοστό ανεργίας, η αύξηση του ποσοστού κενών θέσεων θα κάνει ελκυστικότερες τις προοπτικές αναζήτησεως, και έτσι θα ενθαρρύνει τις παραιτήσεις.

Υποθέτουμε, όμως, ότι μια αύξηση του ποσοστού κενών θέσεων θα οδηγήσει, τελικά, σε αύξηση της απασχόλησεως, με την έννοια ότι οι αυξημένες παραιτήσεις θα υπερκεραστούν αριθμητικά από την αυξημένη προσπάθεια προσλήψεως εργατών στην οποία θα αποδοθούν οι επιχειρήσεις. Υποθέτουμε δηλαδή ότι  $R_2 - Q_2 > 0$  για κάθε συνδυασμό  $(u, v)$ . Έχουμε τέλος ότι οι αποχωρήσεις, για λόγους θανάτου, υγείας, συνταξιοδοτήσεως κ.λ.π., είναι ένα σταθερό ποσοστό ( $\delta$ ) του ελάχιστου αριθμού απασχολουμένων ( $\delta$  θετικό).

Διακρίνοντας όλους τους όρους της εξίσωσης (4.21) με  $N^s$ , εισάγουμε στην ανάλυση τη μεταβλητή ( $Z$ ), η οποία είναι ο ρυθμός αυξήσεως της απασχόλησεως σαν ποσοστό επί της συνολικής προσφοράς εργασίας.

Έτσι έχουμε:

$$\frac{dE}{N^s} = Z = R(u, v, 1) - \delta(1 - u) - Q(u, v, 1) = Z(u, v) \quad (4.25)$$

$$\mu\epsilon \quad Z_1 = \frac{\partial Z}{\partial u} = R_1 + \delta - Q_1 > 0$$

$$Z_2 = \frac{\partial Z}{\partial v} = R_2 - Q_2 > 0$$

Το νόημα των μερικών παραγώγων  $Z_1$  και  $Z_2$  έχει ήδη αναλυθεί. Ας σημειωθεί εδώ ότι ο προσδιορισμός τους εξαρτάται τόσο από τη συμπεριφορά των εργατικών, ιδίως αναφορικά με τις παραιτήσεις ( $Q$ ), όσο και από τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων. Ουσιαστικά, η ανάλυση του υποδείγματος αυτού υποθέτει ότι οι επιχειρήσεις έχουν στη διάθεσή τους δύο, μη αλληλοσυγκρουόμενους, τρόπους προσελκύσεως εργατών: ο ένας αφορά τις προσφερόμενες μισθολογικές αυξήσεις (4.20), ενώ ο άλλος αφορά την ευκολία με την οποία κάνουν προσλήψεις ( $R$ ), με το να αυξομειώνουν τον αριθμό των ανθρωπο-ωρών (ή και τον αριθμό θέσεων προσωπικού) ανάλογα με τις ανάγκες τους ή και ανάλογα με τον τρόπο που νομίζουν ότι τους είναι συμφερότερος. Αντικειμενικός σκοπός της συμπεριφοράς αυτής των επιχειρήσεων είναι να εξασφαλίσουν, η κάθε μια και όλες μαζί συλλογικά, τον απαιτούμενο αριθμό αυξήσεως του απασχολούμενου εογατικού δυναμικού ( $Z$ ). Έχοντας λοιπόν αναλύσει το νόημα της συναρτήσεως  $Z=Z(u, v)$ , μπορούμε να τη μετασχηματίσουμε στην:

$$v = \psi(u, z) \quad \psi_1 < 0, \quad \psi_2 > 0 \quad (4.26)$$

όπου, προφανώς, έχουμε τη μερική παράγωγο  $\psi_1$  αρνητική και τη μερική παράγωγο  $\psi_2$  θετική. Η δεύτερη αυτή μερική παράγωγος σημαίνει ότι, ένας υψηλότερος ρυθμός αυξήσεως της απασχολήσεως θα προκαλέσει αύξηση του ποσοστού κενών θέσεων, πράγμα που θα κάνει τις παραιτήσεις εργατών για αναζήτηση καλύτερης δουλειάς πιο συχνές, αλλά ταυτόχρονα θα γίνει κίνητρο για τις επιχειρήσεις είτε να προσφέρουν μεγαλύτερες μισθολογικές αυξήσεις είτε να αυξήσουν την ποσότητα ζητήσεως εργατών. Η αρνητική πρώτη μερική παράγωγος ( $\psi_1 < 0$ ) εκφράζει το γεγονός ότι, με σταθερό το ρυθμό αυξήσεως της απασχολήσεως ( $Z$ ), μια αύξηση του ποσοστού ανεργίας θα πρέπει να συνοδεύεται από μείωση του ποσοστού κενών θέσεων. Πρόκειται δηλαδή για την ίδια ισοσκελή υπερβολή (4.5) που περιγράφει την αντίστροφη σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές ( $u, v$ ), με τη διαφορά ότι τώρα ένας υψηλότερος (χαμηλότερος) ρυθμός αυξήσεως της απασχολήσεως θα σημαίνει, στο χώρο ( $u, v$ ), μια υψηλότερη (χαμηλότερη) τέτοια ισοσκελή υπερβολή.

Αντικαθιστώντας τη συνάρτηση (4.26) στην (4.20) έχουμε:

$$DW = m[u, \psi(u, z)] = f(u, z) \quad (4.27)$$

που οι μερικές παράγωγοί της είναι:

$$f_1 = m_1 + m_2 \cdot \psi_1 < 0 \quad (4.28)$$

$$f_2 = m_2 \cdot \psi_2 > 0 \quad (4.29)$$

Η εξίσωση (4.28) μας δίνει, για κάθε σταθερό  $Z$  (δηλ. για κάθε σταθερό ποσοστό αυξήσεως της απασχολήσεως), μια καμπύλη PHILLIPS που έχει αρνητική κλίση. Για μείωση του ποσοστού ανεργίας δημιουργεί πίεση για μεγαλύτερες μισθολογικές αυξήσεις, πίεση που ενισχύεται και από το γεγονός ότι, με σταθερό  $Z$ , η μείωση του συνεπάγεται αύξηση του ποσοστού κενών θέσεων ( $v$ ). Στην περίπτωση αυτή, οι μεγαλύτερες μισθολογικές αυξήσεις είναι ταυτόχρονα αυτόματα ανταπόκριση στο γεγονός ότι αυξήθηκε η σχετική στενότητα της αγοράς εργασίας, αλλά και άμυνα των επιχειρήσεων απέναντι στο κύμα παραιτήσεων εργατών (για αναζήτηση καλύτερης θέσεως) που προκαλεί η αύξηση του ποσοστού κενών θέσεων. Η εξίσωση (4.29) σημαίνει ότι, με σταθερό το ποσοστό ανεργίας, μια αύξηση του ρυθμού αυξήσεως της απασχολήσεως ( $Z$ ) θα προκαλέσει αύξηση του ποσοστού των κενών θέσεων, πράγμα που, όπως ήδη ξέρουμε, θα οδηγήσει σε εντονότερο ρυθμό μισθολογικών αυξήσεων. Με άλλα λόγια, όπως φαίνεται στο Σχήμα (4.9), μια αύξηση του ρυθμού αυξήσεως της απασχολήσεως (από  $Z'$  σε  $Z'' > Z'$ ), θα μετατοπίσει τη βραχυχρόνια καμπύλη PHILLIPS  $f(u, z)$  προς τα δεξιά και επάνω.

Οι μεταβλητές  $(Z, U)$  δεν είναι απόλυτα ανεξάρτητες μεταξύ τους, εφόσον ένας αυξανόμενος ( μειούμενος ) ρυθμός αυξήσεως της απασχολήσεως θα συνεπάγεται ένα μειούμενο ( αυξανόμενο ) ποσοστό ανεργίας. Έτσι, αντί να έχουμε έναν άπειρο αριθμό καμπύλων PHILLIPS στο χώρο  $(DW, U)$  όπου η κάθε μια τέτοια καμπύλη θα αντιστοιχεί σε διαφορετικούς ρυθμούς αυξήσεως της απασχολήσεως, έχει ενδιαφέρον να δούμε ποιός είναι ο ρυθμός αυξήσεως των μισθών που αντιστοιχεί σε εναλλακτικά σταθερά ποσοστά ανεργίας ( $U$ ). Αυτό σημαίνει ότι ζητάμε μια καμπύλη PHILLIPS "σταθερής καταστάσεως"; κάθε σημείο της οποίας θα αντιστοιχεί σε σταθερά ποσοστά ανεργίας και κενών θέσεων, και έτσι σε επίσης σταθερό ρυθμό αυξήσεως της απασχολήσεως ( $Z$ ). Σε μια τέτοια "σταθερή κατάσταση" έχουμε ότι η ποσοστιαία μεταβολή της απασχολήσεως ( $dE/E$ ) θα είναι ίση με την ποσοστιαία μεταβολή της προσφοράς εργασίας ( $dN^s/N^s$ ), πράγμα που θα συνεπάγεται, για έναν εξωγενώς προσδιοριζόμενο ρυθμό  $dN^s/N^s = \gamma$ , το ποσοστό αυξήσεως των μισθών που αντιστοιχεί σε εναλλακτικά σταθερά ( αφού  $dE/E = \gamma$  ) ποσοστά ανεργίας ( $u$ ).

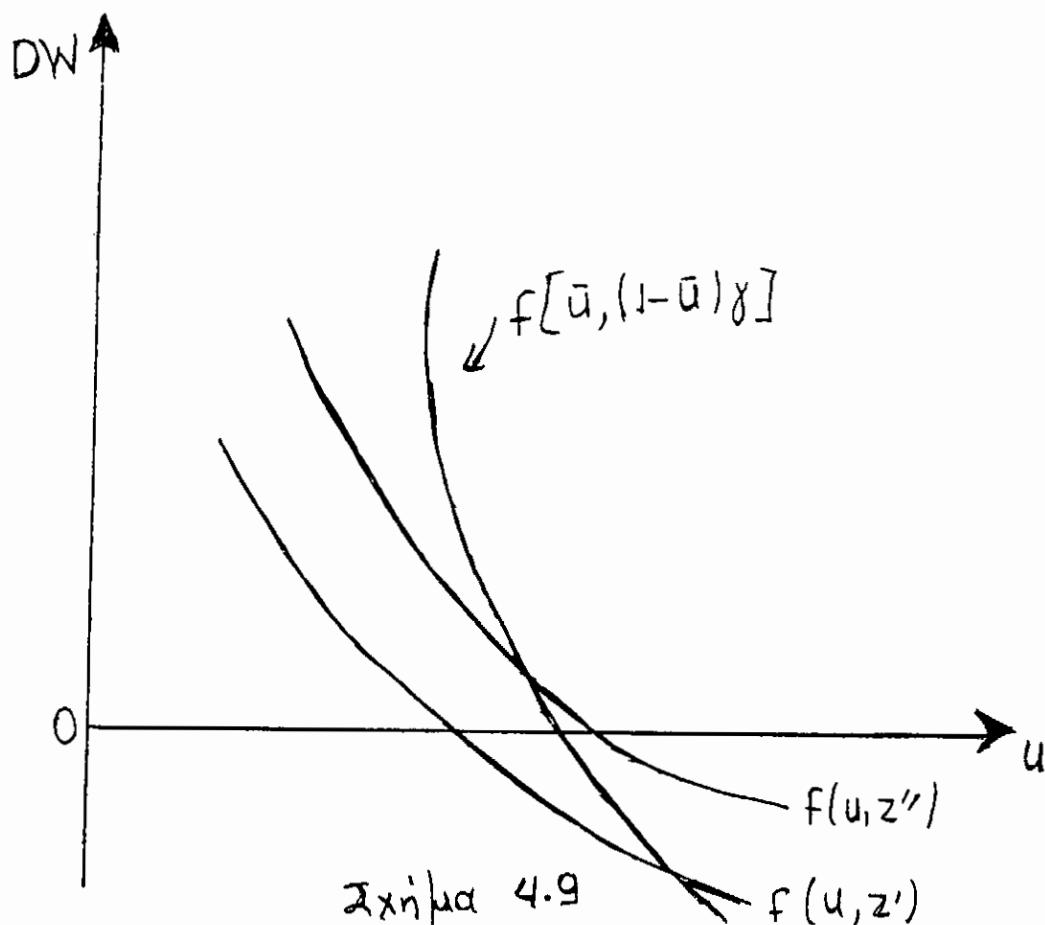
Πράγματι:

$$Z = Z(u, \gamma) = \frac{dE}{N^s} \cdot \frac{E}{E} = \frac{E}{N^s} \cdot \frac{dE}{E} =$$

$$= \frac{N^s - U}{N^s} \cdot \frac{dN^s}{N^s} = (1 - u) \gamma \quad (4.30)$$

Αντικαθιστώντας την εξίσωση (4.30) στην (4.27) έχουμε:

$$DW = f[\bar{u} (1 - \bar{u}) \gamma] \quad (4.31)$$



Σχήμα 4.9

Η εξίσωση (4.31) περιγράφει την "καμπύλη PHILLIPS σταθερής καταστάσεως"; όπως απεικονίζεται στο Σχήμα (4.9). Η καμπύλη αυτή έχει πιο απότομη κλίση από τις "βραχυχρόνιες" καμπύλες  $f(u, Z)$ , και ο λόγος είναι ότι μια μείωση του  $\bar{U}$  θα προκαλέσει τώρα μια ακόμα μεγαλύτερη αύξηση του  $DW$ , αφού η μείωση αυτή του  $U$  όχι μόνο θα συνοδεύεται από παράλληλη αύξηση του  $V$ , τέτοια ώστε να παραμένει σταθερό το  $Z$  (όπως συμβαίνει κατά μήκος κάθε βραχυχρόνιας καμπύλης  $f(u, Z)$ ), αλλά θα πρέπει να συνεπάγεται, σύμφωνα με την εξίσωση (4.30), και μια ακόμα μεγαλύτερη αύξηση του  $V$  ώστε να αυξηθεί το  $\bar{Z}$ . Με άλλα λόγια, κατά μήκος της "καμπύλης PHILLIPS σταθερής καταστάσεως"; σε κάθε μικρότερο σταθερό ποσοστό κενών θέσεων και ένας υψηλότερος ρυθμός αυξήσεως της απασχολήσεως, ενώ κατά μήκος της "βραχυχρόνιας καμπύλης PHILLIPS" έχουμε σταθερό ρυθμό αυξήσεως της απασχολήσεως, και άρα σε κάθε μείωση του  $(U)$  αντιστοιχεί μια μικρότερη αύξηση του  $(V)$ . Για το λόγο αυτό, κατά μήκος της "καμπύλης PHILLIPS σταθερής καταστάσεως"; σε κάθε μικρότερο (μεγαλύτερο) "σταθερό" ποσοστό ανεργίας θα αντιστοιχεί ένα μεγαλύτερο (μικρότερο) ποσοστό μισθολογικών αυξήσεων απ'ότι κατά μήκος της κάθε "βραχυχρόνιας" καμπύλης PHILLIPS.

Τέλος, ας σημειωθεί και ένα άλλο ενδιαφέρον συμπέρασμα του θεωρητικού αυτού υπόδειγματος. Με την προϋπόθεση ότι  $u < 1$ , δηλ. ότι το οποιοδήποτε σταθερό ποσοστό ανεργίας είναι μικρότερο του 100%, όσο μεγαλύτερος είναι ο ρυθμός αυξήσεως του ερογατικού δυναμικού ( $\gamma$ ), τόσο υψηλότερα τοποθετημένη στο χώρο  $((DW, U))$  θα είναι η καμπύλη PHILLIPS. Ο λόγος είναι ότι, μια ταχύτερη αύξηση της προσφοράς εργασίας θα απαιτεί, για να διατηρηθεί σταθερό το ποσοστό ανεργίας, έναν ταχύτερο ρυθμό αυξήσεως της απασχολήσεως, πράγμα που θα σημαίνει αύξηση του ποσοστού κενών θέσεων και, επομένως, υψηλότερο ρυθμό μισθολογικών αυξήσεων. Έχει πράγματι υποστηριχθεί από πολλούς οικονομολόγους, και πολλές φορές έχει παρατηρηθεί εμπειρικά, το ότι ταχύτεροι ρυθμοί αυξήσεως της απασχολήσεως συνοδεύονται ή και προκαλούν εντονότερες μισθολογικές αυξήσεις. Συνήθως, όταν μια χώρα περνάει από στάδια γρήγορης οικονομικής αναπτύξεως, οι μεταβολές του όγκου της συνολικής δαπάνης δεν κατανέμονται ομοιόμορφα σε όλους τους τομείς της οικονομίας, προκαλώντας έτσι τη διαρθρωτική μεταβολή στην ποσοστιαία σύνθεση του εθνικού προϊόντος που χαρακτηρίζει την οικονομική ανάπτυξη. Η διαρθρωτική αυτή μεταβολή δημιουργεί ιδιαίτερα αισθητές στενότητες στην αγορά εργασίας (όπως και στις άλλες παραγωγικές εισροές) των τομέων εκείνων της οικονομίας που είναι δυναμικοί και επεκτείνονται. Οι προκύπτουσες όμως μισθολογικές αυξήσεις δεν περιορίζονται στους τομείς αυτούς, αλλά επεκτείνονται στο σύνολο της οικονομίας, ακόμα, πολλές φορές φορές, και εκεί όπου δε δημιουργούνται ιδιαίτερα αισθητές στενότητες εργασίας.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 5

---

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

ΖΗΤΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ

**Παραλλαγές και συνδυασμοί πληθωρισμού ζήτησεως  
και πληθωρισμού κόστους.**

**5.1 ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΙΑΣ ΣΥΝΘΕΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ**

Φαινόμενο γνωστό απο πολύ παλιά, αλλά και που τα τελευταία χρόνια ξανακάνει έντονη την παρουσία του, ο πληθωρισμός ορίζεται σαν μια τάση για συνεχή άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, ο πληθωρισμός δε σημαίνει υψηλό αλλά μάλλον συνεχώς ανερχόμενο επίπεδο τιμών, αφού εξάλλου ένα επίπεδο τιμών ή κόστους ζωής μπορεί να χαρακτηριστεί υψηλό, μόνο σε σχέση με κάποιο άλλο προηγούμενο επίπεδο τιμών που αθαίρετα το παίρνουμε σαν βάση συγκρίσεως. Έτσι, η μελέτη του πληθωρισμού δεν αναφέρεται σε μια δεδομένη κατάσταση αλλά μάλλον σε μια δυναμική διαδικασία, όπου ο ρυθμός του πληθωρισμού σημαίνει την ποσοστιαία μεταβολή του επιπέδου των τιμών ( σκριβέστερα, ενός δείκτη τιμών όπως π.χ. του δείκτη τιμών καταναλωτή ) μέσα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο. Το ενδιαφέρον που έχει η μελέτη του πληθωρισμού βρίσκεται στο γεγονός, ότι αυτός αποτελεί ένα φαινόμενο διαταρακτικό της ομαλής λειτουργίας του οικονομικού συστήματος.

Πέραν όμως απο το ότι είναι σύμπτωμα διαταραχής, ο πληθωρισμός ασκεί επιδράσεις πάνω στο σύστημα παραγωγής, διαστρεβλώνει το μηχανισμό των τιμών, αλλοιώνει με τρόπο ανομοιόμορφο τα εισοδήματα, και τελικά μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική ένταση και κρίση.

Η κλασσική ερμηνεία του πληθωρισμού ήταν ότι, η κύρια αιτία του αποδιδόταν στην αύξηση της προσφοράς χρήματος. Στην απλούστερή της μορφή, η άποψη αυτή, γνωστή σαν η "ποσοτική θεωρία του χρήματος" θεωρεί ότι μια οποιαδήποτε αύξηση της ποσότητας χρήματος, δηλ. της νομισματικής κυκλοφορίας, θα προκαλέσει μια ίση ποσοστιαία αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών, με την προϋπόθεση ότι τόσο η ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος όσο και το πραγματικό εθνικό εισόδημα είναι σταθερά και παραμένουν αμετάβλητα. Είναι γνωστό ότι η ποσοτική θεωρία, στην απλή αυτή μορφή της, προϋποθέτει τον εξίσου γνωστό κλασσικό "νόμο του SAY", σύμφωνα με τον οποίο το μέγεθος της συνολικής δαπάνης στην οικονομία είναι αναγκαστικά ίσο με το μέγεθος του συνολικού εισοδήματος, και έτσι, σαν συνέπεια, η οικονομία βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση πλήρους απασχολήσεως των παραγωγικών πόρων της.

Σήμερα είναι πια γενικά παραδεκτό, ότι τα συνολικά μεγέθη εισοδήματος και δαπάνης δεν είναι αναγκαστικά ίσα μεταξύ τους, και ότι η οικονομία, πέρα απο του να μη βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση πλήρους απασχολήσεως, χαρακτηρίζεται απο μια μόνιμη υποαπασχόληση και ανεργία ενός μικρού ή μεγάλου τμήματος του εργατικού δυναμικού της.

Η σύγχρονη θεωρία του πληθωρισμού χαρακτηρίζεται απο τ ρ ί α βασικά αναλυτικά στοιχεία. Πρώτο, ο πληθωρισμός είναι φαινόμενο που η εξήγησή του πρέπει να ανάγεται στη λειτουργία του μηχανισμού προσφοράς και ζήτησεως.

Δεύτερο, η οποιαδήποτε σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην προσφορά χρήματος και το επίπεδο των τιμών θα πρέπει να εξηγηθεί με βάση την αλυσιδωτή επίδραση, απο χρήμα σε δαπάνη και απο δαπάνη σε τιμές.

Τρίτο, ο πληθωρισμός είναι δυναμικό διαταρακτικό φαινόμενο, οπότε σημασία έχει η ανάλυση των παραγόντων εκείνων που συντελούν στην επιτάχυνση, σταθερότητα ή επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των τιμών.

Μια συνθετική θεωρία του πληθωρισμού πρέπει να συνδυάζει και τα τρία αυτά αναλυτικά στοιχεία στην προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου αυτού. Πέρα όμως από τα κοινά αυτά αναλυτικά στοιχεία, οι σύγχρονες θεωρίες του πληθωρισμού παρουσιάζουν μεγάλες ματαξύ τους διαφορές σε ότι αφορά τις αιτίες του πληθωρισμού.

Μια πρόχειρη και πολύ γενική ταξινόμηση των θεωριών αυτών είναι η διάκριση ανάμεσα στις μονιστικές θεωρίες, αυτές δηλ. που θεωρούν ότι ο πληθωρισμός έχει πάντοτε μια και μοναδική ουσιαστική αιτία, και στις πλουραλιστικές θεωρίες, όπου ο πληθωρισμός αποδίδεται στην ταυτόχρονη επενέργεια και συνδυασμό δύο ή περισσότερων αιτιών και παραγόντων. Μια εναλλακτική ταξινόμηση είναι ανάμεσα στις νομισματικές ή μονεταριστικές θεωρίες ( μονιστικές ), σύμφωνα με τις οποίες αιτία του πληθωρισμού είναι πάντα η αύξηση της προσφοράς χρήματος, και στις ' ' κοινωνιολογικές ' ' θεωρίες ( μονιστικές ή πλουραλιστικές ), όπου ο πληθωρισμός αποδίδεται σε αιτίες που δεν εξαρτώνται άμεσα ή δεν αναφέρονται σε νομισματικά μεγέθη ( όπως, π.χ., η προσπάθεια διαφόρων ομάδων να αυξήσουν το μερίδιό τους στο κοινωνικό εισόδημα, η συμπεριφορά των εργατικών συνδικάτων, η απληστία των μονοπωλίων ή ολιγοπωλίων, οι πολυεθνικές εταιρείες, οι διαρθρωτικές μεταβολές που συνοδεύουν την οικονομική ανάπτυξη, κ.ο.κ.).

Μια τρίτη, και αναλυτικά ίσως πιο χρήσιμη, ταξινόμηση θεωριών είναι ανάμεσα σε αυτές που δίνουν έμφαση στους παράγοντες της ζήτησης και σ' αυτές που δίνουν έμφαση στους παράγοντες της προσφοράς, σαν κύριων αιτιών του πληθωρισμού.

Η ταξινόμηση αυτή βασίζεται στην υπόθεση ότι κάθε θεωρία του πληθωρισμού ( νομισματική, κοινωνιολογική ή άλλη ) θα πρέπει να βασίζει την ερμηνεία και ανάλυση του φαινομένου στο μηχανισμό της προσφοράς και ζήτησης.

Πρίν αρχίσουμε τη συστηματική εξέταση των διαφόρων θεωριών περί πληθωρισμού, είναι ανάγκη να τεθεί σε μια βάση ευρύτερης προβληματικής η σχέση ανάμεσα στον πληθωρισμό και τα νομισματικά μεγέθη. Σε πρώτο πλάνο έρχεται η αναντίρρητη διαπίστωση ότι, πληθωρισμός και έντονη νομισματική επέκταση ( δηλ. έντονη αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας ή της συνολικής ρευστότητας ) είναι δύο φαινόμενα που συνυπάρχουν σχεδόν πάντοτε.

Το ερώτημα όμως είναι εάν αυτή η συνύπαρξη, που μεταφράζεται σε στατιστική συσχέτιση, εκφράζει ή όχι μια αιτιολογική σχέση, και μάλιστα τέτοια που η νομισματική επέκταση να προκαλεί τον πληθωρισμό. Άς σημειωθεί, ότι είναι δυνατό να υπάρξει αύξηση του επιπέδου των τιμών, ακόμα και με σταθερή την προσφορά χρήματος, εάν η έτσι σταθερή συνολική ζήτηση αγαθών συναντήσει μια, για διαφόρους λόγους, μειωμένη προσφορά, ή μια καμπύλη συνολικής προσφοράς που να έχει μετατοπισθεί προς τα αριστερά. Σ' αυτή την περίπτωση, μια νομισματική επέκταση θα προκαλέσει μια περαιτέρω αύξηση του επιπέδου των τιμών, ενώ η πρώτη αύξηση των τιμών ήταν ανεξάρτητη από το νομισματικό παράγοντα.

Ανεξάρτητα όμως από την πρωτογενή αιτία του πληθωρισμού, η εμπειρία μας διδάσκει ότι πληθωρισμός και νομισματική επέκταση συνυπάρχουν και συσχετίζονται στατιστικά. Ακολουθεί επομένως το ερώτημα, εάν η νομισματική επέκταση αποτελεί την προϋπόθεση, αν όχι για το ξεκίνημα μιας πληθωριστικής διαδικασίας, τουλάχιστον για τη συνέχισή της. Μεάλλα λόγια, υποστηρίζεται από πολλούς οικονομολόγους ότι η νομισματική επέκταση είναι αυτή που επιτρέπει ή ανέρχεται, αν δεν προκαλεί, την αύξηση των τιμών. Άρα, ο πληθωρισμός θα μπορούσε πάντοτε να εξουδετερωθεί με μια μείωση της προσφοράς χρήματος, ανεξάρτητα από το εάν η αρχική αιτία του πληθωρισμού ήταν ή όχι νομισματική.

Στο σημείο αυτό θα επικαλεσθούμε πάλι την εμπειρία, σύμφωνα με την οποία ναί μεν τιθασεύεται ο πληθωρισμός με νομισματική συγκράτηση, αλλά πάντα το τίμημα μιας τέτοιας πολιτικής είναι η χαλάρωση της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, και συχνά η αύξηση της ανεργίας. Έτσι, ενώ θεωρητικά μια δραστηκή νομισματική συγκράτηση θα ήταν ικανή να μειώσει τον πληθωρισμό, στην πράξη βλέπουμε ότι



σπάνια επιχειρείται μια τέτοια μείωση της προσφοράς χρήματος, ή και το συνηθέστερο, ότι σπάνια η νομισματική συγκράτηση παίρνει την ένταση και έκταση που απαιτείται για την πλήρη εξουδετέρωση του πληθωρισμού.

Υπάρχουν δύο λόγοι γι' αυτό: Πρώτο, ενδέχεται η προσφορά χρήματος να μην είναι ένα τόσο εύχρηστο όργανο πολιτικής, αλλά μάλλον μια ενδογενής μεταβλητή. Αυτό σημαίνει ότι τα νομισματικά μεγέθη προσαρμόζονται στις χρηματοδοτικές ανάγκες της οικονομίας μάλλον, παρά το αντίθετο.

Δεύτερο, ο κίνδυνος να προκληθεί μια ύφεση στην οικονομία κάνει τις νομισματικές δοχές, και όταν ακόμα μπορεί η προσφορά χρήματος να χρησιμοποιηθεί σαν όργανο πολιτικής, να είναι πολύ διστακτικές στη χρήση της νομισματικής συγκρατήσεως σαν όπλο κατά του πληθωρισμού. Για τους δύο αυτούς λόγους, μας είναι δύσκολο, από την παρατήρηση ότι ο πληθωρισμός και η νομισματική επέκταση συνυπάρχουν, να συμπεράνουμε ότι ο πληθωρισμός είναι πάντοτε φαινόμενο με νομισματική αιτία, χωρίς όμως ταυτόχρονα να μπορούμε να ασηθούμε το ότι η νομισματική επέκταση αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη συνέχιση του πληθωρισμού.

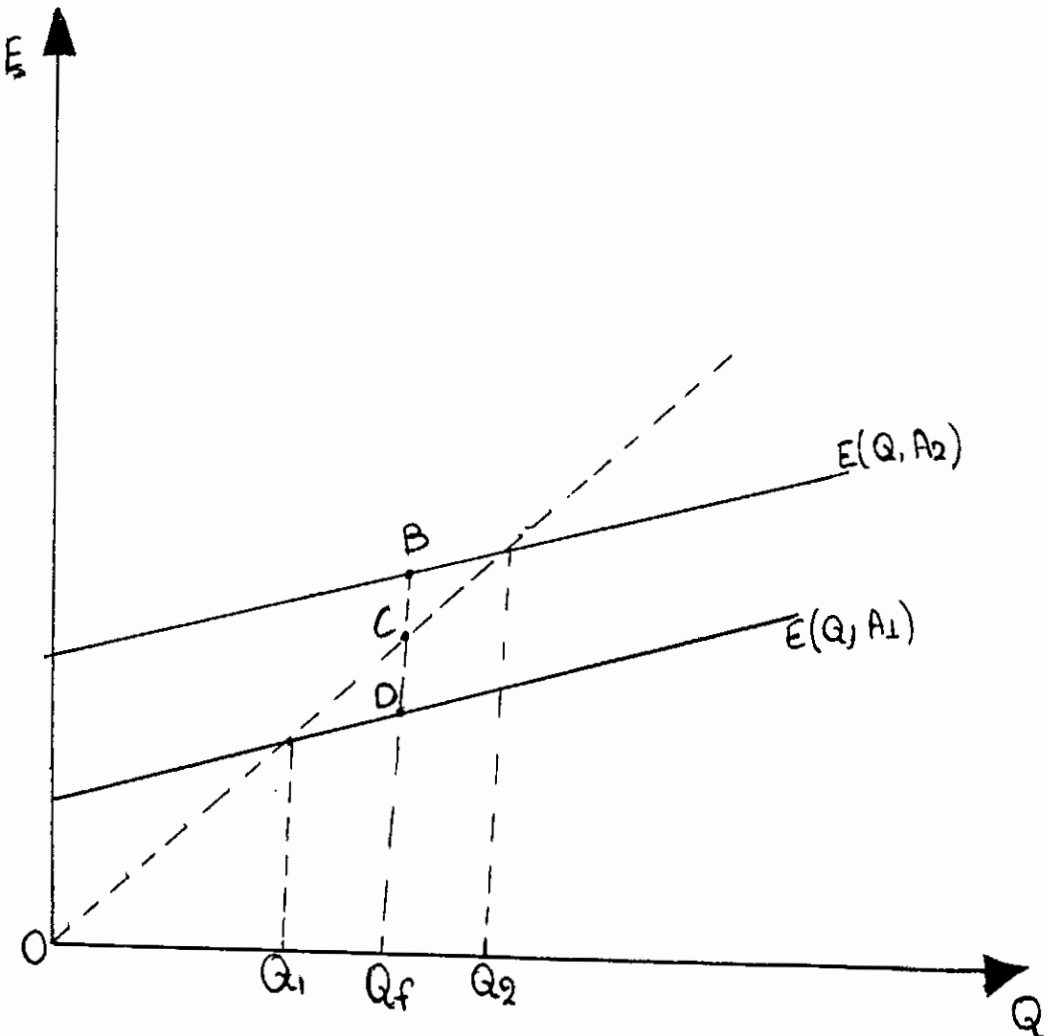
Γενικά, η σχέση ανάμεσα στην αύξηση του επιπέδου των τιμών και στο ύψος των νομισματικών μεγεθών είναι πολύ πιο πολύπλοκη από ότι υποστηρίζει η απλή ποσοτική θεωρία, ενώ ταυτόχρονα ευσταθεί το συμπέρασμα ότι η σχέση αυτή είναι στατιστικά τόσο ισχυρή, ώστε θα πρέπει πάντα να λαμβάνει υπόψη.

## 5.2 Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΟΥ

Η αντίληψη ότι ο πληθωρισμός οφείλεται σε κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησης στην οικονομία, είναι η περισσότερο διαδεδομένη, και γι' αυτό αρχίζουμε τη συστηματική παρουσίαση των θεωριών περί πληθωρισμού με τα βασικά υποδείγματα πληθωρισμού ζήτησης.

Το απλούστερο υπόδειγμα της κατηγορίας αυτής μπορεί να διατυπωθεί με βάση το διάγραμμα των  $45^\circ$ , που χρησιμοποιείται ευρύτατα στην εκλαϊκευμένη έκδοση της κενσιανής θεωρίας. Στο Σχήμα (5.1) έχουμε στον οριζόντιο άξονα το πραγματικό συνολικό εισόδημα ή προϊόν ( $Q$ ), και στον κάθετο άξονα έχουμε το σε πραγματικούς όρους ή σε σταθερές τιμές ύψος της συνολικής δαπάνης της οικονομίας ( $E$ ).

Υποθέτουμε ότι το ύψος της πραγματικής συνολικής δαπάνης προσδιορίζεται από το πραγματικό εισόδημα (βασικά μέσω της συναρτήσεως καταναλώσεως, η οποία και δίνει στην καμπύλη συνολικής δαπάνης την κλίση που έχει) καθώς και από ορισμένα στοιχεία αυτόνομων δαπανών ( $A$ ), τα οποία εκφράζουν τις δαπάνες για επενδύσεις, του δημόσιου τομέα, και τις καθαρές εξαγωγές.



Σχήμα 5.1

Τέλος, στον οριζόντιο άξονα σημειώνουμε το εθνικό προϊόν που αντιστοιχεί στην πλήρη απασχόληση ( $Q_f$ ). Εάν τώρα υποθέσουμε ότι τα αυτόνομα στοιχεία της συνολικής δαπάνης είναι  $A_2$ , τότε έχουμε ένα θεωρητικό σημείο μακροοικονομικής ισορροπίας στο επίπεδο προϊόντος  $Q_2$ , το οποίο όμως δεν είναι πραγματοποιήσιμο αφού υποθέσαμε ότι η οικονομία δεν μπορεί να παράγει περισσότερο από  $Q_f$ .

Έχουμε λοιπόν μια κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησης ( με  $Q_2 > Q_f$  ) που συνεπάγεται αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών. Η γνωστή συνθήκη ισορροπίας, όπου η αξία του εθνικού εισοδήματος ισούται με την αξία της συνολικής δαπάνης, πραγματοποιείται στην περίπτωση αυτή με την αύξηση των τιμών, δηλαδή μόνο σε ονομαστικούς - χρηματικούς και όχι σε πραγματικούς όρους. Η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο επίπεδο συνολικής δαπάνης και παραγωγής στο σημείο πλήρους απασχόλησης, δηλαδή η απόσταση BC στο Σχήμα (5.1), είναι γνωστή σαν "πληθωριστικό κενό" ή πληθωριστικό χάσμα. Το κενό αυτό εκφράζει την έκταση της μείωσης της συνολικής δαπάνης ( ή αριβέστερα, των αυτόνομων στοιχείων της ) που απαιτείται για να εξαφανισθεί η κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησης, δηλαδή για να μειωθεί το επίπεδο προϊόντος θεωρητικής ισορροπίας από  $Q_2$  στο  $Q_f$ , και για να εκλείψει έτσι ο λόγος που ωθεί προς τα επάνω το γενικό επίπεδο τιμών.

Πράγματι, εάν η μερική παράγωγος  $E_1$  εκφράζει την οριακή ροπή προς δαπάνη (κυρίως την οριακή ροπή προς κατανάλωση, που στο Σχήμα 5.1 είναι σταθερή), έχουμε ότι:

$$dQ = \frac{1}{1 - E_1} dA$$

Έτσι, από την απλή θεωρία του πολλαπλασιαστή, ξέρουμε ότι με  $-dA = BC$  θα προκληθεί  $-dQ = Q_f - Q_2$ . Για χάρη της συμμετρίας, στο Σχήμα (5.1) παρουσιάζεται και η καμπύλη συνολικής δαπάνης  $E(Q, A_1)$ , η οποία προσδιορίζει ένα σημείο θεωρητικής ισορροπίας  $Q_1$ , μικρότερο από το προϊόν πλήρους απασχόλησης. Η απόσταση CD είναι γνωστή σαν "αντιπληθωριστικό κενό"; γιατί εκφράζει την αύξηση της αυτόνομης δαπάνης που απαιτείται για την εξακάνιση της διαφοράς  $Q_1 - Q_f$ .

Ο όρος αντιπληθωριστικό κενό σημαίνει ότι η διαφορά αυτή εκφράζει μια κατάσταση υπερβάλλουσας προσφοράς ή ελλειμματικής ζήτησης, η οποία προκαλεί πτώση στο γενικό επίπεδο τιμών. Σύμφωνα όμως με την απλή κείνσιανή θεωρία, οι τιμές παρουσιάζουν απόλυτη δυσκαμψία προς τα κάτω. Κατά συνέπεια, η μακροοικονομική ισορροπία διαμορφώνεται, με σταθερές τιμές, στο επίπεδο  $Q_1$ , το οποίο, όντας χαμηλότερο απ' αυτό που αντιστοιχεί στην πλήρη απασχόληση, συνεπάγεται ανεργία (ένα ποσοστό ανεργίας του εργατικού δυναμικού ανάλογο με την απόσταση  $Q_1 - Q_f$ ).

Έτσι, η απόσταση CD είναι σωστότερο να αποκαλείται "κενό ανεργίας"; αφού εκφράζει την αναγκαία αύξηση της δαπάνης όχι για να εξαφανισθεί μια αντιπληθωριστική υπερβάλλουσα προσφορά, αλλά μάλλον για να αποκατασταθεί ένα επίπεδο εισοδήματος και παραγωγής το οποίο θα συνεπάγεται πλήρη απασχόληση.

Στο υπόδειγμα αυτό έχουμε την απλούστερη έκφραση της κείνσιανής "αρχής της ενεργού ζήτησης"; σύμφωνα με την οποία μια κατάσταση ελλειμματικής συνολικής δαπάνης προκαλεί ανεργία, ενώ μια κατάσταση υπερβάλλουσας συνολικής δαπάνης ή ζήτησης προκαλεί πληθωρισμό. Η περίπτωση της πληθωριστικής καταστάσεως χρειάζεται περαιτέρω ανάλυση, και τούτο διότι, ενώ η συσχέτιση του πληθωρισμού προϋποθέτει τη διατήρηση της υπερβάλλουσας ζήτησης, ενδέχεται ο ίδιος ο πληθωρισμός να προκαλέσει μεταβολή στο μέγεθος της υπερβάλλουσας αυτής ζήτησης.

Στην περίπτωση αυτή, διακρίνουμε τρεις πιθανές επιπτώσεις του πληθωρισμού. Πρώτο, η αύξηση του επιπέδου των τιμών μπορεί να μειώσει την αγοραστική αξία των ταμειακών διαθεσίμων και της ρευστής περιουσίας των νοικοκυριών, προκαλώντας έτσι μια προς τα κάτω μετατόπιση της συναρτήσεως καταναλώσεως. Δεύτερο, η αύξηση των τιμών αυξάνει τις συναλλακτικές ανάγκες για ονομαστικές μονάδες χρήματος, και η αύξηση αυτή της ζήτησεως χρήματος μπορεί, εάν η προσφορά χρήματος είναι σταθερή, να προκαλέσει αύξηση των επιτοκίων. Με τη σειρά της, η αύξηση αυτή των επιτοκίων μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το ύψος της επενδυτικής δαπάνης, και έτσι να προκαλέσει μια προς τα κάτω μετατόπιση της καμπύλης συνολικής δαπάνης. Τρίτο, ο πληθωρισμός, η αύξηση δηλ. του επιπέδου τιμών των εγχωρίων προϊόντων, μπορεί να προκαλέσει μείωση των εξαγωγών και αύξηση των εισαγωγών, εάν τα εγχώρια προϊόντα έγιναν σχετικά ακριβότερα απ' ότι πριν σε σχέση με τα ξένα προϊόντα.

Μια τέτοια μείωση του μεγέθους των καθαρών εξαγωγών ( δηλ. της διαφοράς εξαγωγές - εισαγωγές ) θα προκαλέσει κι' αυτή μια προς τα κάτω μετατόπιση της καμπύλης συνολικής δαπάνης. Βλέπουμε ότι, εάν οι τρεις αυτές επιπτώσεις του πληθωρισμού συντρέχουν, ενδέχεται τα χάσμα  $Q_d - Q_f$  του Σχήματος (5.1) να μειώνεται προοδευτικά μέχρις ότου εξαλειφθεί. Εάν συμβεί αυτό, τότε βλέπουμε τα εξής:

**Μια κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησεως έχει οπωσδήποτε πληθωριστικές συνέπειες, οι οποίες όμως από μόνες τους συμβάλλουν στη σταδιακή εξαφάνιση της πληθωριστικής αιτίας.** Μετά δηλαδή από μια φάση

συνεχούς αυξήσεως των τιμών, η οικονομία θα τείνει να σταθεροποιηθεί σε ένα καινούργιο, υψηλότερο, αλλά και πάλι σταθερό επίπεδο τιμών.

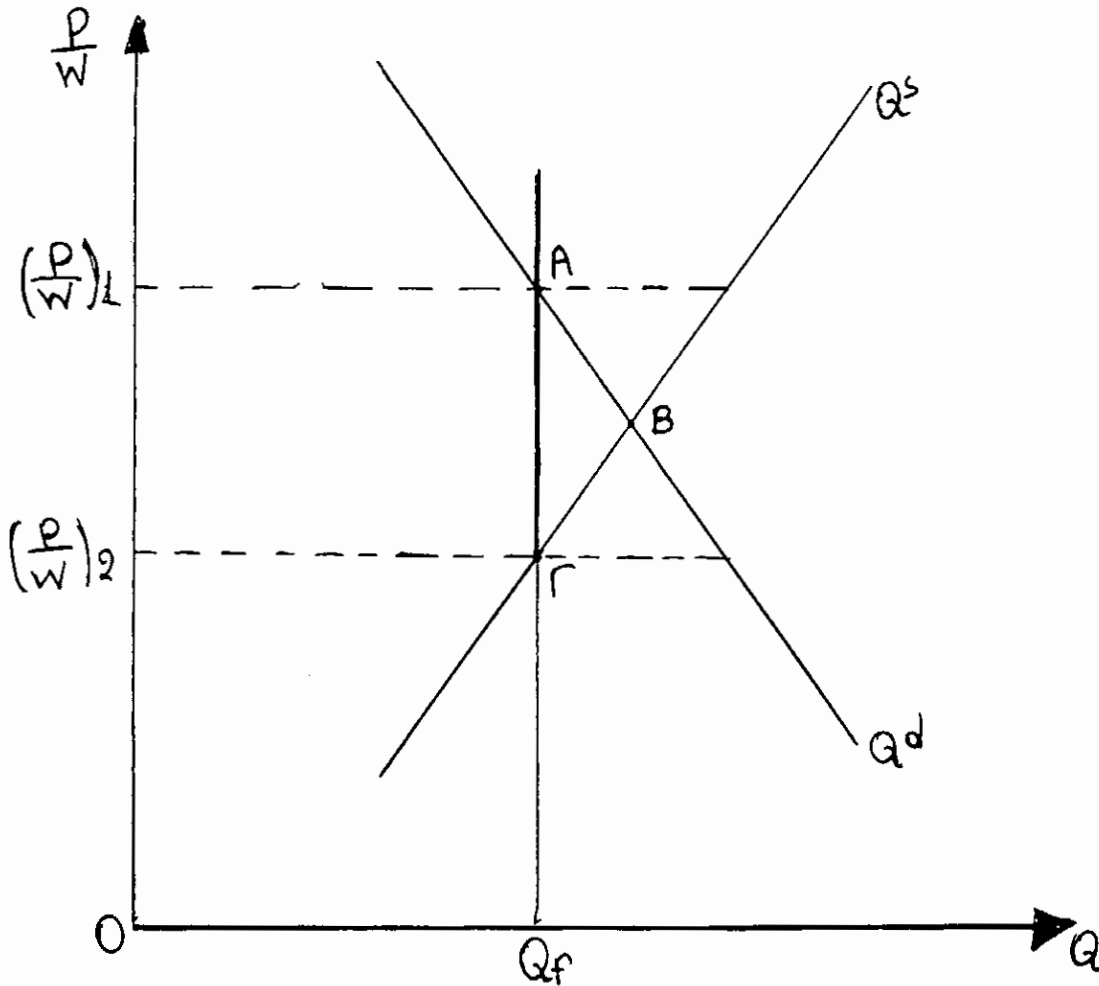
Εάν η πληθωριστική διαταραχή μιας αρχικής ισορροπίας ήταν η αύξηση στο επίπεδο ενός από τα αυτόνομα στοιχεία δαπάνης, τότε ο πληθωρισμός, σαν διαδικασία συνεχούς αυξήσεως του επιπέδου των τιμών, κάποτε θα μηδενισθεί, εκτός εάν η διαταραχή αυτή επαναλαμβάνεται. Αξίζει να τονίσουμε ότι, εφόσον οι δύο σταθεροποιητικές επιπτώσεις του πληθωρισμού προέρχονται απ' τις μεταβολές στην πραγματική αξία των ταμειακών διαθεσίμων και στα επιτόκια, είναι προφανές ότι **ακόμα και ο απλός αυτός τύπος κενσιανού πληθωρισμού προϋποθέτει, για τη συνέλιξη και διατήρησή του είτε διαρκή επανάληψη της πληθωριστικής διαταραχής είτε συνεχείς αύξηση της προσφοράς χρήματος.**

Πραγματικά, μια τέτοια συνεχής και σταθερή αύξηση της προσφοράς χρήματος θα εμποδίσει την πτώση των πραγματικών ρευστών διαθεσίμων των νοικοκυριών, και ταυτόχρονα θα εμποδίσει την αύξηση των επιτοκίων.

### 5.3 ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΟΝΕΙ - ΓΙΟΡΡΟΠΙΑΣ

Η θεωρία πληθωρισμού ζήτησης, είναι η απλούστερη δυνατή, αφού η προσοχή μας είναι συγκεντρωμένη στη λαγόμενη αγορά αγαθών, ή αλλιώς στη σχέση ανάμεσα στη συνολική ζήτηση και στη συνολική προσφορά. Αφού όμως ο πληθωρισμός είναι ένα πολύ σύνθετο φαινόμενο, χρειάζεται να αναφερθούμε σε περισσότερες από μια διαστάσεις του, ιδιαίτερα εφόσον η υπερβάλλουσα ζήτηση για προϊόν είναι ενδεχόμενο να έχει αντίκτυπο και σε κάποιο άλλο τομέα ή αγορά της οικονομίας, με την οποία η αγορά προϊόντος έχει ιδιαίτερο δεσμό. Προς την κατεύθυνση αυτή, της διεύρυνσης της θεωρίας πληθωρισμού ζήτησης, έχουμε δύο υποδείγματα. Το πρώτο οφείλεται στον Δανό οικονομολόγο BENT HANSEN, που εξετάζει την αλληλεπίδραση ανάμεσα σε τυχόν υπερβάλλουσα ζήτηση στην αγορά προϊόντος με την κατάσταση στην αγορά εργασίας.

Αυτό που συνδέει τις δύο αγορές είναι ο πραγματικός μισθός, το πηλικό δηλαδή του ονομαστικού μισθού ( $W$ ), ο οποίος προσδιορίζεται από τη σχέση προσφοράς και ζήτησης εργασίας, προς το επίπεδο τιμών ( $P$ ), το οποίο προσδιορίζεται από τη σχέση προσφοράς και ζήτησης προϊόντος.



Σχήμα 5.9

Στο Σχήμα (5.2) έχουμε στον οριζόντιο άξονα το μέγεθος του προϊόντος ( $Q$ ) και στον κάθετο άξονα το αντίστροφο του πραγματικού μισθού ( $P/W$ ). Η καμπύλη  $Q^S$  είναι η καμπύλη της επιθυμητής συνολικής προσφοράς προϊόντος που, με την υπόθεση ότι το ύψος παραγωγής εξαρτάται από το μέγεθος της απασχολούμενης εισροής εργασίας, είναι ταυτόχρονα και η καμπύλη που εκφράζει την επιθυμητή ζήτηση εργασίας απ' την πλευρά των παραγωγών - επιχειρήσεων. Η θετική κλίση της, ως προς το αντίστροφο του πραγματικού μισθού, οφείλεται στη γνωστή αρνητική σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη ζήτηση εργασίας και στον πραγματικό μισθό, και στο ότι η προσφορά προϊόντος εξαρτάται θετικά από το μέγεθος της απασχολήσεως. Έτσι όσο υψηλότερος είναι ο πραγματικός μισθός, τόσο μικρότερη θα είναι και η επιθυμητή προσφορά - παραγωγή προϊόντος.

$$Q^S = f(N^d) = f\left[h\left(\frac{P}{W}\right)\right] = f\left(\frac{P}{W}\right), \text{ με } f' > 0$$

Η καμπύλη  $Q^d$  είναι η καμπύλη της επιθυμητής συνολικής ζήτησεως προϊόντος, η οποία είναι συνάρτηση του εισοδήματος. Η αρνητική κλίση της καμπύλης αυτής στο Σχήμα (5.2) στηρίζεται στην υπόθεση ότι, όσο υψηλότερος είναι ο πραγματικός μισθός, τόσο υψηλότερο θα είναι και το ποσοστό του συνολικού εθνικού εισοδήματος που προέρχεται από εργασία.

Επιπρόσθετα, υποθέτουμε ότι οι εργαζόμενοι, αυτοί δηλαδή που έχουν σαν αποκλειστική ή κύρια πηγή εισοδήματος μισθούς και ημερομίσθια, έχουν υψηλότερη ροπή προς κατανάλωση από αυτούς που δεν έχουν εισοδήματα από εργασία (π.χ. κεφαλαιούχους, επιχειρηματίες, γαιοκτήμονες, επαγγελματίες κ.λ.π.).

Σύμφωνα με τις υποθέσεις αυτές, η επιθυμητή συνολική ζήτηση προϊόντος είναι θετική συνάρτηση του ύψους του πραγματικού μισθού, που είναι το ίδιο, αρνητική συνάρτηση του αντίστροφου του πραγματικού μισθού, όπως φαίνεται στο Σχήμα (5.2). Τέλος, στο ίδιο Σχήμα υπάρχει μια κάθετη γραμμή που δείχνει το μέγιστο δυνατό προϊόν που μπορεί να παραχθεί ( $Q_F$ ) όταν το υπάρχον εργατικό δυναμικό είναι πλήρως απασχολούμενο. Η κάθετη αυτή γραμμή  $Q_F$  δείχνει από τη μια μεριά τη μέγιστη πραγματική συνολική προσφορά προϊόντος, και από την άλλη τη μέγιστη πραγματική προσφορά εργασίας.

Έχουμε στο Σχήμα (5.2) τις εξής σχέσεις. Η απόσταση ανάμεσα στην καμπύλη  $Q^d$  και στη γραμμή  $Q_F$  εκφράζει την υπερβάλλουσα ζήτηση (εάν  $Q^d > Q_F$ ) ή προσφορά (εάν  $Q^d < Q^S$ ) προϊόντος, αφού η πραγματική συνολική προσφορά προϊόντος, σε κάθε επίπεδο πραγματικού μισθού, είναι το λιγότερο από τα δύο μεγέθη  $Q^S$  και  $Q_F$ , δηλαδή:

$$\text{Πραγματική προσφορά προϊόντος} = \min(Q^S, Q_F)$$

Επίσης, η απόσταση ανάμεσα στην καμπύλη  $Q^S$  και στη γραμμή  $Q_F$  εκφράζει την υπερβάλλουσα ζήτηση (εάν  $Q^S > Q_F$ ) ή προσφορά (εάν  $Q^S < Q_F$ ) εργασίας. Χρησιμοποιούμε αυτές τις έννοιες της υπερβάλλουσας ζήτησεως και στις δύο αγορές, για να προσδιορίζουμε τη δυναμική συμπεριφορά των δύο μεταβλητών-τιμών. Έτσι, υποθέτουμε ότι το επίπεδο τιμών μεταβάλλεται κατά περίοδο ή μονάδα χρόνου, ανάλογα με την υπερβάλλουσα ζήτηση ή προσφορά στην αγορά προϊόντος, σύμφωνα με τον τύπο:

$$DP = \alpha (Q^d - Q_F)$$

όπου  $\alpha$  είναι ένας θετικός συντελεστής που εκφράζει την ταχύτητα μεταβολής του επιπέδου τιμών κατά μονάδα χρόνου. Εννοείται ότι στον τύπο αυτό αντί  $Q_f$  θα πρέπει να βάλουμε  $Q^s$ , όταν τα  $Q^s$  είναι μικρότερο από το  $Q_f$ . Αντίστοιχα, υποθέτουμε ότι ο ονομαστικός μισθός μεταβάλλεται κατά μονάδα χρόνου ανάλογα με την υπερβάλλουσα ζήτηση ή προσφορά στην αγορά εργασίας, σύμφωνα με τον τύπο:

$$DW = \beta (Q^s - Q_f)$$

όπου  $\beta$  είναι ένας θετικός συντελεστής που εκφράζει την ταχύτητα μεταβολής του ονομαστικού μισθού κατά μονάδα χρόνο.

Βλέπουμε στο Σχήμα (5.2) ότι, όταν ο πραγματικός μισθός (ή το αντίστροφό του) είναι  $(P/W)_1$ , σ' αυτό το επίπεδο ανάμεσα στην επιθυμητή συνολική ζήτηση και στην πραγματική συνολική προσφορά προϊόντος (και έτσι το επίπεδο τιμών δεν έχει, στο σημείο αυτό τάση να μεταβληθεί)· αλλά ταυτόχρονα, όμως, σ' αυτό τον πραγματικό μισθό αντιστοιχεί μια υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας, με συνέπεια να προκαλείται μια αύξηση των ονομαστικών μισθών. Αντίθετα, στο επίπεδο πραγματικού μισθού  $(P/W)_2$  έχουμε ισοπλοία ανάμεσα στην προσφορά και ζήτηση εργασίας, αλλά ταυτόχρονα, σ' αυτό τον πραγματικό μισθό, η επιθυμητή συνολική ζήτηση προϊόντος είναι μεγαλύτερη από την πραγματική συνολική προσφορά, και κατά συνέπεια προκαλείται μια αύξηση του επιπέδου τιμών. Έτσι, αφού οι καμπύλες συμπεριφοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων είναι συναρτήσεις του πραγματικού μισθού, η ισορροπία στα πλαίσια του Σχήματος (5.2) ορίζεται σαν η κατάσταση εκείνη στην οποία δε μεταβάλλεται ο πραγματικός μισθός. Το σημείο Α δεν είναι σημείο ισορροπίας, αφού  $DP = 0$  αλλά  $DW > 0$ , και επομένως η μεταβλητή  $(P/W)$  μειώνεται ή ο πραγματικός μισθός έχει τάση να αυξηθεί. Η ταυτόχρονη λειτουργία των δύο μηχανισμών προσαρμογών ονομαστικών μισθών και επιπέδου τιμών μας λέει ότι η ισορροπία θα υπάρξει όταν:

$$D\left(\frac{P}{W}\right) = DP - DW = 0$$

Επίσης το σημείο Γ δεν είναι σημείο ισορροπίας, αφού  $DW = 0$  αλλά  $DP > 0$ , και έτσι η μεταβλητή  $(P/W)$  αυξάνεται, ή ο πραγματικός μισθός έχει τάση να μειωθεί.

Είναι λοιπόν προφανές, ότι ο πραγματικός μισθός ισορροπίας θα είναι κάπου στο διάστημα μεταξύ  $(P/W)_1$  και  $(P/W)_2$ , και μάλιστα στο ύψος του σημείου Β, εάν οι ταχύτητες μεταβολής των τιμών ( $\alpha$ ) και των ονομαστικών μισθών ( $\beta$ ) είναι μεταξύ τους ίσες. Διαφορετικά, ο πραγματικός μισθός ισορροπίας θα προσδιορισθεί σχετικά πλησιέστερα στο επίπεδο του σημείου Α ή, αλλιώς, υψηλότερα του επιπέδου στο σημείο Β, όσο μεγαλύτερη είναι η ταχύτητα μεταβολής του επιπέδου των τιμών συγκριτικά με την ταχύτητα μεταβολής του ονομαστικού μισθού, και το αντίστροφο.

Πράγματι, στον πραγματικό μισθό ισορροπίας έχουμε:

$$\alpha (Q^d - Q_f) = \beta (Q^s - Q_f)$$

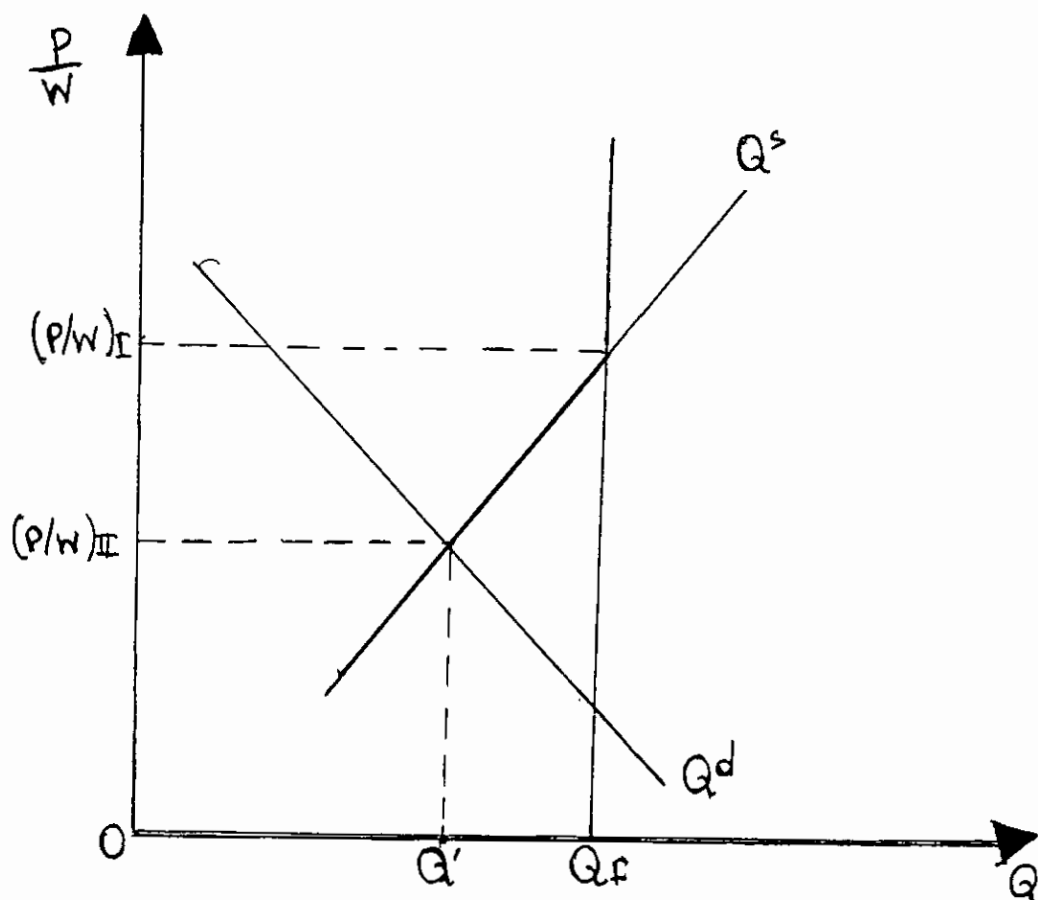
Έχουμε δηλ. μια ισορροπία, με την έννοια ενός επιπέδου πραγματικού μισθού που δεν έχει τάση να μεταβληθεί, στην οποία μπορούν να συνυπάρχουν υπερβάλλουσα ζήτηση προϊόντος και υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας, με αποτέλεσμα τόσο το επίπεδο τιμών όσο και ο ονομαστικός μισθός να αυξάνουν ισοποστικά.

Αυτό είναι βέβαια μια ιδιαίτερη μορφή ισορροπίας, η οποία προκύπτει από τις αλληλοεξουδετερούμενες επιπτώσεις δύο επιμέρους ανισορροπιών, με αποτέλεσμα η ουσιαστική ενδογενής μεταβλητή του συστήματος να μη μεταβάλλεται.

Αυτού του είδους η ισορροπία είναι γνωστή σαν "οιονεί - ισορροπία".

Στο Σχήμα (5.2) οι καμπύλες  $Q^d$  και  $Q^s$  έχουν έτσι τοποθετηθεί ώστε η μακροοικονομική οιοική - ισορροπία να είναι αναγκαστικά μια πληθωριστική κατάσταση, εφόσον φυσικά ο πληθωρισμός δεν προκαλέσει μετατόπιση των καμπυλών αυτών. Ο πληθωρισμός είναι κι' εδώ αποτέλεσμα της υπερβάλλουσας ζήτησεως προϊόντος, αλλά το υπόδειγμα του HANSEN μας δείχνει ότι σε μια τέτοια κατάσταση θα πρέπει, κανονικά, να συνυπάρχει και μια κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησεως στην αγορά εργασίας. Σε ένα άλλο σχήμα θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε τις καμπύλες  $Q^d$  και  $Q^s$ , έτσι ώστε να τέμνονται αριστερά της γραμμής  $Q_f$ . Σ' αυτή την περίπτωση θα έχουμε μια αντιπληθωριστική οιοική - ισορροπία, όπως φαίνεται στο Σχήμα (5.3). Στο επίπεδο πραγματικού μισθού  $(P/W)_I$  έχουμε  $DP < 0$  και  $DW = 0$ , ενώ στο επίπεδο  $(P/W)_II$  έχουμε  $DP = 0$  και  $DW < 0$ . Είναι προφανές, ότι η τελική οιοική - ισορροπία θα υπάρξει σε κάποιο επίπεδο πραγματικού μισθού ανάμεσα στα δύο επίπεδα, όπου θα συνυπάρχουν υπερβάλλουσα προσφορά προϊόντος και υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας το προϊόν θα προσδιορισθεί κάπου στο διάστημα  $Q'$  και  $Q_f$ , μικρότερο δηλ. του επιπέδου πλήρους απασχολήσεως, με ανεργία.

Συμπεραίνοντας, βλέπουμε ότι στο υπόδειγμα του HANSEN μπορούμε να έχουμε είτε μια πληθωριστική οιοική - ισορροπία με πλήρη απασχόληση ( η περίπτωση του Σχήματος 5.2), είτε μια αντιπληθωριστική οιοική - ισορροπία με ανεργία ( η περίπτωση του Σχήματος 5.3), είτε τέλος, μια πλήρη ισορροπία χωρίς υπερβάλλουσα ζήτηση ή προσφορά σε καμιά αγορά, με πλήρη απασχόληση ( αυτό θα μπορούσε να δειχθεί σε ένα διάγραμμα όπου οι καμπύλες  $Q^d$  και  $Q^s$  θα τέμνονταν σε κάποιο σημείο επάνω στη γραμμή  $Q_f$ , και όπου επίσης οι ταχύτητες μεταβολής,  $\alpha$  και  $\beta$ , θα ήταν ίσες μεταξύ τους).



Σχήμα 5.3



#### 5.4 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΖΗΤΗΣΕΩΣ ΚΑΙ Η ΑΓΟΡΑ ΔΑΝΕΙΑΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Η θεωρία πληθωρισμού ζήτησης, παλαιότερη και πιο απλή κείνσιανή του πληθωριστικού κενού ή χάσματος και από τη θεωρία του HANSEN, οφείλεται στον Σουηδό οικονομολόγο KNUT WICKSELL. Κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας αυτής είναι ότι θεωρεί τον πληθωρισμό σαν φαινόμενο που να μεν ειδηλώνεται σαν συνέπεια της υπερβάλλουσας ζήτησης στην αγορά προϊόντος, αλλά που όμως οφείλεται σε νομισματική διαταραχή (π.χ. αύξηση της προσφοράς χρήματος ή του ρυθμού αύξησης της προσφοράς χρήματος). Σε αντίθεση όμως προς τους νεώτερους μονεταριστές, ο WICKSELL θεωρούσε ότι μια νομισματική διαταραχή, για να έχει πληθωριστικές συνέπειες, θα πρέπει να επηρεάσει πρώτα την ισορροπία στην αγορά δανειακών κεφαλαίων και μέσω αυτής την αγορά προϊόντος. Ποιά είναι όμως αυτή η ισορροπία που υπόκειται σε νομισματικές διαταραχές; Ο ορισμός της ισορροπίας έχει δύο όψεις. Έχουμε πρώτα τη γνωστή συνθήκη μακρο-ισορροπίας που ισχύει και στην απλή κείνσιανή ανάλυση, ουσιαστικά σημαίνει ισορροπία στην αγορά προϊόντος, χαρακτηρίζεται από την ισότητα ανάμεσα στις αποταμιεύσεις και στο επιθυμητό μέγεθος των επενδύσεων. Πέρα όμως από τη σημασία της στην αγορά προϊόντος, η ισότητα ανάμεσα στις αποταμιεύσεις και στις επενδύσεις εκφράζει και μια κατάσταση ισορροπίας στην αγορά δανειακών κεφαλαίων.

Πραγματικά, η καμπύλη των επενδύσεων (που είναι αρνητική συνάρτηση του επιτοκίου) είναι ουσιαστικά μια καμπύλη ζήτησης δανειακών κεφαλαίων, ενώ η καμπύλη των αποταμιεύσεων (που είναι θετική συνάρτηση του επιτοκίου) είναι ουσιαστικά μια καμπύλη προσφοράς δανειακών κεφαλαίων.

Στην περίπτωση των αποταμιεύσεων, ο ρόλος του επιτοκίου είναι ότι εκφράζει τη λεγόμενη "προτίμηση χρόνου", δηλ. το γεγονός ότι, αφού ένα χρηματικό ποσό έχει για κάτοχό του μεγαλύτερη αξία ή χρησιμότητα τώρα παρά εάν του είναι διαθέσιμο στο μέλλον, για να δεχθεί κάποιος αποταμιεύοντας ένα μέρος του εισοδήματος να το στερηθεί, θα απαιτήσει ένα αντάλλαγμα, μια δηλαδή υπόσχεση ότι, αντί του τωρινού ποσού θα του επιστραφεί μελλοντικά ένα μεγαλύτερο ποσό. Η διαφορά αυτή είναι ο τόκος, το δε επιτόκιο μετράει τον τόκο που κερδίζεται κατά μονάδα χρόνου σε κάθε μονάδα (ποσό) αποταμιεύσεως.

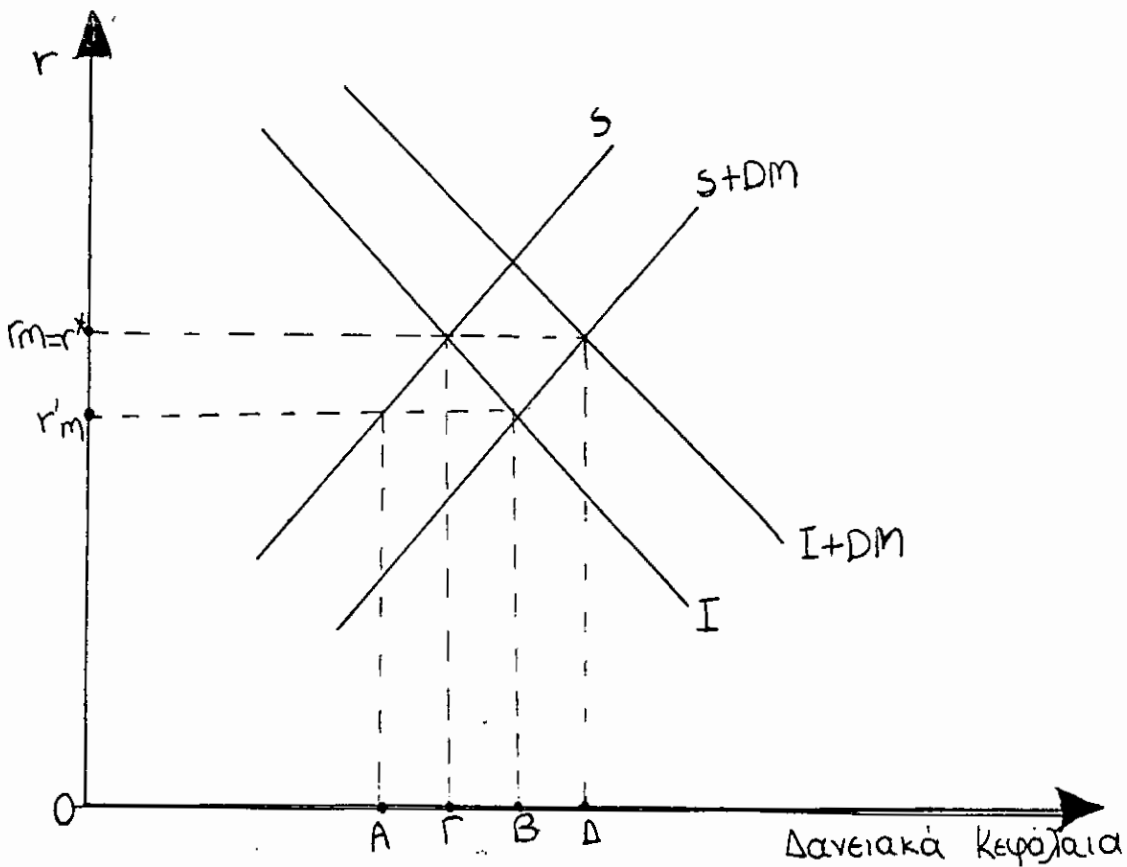
Υποθέτουμε λοιπόν ότι, αφού η "προτίμηση χρόνου", δηλ. η προτίμηση του τώρα έναντι του μέλλοντος, είναι θετική συνάρτηση της χρονικής διάρκειας της προσωρινής αποστερήσεως ενός ποσού, καθώς επίσης και ότι το ψυχολογικό κόστος της αποστερήσεως είναι αύξουσα συνάρτηση του μεγέθους της αποστερήσεως, το μέγεθος αυτό της αποστερήσεως (δηλ. το μέγεθος των αποταμιεύσεων) θα είναι αύξουσα συνάρτηση του επιτοκίου. Στην περίπτωση των επενδύσεων, της ζήτησης δηλαδή δανειακών κεφαλαίων, το επιτόκιο εκφράζει το κόστος δανεισμού ή το κόστος ευκαιρίας ιδίων κεφαλαίων, το οποίο συγκρίνεται με την οριακή αποδοτικότητα των επενδυτικών προγραμμάτων προκειμένου να καθορισθεί το εάν συμφέρει ή όχι η πραγματοποίησή τους. Επειδή δε η οριακή αυτή αποδοτικότητα των επενδύσεων είναι, με δεδομένο τεχνολογικό περιβάλλον, φθίνουσα συνάρτηση του όγκου των επενδύσεων (ο γνωστός νόμος της φθίνουσας αποδόσεως), συμπεραίνουμε ότι η καμπύλη ζήτησης δανειακών κεφαλαίων συνδέεται αρνητικά με το ύψος του επιτοκίου.

Το επιτόκιο ισορροπίας της αγοράς δανειακών κεφαλαίων, που αντιστοιχεί στην ισότητα αποταμιεύσεων και επενδύσεων, ονομάζεται "φυσικό επιτόκιο"; και η σημασία του είναι διπλή. Από τη μια πλευρά, είναι ένα επιτόκιο που προσδιορίζεται, όπως έλεγαν οι κλασικοί, "από τη φειδώ και την παραγωγικότητα" και με την έννοια αυτή είναι "φυσικό" επιτόκιο, αφού εκφράζει τις προτιμήσεις των ατόμων για κατανομή του εισοδήματός τους ανάμεσα σε τωρινή και μελλοντική χρήση του, ενώ ταυτόχρονα εκφράζει τις ποιές παραγωγικές χρήσεις των αποταμιεύσεων αυτών μπορούν να γίνουν έτσι ώστε και οι δανειστές και οι δανειζόμενοι να είναι ικανοποιημένοι.

Το φυσικό επιτόκιο είναι το επιτόκιο της κλασικής ισορροπίας, όπως αυτό προσδιορίζεται από "πραγματικές" οικονομικές αιτίες χωρίς νομισματικές παρεμβολές. Από την άλλη πλευρά, είναι ένα επιτόκιο στο οποίο αντιστοιχεί ισορροπία στην αγορά προϊόντος, και επομένως σταθερότητα στο γενικό επίπεδο τιμών. Εκτός όμως από το φυσικό επιτόκιο, υπάρχει και το "αγοραίο επιτόκιο", στο οποίο ναί μεν αντιστοιχεί ισοότητα ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση δανειακών κεφαλαίων, αλλά όχι και ισοότητα ανάμεσα στις αποταμιεύσεις και τις επενδύσεις. Το αγοραίο επιτόκιο διαφέρει από το φυσικό κατά το ότι διαμορφώνεται κάτω απ' την επίδραση νομισματικών παραγόντων.

Ποιοί είναι οι νομισματικοί αυτοί παράγοντες; Πρώτο, έχουμε τη ζήτηση για 'αποθησαυρισμό' ; για αύξηση (ή και μείωση) των διακρατούμενων ρευστών διαθεσίμων, που έτσι γίνονται αδρανή ποσά (η έννοια αυτή έχει στενή συγγένεια με την "προτίμηση ρευστότητας" του KEYNES).

Στο Σχήμα (5.4) έχουμε την καμπύλη ζήτησης δανειακών κεφαλαίων για επενδύσεις (I), που μπορεί να προσαυξάνεται κατά τη ζήτηση για αποθησαυρισμό (DH). Δεύτερο, έχουμε την προσφορά τραπεζικών πιστώσεων, που σημαίνει την αύξηση της προσφοράς λογιστικού χρήματος (DM), η οποία μπορεί να προστίθεται στο μέγεθος των προσφερόμενων αποταμιευτικών κεφαλαίων (S).



Σχήμα 5.4

Ας υποθέσουμε ότι, στο Σχήμα (5.4), έχουμε μια αρχική κατάσταση ισορροπίας στην τομή των καμπυλών  $S$  και  $I$ , υποθέτουμε ότι  $DM = 0, DH = 0$ . Στο σημείο ισορροπίας ταυτίζονται το φυσικό επιτόκιο ( $r^*$ ) με το αγοραίο επιτόκιο ( $r^M$ ). Ας υποθέσουμε περαιτέρω ότι αυτή η ισορροπία διαταράσσεται όταν οι τράπεζες, κάτω απ' την επίδραση διαφόρων παραγόντων (π.χ. αύξηση αποθεμάτων τους σε χρυσό ή συνάλλαγμα), αυξάνουν την προσφορά δανειακών κεφαλαίων πέρα απ' τις προσφερόμενες αποταμιεύσεις, κατά το ποσό  $DM$ , το οποίο εδώ εκφράζει τη σταθερή κατά μονάδα χρόνου έκδοση νέου χρήματος. Σαν συνέπεια, το αγοραίο επιτόκιο μειώνεται στο ( $r^M$ ), διαμορφώνεται δηλ. σε επίπεδο κατώτερο του φυσικού επιτοκίου. Εδώ όμως εμφανίζεται το εξής φαινόμενο: με το χαμηλότερο επιτόκιο αποθαρρύνονται οι αποταμιεύσεις ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνονται οι επενδύσεις, και έτσι οδηγούμαστε σε κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησης στην αγορά προϊόντος. Οι επενδυτές, παρασυρόμενοι απ' το χαμηλό (ή χαμηλότερο του κανονικού, φυσικού) επιτόκιο, επιθυμούν να αφιερώσουν για επενδύσεις, και έτσι για μελλοντική κατανάλωση, ένα τμήμα του συνολικού εισοδήματος μεγαλύτερο απ' αυτό που θέλουν να νοικοκυριά να αποταμιεύσουν. Στην προσπάθειά τους να αποσπάσουν παραγωγικούς συντελεστές από άλλες χρήσεις, οι επενδυτές προκαλούν υπερβάλλουσα ζήτηση και στη αγορά προϊόντος και στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα τον πληθωρισμό.

Ο πληθωρισμός στη θεωρία του WICKSELL οφείλεται στο ότι οι τράπεζες, παρεμβαίνοντας στην αγορά δανειακών κεφαλαίων, διαμόρφωσαν το αγοραίο επιτόκιο σε επίπεδο κατώτερο του φυσικού επιτοκίου. Η πληθωριστική άνοδος του επιπέδου των τιμών θα συνεχίζεται (η λεγόμενη "συνεχόμενη πληθωριστική διαδικασία") εφόσον θα συνεχίζεται η κατάσταση αυτή. Η νομισματική ισορροπία θα αποκατασταθεί μόνο εάν οι τράπεζες σταματήσουν τη συνεχή επέκταση των πιστώσεών τους ( $DM = 0$ ), ή εάν η νομισματική αυτή επέκταση απορροφηθεί σε ζήτηση για αποθησαυριζόμενα αδρανή χορηματικά κεφάλαια ( $DH = DM$ ). Συνοπτικά, στο Σχήμα (5.4), έχουμε τις εξής καταστάσεις:

$$S(r^*) = I(r^*)$$

$$S(r^M) + DM = I(r^M)$$

$$\text{ή } I(r^M) - S(r^M) = DM = AB$$

$$S(r^*) + DM = I(r^*) + DH$$

$$\text{ή } I(r^*) - S(r^*) = DM - DH = AB - \Gamma\Delta = 0$$

$$\text{και } DP = a(I - S) = a(Q^d - Q^s)$$

Μια άλλη περίπτωση εφαρμογής της θεωρίας αυτής απεικονίζεται στο Σχήμα (5.5), όπου μια αρχική ισορροπία διαταράσσεται όταν η καμπύλη των αποταμιεύσεων μετατοπισθεί προς τα δεξιά (από  $I_1$  σε  $I_2$ ), εκφράζοντας μια γενική αύξηση της αποδοτικότητας των επενδύσεων (π.χ. κύμα τεχνολογικών αναλύσεων ή καινοτομιών). Εάν οι τράπεζες διατηρήσουν το παλιό επιτόκιο, καλύπτοντας τη διαφορά  $AB$  με έκδοση νέου χρήματος, τότε θα έχουμε μια πληθωριστική κατάσταση.

Μετά τη μετατόπιση της καμπύλης των επενδύσεων, το φυσικό επιτόκιο αυξήθηκε κι αυτό (στο  $r_2$ ), και έτσι η επιμονή στο παλιό (πρώην φυσικό, αλλά τώρα απλώς αγοραίο  $r_1$ ) επιτόκιο προκαλεί διάσπαση ανάμεσα σε επιθυμητό ύψος επενδύσεων και ύψος αποταμιεύσεων, και έτσι πληθωρισμό.

Συνοπτικά έχουμε:

$$I_1(r_1) = S(r_1) \quad , \quad \text{και} \quad DP = 0$$

$$I_2(r_1) = S(r_1) + DM \quad , \quad \text{και} \quad DP > 0$$

$$I_2(r_2) = S(r_2) \quad , \quad \text{και} \quad DP = 0$$

Ενώ η καμπύλη επενδύσεων μετατοπίστηκε αυξητικά, η καμπύλη αποταμιεύσεων παρέμεινε σταθερή. Χωρίς την παρέμβαση των τραπεζών, η αγορά θα εξισορροπούσε στο νέο φυσικό επιτόκιο ( $r_2$ ), όπου η αύξηση του επιτοκίου θα παρότρυνε τους αποταμιευτές να αποταμιεύσουν περισσότερο, επιτρέποντας έτσι τη χρηματοδότηση ενός μεγαλύτερου όγκου επενδύσεων. Οι επενδυτές θα δέχονταν να πληρώσουν υψηλότερο επιτόκιο, αφού η μετατόπιση της καμπύλης  $I$  εκφράζει τη γενική άνοδο της αποδοτικότητας που επιτρέπει την πληρωμή υψηλότερου επιτοκίου. Η διατήρηση του παλιού χαμηλού φυσικού επιτοκίου θα ήταν τότε μόνο δυνατή, εάν η καμπύλη των αποταμιεύσεων μετατοπιζόταν κι' αυτή ακριβώς όπως η καμπύλη επενδύσεων.

Το συμπέρασμα είναι ότι μια οποιαδήποτε νομισματική παρέμβαση στην αγορά δανειακών κεφαλαίων, που διαμορφώνει αγοραίο επιτόκιο μικρότερο από το φυσικό επιτόκιο, προκαλεί μια πληθωριστική κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησης. Ο βαθύτερος λόγος είναι ότι πρόκειται για μια 'τεχνητή', δηλαδή μη-φυσική, μείωση του επιτοκίου, που ωθεί τους επενδυτές να προσπαθήσουν μια ανασκατανουμή των παραγωγικών πόρων προς χρήσεις που δεν ταυτίζονται με τις προτιμήσεις των νοικοκυριών - αποταμιευτών. Οι επιχειρήσεις - επενδυτές, χρησιμοποιώντας τη χρηματική ευχέρεια που τους παρέχει η χαμηλότοκη πολιτική των τραπεζών, συναγωνίζονται στην προμήθεια κεφαλαιουχικών αγαθών, πρώτων υλών και εργασίας, προκαλώντας γενική αύξηση τιμών και μισθών (ιδίως όταν η οικονομία βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχολήσεως).

Με τον πληθωρισμό κατορθώνεται να αποσπασθούν παραγωγικοί πόροι από τους τομείς παραγωγής καταναλωτικών αγαθών προς τους τομείς παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών. Με την έτσι προκαλούμενη μείωση των καταναλωτικών και αύξηση των κεφαλαιουχικών αγαθών, ο πληθωρισμός ωθεί την οικονομία σε μια 'αναγκαστική αποταμίευση'. Η έννοια της αναγκαστικής αποταμίευσεως, που προκαλεί ο πληθωρισμός, είναι ότι με την, μέσω ακριβώς της ανόδου των τιμών, μεταφορά πόρων από την παραγωγή καταναλωτικών στην παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών, το ποσοστό του συνολικού προϊόντος που απορροφά ο τελευταίος αυτός τομέας είναι (ή γίνεται) μεγαλύτερο απ' το αντίστοιχο ποσοστό που η κοινωνία θέλει να αφιερώσει για μελλοντική χρήση (δηλ. από τις αποταμιεύσεις). Κατά συνέπεια, η πληθωριστική αναγκαστική αποταμίευση οδηγεί σε μια διαστρέβλωση της παραγωγικής διαδικασίας, πιθανότατα δε, όπως πολλοί οικονομολόγοι έχουν υποστηρίξει, σε μια πρόσκαιρη υπερ-επένδυση, που από μόνη της εγγυεί το σπέρμα της γενικής κρέσεως της οικονομίας που αναγκαστικά θα επακολουθήσει.

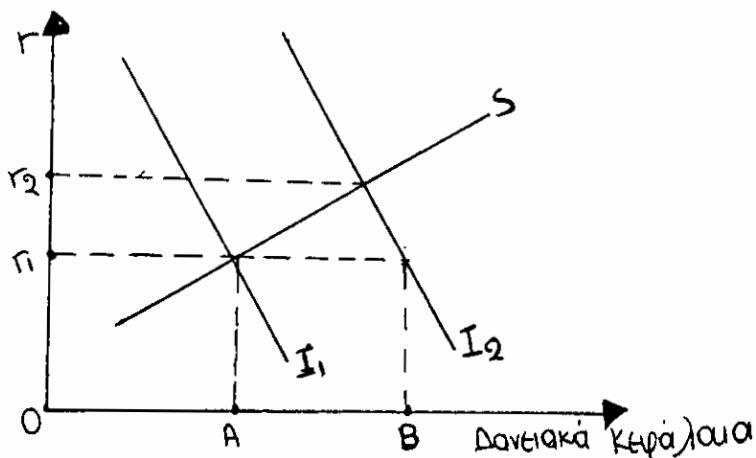
Είδαμε ότι μια νομισματική επέκταση ή παρέμβαση στην αγορά δανειακών κεφαλαίων, θα προκαλέσει μια πληθωριστική διαδικασία μόνον εάν το αποτέλεσμα της παρεμβάσεως αυτής είναι να διαμορφωθεί το αγοραίο επιτόκιο ισορροπίας σε επίπεδο κατώτερο του φυσικού. Από αυτά συνάγεται ότι σε μια δυναμική - αναπτυσσόμενη οικονομία, πληθωριστικές επιδράσεις θα έχει μόνο ένας ρυθμός αυξήσεως της προσφοράς χρήματος, ανώτερος απ' αυτόν που δικαιολογείται από τις διευρυνόμενες συναλλακτικές ανάγκες της οικονομίας. Από την άποψη μιας μακροχρόνιας πολιτικής νομισματικής σταθερότητας,

είναι δυνατό να καθορισθεί ένας κανονικός και μη-πληθωριστικός ετήσιος ρυθμός αυξήσεως της προσφοράς χρήματος, του οποίου όμως ο ακριβής προσδιορισμός θα εξαρτάται από τις προβλεπόμενες πραγματικές εξελίξεις στο μεσοπρόθεσμο μέλλον (το θέμα των νομισματικών στόχων). Εκείνο που χρειάζεται να τονίσουμε, στα πλαίσια της τωρινής αναλύσεως, είναι ότι δεν είναι μια οποιαδήποτε νομισματική επέκταση πληθωριστική, αλλά μόνον όταν παρεμβαίνει στη διατάραξη της "φυσικής" ισορροπίας στην αγορά δανειακών κεφαλαίων.

Ο πληθωρισμός οφείλεται στην υπερβάλλουσα ζήτηση, για αγαθά και παραγωγικούς πόρους, η οποία εκφράζει τη διαστρεβλωτική συνέπεια του να επιδιώκεται μια τεχνητή ή βιασμένη ανακατανομή των πόρων ενάντια στις προτιμήσεις των νοικοκυριών (δηλ. των καταναλωτών - αποταμιευτών). Σε μια οικονομία, που αναπτύσσεται ομαλά και ισορροπα, μπορεί θεωρητικά να σχεδιασθεί μια ετήσια νομισματική επέκταση, η οποία δε θα διαταράσσει τη "φυσική" ισορροπία ανάμεσα στις επενδύσεις και αποταμιεύσεις. Απομένει όμως να εξετασθεί το εάν μια παρέμβαση, που μειώνει το αγοραίο επιτόκιο κάτω του φυσικού, θα συνεπάγεται μια ατέλειωτη σωρευτική πληθωριστική διαδικασία, ή, εάν ο πληθωρισμός θα τείνει να μειώνεται, μέχρις όταν η οικονομία σταθεροποιηθεί σε κάποιο υψηλότερο επίπεδο τιμών. Στο θέμα αυτό διακρίνουμε δύο τάσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, υπάρχουν σπουδαίοι σταθεροποιητικοί παράγοντες που συντελούν στο τελικό σταμάτημα της σωρευτικής πληθωριστικής διαδικασίας. Ο κυριότερος είναι ότι, οι ίδιες οι τράπεζες δε θα μπορέσουν να διατηρούν επ'άπειλο το μέγεθος αυτό της πιστωτικής επεκτάσεως που σπεύδιται για να παραμείνει το αγοραίο επιτόκιο κάτω του φυσικού. Ο πληθωρισμός, εκτός από τις άλλες επιπτώσεις του, διαβρώνει συνεχώς και τα πραγματικά αποθεματικά των τραπεζών, περιορίζοντας έτσι προοδευτικά τη δανειοδοτική τους ικανότητα. Βέβαια, ο σταθεροποιητικός αυτός παράγων θα επενεργήσει εάν η κεντρική τράπεζα δε σπεύσει να αναπληρώνει ή και αυξάνει τα λόγω του πληθωρισμού συρρικνούμενα αποθεματικά των τραπεζών.

Τέλος, εάν η προσφορά τραπεζικών πιστώσεων είναι τελείως ανεξάρτητη από οποιονδήποτε κεντρο-τραπεζικό έλεγχο, ή εάν δεν είναι συνάρτηση αποθεματικών, τότε δεν υπάρχει προφανής λόγος για τον οποίο οι τράπεζες θα εξαναγκαστούν να περιορίσουν την πληθωριστική υπερβάλλουσα προσφορά πιστώσεων. Αυτό συνδέεται και με την άλλη άποψη περί σωρευτικής πληθωριστικής διαδικασίας, η οποία βλέπει τη διαδικασία αυτή να μην έχει από μόνη της τάσεις μετριασμού της εντάσεώς της. Ο λόγος είναι ότι, η σχέση ανάμεσα στο επιτόκιο και το επίπεδο τιμών είναι αμφίροπη: το χαμηλό επιτόκιο προκαλεί πληθωρισμό, αλλά και ο πληθωρισμός κάνει το δανεισμό αιόμα συμφερότερο, διατηρώντας έτσι ή και εντείνοντας το χάσμα ανάμεσα στις επενδύσεις και τις αποταμιεύσεις.

Όμως κι' εδώ υπάρχει ένας επιπρόσθετος παράγων που είναι εξισορροπητικός: το γεγονός ότι η συνέχιση του πληθωρισμού δημιουργεί την προσδοκία συνέχισέως του. Από τη στιγμή που η πληθωριστική αυτή προσδοκία εισχωρήσει στις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους δανειστές και τους δανειζόμενους, είναι ενδεχόμενο το αγοραίο επιτόκιο, προσανανομένο με τον προσδοκώμενο ρυθμό πληθωρισμού, να πλησιάσει το επίπεδο του φυσικού επιτοκίου. Τέλος, εάν τίποτε άλλο δε συμβεί, το πιθανότερο είναι ότι ο πληθωρισμός θα ξεθυμάνει όταν η οικονομία, έχοντας ήδη υπερεπενδύσει και φθάσει το επίπεδο πλήρους απασχολήσεως, περάσει σε μια φάση υφέσεως.

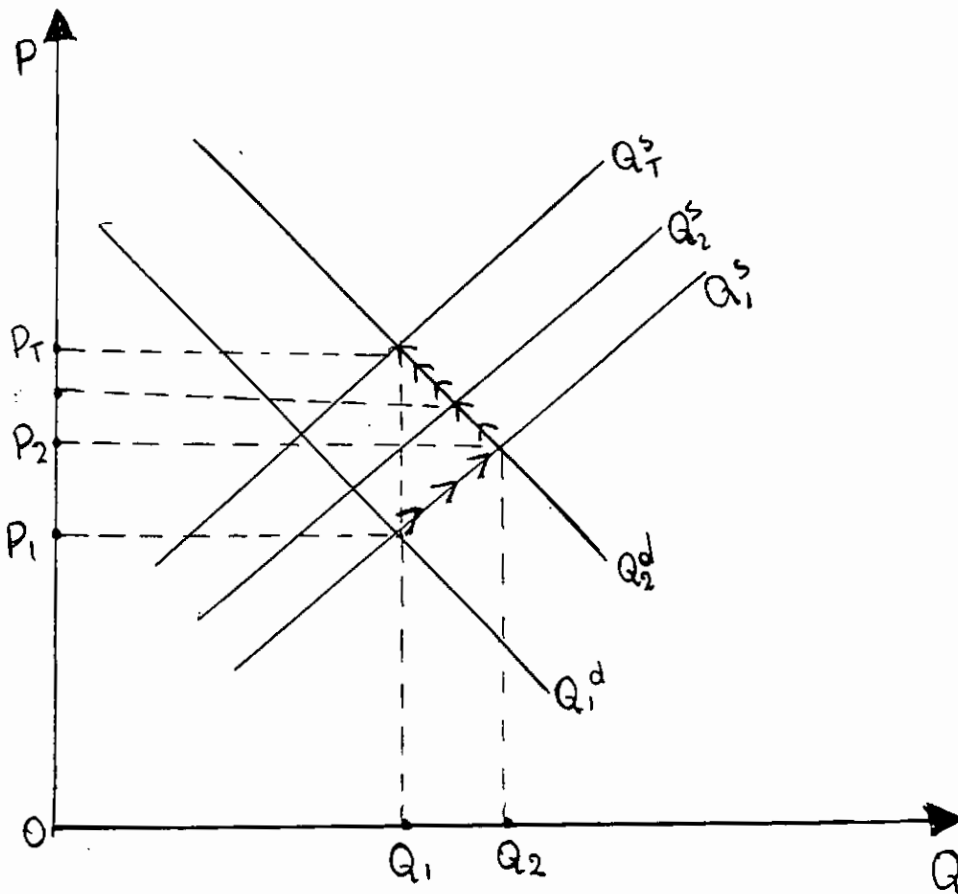


Σχήμα 5.β

## 5.5 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΖΗΤΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΟΣΤΟΥΣ

Οι θεωρίες πληθωρισμού ζήτησης έχουν δύο κοινά χαρακτηριστικά: πρώτο, οι αυξήσεις του επιπέδου των τιμών συνδέονται με αυξήσεις άλλων "τιμών", όπως π.χ. μισθών, τιμών πρώτων υλών, κ.λ.π., και δεύτερο, ο πληθωρισμός είναι ένα φαινόμενο ανισορροπίας, σύμπτωμα διαταραχής, και συνήθως είναι και φαινόμενο παροδικό, εκτός εάν οι διαταρακτικές αιτίες που το προκάλεσαν συνεχίζονται με τη δράση τους να το προκαλούν. Ο πληθωρισμός, ακόμα και στην περίπτωση της οιοσεί-ισορροπίας, είναι φαινόμενο που συνεπάγεται και εκφράζει διαταραχή και όχι πλήρη ισορροπία. Συνδυετικός κρίκος, ανάμεσα στον πληθωρισμό-ζήτησης και στον πληθωρισμό κόστους, αποτελεί το γεγονός ότι τιμές και μισθοί συνήθως ακολουθούν ταυτόχρονη ανοδική πορεία ή έπεται χρονικά των μεταβολών στους μισθούς. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή σαν "σπειροειδής κίνηση τιμών και μισθών" και αποτελεί τη σπουδαιότερη δυσκολία για τη διάκριση ανάμεσα στον πληθωρισμό ζήτησης και τον πληθωρισμό κόστους.

Στο Σχήμα (5.6) έχουμε μια ισορροπία στην τομή των καμπυλών συνολικής ζήτησης ( $Q_1^d$ ) και συνολικής προσφοράς ( $Q_1^s$ ) προϊόντος, στην οποία αντιστοιχεί ένα επίπεδο παραγωγής  $Q_1$  και ένα επίπεδο τιμών  $P_1$ . Στην ίδια αυτή ισορροπία αντιστοιχεί και ένα επίπεδο απασχολήσεως, καθώς και ένα επίπεδο ονομαστικών μισθών που υποθέτουμε ότι είναι σταθεροί μέχρις ότου μεταβληθούν ύστερα απο οσκειμένη πράξη των εργαζομένων ή των ενώσεών τους.



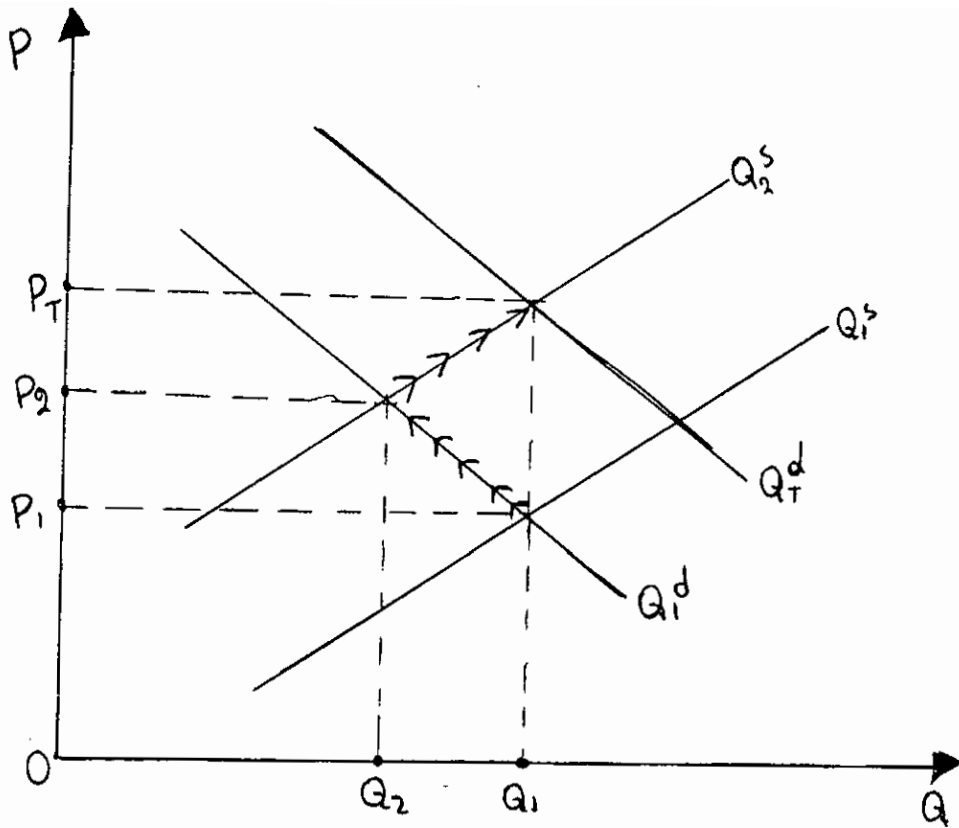
Σχήμα 5.6

Μια επεκτατική δημοσιονομική ή νομισματική πολιτική, ή και μια αλλαγή σε κάποιο από τα αυτόνομα στοιχεία της συνολικής δαπάνης, προκαλεί τη μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησης προς τα δεξιά (στην  $Q_2^D$ ). Στο παλιό επίπεδο τιμών  $P_1$ , τώρα αντιστοιχεί μια υπερβάλλουσα ζήτηση, που έχει σαν αποτέλεσμα μια πληθωριστική άνοδο των τιμών. Η πληθωριστική διαδικασία θα συνεχίζεται εφόσον υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση, και θα τερματισθεί όταν το επίπεδο τιμών ανεβεί στο  $P_2$ , όπου συνολική προσφορά και ζήτηση έγιναν πάλι ίσες μεταξύ τους, σε ανώτερο όμως ύψος προϊόντος ( $Q_2$ ). Μέχρι εδώ είχαμε ένα πληθωρισμό ζήτησης, που κατέληξε σε αύξηση και των τιμών αλλά και του προϊόντος, με την προϋπόθεση ότι οι ονομαστικοί μισθοί έμειναν σταθεροί. Είναι όμως πολύ πιθανό, σε αντίδραση για την αύξηση των τιμών, να εμφανισθεί μια ισόποση αύξηση και των μισθών. Η καμπύλη συνολικής προσφοράς θα μετατοπισθεί προς τα επάνω κατά το  $dW = dP = P_2 - P_1$ . Συνέπεια της μετατόπισης αυτής είναι η περαιτέρω αύξηση των τιμών, έτσι ώστε η συνολική αύξησή τους να είναι μεγαλύτερη απ' την προηγούμενη αύξηση των ονομαστικών μισθών. Αυτό θα προκαλέσει νέες μισθολογικές αυξήσεις, με συνεχείς προς το επάνω μετατοπίσεις της καμπύλης συνολικής προσφοράς, μέχρις ότου φθόσουμε στο τελικό σημείο ισορροπίας ( $P_T, Q_T$ ). Ξεκινώντας από το ενδιάμεσο σημείο ( $P_2, Q_2$ ), το σύστημα υπέστη τις συνέπειες ενός πληθωρισμού κόστους, που κατέληξε σε περαιτέρω αύξηση των τιμών αλλά και μείωση του συνολικού προϊόντος (και της απασχολήσεως) πίσω στο αρχικό του επίπεδο, δηλαδή από το  $Q_2$  στο  $Q_1$ . Στο υποθετικό αυτό παράδειγμα έχουμε μια πληθωριστική διαδικασία, που άρχισε με αιτία την επέκταση της συνολικής ζήτησης (με αποτέλεσμα το επίπεδο τιμών να αυξηθεί από  $P_1$  σε  $P_2$ ) και συνεχίστηκε με αιτία τις αυξήσεις κόστους, δηλ. των ονομαστικών μισθών, και έτσι τις μετατοπίσεις της καμπύλης συνολικής προσφοράς (με αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση των τιμών από  $P_2$  σε  $P_T$ ). Στο τέλος της πληθωριστικής αυτής διαδικασίας, και εφόσον το σύνολο των μισθολογικών αυξήσεων ισοφάρισε το σύνολο των αυξήσεων του επιπέδου των τιμών, η οικονομία επέστρεψε στο αρχικό επίπεδο παραγωγής προϊόντος και απασχολήσεως.

**Το κύριο όμως χαρακτηριστικό του πληθωρισμού αυτού, που αρχικά ήταν πληθωρισμός ζήτησης και ύστερα έγινε πληθωρισμός κόστους, είναι ότι μεσολάβησε στη μέν πρώτη φάση μια αύξηση του προϊόντος και της απασχολήσεως, ενώ, στη δεύτερη φάση που ακολουθήσε, το προϊόν και η απασχόληση μειώθηκαν.**

Τέλος, το γεγονός ότι η πληθωριστική διαδικασία τερματίστηκε όταν το επίπεδο τιμών έφθασε στο  $P_T$  οφείλεται στο ότι, σε κάθε περίοδο το μέγεθος των μισθολογικών αυξήσεων υποθέσαμε ότι ήταν ίσο προς το μέγεθος της αυξήσεως του επιπέδου τιμών που συνέβη την αμέσως προηγούμενη περίοδο, δηλαδή ότι  $dW_t = dP_{t-1}$  (το  $t$  σημαίνει χρονική περίοδο).

Στο Σχήμα (5.7) απεικονίζεται μια διαφορετική περίπτωση. Εδώ, ξεκινώντας από μια αρχική κατάσταση ισορροπίας στο σημείο ( $P_1, Q_1$ ), υποθέσαμε ότι αρχίζει μια πληθωριστική διαδικασία με αιτία την προς τα επάνω μετατόπιση της καμπύλης συνολικής προσφοράς από  $Q_1^S$  στην  $Q_2^S$ . Η μετατόπιση αυτή οφείλεται, υποθέτουμε, στην αύξηση των ονομαστικών μισθών, δηλ. του κόστους παραγωγής. Το μέγεθος της μισθολογικής αυτής αυξήσεως αντιστοιχεί σε κάθετη απόσταση ανάμεσα στις δύο καμπύλες προσφοράς. Έχουμε έτσι μια φάση πληθωρισμού κόστους, που έχει σαν συνέπεια την αύξηση του επιπέδου των τιμών στο επίπεδο  $P_2$ , αλλά και την ταυτόχρονη μείωση της παραγωγής και της απασχολήσεως στο επίπεδο  $Q_2$ . Στο τέλος αυτής της διαδικασίας πληθωρισμού κόστους, βλέπουμε το μέγεθος της αυξήσεως των τιμών είναι μικρότερο από το μέγεθος της αυξήσεως των ονομαστικών μισθών, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση υψηλότερου επιπέδου πραγματικών μισθών, πράγμα που εξηγεί και τη μείωση της απασχολήσεως. Μια τέτοια φάση πληθωρισμού κόστους δεν έχει αναγκαστικά παραπέρα συνέπειες και συνέχεια, εκτός εάν οι συνέπειες της στην παραγωγή και απασχόληση προκαλέσουν αντιδράσεις απ' την μεριά των δημοσιονομικών - νομισματικών Αρχών.



Σχήμα 5.7

Στο Σχήμα (5.7) υποθέτουμε ότι, με μέτρα επεκτατικής πολιτικής, επιχειρείται η επαναφορά της οικονομίας στο προηγούμενο επίπεδο προϊόντος ( $Q_1$ ). Αποτέλεσμα της επεκτατικής πολιτικής αυτής είναι η μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησης από  $Q_1^d$  στην  $Q_2^d$ . Με τη μετατόπιση αυτή, και με δεδομένη την καμπύλη συνολικής προσφοράς στη θέση  $Q_2^s$ , προκαλείται μια υπερβάλλουσα ζήτηση, που έχει σαν συνέπεια την αρχή μιας διαδικασίας πληθωρισμού ζήτησης. Στη φάση αυτή το επίπεδο τιμών αυξάνει από  $P_2$  σε  $P_T$ , ενώ ταυτόχρονα αυξάνει και τον προϊόν (και η απασχόληση) από  $Q_2$  σε  $Q_1$ , όπως ακριβώς ήταν και η επιδίωξη της επεκτατικής πολιτικής που προκάλεσε πληθωρισμό ζήτησης. Στο σημείο τελικής ισορροπίας ( $P_T, Q_1$ ), βλέπουμε ότι το σύνολο των αυξήσεων του επιπέδου τιμών ισοσφάρισε το σύνολο των μισθολογικών αυξήσεων και η οικονομία επέστρεψε στο ασχικό επίπεδο προϊόντος και απασχολήσεως. Το γεγονός όμως ότι, μέχρι το τέλος της πληθωριστικής αυτής διαδικασίας, προηγήθηκε η φάση πληθωρισμού κόστους και έπειτα ακολούθησε η φάση πληθωρισμού ζήτησης, είχε σαν συνέπεια στη μεν πρώτη φάση να μειωθεί το προϊόν και η απασχόληση, ενώ στη δεύτερη φάση, που ακολούθησε, το προϊόν και η απασχόληση αυξήθηκαν. Θα πρέπει όμως να τονισθεί ιδιαίτερα το ότι, ενώ στην περίπτωση όπου η πρώτη φάση του πληθωρισμού οφειλόταν σε αυξήσεις της συνολικής ζήτησεως, η επόμενη φάση πληθωρισμού κόστους ήταν σχεδόν αυτόματη συνέπεια της πρώτης, στην περίπτωση όπου η πληθωρισμός οφειλόταν αρχικά σε παράγοντες κόστους, η επόμενη φάση πληθωρισμού ζήτησεως δεν ήταν αυτόματη συνέπεια της πρώτης, αλλά αποτέλεσμα μιας προσχεδιασμένης πολιτικής η οποία αποβλέπει στην αποκατάσταση του προηγούμενου υψηλού επιπέδου απασχολήσεως.

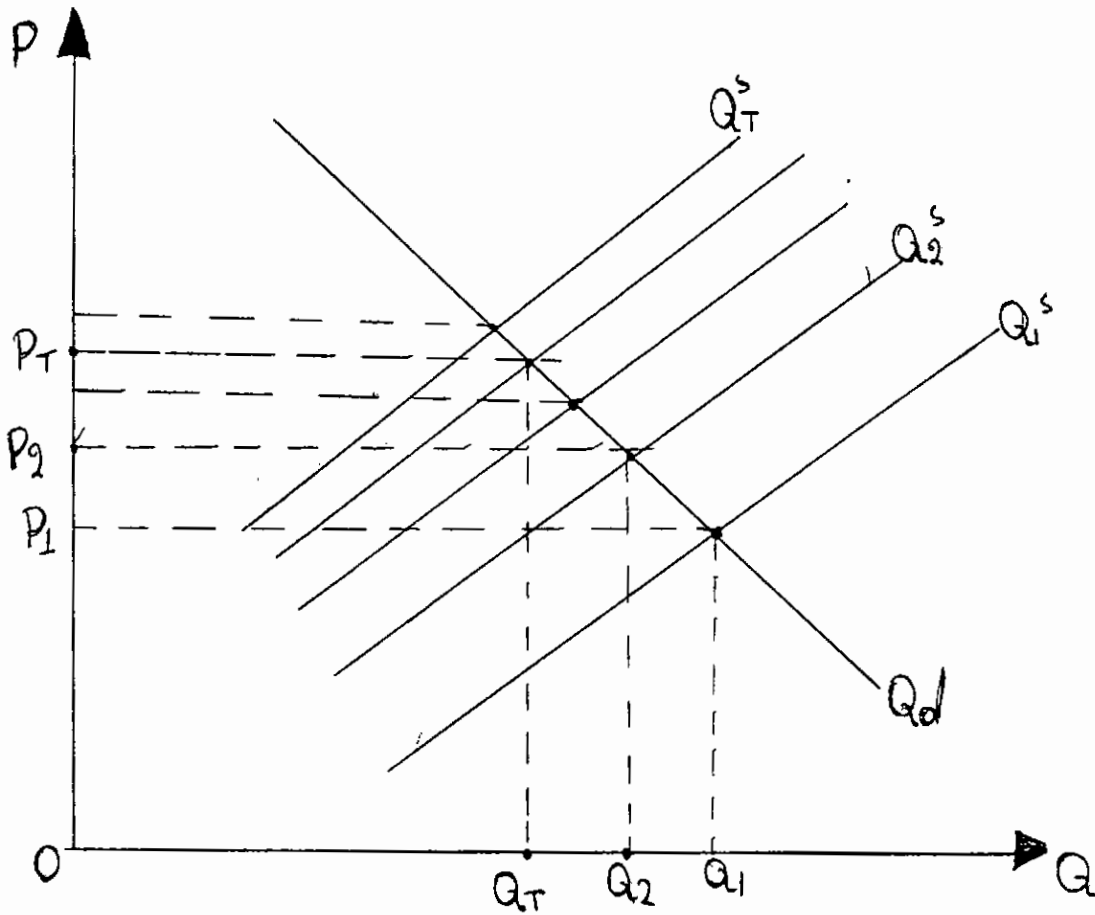
Όπως ειπώθηκε και στην αρχή της παραγράφου αυτής, η λεγόμενη 'σπειροειδής αύξηση τιμών και μισθών' κάνει εξαιρετικά δύσκολο το να ξεκαθαρίσουμε εάν πρόκειται για πληθωρισμό ζήτησεως ή για πληθωρισμό κόστους, ιδιαίτερα όταν και οι δύο αυτές αιτίες πληθωρισμού συντρέχουν. Για την ακρίβεια, η χρονική προτεραιότητα, που τόσο αυστηρά καθορίσαμε στα δύο παραπάνω παραδείγματα (δηλ. στα Σχήματα 5.6 και 5.7), έχει περισσότερο θεωρητικό παρά πρακτικό-εμπειρικό χαρακτήρα, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις η ζήτηση και η προσφορά (το κόστος) επενεργούν ταυτόχρονα ή σχεδόν ταυτόχρονα σαν παράγοντες πληθωρισμού.



Με βάση όμως την ανάλυση που προηγήθηκε μπορούμε να εφαρμόσουμε, έστω και επιφυλακτικά, τα εξής κριτήρια: Πρώτο, εάν μια πληθωριστική διαδικασία συνοδεύεται από αύξηση της απασχολήσεως, τότε ποδίκειται βασικά για πληθωρισμό ζήτησεως, ή ότι οι πληθωριστικοί παράγοντες που προέρχονται απ' τη μεριά της ζήτησεως υπερσχύουν απέναντι σ' όλους τους άλλους παράγοντες που ενδέχεται να συντρέχουν. Αντίθετα, εάν μια πληθωριστική διαδικασία συνοδεύεται από μείωση της απασχολήσεως, τότε ο πληθωρισμός αυτός οφείλεται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο σε παράγοντες κόστους. Δεύτερο, εξετάζοντας πληθωριστικά επεισόδια που συμπλήρωσαν μια κυκλική εξέλιξη πριν κατασταλάξουν σε υψηλότερο επίπεδο τιμών και σε περίπου ίδιο με το πριν τον πληθωρισμό ποσοστό ανεργίας, εάν κατά τη διάρκεια του κύκλου εμφανίσθηκε μια πρόσκαιρη μείωση (αύξηση) του ποσοστού ανεργίας, τότε η πρώτη ή αρχική αιτία του πληθωριστικού επεισοδίου οφειλόταν σε παράγοντες ζήτησεως (κόστους) που αργότερα προκάλεσαν, αυτόματα ή και όχι, την εμφάνιση πληθωρισμού κόστους (ζήτησεως). Τα δύο αυτά κριτήρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ερμηνεία πραγματικών πληθωριστικών καταστάσεων, σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας και εποχής, και με το σκοπό να διευκολύνουν στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, με τον περιορισμό όμως ότι όταν μιλάμε για πληθωρισμό κόστους, ή πληθωρισμό που οφείλεται σε μετατοπίσεις της καμπύλης προσφοράς, εννοούμε μόνο αυξήσεις στο κόστος εργασίας, δηλ. αυξήσεις των ονομαστικών μισθών.

## 5.6 ΕΝΑ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ

Εξετάζοντας το λεγόμενο πληθωρισμό κόστους απο μια διευρυμένη σκοπιά, όπου παίρνουμε υπόψη όχι μόνο το κόστος εργασίας αλλά και το κόστος των άλλων εισροών στην παραγωγική διαδικασία, έχουμε ένα στοιχείο της πρόσφατης ή τρέχουσας εμπειρίας που θα μας χρησιμεύσει σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα. Πρόκειται για τις αυξήσεις στις τιμές της ενέργειας (π.χ. πετρέλαιο) και των διαφόρων πρώτων υλών που είναι απαραίτητες για την παραγωγή προϊόντος. Οι ανατιμήσεις αυτές οπωσδήποτε επηρεάζουν το κόστος και περιλαμβάνονται στην αύξηση της τιμής πωλήσεως που ζητούν οι επιχειρήσεις-παραγωγοί. Με άλλα λόγια, η αύξηση του κόστους της ενέργειας και των πρώτων υλών προκαλούν μετατόπιση προς τα επάνω της καμπύλης συνολικής προσφοράς προϊόντος, και κατά συνέπεια άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Έχουμε εδώ έναν ιδιαίτερο τύπο πληθωρισμού κόστους, που το ενδιαφέρον του συνίσταται στο ότι, απο τη μια μεριά, οφείλεται συνήθως σε εξωγενή αιτία και επιδράσεις (εξωγενή με την έννοια ότι είτε προέρχονται απο το εξωτερικό, δηλαδή εισάγονται, είτε δε συνδέονται με την κατάσταση που επικρατεί στις αγορές προϊόντος και εργασίας) και απο την άλλη μεριά, ο τύπος αυτός πληθωρισμού κόστους προκαλεί παραπέρα ενδογενείς πληθωριστικές αντιδράσεις.



Σχήμα 5.8

Στο Σχήμα (5.8) θα εξετάσουμε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα των επιπτώσεων που έχει η αντίδραση σε μια εξωγενή αύξηση του κόστους, ή οποία εμφανίζεται με μια προς τα επάνω μετατόπιση της καμπύλης συνολικής προσφοράς, από  $Q_1^S$  σε  $Q_2^S$ . Το άμεσο αποτέλεσμα θα είναι η αύξηση του γενικού επιπέδου τιμών από  $P_1$  σε  $P_2$ , και η μείωση του προϊόντος από  $Q_1$  σε  $Q_2$ . Ύστερα από την αύξηση αυτή των τιμών, υποθέτουμε ότι οι εργαζόμενοι θα αντιδράσουν, ζητώντας μια αύξηση των ονομαστικών μισθών ίση με την αύξηση των τιμών που προηγήθηκε, δηλ.  $dW_t = dP_{t-1}$ , για να διατηρήσουν ή μάλλον αποκαταστήσουν την αρχική αγοραστική δύναμη των αποδοχών τους. Η αύξηση των μισθών θα προκαλέσει νέα μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς προς τα επάνω, έχοντας σαν συνέπεια την παραπέρα αύξηση των τιμών. Η νέα αυτή αύξηση των τιμών θα οδηγήσει σε δεύτερο γύρο μισθολογικών αυξήσεων, νέα μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς και έτσι, κατά συνέχεια, σε μια συνεχή σπειροειδή αύξηση τιμών και μισθών, και με παράλληλες συνεχείς μειώσεις της παραγωγής και της απασχολήσεως σε επίπεδα κατώτερα του  $Q_2$ . Όπως φαίνεται και στο Σχήμα (5.8), η πληθωριστική αυτή διαδικασία κάποτε θα τελειώσει, έχοντας όμως προκαλέσει αύξηση των τιμών και μείωση της απασχολήσεως, πολύ μεγαλύτερες από ότι προξένησε αρχικά η εξωγενής αύξηση του κόστους (π.χ. η άνοδος της τιμής του εισαγόμενου πετρελαίου). Το πόση θα είναι ακριβώς η επιπρόσθετη αύξηση του επιπέδου τιμών, εξαρτάται από δύο παράγοντες: πρώτο, την ένταση των μισθολογικών διεκδικήσεων σε αντίδραση μιας προηγούμενης αυξήσεως των τιμών και δεύτερο, την ικανότητα των επιχειρήσεων να μετακυλήσουν στην αγοραία τιμή πωλήσεως του προϊόντος την αύξηση του κόστους εργασίας. Ας υποθέσουμε ότι οι εργαζόμενοι ζητούν, κάθε περίοδο, να αυξηθούν οι ονομαστικοί τους μισθοί κατά την πλήρη έκταση της αυξήσεως του επιπέδου τιμών, δηλαδή:

$$W_t = W_{t-1} + (P_{t-1} - P_{t-2})$$

και ότι οι επιχειρήσεις καταφέρνουν να μετακυλήσουν στην τιμή πωλήσεως τη μισή αύξηση του κόστους που αποτέλεσαν οι μισθολογικές αυξήσεις, δηλαδή:

$$P_t = P_{t-1} + \frac{1}{2} (W_t - W_{t-1})$$

Με πιο απλά σύμβολα, έχουμε:

$$dW_t = dP_{t-1} \quad \text{και} \quad dP_t = \frac{1}{2} dW_t$$

και έτσι:

$$dP_t = \frac{1}{2} dW_t = \frac{1}{2} dP_{t-1}$$

Αυτό σημαίνει, ότι σε κάθε περίοδο το επίπεδο τιμών θα παρουσιάζει μια αύξηση ίση προς τη μισή αύξηση της προηγούμενης περιόδου. Έτσι, λοιπόν, η αύξηση του κόστους (τιμής) του πετρελαίου, που προκάλεσε μια αύξηση του επιπέδου τιμών ως πούμε  $P_2 - P_1 = 10$ , θα οδηγήσει σε αυξήσεις μισθών  $dW = 10$ , που με τη σειρά τους θα προκαλέσουν νέα αύξηση του επιπέδου τιμών κατά  $dP = \frac{1}{2} dW = 5$ . Όταν

αργότερα οι μισθοί αυξηθούν κατά 5, η επόμενη άνοδος των τιμών θα είναι 2,5, κ.ο.κ. Η συνολική αύξηση του επιπέδου των τιμών  $P_T - P_1$  θα είναι:

$$10 + 5 + 2,5 + 1,25 + \dots = 20$$

$$\text{ή} \quad 10 \left[ 1 + \frac{1}{2} + \left(\frac{1}{2}\right)^2 + \left(\frac{1}{2}\right)^3 + \dots \right] = \frac{1}{1 - \frac{1}{2}} 10 = 20$$

Εάν, δηλαδή, η ανατίμηση του πετρελαίου προκάλεσε μια αύξηση του επιπέδου κατά <sup>τιμών</sup>  
 $P_2 - P_1 = 10$ , οι μισθολογικές αντιδράσεις θα προκαλέσουν μια συνολική αύξηση  
του επιπέδου τιμών κατά  $P_T - P_1 = 20$ , ή το διπλάσιο της αρχικής αυξήσεως

## 5.7 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ

Για πολλούς οικονομολόγους σημασία δεν έχει τόσο πολύ το εάν μια πληθωριστική διαδικασία άρχισε με αφορμή κάποια διαταραχή απ' την πλευρά της ζήτησεως ή της προσφοράς (κόστους), όσο το γεγονός ότι, εμπειρικά, κάθε πληθωρισμός συνδέεται με επέκταση ή επιτάχυνση του ρυθμού αυξήσεως της νομισματικής κυκλοφορίας και της συνολικής ρευστότητας της οικονομίας. Συνέπεια της εμπειρικής αυτής διαπιστώσεως είναι ο συλλογισμός ότι, ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη διαταρακτική αφορμή του πληθωρισμού, η επέκταση ή επιτάχυνση των νομισματικών μεγεθών αποτελεί αναγκαία και ικανή συνθήκη για την εκδήλωση του πληθωριστικού καινομένου. Στην περίπτωση του πληθωρισμού ζήτησεως, η σύνδεση ανάμεσα στα νομισματικά μεγέθη και στο επίπεδο συνολικής ζήτησεως είναι σαφής. Η προς τα δεξιά μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησεως οφείλεται είτε σε επεκτατική νομισματική πολιτική, είτε σε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική και γνωρίζουμε ότι ένα σημαντικό μέρος της αυξήσεως των δημοσιονομικών ελλειμμάτων καλύπτεται από άμεση ή έμμεση αύξηση της προσφοράς χρήματος. Μπορεί, όμως, η μετατόπιση της καμπύλης συνολικής ζήτησεως να οφείλεται σε κάποιο από τα λεγόμενα αυτόνομα στοιχεία της συνολικής δαπάνης, δύο από τα οποία έχουν ιδιαίτερη σημασία. Πρώτα είναι οι επενδυτικές δαπάνες, ιδίως του ιδιωτικού τομέα (το έλλειμμα του προϋπολογισμού των δημοσίων επενδύσεων μπορούμε να το εντάξουμε στο γενικό δημοσιονομικό έλλειμμα). Έχουμε έπειτα μια αύξηση των καθαρών εξαγωγών (δηλ. εξαγωγές μείον εισαγωγές) ή μια αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου πληρωμών. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις είναι πολύ πιθανό ότι θα προκληθεί μια νομισματική επέκταση, στη μεν πρώτη από τη ρευστοποίηση ή μετατροπή σε χρήμα ενός μέρους των αυξημένων πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις, στη δε δεύτερη από το γεγονός ότι το ξένο συνάλλαγμα αποτελεί αποθεματικό για την έκδοση ντόπιου χρήματος. Αυτά δε σημαίνουν ότι κάθε επέκταση της συνολικής δαπάνης ή κάθε προς τα δεξιά μετατόπιση της καμπύλης ζήτησεως συνεπάγεται μια συγκεκριμένη ή και ισοποσοστιαία νομισματική επέκταση. Εάν μια αύξηση του επιθυμητού μεγέθους δαπάνης προσκρούσει σε απόλυτα σταθερή προσφορά χρήματος, ξέρουμε ότι η αύξηση των επιτοκίων που θα προκληθεί θα ανακόψει μέχρις ενός βαθμού την αύξηση της δαπάνης. Γενικά, όμως, η πραγματοποίηση αυξημένης συνολικής δαπάνης και σημαίνει και προϋποθέτει κάποια νομισματική επέκταση.

Στην περίπτωση του πληθωρισμού κόστους, η σύνδεση ανάμεσα στην αύξηση του επιπέδου των τιμών και στα νομισματικά μεγέθη είναι πιο έμμεση. Με αμετακίνητη την καμπύλη ζήτησεως, έχουμε εδώ μια προς τα επάνω μετατόπιση της καμπύλης συνολικής προσφοράς, η οποία προκαλεί αύξηση των τιμών αλλά και μείωση του πραγματικού εισοδήματος (προϊόντος). Το ονομαστικό εισόδημα ( $Y = P \cdot Q$ ) μπορεί να παρέμεινε σταθερό, με απλώς το μειωμένο όγκο παραγωγής αποτιμημένο με υψηλότερες τιμές. Είδαμε όμως ότι, αντιδρώντας στην αύξηση του ποσοστού ανεργίας που συνεπάγεται η εξέλιξη αυτή, οι κυβερνήσεις σχεδόν πάντα καταφεύγουν σε επεκτατική πολιτική με το σκοπό να επαναφέρουν το ποσοστό ανεργίας σε χαμηλότερο επίπεδο. Η άσκηση μιας τέτοιας επεκτατικής πολιτικής προϋποθέτει και σημαίνει νομισματική επέκταση, με αποτέλεσμα, όπως είναι γνωστό, την ενίσχυση του αρχικού πληθωρισμού κόστους με στοιχεία πληθωρισμού ζήτησεως. Γενικά δε, εάν μια πληθωριστική διαδικασία καταλήξει σε διαρκή ή όχι αύξηση του επιπέδου τιμών χωρίς μείωση του προϊόντος, αυτό σημαίνει αύξηση του ονομαστικού εισοδήματος, η οποία και σημαίνει και προϋποθέτει κάποια νομισματική επέκταση. Αντίθετα όμως από την περίπτωση του πληθωρισμού ζήτησεως, στην περίπτωση του πληθωρισμού κόστους η νομισματική επέκταση δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη, αλλά είναι μάλλον το αποτέλεσμα ενσυνείδητης πολιτικής που αποβλέπει στη μείωση της ανεργίας, έστω και αν η προς το σκοπό αυτό νομισματική επέκταση προκαλέσει ενίσχυση των πληθωριστικών τάσεων της οικονομίας.

Παρόλο που η σχέση ανάμεσα στη νομισματική επέκταση και τον πληθωρισμό είναι πολύπλοκη και συχνά έμμεση, η παράδοση της ποσοτικής θεωρίας του χρήματος κρατιέται αιόμα ζωντανή στη σύγχρονη νομισματική θεωρία του πληθωρισμού, που είναι περισσότερο γνωστή σαν 'μονεταρισμός'. Σύμφωνα με τους μονεταριστές, κάθε αύξηση της προσφοράς χρήματος, μεγαλύτερη απ' αυτήν που δικαιολογείται από τις αυξημένες συναλλακτικές ανάγκες μιας αναπτυσσόμενης οικονομίας, θα προκαλέσει άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Η λογική της θεωρίας αυτής βασίζεται στην υπόθεση της υπάρξεως μιας σταθερής συναρτήσεως ζήτησεως χρήματος, η οποία σημαίνει ότι και για τις οικονομικές μονάδες και για το σύνολο της οικονομίας υπάρχει μια σταθερή αναλογία ισορροπίας ανάμεσα στη ζητούμενη (κι' έτσι επιθυμητά διακρατούμενη) ποσότητα χρήματος και στο εισόδημα. Μια νομισματική επέκταση, που διαταράσσει αυτήν την ισορροπία, θα προκαλέσει αύξηση της συνολικής δαπάνης, με αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος που απαιτείται για την επαναφορά της σχέσεως χρήμα-εισόδημα στην αναλογία ισορροπίας. Εκτός όμως από την περίπτωση της καταστάσεως ειτεταμένης ανεργίας, κάθε επέκταση ζήτησεως θα προκαλέσει, κατά κύριο λόγο, άνοδο των τιμών, και έτσι μια ονομαστική κυρίως αύξηση του εισοδήματος. Η θεωρία των μονεταριστών καταλήγει σε συμπεράσματα που έχουμε ήδη εξετάσει: η καμπύλη συνολικής προσφοράς προϊόντος είναι πλήρως ανελαστική, αφού τα άτομα (δηλ. εδώ οι εργαζόμενοι) όχι μόνο δεν υποφέρουν από χρηματική αυταπάτη, αλλά και προσαρμόζουν αμέσως τις προσδοκίες τους στα πραγματικά γεγονότα. Κατά συνέπεια, το οποιοδήποτε υφιστάμενο σταθερό ποσοστό ανεργίας είναι το 'φυσικό ποσοστό ανεργίας', που διαμορφώνεται μάλλον από τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας παρά από τη βραχυχρόνια οικονομική συγκυρία. Το ελάχιστο γενικό επίπεδο τιμών προσδιορίζεται από τη σχέση ανάμεσα στα νομισματικά μεγέθη και το δεδομένο πραγματικό προϊόν, και έτσι οι μεταβολές των τιμών δεν αποτελούν παρά έκφραση και συνέπεια διαταραχής στη σχέση ισορροπίας χρήματος-προϊόντος. Εάν μια νομισματική επέκταση αποσκοπεί στο να μειώσει το ποσοστό ανεργίας κάτω από το φυσικό του επίπεδο, το αποτέλεσμα θα είναι μόνο η άνοδος των τιμών. Αντίστροφα, κατά τους μονεταριστές, η θεραπεία του πληθωρισμού είναι δυνατή μόνο με μείωση του ρυθμού νομισματικής επεκτάσεως, έστω και αν η πολιτική αυτή συνεπάγεται μια πρόσκαιρη ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας και μια πρόσκαιρη αύξηση της ανεργίας. Η μονεταριστική θεωρία, επιστρέφοντας ουσιαστικά πίσω στην ποσοτική θεωρία του χρήματος, είναι μια μονιστική θεωρία του πληθωρισμού, τόσο ως προς την εξήγηση όσο και ως προς τα μέσα ελέγχου και θεραπείας του φαινομένου αυτού. Στην πραγματικότητα, όμως, ο πληθωρισμός είναι ένα φαινόμενο τόσο πολύπλοκο, με τόσες πολλές παρενέργειες και διασυνδέσεις, ώστε η άποψη των μονεταριστών, αιόμα και αν θεωρηθεί λογικά σωστή, να έχει την ίδια πρακτική σημασία με τα συμπεράσματα μιας καθαρής θεωρίας, που ισχύουν μόνο κάτω από ιδανικές ή ελεγχόμενες συνθήκες. Στην ιδιαίτερη περίπτωση των θεωριών πληθωρισμού ζήτησεως, ο μονεταρισμός απλοποιεί το φαινόμενο του πληθωρισμού, το οποίο προκύπτει απ' τη συνεργεία πολλών παραγόντων, ζήτησεως και κόστους, ενδογενών και εξωγενών, διαρθρωτικών και συγκυριακών.

(Βλ παρ/μα 6ελ 149-155 Δελτίο τύπου)

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 6

---

Η ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ  
ΤΟΥ ΣΤΑΣΙΜΟΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

## Η μακροχρόνια θεώρηση και το πρόβλημα του στασιμοπληθωρισμού

### 6.1 ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ

Η ανάλυση των φαινομένων της ανεργίας και του πληθωρισμού, δεν αναφέρθηκε στους παράγοντες εκείνους που συνθέτουν τη μακροχρόνια διάσταση των φαινομένων αυτών. Με τον όρο "μακροχρόνια" εννοείται εδώ, όπως συνηθίζεται γενικά στην οικονομική θεωρία, η σαφής αναφορά σε διαδικασίες και μεταβολές, απο τις οποίες γίνεται αφαίρεση στη "βραχυχρόνια" ανάλυση. Πρόκειται βασικά για τις εξής τρεις διαδικασίες: τη συσσώρευση κεφαλαίου, την αύξηση του πληθυσμού και τις μεταβολές στην τεχνολογία της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Απο τις τρεις αυτές διαδικασίες, η συσσώρευση κεφαλαίου έχει απο παλιά συγκεντρώσει την προσοχή των οικονομολόγων, σαν καθοριστικός παράγων στην εξέλιξη πολλών οικονομικών μεγεθών αλλά και του ίδιου του οικονομικού συστήματος. Ο λόγος είναι ότι η συσσώρευση κεφαλαίου, δηλαδή οι επενδύσεις για σχηματισμό πάγιου παραγωγικού κεφαλαίου, είναι μια ενδογενής μεταβλητή του συστήματος, ενώ, αντίθετα, η πληθυσμιακή αύξηση και η τεχνολογική μεταβολή θεωρούνται σαν μάλλον εξωγενείς ή αυτόνομες διαδικασίες ή μεταβλητές, οι οποίες δεν έχουν την ίδια ευαισθησία στις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις, όπως ο ρυθμός συσσωρεύσεως κεφαλαίου. Κατά συνέπεια, τόσο η πληθυσμιακή αύξηση όσο και η τεχνολογική μεταβολή εξελίσσονται με ένα σταθερό ή, οπωσδήποτε, όχι πολύ μεταβαλλόμενο ρυθμό, παίζοντας έτσι το ρόλο "σταθερών" στα πλαίσια ενός θεωρητικού οικονομικού υποδείγματος. Σε μια πραγματική όμως μακροχρόνια θεώρηση των οικονομικών φαινομένων, δεν είναι δυνατό να αγνοήσουμε το γεγονός ότι η πληθυσμιακή αύξηση και η τεχνική εξέλιξη επηρεάζουν αλλά και επηρεάζονται απο οικονομικούς παράγοντες. Όπως δέχεται και η σύγχρονη θεωρία, οι επενδύσεις για σχηματισμό νέου παραγωγικού κεφαλαίου είναι οι φορείς της τεχνικής πρόοδου, και οι περίοδοι σταθερής αυξήσεως των επενδύσεων και του επιπέδου ζωής συνδέονται με τη ραγδαία αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, την οποία συνεπάγεται η τεχνική πρόοδος. Όπως είναι φανερό, τα θέματα αυτά δεν μπορούν να αγνοηθούν σε μια μακροχρόνια θεώρηση των φαινομένων της ανεργίας και του πληθωρισμού.

Η απλούστερη μακροχρόνια θεώρηση των φαινομένων της ανεργίας και του πληθωρισμού μπορεί να γίνει, υποθέτοντας μια οικονομία όπου αυξάνει ο πληθυσμός, ενώ η τεχνολογία καθώς και το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο παραμένουν αμετάβλητα. Η συνεχής αύξηση του πληθυσμού σημαίνει δύο πράγματα: π ρ ώ τ ο, ότι η αυξάνει η προσφορά εργατικού δυναμικού, το οποίο, εφόσον απασχοληθεί στην παραγωγική διαδικασία, αποτελεί παράγοντα επεκτατικό της παραγωγής και προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών, δηλ. προϊόντος. Δ ε ύ τ ε ρ ο, ότι αυξάνει ο αριθμός των ατόμων των οποίων οι βιοτικές ανάγκες πρέπει να καλυφθούν, πράγμα που αποτελεί παράγοντα επεκτατικό της (κυρίως καταναλωτικής) ζήτησεως αγαθών και υπηρεσιών. Γνωρίζουμε ότι υπάρχει μια αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα μακροοικονομικά μεγέθη προσφοράς και ζήτησεως. Μια παραγωγή - προσφορά, που δεν απορροφάται απο αντίστοιχη ζήτηση, θα οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού οικονομικής δραστηριότητας, αφού θα απαγορευτεί τις προσδοκίες εσόδων και κέρδους των επιχειρήσεων, τη στιγμή που με βάση τις προσδοκίες αυτές πάρθηκε η απόφαση χρησιμοποιήσεως παραγωγικών εισροών απο τις επιχειρήσεις. Απο την άλλη πλευρά, η διατήρηση ενός αρκετά υψηλού επιπέδου ζήτησεως προϊόντος προϋποθέτει την ύπαρξη ή δημιουργία αντίστοιχου εισοδήματος, και ξέρουμε ότι η δημιουργία εισοδήματος προκύπτει, απο την ενεργό απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών. Η αλληλεξάρτηση αυτή, ανάμεσα στη συνολική προσφορά και τη συνολική ζήτηση,

είναι η γνωστή σαν 'άρχη της ενεργού ζήτησης', που αποτελεί τη βάση της μακροοικονομικής θεωρίας. Συνοψίζεται στο ότι, για τη πλήρη απασχόληση του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού απαιτείται όπως η συνολική ενεργός ζήτηση διαμορφωθεί σε τέτοιο επίπεδο, ώστε τα συνολικά έσοδα των επιχειρήσεων να δικαιολογούν (και έτσι να προκαλούν) την πλήρη απασχόληση.

Με τη σειρά του, το επίπεδο παραγωγής που αντιστοιχεί στην πλήρη απασχόληση θα δημιουργήσει τα απαραίτητα εισοδήματα για τη διατήρηση του επιπέδου εκείνου συνολικής ζήτησης που προκαλεί την πλήρη απασχόληση. Τέλος, ανεπάρκεια της ζήτησης προϊόντος θα προκαλέσει μείωση της απασχολήσεως ή και των μισθών-μισθών, ενώ, αντίθετα, υπερβάλλουσα συνολική ζήτηση προϊόντος θα προκαλέσει αύξηση της απασχολήσεως ή και των τιμών-μισθών.

Επιστρέφοντας στο μακροχρόνιο πρόβλημα της αυξήσεως του πληθυσμού, και άρα του εργατικού δυναμικού, μπορούμε να κάνουμε την εξής διαπίστωση: Η διατήρηση, μακροχρόνια, της πλήρους απασχολήσεως απαιτεί τη συνεχή επέκταση των θέσεων και των ευκαιριών απασχολήσεως του αυξανόμενου εργατικού δυναμικού. Ένα επίπεδο συνολικής ενεργού ζήτησης το οποίο, ως υποθέσουμε, αρκεί για να εξασφαλίσει την πλήρη απασχόληση του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού, θα πρέπει να αυξηθεί. Εάν διατηρηθεί στο ίδιο επίπεδο, τότε δε θα προκαλέσει την αύξηση των ευκαιριών απασχολήσεως και έτσι θα πάψει κάποτε να αποτελεί 'επίπεδο συνολικής ζήτησης πλήρους απασχολήσεως'. Έχουμε μια δυναμική και μακροχρόνια διατύπωση των συνηθών μακροοικονομικής ισορροπίας: η διατήρηση της πλήρους απασχολήσεως ενός αυξανόμενου εργατικού δυναμικού απαιτεί, όπως και η συνολική προσφορά αλλά και η συνολική ζήτηση προϊόντος αυξάνουν με ένα ρυθμό ανάλογο με το ρυθμό αυξήσεως του εργατικού δυναμικού. Αυτό είναι το θέμα της 'οικονομικής μεγεθύνσεως', στην ανάλυση του οποίου, έχοντας σαν δεδομένο το ρυθμό πληθυσμιακής αυξήσεως, εμφανίζεται σαν καθοριστικός ο ρόλος των επενδύσεων, δηλ. του σχηματισμού και της συσσωρεύσεως παγίου κεφαλαίου. Πραγματικά, η χρησιμοποίηση ανθρώπινης εργασίας στην παραγωγική διαδικασία προϋποθέτει τη συνεργασία της εργασίας αυτής με άλλους παραγωγικούς συντελεστές, και κυρίως με κεφάλαιο.



## 6.2 ΣΥΣΩΡΕΥΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ DOMAR

Για μια ακριβέστερη προσέγγιση του θέματος αυτού, ας εξετάσουμε τις προϋποθέσεις και συνθήκες οικονομικής μεγεθύνσεως μιας οικονομίας, η οποία λειτουργεί με υποθετικά δεδομένη και αμετάβλητη τεχνολογία της παραγωγής. Για να απλουστευθεί η ανάλυση, υποθέτουμε ότι η δεδομένη αυτή τεχνολογία της παραγωγής εκφράζεται από το γεγονός ότι για την παραγωγή μιας μονάδας προϊόντος απαιτείται μια ορισμένη αναλογία συντελεστών της παραγωγής, δηλ. ένας ορισμένος και σταθερός λόγος κεφαλαίου-εργασίας. Σε αντιδιαστολή με την πιο γενική μορφή της συναρτήσεως παραγωγής, που χρησιμοποιήθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο (εξίσωση 2.1), όπου η παραγωγή προϊόντος ( $Q$ ) μπορούσε να παραχθεί με διάφορους λόγους ή αναλογίες κεφαλαίου ( $K$ ) και εργασίας ( $N$ ), εδώ υποθέτουμε ότι τέτοια ευχέρεια υποκατάστασεως ανάμεσα στις εισροές δεν υπάρχει. Για την παραγωγή μιας μονάδας προϊόντος, απαιτούνται ( $\alpha$ ) μονάδες κεφαλαίου και ( $\beta$ ) μονάδες εργασίας. Εννοείται, ότι όσο περισσότερο κεφάλαιο και όσο περισσότερη εργασία έχουμε, τόσο περισσότερο προϊόν μπορεί να παραχθεί, αλλά η αύξηση της παραγωγής θα σταματήσει μόλις συναντίσουμε οποιονδήποτε περιορισμό στη διαθεσιμότητα του ενός από τους δύο συντελεστές, αφού οι συντελεστές αυτοί δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν παρά μόνο σε ορισμένη αναλογία μεταξύ τους. Έτσι, ενώ, όπως ξέρουμε από τη μικροοικονομική ανάλυση η καμπύλες ίσου προϊόντος που αντιστοιχούν στη συνάρτηση παραγωγής (2.1) είναι συνεχώς παραγωγίσιμες με τα κυρτά στραμμένα προς την αρχή των αξόνων, εδώ έχουμε καμπύλες ίσου προϊόντος που είναι ορθές γωνίες. Ο σταθερός λόγος κεφαλαίου - εργασίας, που επιβάλλει η δεδομένη τεχνολογία, βoίσκεται από την κλίση της ευθείας γραμμής που συνδέει την αρχή των αξόνων με τις κορυφές των ορθογωνίων αυτών γραμμών (γιατί δεν πρόκειται περί πραγματικών καμπύλων) ίσου προϊόντος. Πρόκειται για μια συνάρτηση παραγωγής που δεν επιτρέπει υποκατάσταση των εισροών, που η μαθηματική της μορφή είναι:

$$Q = F(K, N) = \min\left(\frac{K}{\alpha}, \frac{N}{\beta}\right) \quad (6.1)$$

όπου το "min" σημαίνει το "ελάχιστο ανάμεσα στα". Από τη συνάρτηση (6.1) προκύπτει ότι ο σταθερός λόγος κεφαλαίου - εργασίας είναι ίσος προς:

$$\frac{K}{N} = \frac{\alpha}{\beta} = \text{σταθερά} \quad (6.2)$$

αφού και το ( $\alpha$ ), δηλ. ο λόγος κεφαλαίου - προϊόντος, και το ( $\beta$ ), δηλ. ο λόγος εργασίας - προϊόντος, είναι σταθερές. Αυτό προδικάζει η τεχνολογία που, όπως υποθέσαμε, δεν επιτρέπει υποκατάσταση των εισροών. Έτσι, αφού οποιοσδήποτε από τους δύο συντελεστές μπορεί να θεωρηθεί σαν περιοριστικός παράγων της παραγωγής προϊόντος, μπορούμε να προσδιορίσουμε το επίπεδο παραγωγής σαν συνάρτηση του ενός από τους δύο και, για λόγους που θα γίνουν σαφέστεροι στη συνέχεια, διαλέγουμε το απόθεμα παγίου κεφαλαίου. Έτσι έχουμε ότι:

$$Q = \frac{1}{\alpha} K \quad (6.3)$$

Αφού το ( $\alpha$ ) είναι μια σταθερά, έχουμε:

$$DQ = \frac{1}{\alpha} DK = v \cdot DK = v \cdot I \quad (6.4)$$

όπου το  $v=1/a$  είναι η σταθερή μέση και οριακή παραγωγικότητα του κεφαλαίου ( $v = DQ/DK$ ), που ορθότερο είναι να τη λέμε οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Τέλος, στην εξίσωση (6.4), εξισώνουμε την αύξηση του κεφαλαίου με το επίπεδο των (κατά χρόνο περίοδο) επενδύσεων, δηλ.  $DK = I$ . Πραγματικά, οι πραγματοποιούμενες επενδύσεις αυξάνουν το απόθεμα κεφαλαίου της οικονομίας, και αυτό που λέει η εξίσωση (6.4) είναι ότι, μια αύξηση του κεφαλαίου θα διευρύνει τη παραγωγική δυνατότητα της οικονομίας ανάλογα με την οριακή παραγωγικότητα του κεφαλαίου αυτού. Και για να γίνει σαφέστερη η διάκριση, ανάμεσα στο δυνατό ή πραγματοποιήσιμο επίπεδο παραγωγής που εκφράζει η παραγωγική δυνατότητα ( $Q_c$ ) και στο πράγματι παραχθέν προϊόν ( $Q$ ), η εξίσωση (6.4) ξαναδιατυπώνεται ως:

$$DQ_c = v \cdot DK = v \cdot I \quad (6.4.a)$$

Όπως όμως τόνισε, στην πρωτοποριακή θεωρητική μελέτη του επί της οικονομικής μεγεθύνσεως, ο E. DOMAR, ο ρόλος και η επίδραση των επενδύσεων στην οικονομία είναι διττός. Στην προηγούμενη εξίσωση βλέπουμε πως οι επενδύσεις επηρεάζουν τις παραγωγικές δυνατότητες μιας οικονομίας, δηλ. πως επηρεάζουν την πλευρά της προσφοράς. Παράλληλα με αυτό, οι επενδύσεις επηρεάζουν και την πλευρά της ζήτησης προϊόντος, μέσω των εισοδημάτων που με τη γνωστή διαδικασία του πολλαπλασιαστή προκαλούν οι επενδύσεις αυτές. Έχουμε λοιπόν:

$$Q^d = \frac{1}{s} \cdot I \quad \text{και} \quad DQ^d = \frac{1}{s} \cdot DI \quad (6.5)$$

όπου ( $s$ ) είναι η σταθερή μέση και οριακή ροπή προς αποταμίευση και το  $(1/s)$  είναι ο απλός κεινσιανός πολλαπλασιαστής. Με δεδομένο το διττό αυτό ρόλο των επενδύσεων, όπου επηρεάζεται και η πλευρά της προσφοράς και η πλευρά της ζήτησης, προκύπτει ότι η διατήρηση, μακροχρόνια, της μακροοικονομικής ισορροπίας προϋποθέτει μια σύμμετρη αύξηση και της προσφοράς και της ζήτησης, δηλαδή:

$$DQ_c = DQ^d \quad (6.6)$$

με τρόπο ώστε, κάθε χρόνο, η αύξηση της ζήτησης προϊόντος να ισούται με, και έτσι να απορροφά, την αύξηση του παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας. Εάν δεν συμβάνει αυτό, τότε μπορεί, π.χ., να συσσωρεύεται αχρησιμοποίητο κεφάλαιο και αχρησιμοποίητη παραγωγική δυνατότητα, πράγμα που θα αποθαρρύνει τις επενδύσεις και θα οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού μεγεθύνσεως της οικονομίας, και ενδεχόμενα σε ανεργία. Εάν τώρα αντικαταστήσουμε τις (6.4.a) και (6.5) στην (6.6), προκύπτει ότι:

$$\frac{DI}{I} = s \cdot v \quad (6.7)$$

Η εξίσωση αυτή είναι η θεμελιώδης σχέση της θεωρίας της οικονομικής μεγεθύνσεως, γιατί εκφράζει "τον απαιτούμενο ρυθμό αυξήσεως των επενδύσεων για τη διατήρηση της μακροχρόνιας ισορροπίας στην οικονομία". Ας σημειωθεί ότι το  $(DI/I)$  της (6.7) ισούται με το ρυθμό αυξήσεως του προϊόντος ή ρυθμό μεγεθύνσεως ( $DQ/Q = G$ ), εφόσον:

$$\frac{DI}{I} = \frac{s \cdot DQ}{s \cdot Q} = \frac{DQ}{Q} = G$$

και ταυτόχρονα το ρυθμό συσσωρεύσεως κεφαλαίου, αφού από τις εξισώσεις (6.3) και (6.4) έχουμε ότι:

$$\frac{DQ}{Q} = \frac{DK}{K}$$

Τέλος, απο το γεγονός οτι ο λόγος κεφαλαίου - εργασίας είναι σταθερός ( $\alpha/\beta$ ), προκύπτει οτι:

$$G = \frac{DQ}{Q} = \frac{DK}{K} = \frac{DN}{N} = \eta$$

όπου ( $\eta$ ) είναι ο ρυθμό αυξήσεως του πληθυσμού, ίσος με το ρυθμό αυξήσεως του εργατικού δυναμικού ( εάν υποθεθεί οτι το ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στο ενεργό εργατικό δυναμικό δεν αλλάζει), που το θεωρούμε σαν σταθερό, προσδιοριζόμενο απο εξωγενείς παράγοντες. Έτσι, η θεμελιώδης σχέση της εξισώσεως (6.7) γράφεται ως εξής:

$$S \cdot v = \eta \quad (6.8)$$

Η εξίσωση αυτή, πέρα απο τη συνθήκη μακροχρόνιας ισορροπίας του τύπου  $DQ_c = DQ^d$  εκφράζει "τον απαιτούμενο ρυθμό μεγεθύνσεως που εξασφαλίζει την πλήρη απασχόληση σε μια οικονομία με αυξανόμενο πληθυσμό".

Για την κατανόηση της σημασίας της σχέσεως (6.8), ας δώσουμε ένα αριθμητικό παράδειγμα: Εάν η παραγωγικότητα του κεφαλαίου είναι  $v = 25\%$ , και η αύξηση του πληθυσμού είναι  $\eta = 2\%$ , τότε η μακροχρόνια ισορροπία πλήρους απασχολήσεως απαιτεί όπως η κοινωνία αυτή αποταμιεύει και άρα επενδύει ένα ποσοστό  $S = 8\%$  του εθνικού εισοδήματος. Συγκριτικά με αυτή, σε μια άλλη οικονομία με  $v = 25\%$  αλλά με εντονότερη πληθυσμιακή αύξηση  $\eta = 3\%$  η μακροχρόνια ισορροπία πλήρους απασχολήσεως απαιτεί, όπως το  $S = 12\%$  του εθνικού εισοδήματος αποταμιεύεται και επενδύεται. Είναι προφανές οτι όσο μεγαλύτερος είναι ο ρυθμός αυξήσεως του πληθυσμού, τόσο μεγαλύτερος είναι ο ρυθμός μεγεθύνσεως και συσσωρεύσεως κεφαλαίου και απαιτείται για να δημιουργήσει ευκαιρίες απασχολήσεως και απορροφήσει παραγωγικά το αυξανόμενο εργατικό δυναμικό, αφού, με σταθερό λόγο κεφαλαίου - εργασίας, οι επιπρόσθετοι εργάτες θα μπορούν να απασχοληθούν μόνο εάν με επενδύσεις δημιουργούνται οι απαραίτητες επιπρόσθετες μονάδες κεφαλαίου. Γενικά, η σχέση (6.8) λέει οτι η μακροχρόνια διατήρηση πλήρους απασχολήσεως ενός αυξανόμενου εργατικού δυναμικού, απαιτεί όπως οι επενδύσεις αυξάνουν εκθετικά με ρυθμό ίσο προς ( $S \cdot v = \eta$ ). Εάν ο ρυθμός αυξήσεως των επενδύσεων είναι μικρότερος του ρυθμού αύξησεως του εργατικού δυναμικού ( $S \cdot v < \eta$ ), τότε θα προκύψει ή θα αυξηθεί το αρχικό ποσοστό ανεργίας. Αντίθετα, εάν έχουμε ( $S \cdot v > \eta$ ), τότε θα δημιουργείται αχρησιμοποίητο ή υποαπασχολούμενο κεφάλαιο, πράγμα που θα προκαλέσει πτώση του ρυθμού αυξήσεως των επενδύσεων, πιθανώς και κάτω του ρυθμού ισορροπίας, εάν οι επενδυτές επηρεασθούν σωρευτικά απο την αρχική απογοήτευση των προσδοκιών τους. Όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο DOMAR, ενώ η υποαπασχόληση των εργατών μπορεί να "καλυφθεί", όπως π.χ. στο γεωργικό τομέα, η υποαπασχόληση του κεφαλαίου έχει δυνητικά πιο σοβαρές συνέπειες, αφού η παρουσία της επιδρά ανασταλτικά επί των νέων επενδύσεων, εγγυμονώντας έτσι τον κίνδυνο μιας οξείας υφέσεως και, τελικά, ανεργίας.

### 6.3 ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΑΣΤΑΘΟΥΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΩΣ ΤΟΥ HARROD

Το υπόδειγμα αυτό βασίζεται στην κεινσιανή αρχή της ενεργού ζήτησεως και του πολλαπλασιαστή, αλλά, τονίζοντας ταυτόχρονα το ρόλο των επενδύσεων στη διεύρυνση των παραγωγικών δυνατοτήτων, αποτελεί μια επέκταση της στατικής κεινσιανής θεωρίας στο χώρο της μακροχρόνιας προοπτικής. Πέρα όμως από τη συνθήκη πλήρους απασχολήσεως, το υπόδειγμα μεγεθύνσεως έχει ενδιαφέρον όχι μόνο για τη μακροχρόνια θεώρηση της ονεργίας αλλά και του πληθωρισμού, ιδιαίτερα αν πάρει κανένας υπόψη τις καταστάσεις ασταθούς δυναμικής ισορροπίας που προκύπτουν απ' αυτό. Η διερεύνηση των περιπτώσεων αυτών οφείλεται στην ανεξάρτητη και παράλληλη εργασία του R. HARROD, ο οποίος, βασιζόμενος στις ίδιες υποθέσεις για την τεχνολογία της παραγωγής, προχώρησε σε διακρίσεις ανάμεσα σε ρυθμούς μεγεθύνσεως που αναφέρονται στις προσδοκίες των επενδυτών - επιχειρηματιών. Σύμφωνα με τον HARROD, μπορούμε να διακρίνουμε ανάμεσα σε τρεις ρυθμούς μεγεθύνσεως. Πρώτο, τον "πραγματικό" ή "τρέχοντα" ρυθμό ( $G_a$ ), που είναι απλώς ο πραγματοποιούμενος σε μια χρονική περίοδο, ρυθμός μεγεθύνσεως με βάση την υφισταμένη ροπή προς αποταμίευση και την προκύπτουσα τρέχουσα οριακή αποδοτικότητα των επενδύσεων ( $V_a$ ).

$$G_a = S \cdot V_a \quad (6.9)$$

Απ' αυτό το ρυθμό, ο HARROD διέκρινε έναν άλλο, που τον ονόμασε "εγγυημένο" ή "απαιτούμενο" ( $G_w$ ), ο οποίος αντιστοιχεί στην περίπτωση του ρυθμού αυξήσεως των επενδύσεων όταν, με δεδομένη τη ροπή προς αποταμίευση, οι επενδυτές βλέπουν ότι οι επενδύσεις τους έχουν μια εγγυημένη ή απαιτούμενη οριακή αποδοτικότητα ( $V_w$ ) που δεν είναι τίποτε άλλο από την αποδοτικότητα εκείνη των κεφαλαίων τους που τους ώθησε στην ανάληψη των επενδυτικών τους αυτών πρωτοβουλιών.

$$G_w = S \cdot V_w \quad (6.10)$$

Εάν η ανάληψη μιας επενδυτικής πρωτοβουλίας έγινε με βάση την επιχειρηματική προσδοκία πραγματοποίησεως μιας ορισμένης αποδοτικότητας των κεφαλαίων ( $V_w$ ), τότε η επίτευξη της απαιτούμενης ή εγγυημένης αυτής αποδοτικότητας θα αφήσει τους επενδυτές αριβώς ικανοποιημένους, με τις προσδοκίες τους αριβώς εκπληρωμένες, και έτσι χωρίς κίνητρο να μεταβάλουν τα υφιστάμενα επεκτατικά επενδυτικά σχέδιά τους. Επομένως, ο εγγυημένος ρυθμός μεγεθύνσεως είναι, ουσιαστικά, ένας "ρυθμός μεγεθύνσεως ισορροπίας"; αφού στην περίπτωση αυτή έχουμε ισοότητα ανάμεσα στις πραγματοποιούμενες και στις επιθυμητές ή προγραμματισμένες επενδύσεις. Τέλος, ο HARROD διέκρινε και το "φυσικό ρυθμό μεγεθύνσεως"; που είναι ίσος με το ρυθμό αυξήσεως του πληθυσμού συν το ρυθμό τεχνολογικής προόδου, ή, ίσος με το ρυθμό αυξήσεως των διαθέσιμων παραγωγικών ανθρωπο-ωρών, για τον υπολογισμό των οποίων παίρνουμε υπόψη όχι μόνο τη σε αριθμό ατόμων αύξηση του εργατικού δυναμικού αλλά και την παραγωγικότητα κάθε ατόμου, όπως αυτή επηρεάζεται από την τεχνολογική πρόοδο (υποθέτοντας ότι η τεχνολογική πρόοδος εκφράζεται από τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα της εργασίας, ή των νέων μελών του εργατικού δυναμικού, όπως και από τις βελτιωμένες νέες "γενιές" κεσάλαιουχικών αγαθών). Σύμφωνα με την απλουστευτική υπόθεση της δεδομένης και αμετάβλητης τεχνολογίας, μπορούμε απλά να εκφράσουμε το φυσικό ρυθμό μεγεθύνσεως ( $G_n$ ) ως:

$$G_n = n$$

Απο τον ορισμό του φυσικού ρυθμού μεγεθύνσεως, προκύπτει ότι αυτός αποτελεί και το μέγιστο δυνατό ρυθμό μεγεθύνσεως της οικονομίας, αφού η οικονομία δεν μπορεί να ξεπεράσει το φράγμα της διαθεσιμότητας των ανθρωπίνων πόρων της και της παραγωγικότητάς τους. Έτσι:

$$G_n = \max G_a \quad \eta \quad G_a \leq G_n \quad (6.12)$$

Η συνθήκη μακροχρόνιας ισορροπίας μεγεθύνσεως πλήρους απασχολήσεως του DOMMAR, δηλ. η εξίσωση (6.8), μεταφράζεται στο υπόδειγμα του HARROD σαν ισότητα ανάμεσα στον τρέχοντα, τον εγγυημένο, και φυσικό ρυθμό μεγεθύνσεως, δηλαδή:

$$G_a = G_w = G_n \quad (6.13)$$

Η διπλή αυτή ισότητα, που χαρακτηρίσθηκε σαν 'ισορροπία χρυσής εποχής'; αποτελεί, στην πραγματικότητα, μια ευτυχή σύμπτωση, όταν τυχαίνει οι τρεις αυτοί ρυθμοί μεγεθύνσεως να είναι ίσοι μεταξύ τους. Τότε οι επιχειρηματικές προσδοκίες είναι ικανοποιημένες, με αποτέλεσμα να μην αλλάζουν τα επενδυτικά σχέδια, και οι πραγματοποιούμενες επενδύσεις αυξάνουν με ρυθμό τέτοιο ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης απασχόληση του μεγεθυνόμενου εργατικού δυναμικού. Πρόκειται για μια **μεγέθυνση ισορροπίας και πλήρους απασχολήσεως**, που όμως αποδεικνύεται ότι είναι μια **ασταθής ισορροπία**, που δεν μπορεί να αποκατασταθεί αν η διπλή ισότητα της εξίσωσης (6.13) διαταραχθεί έστω και λίγο ή και μόνο στο ένα σκέλος της. Η σημασία του υποδείγματος του HARROD βρίσκεται ακριβώς σ αυτό το πρόβλημα της αστάθειας της ισορροπίας μεγεθύνσεως, οι συνέπειες της οποίας μας επιτρέπουν να εξετάσουμε τα θέματα ανεργίας και πληθωρισμού στο δυναμικό πλαίσιο της οικονομικής μεγεθύνσεως.

Το πρώτο είδος διαταραχής αναφέρεται στην ανισότητα ανάμεσα στον τρέχοντα και στον εγγυημένο ρυθμό μεγεθύνσεως. Είναι προφανές ότι:

$$\text{Εαν } G_a \geq G_w \quad \text{τότε } v_a \geq v_w \quad (6.14)$$

Όταν ο τρέχων ρυθμός μεγεθύνσεως είναι μεγαλύτερος απο τον εγγυημένο ρυθμό, τότε η τρέχουσα ή πραγματοποιούμενη αποδοτικότητα των επενδύσεων θα είναι μεγαλύτερη απο την προσδοκώμενη ή απαιτούμενη αποδοτικότητα. Οι επενδυτές βλέπουν ότι τα κατάφεραν καλύτερα απ' ότι περίμεναν, ότι τα κεφάλαιά τους αποδίδουν περισσότερο απ' όσο αυτοί θεωρούσαν σαν αναγκαίο για να μην αλλάξουν τα επενδυτικά τους σχέδια. Κατά συνέπεια, με αποδοτικότητα μεγαλύτερη της αναμενόμενης, τους δίνεται κίνητρο να αυξήσουν ακόμα περισσότερο τον ρυθμό επενδύσεων. Αυτό σημαίνει ότι η αρχική ανισότητα  $G_a > G_w$  θα τείνει να γίνει πιο έντονη, αφού οι επενδυτές έχουν κίνητρο να επενδύσουν περισσότερο, κάνοντας έτσι τον τρέχοντα ρυθμό μεγεθύνσεως ακόμα μεγαλύτερο του εγγυημένου. Αντίθετα, όταν ο τρέχων ρυθμός μεγεθύνσεως συμβεί να είναι μικρότερος του εγγυημένου, τότε η τρέχουσα ή πραγματική αποδοτικότητα των επενδύσεων είναι μικρότερη της εγγυημένης ή προσδοκώμενης. Η απαγοήτευση των προσδοκιών των επενδυτών θα τους κάνει να μειώσουν τον ρυθμό επενδύσεων, με αποτέλεσμα η αρχική ανισότητα  $G_a < G_w$  να τείνει να γίνει πιο έντονη. Βλέπουμε ότι, η ισότητα ανάμεσα στον τρέχοντα και στον εγγυημένο ρυθμό μεγεθύνσεως αποτελεί μια ασταθή ισορροπία, η οποία όταν διαταραχθεί προκαλεί σφρευτικά μεγαλύτερη απόκλιση απο τη θέση ισορροπίας. Ποιές είναι όμως οι συνέπειες του είδους αυτού διαταραχών; Αρχικά μπορούμε να πούμε ότι, όταν ο τρέχων ρυθμός μεγεθύνσεως είναι μεγαλύτερος (μικρότερος) απο τον εγγυημένο ρυθμό, τότε θα έχουμε κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησεως (προσφοράς) στην αγορά κεφαλαιουχικών αγαθών και, σαν συνέπεια της λειτουργίας του πολλαπλασιαστή, στην αγορά προϊόντος γενικά. Το αποτέλεσμα θα είναι τάσεις αυξήσεως ή μειώσεως, αντίστοιχα, του επιπέδου των τιμών, δηλ. πιέσεις πληθωριστικές ή αντιπληθωριστικές. Η ένταση των πιέσεων αυτών εξαρτάται απο τις δημιουργούμενες στενότητες ή υπερεπάρκειες στις αγορές προϊόντος, αλλά και στις αγορές εργασίας, πρώτων υλών, κ.λ.π., αφού οι τιμές των παραγωγικών εισροών επηρεάζουν το κόστος παραγωγής.

Το δεύτερο είδος διαταραχής αναφέρεται στην ανισότητα ανάμεσα στον τρέχοντα και στο φυσικό ρυθμό μεγεθύνσεως. Σύμφωνα με την εξίσωση (6.12), όταν  $g_a = g_n$  έχουμε κατάσταση πλήρους απασχολήσεως, η οποία όμως ενδέχεται να συνυπάρχει με υπερβάλλουσα ζήτηση στην αγορά εργασίας με αναπόφευκτες πληθωριστικές συνέπειες. Εάν  $g_a < g_n$ , τότε έχουμε αυξανόμενη ανεργία, υπερβάλλουσα προσφορά στην αγορά εργασίας, και ενδεχόμενα μείωση των μισθών, πράγμα που όπως ξέρουμε θα συμβάλει στο να αποφευχθεί υψηλό ποσοστό ανεργίας.

#### 6.4 Ο ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ ΟΚΥΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΤΕΘΥΝΟΜΕΝΗ

##### ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η ασταθής ισορροπία, που προκύπτει από το υποδείγμα μεγεθύνσεως του HARROD, οφείλεται βασικά στο γεγονός ότι όλες οι παράμετροι της θεμελιώδους εξισώσεως (5.8) είναι σταθερές, δεδομένες. Ο ρυθμός αυξήσεως του πληθυσμού μια δημογραφικά προσδιορισμένη παράμετρος, η ροπή προς αποταμίευση είναι και αυτή δεδομένη και τέλος, η τεχνολογία της παραγωγής παρουσιάζει τη γνωστή αδυναμία υποκαταστάσεως των εισροών. Απομένει η προσδοκώμενη ή απαιτούμενη αποδοτικότητα των επενδύσεων ( $\nu_w$ ), που και αυτή υποθέσαμε δεδομένη, σταθερή, παρόλο που ο προσδιορισμός της θα πρέπει να συνδέεται με το κόστος ευκαιρίας των χρηματικών κεφαλαίων που επενδύονται για παραγωγικούς σκοπούς, δηλ. με το ύψος του επιτοκίου. Είναι προφανές ότι οι διαταραχές που προκύπτουν από την ασταθή ισορροπία μεγεθύνσεως του υποδείγματος αυτού, θα μπορούσαν να εξομαλυνθούν εάν οι ανωτέρω παράμετροι δεν είναι, ή δε θεωρούνται σταθερές, αλλά μεταβλητές. Έτσι στην περίπτωση που εμφανίζεται ανεργία, η συνεπακόλουθη μείωση των πραγματικών μισθών μπορεί να οδηγήσει σε μεθόδους παραγωγής περισσότερο εντάσεως εργασίας, ώστε το πλεονάζον εργατικό δυναμικό να απορροφηθεί ενεργά. Η υπερεπάρκεια ή η ανεπάρκεια επενδύσεων μπορεί να επηρεασθεί από μια μεταβολή στη ροπή προς αποταμίευση, εξομαλύνοντας έτσι την πρώτου είδους διαταραχή στο υπόδειγμα HARROD. Τέλος, η νομισματική πολιτική μπορεί να επηρεάσει το επιτόκιο, και μέσω αυτού την απαιτούμενη από τους επιχειρηματίες αποδοτικότητα των επενδύσεων.

Η πρακτική σημασία του υποδείγματος DOMAR και HARROD θα πρέπει να εκτιμηθεί με δεδομένους όλους τους περιορισμούς που κρύβονται πίσω από τις υποθέσεις που κάναμε στην παρουσίαση του υποδείγματος. Ίσως ο σοβαρότερος από τους περιορισμούς αυτούς είναι η υπόθεση της υπάρξεως μιας τεχνολογίας παραγωγής, τέτοιας που δεν επιτρέπει υποκατάσταση ανάμεσα στις εισροές κεφαλαίου και εργασίας. Πραγματικά, η τεχνολογία της παραγωγής δεν παρουσιάζει ούτε μεγάλη μεταβλητότητα ούτε μεγάλη προσαρμοστικότητα σε διάστημα λίγων χρόνων, και σε αυτό οφείλεται και η ύπαρξη μιας διαρθρωτικής ανεργίας ή του φυσικού ποσοστού ανεργίας. Έτσι, το πρόβλημα της ανεργίας μπορεί να εξετασθεί σύμφωνα με τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον τρέχοντα και το φυσικό ρυθμό μεγεθύνσεως. Συγκεκριμένα, εάν ο τρέχων ρυθμός μεγεθύνσεως της οικονομίας είναι ίσος με το φυσικό ρυθμό, τότε στην οικονομία αυτή αξιοποιούνται όλοι οι παραγωγικοί πόροι κατά τον καλύτερο ή πιο αποδοτικό τρόπο που επιτρέπει η υπάρχουσα τεχνολογία παραγωγής. Τότε, το κατά περίοδο παραγόμενο προϊόν, ενόσω ισχύει η ισότητα  $g_a = g_n$  θεωρείται ότι αντιστοιχεί στο "μέγιστο δυνατό προϊόν" που, σύμφωνα με την πλήρη ερμηνεία του όρου, είναι ταυτόσημο με το προϊόν πλήρους απασχολήσεως. Η ισότητα όμως ανάμεσα στον τρέχοντα και το φυσικό ρυθμό μεγεθύνσεως δε συνεπάγεται αναγκαστικά και πλήρη απασχόληση. Είναι σωστότερο να θεωρήσουμε ότι συνεπάγεται ένα σταθερό ποσοστό ανεργίας, οπωσδήποτε όμως όχι υψηλό, που εκφράζει το μηήμιμυη εκείνο ποσοστό ανεργίας που προκύπτει από διαρθρωτικούς παράγοντες.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί ξανά το γεγονός ότι η διαρθρωτική ανεργία, σε αντιδιαστολή προς τη συγκυριακή ανεργία, δεν εξαρτάται από το ύψος της συνολικής ενεργού ζήτησης ή από το ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας, αλλά μάλλον από την έλλειψη ταχείας προσαρμοστικότητας και μεταβλητότητας στους διάφορους μηχανισμούς και δομές της οικονομίας. Η υπόθεση της καθόλου ή έστω περιορισμένης δυνατότητας υποκαταστάσεως ανάμεσα στις παραγωγικές εισροές κεφαλαίου και εργασίας, εντάσσεται κι' αυτή σ' αυτό το πλαίσιο, και εκφράζει εύγλωτα το φαινόμενο της διαρθρωτικής ανεργίας. Π.χ. εάν μια περιοχή ή ένας βιομηχανικός κλάδος σβήσουν οικονομικά, η απορρόφηση του έτσι πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού από άλλους βιομηχανικούς κλάδους δεν είναι εύκολη, ακόμα και εάν προιληθεί πτωτική πίεση στους μισθούς. Στους υπόλοιπους κλάδους του οποίου έχουν φθάσει ένα οικονομικά άριστο ή έστω βιώσιμο μέγεθος, η αύξηση της απασχολήσεως δεν θα είναι επικερδής με την υπάρχουσα κεφαλαιϊκή δομή τους. Μόνο θεωρητικά ή πολύ μακροχρόνια, όπως μας λέει η νεοκλασική θεωρία παραγωγής, η μείωση της σχετικής τιμής της εργασίας ως προς το κεφάλαιο θα προκαλέσει την υιοθέτηση μεθόδων παραγωγής περισσότερο εντάσεως εργασίας, πράγμα που θα επιτρέψει την απορρόφηση του πλεονάζοντος και άνεργου εργατικού δυναμικού. Εάν βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα δεν είναι δυνατή η υιοθέτηση διαφορετικής μεθόδου παραγωγής, τότε η απορρόφηση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού θα εξαρτηθεί από την ταχύτητα πραγματοποιήσεως νέων επενδύσεων παραγωγικού κεφαλαίου. Αλλά και στην περίπτωση αυτή, αφού ο λόγος κεφαλαίου - εργασίας είναι ή θεωρείται σταθερός, οι άνεργοι θα έχουν να συναγωνισθούν με το καινούργιο εργατικό δυναμικό που οφείλεται στην πληθυσμιακή αύξηση, με το ενδεχόμενο ότι οι νέοι εργάτες θα είναι καλύτερα προετοιμασμένοι για τις ανάγκες της βιομηχανίας. Με τον τρόπο αυτό, τα συμπτωματικά θύματα των διαρθρωτικών μεταβολών και της αργής μεταβλητότητας της τεχνολογίας της παραγωγής, αποτελούν τους διαρθρωτικά άνεργους, δηλ. ουσιαστικά το φυσικό ποσοστό ανεργίας. Για το λόγο αυτό, σε πολλές οικονομίες οι κυβερνήσεις, για να αποφύγουν οξύτατα κοινωνικά προβλήματα, βρήκαν σαν λύση την απορρόφηση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού στον τομέα των υπηρεσιών, κυρίως των κρατικών υπηρεσιών, ή ακόμα και την ενθάρρυνση της μεταναστεύσεως στο εξωτερικό. Τέλος σε χώρες όπου παρατηρούνται βαθιές διαρθρωτικές μεταβολές, όπως η μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στο γεωργικό τομέα, το φαινόμενο της διαρθρωτικής ανεργίας είναι ακόμα οξύτερο, αφού η ένταση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσεως μόνο μακροχρόνια μπορεί να δώσει λύση στο πρόβλημα αυτό.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το "μέγιστο δυνατό προϊόν", το αποτέλεσμα δηλαδή της ισότητας ανάμεσα στον τρέχοντα και το φυσικό ρυθμό μεγέθυνσεως, είναι το επίπεδο εκείνο προϊόντος που αντιστοιχεί στο ελάχιστο διαρθρωτικό ή φυσικό ποσοστό ανεργίας. Αντίθετα, εάν ο τρέχων ρυθμός μεγέθυνσεως της οικονομίας είναι μικρότερος του φυσικού, τότε το ποσοστό ανεργίας θα είναι υψηλότερο του φυσικού ποσοστού ανεργίας αφού στην περίπτωση αυτή δεν αξιοποιούνται με τον καλύτερο τρόπο, που επιτρέπει η υπάρχουσα παραγωγική τεχνολογία, οι υπάρχοντες πόροι και το υπάρχον εργατικό δυναμικό της οικονομίας. Η οικονομία παράγει τότε ένα επίπεδο προϊόντος μικρότερο του μέγιστου δυνατού προϊόντος, και το ποσοστό ανεργίας είναι μεγαλύτερο του διαρθρωτικού ή φυσικού ποσοστού ανεργίας, αφού στο τελευταίο προστίθεται, σαν αποτέλεσμα του  $G_a < G_n$ , και ένα ποσοστό συγκυριακής ανεργίας. Τη σχέση αυτή ανάμεσα στο επίπεδο προϊόντος και στο ποσοστό ανεργίας, διερεύνησε στατιστικά πρώτος ο Α.ΟΚΥΝ για την αμερικανική οικονομία, ο οποίος κατέληξε στο συμπέρασμα που εκφράζει με την εξίσωση:

$$Q_p = Q [1 + \lambda(u - u_n)] \quad (6.15)$$

όπου  $Q$  είναι το τρέχον επίπεδο προϊόντος,  $Q_p$  είναι το "μέγιστο δυνατό προϊόν",  $u$  είναι το τρέχον ποσοστό ανεργίας, και  $u_n$  είναι το "φυσικό ποσοστό ανεργίας"

Η εξίσωση (6.15) και η προκύπτουσα σχέση ανάμεσα στο επίπεδο προϊόντος και το ποσοστό ανεργίας, είναι γνωστή σαν ο "Νόμος του ΟΚΥΝ". Η σημασία του Νόμου του ΟΚΥΝ είναι πολύ μεγάλη, και τα συμπεράσματα του έδωσαν αφορμή για πολλές εμπειρικές έρευνες, αφού η χρησιμότητά του σαν οδηγός σε θέματα οικονομικής πολιτικής είναι προφανής. Αξίζει να σημειωθεί ότι το φυσικό ποσοστό ανεργίας ( $u_N$ ), που εμφανίζεται στην εξίσωση (6.15), ορίζεται σαν το ποσοστό εκείνο ανεργίας το οποίο δε συνεπάγεται πληθωριστικές πιέσεις, ακριβώς όταν δεν υπάρχουν πληθωριστικές προσδοκίες. Είναι αυτονόητο ότι τα πρακτικά συμπεράσματα του Νόμου του ΟΚΥΝ, δηλαδή η αριθμητική τιμή της παραμέτρου  $\lambda$ , εξαρτώνται από το τι θεωρούμε σαν μη-πληθωριστικό ή φυσικό ποσοστό ανεργίας. Πρόσφατα, πολλοί υποστηρίζουν ότι ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 4% θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί, αφού πολλοί λόγοι ( ενεργειακή κρίση, επέκταση των κοινωνικών παροχών, κ.λ.π.) συνηγορούν στο να υποθέσουμε ότι το μη-πληθωριστικό ποσοστό ανεργίας έχει αυξηθεί. Εάν δεχθούμε την άποψη αυτή, τότε θα πρέπει να αναθεωτηθούν και οι κατασκευασμένες χρονολογικές σειρές με βάση τις οποίες γίνεται ο υπολογισμός του μέγιστου δυνατού προϊόντος. Το φυσικό ποσοστό ανεργίας, όπως και τόσες και τόσες άλλες έννοιες ή θεωρητικά μεγέθη ( φυσικό επιτόκιο, πληθωριστικές προσδοκίες, μόνιμο ή κανονικό εισόδημα κ.λ.π.), είναι σχεδόν αδύνατο να μετρηθούν εμπειρικά. Η σημασία τους βρίσκεται μάλλον στη χρησιμοποίησή τους για "ποιοτική" και όχι για "ποσοτική" ερμηνεία των οικονομικών φαινομένων, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να θεωρούνται σαν οδηγοί στην κατεύθυνση της αιολουθητέας οικονομικής πολιτικής, παρά σαν τελειώς συγκεκριμένοι αριθμητικοί δείκτες για πρόβλεψη.

## 6.5 ΑΝΕΡΓΙΑ, ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ

Συνδυάζοντας την εξίσωση του Νόμου του ΟΚΥΝ με την εξίσωση της καμπύλης PHILLIPS, μπορούμε να καταλήξουμε σε μια γενική έκφραση όπου ο ρυθμός αυξήσεως του επιπέδου των τιμών συνδέεται με τη σχέση ανάμεσα στο τρέχον και το μέγιστο δυνατό προϊόν. Πραγματικά, εάν πάρουμε τη γενική μορφή της καμπύλης PHILLIPS,

$$DP = DP^e - \mu(u - u_N) \quad (6.16)$$

και εάν κατόπιν λύσουμε την εξίσωση (6.15) ως προς:

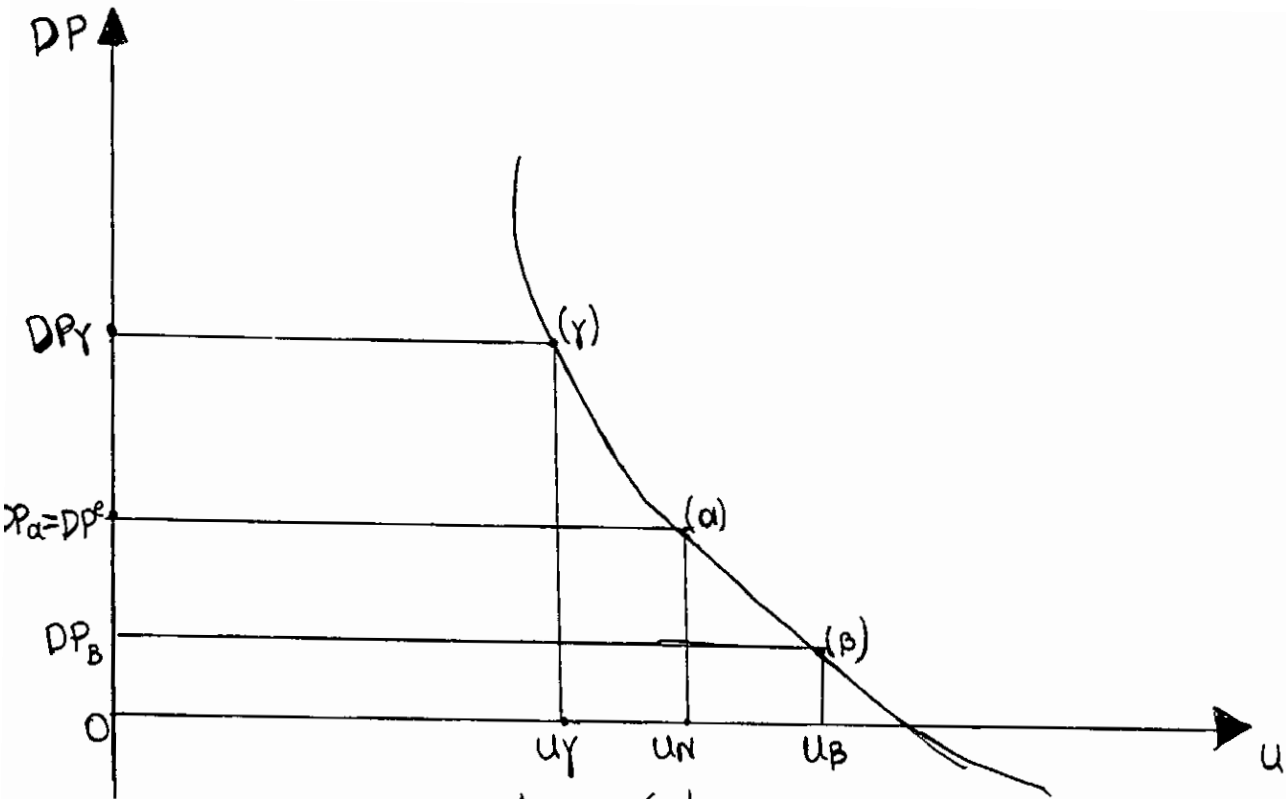
$$u - u_N = \frac{\lambda}{\lambda Q} (Q_P - Q) = \frac{1}{\lambda} \left( 1 - \frac{Q_P}{Q} \right) \quad (6.17)$$

και την αντικαταστήσουμε στην (6.16), έχουμε:

$$DP = DP^e + \frac{\mu}{\lambda} \left( 1 - \frac{Q_P}{Q} \right)$$

όπου  $DP^e$  είναι ο προσδοκώμενος ρυθμός πληθωρισμού. Βλέπουμε ότι:





Σχήμα 6.1

εάν  $(Q_P/Q) > 1$ , τότε  $DP < DP^e$ , αφού  $u > u_N$  (6.19)

ή εάν  $(Q_P/Q) = 1$ , τότε  $DP = DP^e$ , αφού  $u = u_N$  (6.20)

Όπως φαίνεται στο Σχήμα (6.1), η κατάσταση (6.19) αντιστοιχεί στο σημείο (β) επάνω σε μια δεδομένη καμπύλη PHILLIPS, με πληθωριστικές προσδοκίες επίσης δεδομένες στο επίπεδο  $DP^e$ . Ο τρέχων ρυθμός πληθωρισμού είναι κατώτερος του προσδοκώμενου, επειδή έχουμε ποσοστό ανεργίας μεγαλύτερο του φυσικού. Αυτό επιτεύχθηκε με πτώση του τρέχοντος προϊόντος κάτω του επιπέδου του μέγιστου δυνατού προϊόντος, δηλ. με μείωση της παραγωγής ή με πτώση του ρυθμού αύξησης του προϊόντος, δηλ. με μείωση του ρυθμού μεγεθύνσεως της οικονομίας. Εάν πρόκειται έτσι να επηρεασθούν πτωτικά οι πληθωριστικές προσδοκίες, τότε μπορούμε να δεχθούμε ότι ένας τρόπος καταπολεμήσεως του πληθωρισμού είναι το να προκαλέσουμε ύφεση στην οικονομική δραστηριότητα. Αντίθετα, εάν με τις δεδομένες πληθωριστικές προσδοκίες διατηρούμε αμείωτη την οικονομική δραστηριότητα (με  $Q = Q_P$  κ  $u = u_N$ ) τότε οι πληθωριστικές προσδοκίες προσδιορίζουν τον τρέχοντα ρυθμό πληθωρισμού, όπως δείχνει το σημείο (α) στο Σχήμα (6.1), που αντιστοιχεί στην κατάσταση (6.20). Τέλος, έχουμε το σημείο (γ), που σημαίνει ότι:

εάν  $(Q_P/Q) < 1$ , τότε  $DP > DP^e$ , αφού  $u < u_N$  (6.21)

Στην περίπτωση αυτή, η οικονομία "θερμάνθηκε" με μέτρα επεκτατικής πολιτικής, δηλαδή τεχνητά επιταχύνθηκε ο ρυθμός μεγεθύνσεως της οικονομίας, ώστε να επιτευχθεί επίπεδο παραγωγής υψηλότερο εκείνου που αντιστοιχεί στο (μη-πληθωριστικό, αν δεν υπήρχαν προσδοκίες) φυσικό ποσοστό ανεργίας. Το τίμημα μιας τέτοιας επεκτατικής πολιτικής είναι, το να ξεπεράσει ο τρέχων ρυθμός πληθωρισμού τις υπάρχουσες πληθωριστικές προσδοκίες, με τον περαιτέρω κίνδυνο να τις επηρεάσει υψωτικά.

Το συμπέρασμα της αναλύσεως αυτής είναι ότι ο ρυθμός μεγεθύνσεως της οικονομίας, ο οποίος καθορίζει τη σχέση ανάμεσα στο τρέχον και το μέγιστο δυνατό επίπεδο προϊόντος, επηρεάζει και το ποσοστό ανεργίας και το ρυθμό πληθωρισμού. Έχουμε δει ότι η καμπύλη PHILLIPS δεν είναι μια σταθερή σχέση, αλλά αντίθετα ότι παρουσιάζει μια σημαντική αστάθεια που οφείλεται στη μεταβλητότητα των πληθωριστικών προσδοκιών. Η ανάλυση της καμπύλης PHILLIPS παρουσίασε το ποσοστό ανεργίας σαν μια μεταβλητή που εξαρτάται σχεδόν παθητικά από το ρυθμό του πληθωρισμού, μέσω ενός μηχανισμού που απορούσε τη δυναμική της αγοράς εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας εξαρτάται από τη σχέση ( $Q_p / Q$ ), δηλ. ουσιαστικά από το ρυθμό μεγεθύνσεως της οικονομίας, ενώ οι πληθωριστικές προσδοκίες επηρεάζουν μόνο τον πληθωρισμό. Βέβαια, η κλίση της καμπύλης PHILLIPS και η μεταβλητότητα των προσδοκιών καθορίζουν τις συνέπειες που θα έχουν στο ρυθμό πληθωρισμού μια επεκτατική ή μια συσταλτική πολιτική. Η ουσία όμως της αναλύσεως που συνδυάζει τη καμπύλη PHILLIPS με το Νόμο του OKUN, είναι η εξής: Η οικονομική πολιτική ή οι αυτόνομοι παράγοντες που προσδιορίζουν ένα ρυθμό μεγεθύνσεως της οικονομίας, ανάλογα με τη θετική ή αρνητική απόκλιση του τρέχοντος ποσοστού ανεργίας από το (φυσικό) ποσοστό εκείνο που δεν προκαλεί υπερβάλλουσα προσφορά ή ζήτηση στις αγορές εργασίας και προϊόντος, θα έχουν πληθωριστικά συνεπακόλουθα ανάλογα με το ύψος και τη μεταβλητότητα των πληθωριστικών προσδοκιών. Πώς ακριβώς δρουν και επηρεάζουν το επίπεδο τιμών και μισθών οι προσδοκίες, δεν είναι τελείως γνωστό, αν και οι μακροοικονομικές αναλύσεις. Πρόκειται για κερδοσκοπικές ανατιμήσεις και διεκδικήσεις, το μέγεθος των οποίων δε συνδέεται άμεσα με το βαθμό των σχετικών στενοτήτων στις αγορές προϊόντος και εργασίας. Στην περίπτωση αυτή τίθεται το ερώτημα: **αξίζει τον κόπο να προσπαθήσει μια κυβέρνηση να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό προκαλώντας ύφεση στην οικονομία, ιδιαίτερα όταν οι πληθωριστικές προσδοκίες, όντας κατά βάση κερδοσκοπικές αντιδράσεις, παρουσιάζουν σχετική αδράνεια;** Οι μονεταριστές, πιστεύοντας ότι οι προσδοκίες έχουν, αντίθετα, μεγάλη προσαρμοστικότητα, θα απαντήσουν καταφατικά στο ερώτημα αυτό, αφού γι' αυτούς η ύφεση θα είναι θεωρητικά παροδική. Εάν όμως δεν είναι, εάν οι κερδοσκοπικές πληθωριστικές προσδοκίες παραμένουν αδρανείς σε υψηλό επίπεδο, τότε η για την καταπολέμηση του πληθωρισμού προκαλούμενη ύφεση δεν αξίζει τον κόπο, γιατί ούτε παροδική θα είναι, ούτε και θα καταφέρει να μειώσει πολύτο ρυθμό του πληθωρισμού. Σε αυτή την περίπτωση, ίσως είναι πιο αστό να ακολουθηθεί ένα διαφορετικό σενάριο οικονομικής πολιτικής, που να αποτελείται από τα εξής δύο σκέλη: Πρώτο, να προσδιορισθεί ένας επιθυμητός ρυθμός μεγεθύνσεως της οικονομίας ώστε το ποσοστό ανεργίας να μην υπερβεί ένα ανώτατο όριο, χωρίς όμως με τον τρόπο αυτό να προκληθεί υπερβολική διόγκωση της ρευστότητας και της συνολικής ενεργού ζήτησης της οικονομίας. Δεύτερο, να επιχειρηθεί μια **απευθείας αντιμετώπιση των κερδοσκοπικών πληθωριστικών προσδοκιών με μέτρα εισοδηματικής πολιτικής**, στα πλαίσια της οποίας θα πρέπει να καθορισθούν γενικώς αποδεδειγμένα, από όλες τις παραγωγικές τάξεις, ανώτατα όρια ανατιμήσεων και διεκδικήσεων. Αυτό μπορεί να γίνει θεληματικά με βάση κάποια σύμφωνα, ή ακόμα και με περιορισμένη χρήση ελέγχου στις τιμές και τους μισθούς, πάντα με βάση κάποια συγκεκριμένη ή υποτιθέμενη **“συμφωνία - πλαίσιο”**.

Ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων, αν μπορούμε να το πούμε έτσι, των οργάνων της οικονομικής πολιτικής, θα πρέπει να διευκρινισθεί περισσότερο, ιδιαίτερα αφού έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη γνωστή, απλή και φαινομενικά ανώδυνη πολιτική που προτείνουν οι μονεταριστές. Η κατανόηση του γεγονότος ότι ο ετήσιος ρυθμός μεγεθύνσεως της οικονομίας προσδιορίζει το ύψος του ποσοστού ανεργίας, δε σημαίνει ότι ο πληθωρισμός δεν οφείλεται και σε υπερβάλλουσα ζήτηση, αλλά ότι κάτω από την επιφάνεια των ανατιμήσεων και μισθολογικών διεκδικήσεων κρύβεται μια κερδοσκοπική συμπεριφορά των οικονομικών μονάδων και ατόμων, η οποία έχει βασικά αιμυντικό χαρακτήρα. Πίσω από τις εκδηλώσεις εκείνες που χρησιμεύουν για διάκριση ανάμεσα σε πληθωρισμό ζήτησης και πληθωρισμό κόστους, θα πρέπει να αναζητηθεί στην αβεβαιότητα και στον υποβόσκοντα κίνδυνο να χάσει, ένα άτομο ή μια ομάδα, μέρος του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος, είτε απόλυτα είτε σχετικά με τα άλλα άτομα ή τις άλλες ομάδες. Οι πληθωριστικές ανατιμήσεις και διεκδικήσεις αποτελούν άμυνα, κερδοσκοπική, απέναντι στην αβεβαιότητα αυτή.

Η συμφωνία - πλαίσιο, που προτείνουν οι υποστηρικτές της εισοδηματικής πολιτικής, εάν βασίζεται σε γενικά αποδεικτά όρια ανατιμήσεων και διενδίκησεων, αποσκοπεί στο να μειώσει, όσο περισσότερο γίνεται, την αβεβαιότητα αυτή στην οποία οφείλεται η πληθωριστική κερδοσκοπική αμυντική συμπεριφορά, αφού το γενεσιουργό αίτιο της κτυπιέται στη ρίζα του. Με το τρόπο αυτό, η κυβέρνηση μπορεί να ακολουθήσει κάποια ανεξάρτητη πολιτική μαγεθύνσεως και περιορισμού ή συγκρατήσεως της ανεργίας, χωρίς να φοβάται ότι μια τέτοια πολιτική θα αναζωπυρώσει τον πληθωρισμό. Βέβαια, τόσο οι επιδιωκόμενοι στόχοι όσο και τα χρησιμοποιούμενα μέσα πολιτικής θα πρέπει να βρίσκονται σε κάποια στοιχειώδη εναρμόνιση μεταξύ τους. Δηλαδή, μια έντονα επεκτατική πολιτική μαγεθύνσεως, ιδιαίτερα αν επικρατούν συνθήκες στενότητας σε πολλές αγορές εργασίας ή προϊόντος (με βραχυχρόνια ανελαστική προσφορά), θα δημιουργήσει επιπρόσθετες πληθωριστικές πιέσεις, με αποτέλεσμα να υπονομεύσει την εισοδηματική πολιτική. Επίσης, μια αντιπληθωριστική πολιτική τιμών και εισοδημάτων, όταν δε συμβαδίζει με τόνωση της ήδη χαλαρωμένης οικονομικής δραστηριότητας, θα έχει και αυτή αμφίβολα αποτελέσματα, εάν η παραγωγή δεν αυξάνει σύμμετρα με το συνολική ενεργό ζήτηση. Πραγματικά, ο συνδυασμός στόχων και μέτρων αντιπληθωριστικής και επεκτατικής πολιτικής μπορεί να είναι αντιφατικός, εάν δεν δοθεί προσοχή στην εναρμόνισή τους. Τέτοιο πρόβλημα ή κίνδυνος δεν υπάρχει, φυσικά, στη μονεταριστική αντίληψη περί οικονομικής πολιτικής, η οποία είναι μονοσήμαντη: καταπολέμηση του πληθωρισμού με περιορισμό της ρευστότητας και της συνολικής ενεργού ζήτησεως της οικονομίας, με κόστος την παροδική επιδείνωση της υφέσεως και της ανεργίας, φαινόμενα που θα εξομαλυνθούν μόλις προσαρμοσθούν οι πληθωριστικές προσδοκίες ( χάρη, βεβαία, στην ίδια την προκαλούμενη ύφεση και ανεργία) σε χαμηλότερα επίπεδα. Η πολιτική του συνδυασμού εισοδηματικής αντιπληθωριστικής και επεκτατικής αντι-ανεργιακής πολιτικής είναι, απο τη φύση της, πολυσήμαντη και άρα πιο δύσκολη, που απαιτεί λεπτούς και προσεκτικούς χειρισμούς, αλλά και πιο φιλόδοξη, αφού επιδιώκει να μειώσει το κοινωνικό κόστος κατά τη φάση της επανασταθεροποιήσεως της οικονομίας.

## 6.6 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ, ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ, ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Υποστηρίζεται συχνά, ότι υπάρχει μια θεμελιώδης αντίφαση ανάμεσα στην καταπολέμηση του πληθωρισμού και την υιοθέτηση επεκτατικής αναπτυξιακής πολιτικής, ότι δηλαδή τα δυο αυτά πράγματα είναι ασυμβίβαστα μεταξύ τους. Τώρα θα αναφερθούμε σε μια απευθείας αντιμετώπιση της απόψεως του ασυμβίβαστου, εμβαθύνοντας στην ουσία του φαινομένου της οικονομικής μαγεθύνσεως. Αν ξαναθυμηθούμε τη βασική, γενική αναλυτική έκφραση της καμπύλης PHILLIPS (εξισώσεις 4.9 και 4.12 του Κεφαλαίου 4), υπήρχε σ' αυτήν ένας όρος, ο ρυθμός αυξήσεως της παραγωγικότητας ( $\Delta y/n$ ), τον οποίο ευκαιριακά και μόνο χρησιμοποιήσαμε, καθώς ευκαιριακά μόνο τον χρησιμοποιεί η συνήθης θεωρητική ανάλυση της ανεργίας και του πληθωρισμού. Θα μπορούσε όμως κανείς να δώσει μεγάλη έμφαση στον παράγοντα της παραγωγικότητας, αόμα και να του δώσει απόλυτη προτεραιότητα έναντι των πληθωριστικών προσδοκιών και των στενοτήτων στην αγορά εργασίας. Δεν είναι συμπτωματικό το γεγονός ( που σχολιάζεται ευρύτατα τον τελευταίο καιρό, αόμα και στον τύπο) ότι ο πληθωρισμός της δεκαετίας του 1970 συνδυάζεται με σοβαρή επιβράδυνση στο ρυθμό αυξήσεως της παραγωγικότητας, σε όλες σχεδόν τις βιομηχανικές χώρες. Η επιβράδυνση αυτή της παραγωγικότητας αποτελεί, σε πολύ γενικές γραμμές, και αίτιο και αποτέλεσμα του πληθωρισμού, και όσο κι' αν οφείλεται σε κάποιο βαθμό σε εξωγενή ή αυτόνομα γεγονότα (π.χ. η ενεργειακή κρίση), δεν παύει απο το να αποτελεί ένα ανησυχητικό φαινόμενο, αφού υποσικιάπει το δυναμισμό των βιομηχανικών οικονομιών.

Η επιβράδυνση της παραγωγικότητας οπωσδήποτε δεν συμβάλλει στην καταπολέμηση του πληθωρισμού, αντίθετα τον τονώνει, χωρίς ταυτόχρονα να προσφέρει ανακούφιση στη σταθερή αύξηση της ανεργίας.

Με τον όρο "παραγωγικότητα" εννοούμε τον αριθμοδείκτη που εκφράζει τη σχέση ή το λόγο προϊόντος προς απασχόληση. Ο υπολογισμός ενός δείκτη της παραγωγικότητας δεν είναι ούτε εύκολος ούτε απλός, συνήθως διότι η ακριβής μέτρηση της απασχολήσεως ( π.χ. σε ανθρωπο-ώρες) είναι δυνατή μόνο σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας, όπως η βιομηχανία. Σαν έννοια, όμως, ο δείκτης της μέσης συνολικής παραγωγικότητας, καθώς και ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του δείκτη αυτού, είναι πολύ χρήσιμα στοιχεία για την αξιολόγηση των μακροχρόνιων οικονομικών εξελίξεων. Μια αύξηση της παραγωγικότητας σημαίνει ότι, ενα σύνολο εργατικών εισροών στην παραγωγή καταλήγει στην επίτευξη ενός υψηλότερου επιπέδου προϊόντος και εισοδήματος, πράγμα που, όπως ξέρουμε, μπορεί να δικαιολογήσει αύξηση των μισθών. Είναι γνωστό, και γενικά παραδεκτό από όλους τους οικονομολόγους, ότι εάν οι χρηματικοί μισθοί αυξάνουν κατά το ίδιο ποσοστό που αυξάνει η παραγωγικότητα, τότε δεν υφίσταται μια σημαντική πηγή πληθωριστικών πιέσεων από την πλευρά του κόστους παραγωγής. Οπωσδήποτε, εάν και οι μισθοί και το επίπεδο τιμών αυξάνουν, ο ρυθμός αυξήσεως των πραγματικών μισθών καθορίζεται από το ρυθμό αυξήσεως της παραγωγικότητας. Οι μεταβολές στην παραγωγικότητα οφείλονται σε πολλούς παράγοντες: στην ποιότητα του εργατικού δυναμικού, στην τεχνική εξέλιξη, στις οργανωτικές και θεσμολογικές βελτιώσεις του παραγωγικού μηχανισμού, και στην ποσοτική και ποιοτική αύξηση των άλλων παραγωγικών εισροών με τις οποίες συνεργάζεται η εργατική εισροή, και κυρίως του πάγιου παραγωγικού κεφαλαίου έχουν πρωτεύοντα ρόλο, για το λόγο ότι η συσσώρευση κεφαλαίου σημαίνει, συνήθως, καινούργια κεφαλαιουχικά αγαθά, τα οποία είναι "καλύτερα", δηλ. αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας. Κατά την άποψη πολλών οικονομολόγων, η τεχνολογική πρόοδος δεν είναι κάτι το ασηρημένο, ούτε και το εξωγενές που γενικά και απρόσωπα επηρεάζει την αποδοτικότητα του παραγωγικού μηχανισμού. Αντίθετα, η τεχνολογική πρόοδος βρίσκεται ενσωματωμένη στα βελτιωμένα κεφαλαιουχικά αγαθά που προκύπτουν από τις συνεχείς παραγωγικές επενδύσεις. Με άλλα λόγια, οι επενδύσεις αποτελούν το φορέα της τεχνολογικής πρόοδου, αφού η τελευταία δεν μπορεί ούτε να εμφανισθεί ούτε και να επηρεάσει το σύστημα της παραγωγής, παρά μόνο εάν και κατά το μέτρο που γίνονται παραγωγικές επενδύσεις. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, το κλειδί για να εξηγήσουμε τις μεταβολές στην παραγωγικότητα βρίσκεται στο ρυθμό συσσωρεύσεως κεφαλαίου. Έτσι, ένας ταχύτερος ρυθμός συσσωρεύσεως κεφαλαίου θα προκαλέσει αύξηση της παραγωγικότητας για δύο λόγους: Πρώτο, θα σημαίνει πιο γρήγορη αντικατάσταση του παλιού κεφαλαιουχικού εξοπλισμού με καινούργια, πιο "αποδοτικά", κεφαλαιουχικά αγαθά. Δεύτερο, θα οδηγήσει σε σταθερή αύξηση του λόγου κεφαλαίου - εργασίας για το σύνολο της οικονομίας ( π.χ. εκμηχάνιση γεωργικών εκμεταλλεύσεων, μηχανογράφηση τραπεζών και δημοσίων υπηρεσιών, κ.λ.π.). Η αύξηση του βαθμού εντάσεως κεφαλαίου για το σύνολο της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, γίνεται όχι μόνο ο φορέας της τεχνολογικής πρόοδου αλλά και η πηγή των αυξήσεων στην παραγωγικότητα.

Βλέπουμε τη λογική της μακροπρόθεσμης επεκτατικής ή αναπτυξιακής πολιτικής, κύριος στόχος της οποίας πρέπει να είναι η επίτευξη και η διατήρηση ενός ικανοποιητικού ρυθμού επενδύσεων ή συσσωρεύσεως κεφαλαίου. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας πολιτικής έχουν διττό χαρακτήρα. Πρώτο, συμβάλλει στη δημιουργία ευκαιριών απασχολήσεως στο αυξανόμενο εργατικό δυναμικό μιας χώρας, λύνοντας έτσι το πρόβλημα της ανεργίας (και μάλιστα με τρόπο πιο ικανοποιητικό από την απορρόφηση των δυνητικά ανέργων σε μη παραγωγικές απασχολήσεις). Δεύτερο, συμβάλλει στη διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας (επιτρέποντας στην προσφορά αγαθών να αυξάνει σύμμετρα με τη ζήτηση) και στην αύξηση της παραγωγικότητας, προσφέροντας έτσι ανακούφιση στο πρόβλημα του πληθωρισμού. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί ξανά ότι, μια τέτοια επεκτατική - αναπτυξιακή πολιτική αναγκαστικά θα κινηθεί μέσα σε όρια που προσδιορίζονται από τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στην οικονομία. Αναφερόμαστε εδώ στο θέμα των στενοτήτων στις οποίες ενδέχεται να σποντάψει η πολιτική αυτή. Πρώτος περιορισμός είναι η προσφορά αποταμιευτικών κεφαλαίων και δανειακών κεφαλαίων, τα οποία θα χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις για σχηματισμό πάγιου παραγωγικού κεφαλαίου.

Εάν δεν υπάρχουν ' ' υγιείς ' ' χρηματοδοτικές συνθήκες, εάν δηλ. η ροπή προς αποταμιεύση είναι ανεπαρκής, τότε το έλλειμμα ανάμεσα στη ζήτηση και προσφορά δανειακών κεφαλαίων ( η διαφορά επενδύσεις μείον αποταμιεύσεις) θα καλυφθεί απο κάποια αύξηση στη προσφορά χρήματος, η οποία μέσω του τραπεζικού συστήματος και της κεφαλαιαγοράς θα μετατραπεί σε προσφοράς δανειακών κεφαλαίων προς τους επενδυτές. Μέχρις ενός ορίου, η επέκταση της προσφοράς δανειακών κεφαλαίων με μέσο την αύξηση της προσφοράς χρήματος, θεωρείται οτι συμβάλλει στη μεγέθυνση της οικονομίας, όπως επίσης πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν οτι μια κατάσταση συνεχούς και ήπιας αυξήσεως του επιπέδου των τιμών δημιουργεί ευνοϊκό επενδυτικό κλίμα. Πέρα όμως απο το όριο αυτό (που φυσικά δύσκολα καθορίζεται στην πράξη), η υπερβολική νομισματική επέκταση θα προκαλέσει τις γνωστές και αναπόφευκτες πληθωριστικές πιέσεις. Δεύτερος περιορισμός είναι η ένταση χρησιμοποιήσεως του υπάρχοντος κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και η βραχυχρόνια ελαστικότητα της προσφοράς αγαθών, ιδιαίτερα στο τομέα της παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών. Τρίτος περιορισμός είναι η διαθεσιμότητα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και ικανών επιχειρηματικών στελεχών, καθώς και η διαθεσιμότητα των απαραίτητων πρώτων υλών ( από γεωργικά προϊόντα και μεταλλεύματα, μέχρι ηλεκτρισμό, κάρβουνο και πετρέλαιο). Τέταρτος περιορισμός είναι η συναλλαγματική θέση της εθνικής οικονομίας, ιδιαίτερα εάν η πραγματοποίηση επενδύσεων απαιτεί την εισαγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών και πρώτων υλών απο το εξωτερικό. Η εισροή κεφαλαίων απο το εξωτερικό θεωρείται σαν συμπλήρωμα της ελλειμματικής εγχώριας προσφοράς αποταμιευτικών κεφαλαίων, όπως, αντίστροφα, μια χώρα με περιορισμένες εσωτερικές επενδυτικές ευκαιρίες μπορεί να διοχετεύει την έτσι πλεονάζουσα προσφορά αποταμιευτικών ή δανειακών κεφαλαίων της σε επενδύσεις στο εξωτερικό. Μακροχρόνια πάντως, με την άνοδο του κατά κεφαλή εισοδήματος που συνοδεύει την οικονομική ανάπτυξη, η εξέλιξη των επενδύσεων θα πρέπει να βασίζεται κυρίως σε κινητοποίηση των εγχώριων αποταμιευτικών δυνατοτήτων, και γι' αυτό έχει σημασία η δημιουργία των κατάλληλων μηχανισμών και θεσμών, όπως η ανάπτυξη του θεσμού της κεφαλαιαγοράς.

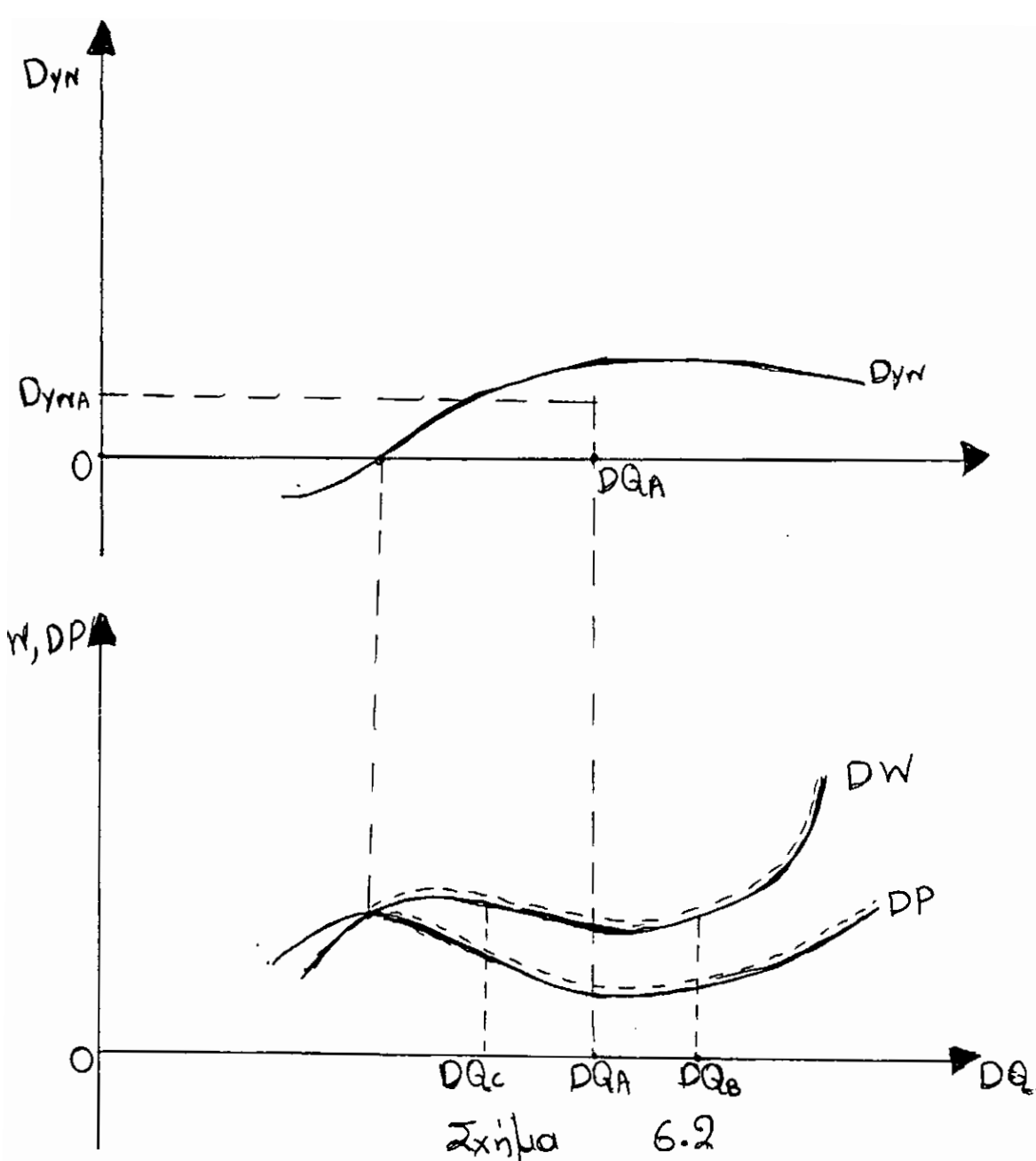
Βλέπουμε οτι με την προϋπόθεση οτι δεν υπάρχουν ή δε θα δημιουργηθούν σημαντικές στενότητες στις αγορές αποταμιευτικών ή δανειακών κεφαλαίων, εργασίας, και πρώτων υλών, μια επεκτατική πολιτική, που συνίσταται στη διατήρηση ενός ικανοποιητικού ρυθμού επενδύσεων, συμβάλλει μακροχρόνια στη λύση και του προβλήματος της ανεργίας αλλά και του προβλήματος του πληθωρισμού, αφού οι επενδύσεις αυτές θα αποτελέσουν την πηγή απ' όπου θα προκύψει η συνεχής αύξηση της παραγωγικότητας. Όσοι οικονομολόγοι εξετάζονται να πιστεύουν οτι η 'κατάποληση' ιδιαίτερα του πληθωρισμού δεν μπορεί να συμβαδίσει με την άσκηση επεκτατικής πολιτικής, θα πρέπει αναγκαστικά να πιστεύουν οτι οι διάφορες στενότητες θα είναι αρκετά απαγορευτικές και οξύτερες. Ιδιαίτερα με τις τωρινές συνθήκες στις βιομηχανικές χώρες, υπάρχουν ενδείξεις που κάπως υποστηρίζουν την άποψη αυτή. Μια τέτοια ένδειξη είναι η ενεργειακή κρίση, τόσο απο την πλευρά των τιμών όσο και απο την πλευρά των ποσοτικών περιορισμών στην κατανάλωση ιδιαίτερα των υγρών καυσίμων. Άλλη ένδειξη είναι η φημολογούμενη αύξηση του φυσικού ποσοστού ανεργίας, που ίσως οφείλεται και σε ψυχολογικούς και κοινωνικο-θεσμικούς παράγοντες ( μείωση στην έφεση προς εργασία, επέκταση κοινωνικών παροχών και ασφαλίσεων). Εάν οι ενδείξεις αυτές είναι σωστές, στην έκταση και με τη βαρύτητα που δατείνονται ορισμένοι, τότε πραγματικά η άσκηση επεκτατικής πολιτικής εγκυμονεί σοβαρούς πληθωριστικούς κινδύνους. Χωρίς αναγκαστικά αυτό να σημαίνει οτι επιβάλλεται μια αυστηρή περιοριστική αντι-πληθωριστική πολιτική (όπως, π.χ., υποστηρίζουν οι μονεταριστές), η υιοθέτηση μιας επεκτατικής πολιτικής θα πρέπει να είναι και προσεκτική και όχι πολύ φιλόδοξη. Είναι πολύ πιθανό οτι θα χρειασθεί όπως οι βιομηχανικές χώρες προσαρμοσθούν σε ένα καινούργιο κλίμα ' ' αργόρρυθμης μεγέθυνσεως ' ' για τη δεκαετία του 1990, και μια τέτοια προσαρμογή περικλείει βασικά κάποια ψυχολογική αποδοχή του γεγονότος οτι, ούτε το κατά κεφαλή προϊόν αλλά ούτε και οι καταναλωτικές απαιτήσεις μπορούν να συνεχίσουν την ταχύρρυθμη αύξηση που δοκίμασαν κατά τη δεκαετία του 1960 και μέχρι πρόσφατα.

## 6.7 ΕΝΑ ΑΠΛΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΣΤΑΣΙΜΟΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Πριν όμως κλείσει η συζήτηση για τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και τα προβλήματα ανεργίας και πληθωρισμού, πρέπει να αναφερθούμε στο θέμα των βραχυχρόνιων δικαιυμάτων της παραγωγικότητας. Οι δικαιυμάνσεις αυτές αφορούν τις αποκλίσεις του ρυθμού μεγεθύνσεως της οικονομίας από τη μακροχρόνια τάση της, δηλ. τα γνωστά φαινόμενα της εξάρσεως και της υφέσεως. Πέρα από το γεγονός ότι κατά τη φάση της εξάρσεως (υφέσεως) έχουμε επιτάχυνση (επιβράδυνση) του ρυθμού των επενδύσεων, υπάρχει και ένας άλλος λόγος για τον οποίο η παραγωγικότητα της εργασίας παρακολουθεί τις κυκλικές αυτές δικαιυμάνσεις της παραγωγής προϊόντος. Ο λόγος είναι το ότι η απασχόληση εργατών δε μεταβάλλεται τόσο εύκολα κατά τη διάρκεια των φάσεων αυτών, δηλ. δε μειώνεται κατά τη φάση της υφέσεως αλλά ούτε αυξάνει κατά τη φάση της εξάρσεως. Οι αυξομειώσεις αυτές είναι δυσανάλογα μικρές. Όταν κατά τη φάση της υφέσεως η συνολική ζήτηση και η προσφορά (παραγωγή) μειώνονται, οι επιχειρήσεις δεν μπορούν (λόγω νομοθετικών περιορισμών ή κάτω από την πίεση των εργατικών συνδικάτων) να προβούν σε ικανό αριθμό απολύσεων. Σαν αποτέλεσμα έχουμε μια σχετική μείωση του λόγου προϊόντος-εργασίας, και επομένως μια μείωση της παραγωγικότητας. Στην κατάσταση αυτή μπορούμε να προσθέσουμε την άρνηση των εργαζόμενων να δεχθούν μείωση των πραγματικών αμοιβών τους, με περαιτέρω αποτέλεσμα την πτώση των ποσοστών κέρδους των επιχειρήσεων. Όταν κατά την επόμενη φάση της εξάρσεως αυξάνει η ζήτηση και η παραγωγή, οι επιχειρήσεις, πριν προβούν σε νέες προσλήψεις προσωπικού, έχουν να απασχολήσουν πλήρως το μέχρι τότε υποαπασχολούμενο δυναμικό τους, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μια σχετική άνοδος του λόγου προϊόντος-εργασίας, και επομένως μια αύξηση της παραγωγικότητας. Η εξέλιξη των ποσοστών κέρδους σ' αυτή τη φάση θα εξαρτηθεί από το μέχρι τότε οι εργαζόμενοι ή τα συνδικάτα τους θα αρνηθούν να υποκύψουν στον πειρασμό να ζητήσουν μεγάλες μισθολογικές αυξήσεις, με αποτέλεσμα να παρουσιασθούν πρόσθετες πληθωριστικές πιέσεις. Κατά το μέτρο που πράγματι συμβαίνουν τέτοιες δικαιυμάνσεις στην παραγωγικότητα, που ακολουθούν τις δικαιυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας γενικά, μπορούμε τότε να πούμε ότι οι κυκλικές αυτές δικαιυμάνσεις της παραγωγικότητας ενισχύουν κατά τη φάση της υφέσεως, και αποδυναμώνουν κατά τη φάση της επεκτάσεως ή εξάρσεως, τις υπάρχουσες πληθωριστικές πιέσεις. Στο Σχήμα (6.2) γίνεται απεικόνιση του φαινομένου αυτού. Ο ρυθμός αυξήσεως ή μεγεθύνσεως του προϊόντος  $DQ_A$  θεωρείται σαν ο μέσος ρυθμός, ίσος προς τη μακροχρόνια τάση μεγεθύνσεως της οικονομίας. Στο ρυθμό αυτό μεγεθύνσεως αντιστοιχεί μια μέσα μακροχρόνια τάση αυξήσεως της παραγωγικότητας ίση με  $Dy_N$ . Η καμπύλη του επάνω τμήματος του Σχήματος (6.2) δείχνει το πώς ο ρυθμός αυξήσεως της παραγωγικότητας μειώνεται (αυξάνει) όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση (έξαψη), δηλ. όταν η οικονομία μεγεθύνεται με ρυθμό κατώτερο (ανώτερο) του μέσου  $DQ_A$ . Στο κάτω τμήμα του Σχήματος έχουμε μια καμπύλη που δείχνει το πώς μεταβάλλεται ο ρυθμός αυξήσεως των χρηματικών μισθών ( $DW$ ) ανάλογα με το ρυθμό μεγεθύνσεως της οικονομίας. Υποθέτουμε ότι υπάρχει ένα διάστημα,  $DQ_c$  μέχρι  $DQ_B$ , γύρω από το μέσο ή κανονικό ρυθμό μεγεθύνσεως, στο οποίο οι μισθολογικές διεκδικήσεις είναι σταθερές. Κάτω του  $DQ_c$ , με την πίεση της αυξανόμενης ανεργίας, ο ρυθμός αυξήσεως των μισθών μειώνεται, ενώ πέραν του  $DQ_B$ , με τις δημιουργούμενες στενότητες στην αγορά εργασίας, ο ρυθμός αυξήσεως των μισθών γίνεται υψηλότερος. Συνδυάζοντας τώρα τις καμπύλες  $Dy_N$  και  $DW$ , σύμφωνα με την εξίσωση:

$$DP = DW - Dy_N$$

προκύπτει η καμπύλη του ρυθμού αυξήσεως του επιπέδου των τιμών, δηλ. του ρυθμού του πληθωρισμού ( $DP$ ), όπως φαίνεται στο κάτω τμήμα του Σχήματος (6.2).



Σχήμα 6.2

Μέσα στο διάστημα  $DQ_c - DQ_b$ , για σχετικά μικρές δηλ. διακυμάνσεις του ρυθμού μεγεθύνσεως της οικονομίας γύρω από τη μέση μακροχρόνια τάση της, οι αυξητικές μισθολογικές διεκδικήσεις παραμένουν σταθερές. Επομένως, μέσα στο ίδιο αυτό διάστημα, βλέπουμε ότι η καμπύλη του πληθωρισμού έχει αρνητική κλίση, δηλ. ο ρυθμός του πληθωρισμού συνδέεται αντίστοιχα με το ρυθμό μεγεθύνσεως της οικονομίας. Εννοείται ότι, εάν οι υπάρχουσες πληθωριστικές πιέσεις είναι εντονότερες, όπως η υψηλότερη διακεκομμένη καμπύλη  $DW$  στο κάτω μέρος του Σχήματος (6.2), τότε και η αντίστοιχη καμπύλη του ρυθμού αύξησεως του επιπέδου των τιμών θα είναι επίσης σε υψηλότερο επίπεδο. Γενικά όμως, σύμφωνα με το υπόδειγμα αυτό, μέσα στο διάστημα  $DQ_c - DQ_b$ , παρατηρούμε ότι μια επεκτατική πολιτική θα οδηγήσει σε μείωση του πληθωρισμού, λόγω των αυξήσεων στην παραγωγικότητα που θα προκύψουν από την αύξηση του ρυθμού μεγεθύνσεως. Αντίθετα, μια πολιτική συσταλτική ή περιοριστική θα προκαλέσει, μαζί με την ύφεση (την πτώση του ρυθμού μεγεθύνσεως), και επιτάχυνση του πληθωρισμού. Αυτό είναι το γνωστό ως φαινόμενο του "στασιμοπληθωρισμού", που ορίζεται σαν μια κατάσταση στην οποία συνδυάζονται και συνυπάρχουν: ένας χαμηλός ρυθμός μεγεθύνσεως της οικονομίας, ένα υψηλό ποσοστό ανεργίας και ένας υψηλός ρυθμός πληθωρισμού. Κατά συνέπεια, λέμε ότι μια οικονομία βρίσκεται σε φάση στασιμοπληθωρισμού εάν μια αύξηση του ρυθμού μεγεθύνσεως της θα προκαλέσει μείωση και της ανεργίας και του πληθωρισμού.

Όπως είναι προφανές, το εάν θα συμβεί το δεύτερο εξαρτάται από την αντίδραση των μισθολογικών διεκδικήσεων ( στο Σχήμα 6.2 η καμπύλη DW μπορεί να παρουσιάσει απότομη κλίση προς τα επάνω πολύ πριν η οικονομία φθάσει στο σημείο  $DQ_B$  ), καθώς και από τις άλλες υποβόσκουσες πληθωριστικές πιέσεις, τις οποίες για απλούστευση αγνοήσαμε στο υπόδειγμα του Σχήματος (6.2). Από άποψη πολιτικής, και με βάση το απλό αυτό υπόδειγμα, καταλήγουμε και πάλι στο συμπέρασμα ότι: μόνο κάτω από ευνοϊκές προϋποθέσεις μπορεί η άσκηση επεκτατικής πολιτικής να οδηγήσει σε μείωση και του πληθωρισμού και της ανεργίας. Αν και γενικά προτιμότερη από την περιοριστική πολιτική που προτείνουν οι μονεταριστές, η επεκτατική πολιτική που θα ασκηθεί σε μια στασιμοπληθωριστική φάση πρέπει να είναι προσεκτική και όχι πολύ φιλόδοξη, αλλά μάλλον σταδιακή. Τέλος, για ενίσχυση της σταθεροποιητικής αδράνειας των μισθολογικών διεκδικήσεων ( όπως στο οριζόντιο τμήμα της καμπύλης DW στο Σχήμα 6.2), είναι προτιμότερο να συνδυασθεί η επεκτατική - αναπτυξιακή αυτή πολιτική με κάποια μέτρα εισοδηματικής πολιτικής.

## 6.8 ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΣΙΜΟΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Αν θελήσει κανείς να απεικονίσει το στασιμοπληθωρισμό στο γνωστό καρτεσιανό χώρο της καμπύλης PHILLIPS, θα παρατηρήσει ότι το φαινόμενο αυτό αντιστοιχεί σε μια καμπύλη που δείχνει θετική συσχέτιση ανάμεσα στα ποσοστά πληθωρισμού και ανεργίας. Βέβαια, θα πρόκειται για μια καμπύλη PHILLIPS με θετική κλίση, που όμως εκφράζει κάτι το διαφορετικό από ότι η συνηθισμένη καμπύλη PHILLIPS, που έχει αρνητική κλίση ή, το πολύ, είναι κάθετη στο φυσικό ποσοστό ανεργίας. Πρόσφατα, ο MILTON FRIEDMAN, που υπήρξε ο πρωτεργάτης της θεωρίας του φυσικού ποσοστού ανεργίας, ασχολήθηκε με το θέμα αυτό, παρακινούμενος από το εμπειρικό γεγονός ότι τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία ( για τις κυριότερες βιομηχανικές χώρες) δείχνουν μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στα ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού, ιδίως αν πάρουμε τους αριθμητικούς μέσους των στοιχείων αυτών κατά τριετία ή πενταετία. Κάνοντας μια προέκταση της υποθέσεως ότι οι βραχυχρόνιες καμπύλες PHILLIPS μετατοπίζονται προς τα επάνω με κάθε αύξηση των πληθωριστικών προσδοκιών, ο FRIEDMAN υποστηρίζει ότι ο πρωτοφανής πληθωρισμός της δεκαετίας του 1970 έχει προκαλέσει ακριβώς αυτή τη διόγκωση των πληθωριστικών προσδοκιών. Κύριο χαρακτηριστικό της πρόσφατης περιόδου είναι η αβεβαιότητα για την εξέλιξη της οικονομίας, που γίνεται ακόμα πιο έντονη από το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις μεταβάλλουν συχνά την πολιτική τους από αντι-ανεργιακή σε αντι-πληθωριστική, και το αντίθετο. Κάτω από τις συνθήκες αυτές, μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι πληθωριστικές προσδοκίες υπερακοντίζουν τον τρέχοντα πληθωρισμό, με αποτέλεσμα να βλέπουμε μεγάλες προς τα επάνω και δεξιά μετατοπίσεις στην ελάχιστη βραχυχρόνια καμπύλη PHILLIPS. Έτσι, συνδέοντας μεταξύ τους σημεία που βρίσκονται επί των συνεχώς μετατοπιζομένων καμπύλων PHILLIPS, καταλήγουμε στο να παρατηρούμε κάποια θετική μακροχρόνια συσχέτιση ανάμεσα στα ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού. Ταυτόχρονα, ο FRIEDMAN υποστηρίζει ότι έχει αυξηθεί το φυσικό ποσοστό ανεργίας, για δύο λόγους: Πρώτο, διότι άλλαξε η σύνθεση του ενεργού εργατικού δυναμικού, του οποίου αυξήθηκαν τα ποσοστά που αποτελούνται από λιγότερο σταθερούς και πιο ευκαιριακούς απασχολούμενους (όπως οι γυναίκες και οι νέοι). Δεύτερο, διότι επεκτάθηκε πολύ το σύστημα των κοινωνικών παροχών και ασφαλίσεων, με αποτέλεσμα την εξασθένιση της βασιικής ροπής προς εργασία. Συμπερασματικά, για τον FRIEDMAN και τη συντηρητική σχολή των μονεταριστών, ο στασιμοπληθωρισμός εξηγείται από δύο στοιχεία: τη διόγκωση των πληθωριστικών προσδοκιών, και την αύξηση του φυσικού ποσοστού ανεργίας. Τα αίτια που προκάλεσαν την εξέλιξη αυτή είναι η ραγδαία αύξηση των τιμών των υγρών καυσίμων και άλλων πρώτων υλών, και (κυρίως) η συνεχώς επεκτατική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά τη δεκαετία του 1960.



Μια άλλη ερμηνεία του στασιμοπληθωρισμού, που δε βασίζεται στη θεωρία των καμπύλων PHILLIPS, δόθηκε από τον Ν. KALDOR. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, θα πρέπει να γίνει διαφορισμός ανάμεσα στο πώς καθορίζονται οι τιμές των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα (γεωργικά προϊόντα, πρώτες ύλες) και του βιομηχανικού τομέα. Ο KALDOR υποστηρίζει ότι στον πρωτογενή τομέα οι τιμές σχηματίζονται από τη σχέση προσφοράς και ζήτησης, ενώ στο βιομηχανικό τομέα οι τιμές των προϊόντων διαμορφώνονται από το κόστος παραγωγής σύμφωνα με ορισμένο ποσοστό κέρδους. Έτσι η ραγδαία αύξηση της τιμής του πετρελαίου και των άλλων πρώτων υλών, αφού επιβάρυνε το κόστος παραγωγής των βιομηχανικών προϊόντων, μετακυλίστηκε στην τιμή πωλήσεώς τους, επαυξημένη από σωρευτική επίδραση κόστους - ποσοστού κέρδους στα διαδοχικά στάδια επεξεργασίας τους. Κατά τον KALDOR, σε εποχή που δεν μπορούν να συμπιεστούν τα ποσοστά κέρδους και οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων χωρίς τον κίνδυνο ανεργίας, οι προοπτικές για την εξέλιξη του πληθωρισμού εξαρτώνται από τις τιμές των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, και συγκεκριμένα από το πόσο γρήγορα θα συνεχίσει να αυξάνεται η διεθνής ζήτηση για τρόφιμα, καύσιμα και βιομηχανικές πρώτες ύλες. Συμπληρώνοντας την ερμηνεία του για στασιμοπληθωρισμό, ο KALDOR δέχεται αυτό που ο HICKS ονόμασε μισθολογική αντίσταση; το γεγονός δηλ. ότι οι μισθοί όχι μόνο δεν υποχωρούν σε αγοραστική δύναμη, αλλά και ότι για λόγους άμιλλας παρακολουθούν την πορεία των μισθών των τομέων εκείνων που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη αύξηση της παραγωγικότητας (βιομηχανίες εξαγωγικές και προηγμένης τεχνολογίας). Το σύνδρομο του πληθωρισμού τιμών και μισθών έχει διαρθρωτικά και διεθνή αίτια, και δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί με απλή περιοριστική μακροοικονομική πολιτική. Αντίθετα, πιστεύει ο KALDOR, μια τέτοια πολιτική θα εντείνει την ανεργία αλλά και τον πληθωρισμό, και για έναν επιπρόσθετο σπουδαίο λόγο: Οι ηγετικοί - δυναμικοί βιομηχανικοί τομείς (που υποθέτει ότι καθορίζουν το ρυθμό μισθολογικών αυξήσεων για το σύνολο της οικονομίας) εργάζονται κάτω από συνθήκες σημαντικών οικονομικών κλίμακας, δηλ. με φθίνον μέσο και οριστικό κόστος. Κατά συνέπεια, οποιαδήποτε μείωση της παραγωγής των βιομηχανιών αυτών θα συνεπάγεται αύξηση του κόστους και των τιμών πωλήσεως, ταυτόχρονα με αύξηση της ανεργίας.

Δεν είναι δυνατό να απαριθμήσουμε όλες τις προσπάθειες που έχουν γίνει για να εξηγηθεί το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. Πρόκειται για φαινόμενο πολυσύνθετο και πολυδιάστατο, που προβληματίζει όχι μόνο τους θεωρητικούς οικονομολόγους, αλλά και τους υπεύθυνους για την άσκηση οικονομικής πολιτικής. Ταυτόχρονα, είναι φαινόμενο διεθνές και όσον αφορά την εμφάνισή του αλλά και όσον αφορά το πού θα πρέπει να αναζητηθούν τα βαθύτερα αίτιά του. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι είναι επακόλουθο της διαταραχής της μέχρι πρότινος παγκόσμιας οικονομικής τάξεως πραγμάτων, συνδεδεμένο με την εμφάνιση στο προσκήνιο νέων ισχυρών πολιτικοοικονομικών μονάδων ή ομάδων, έξω από τα παραδοσιακά μητροπολιτικά βιομηχανικά κράτη. Άλλοι θεωρούν το στασιμοπληθωρισμό σαν μια νέα και εντονότερη μορφή κρίσεως του καπιταλισμού, που όμως δε φαίνεται να αφήνει άθικτες ακόμα και τις κεντρικά προγραμματισμένες οικονομίες. Τέλος, υπάρχουν και οι αισιόδοξοι, που πιστεύουν ότι η τωρινή στασιμοπληθωριστική φάση είναι κάτι το τυχαίο και παροδικό, που οφείλεται σε λάθη οικονομικής πολιτικής, και που θα κατασταλάξει σταδιακά σε μια νέα ισορροπία. Η γενική θεωρία του στασιμοπληθωρισμού αποτελεί, μέχρι σήμερα, πρόκληση προς τους οικονομολόγους, και πρόσκληση για έρευνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πίνακας : 16

## ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1980 - 1991

Τ Ο Σ	ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ				ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ		
	ΕΡΓΑ ΔΥΝ.	ΕΝΕΡΓΟΙ ΑΠΑΣΧ.	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΩΝ %	ΜΙΣΘΩΤΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΑΝΕΡΓΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΩΝ %
1980	2.274,3	2.210,7	63,5	2,79	1.551,1	37,2	2,4
1981	3.677,8	3.529,3	148,5	4,00	1.576,5	42,5	2,7
1982	3.717,7	3.501,8	215,9	5,80	1.590,1	50,6	3,2
1983	3.841,8	3.540,1	301,7	7,85	1.630,9	61,6	3,8
1984	3.867,9	3.552,9	315,0	8,14	1.675,5	71,2	4,2
1985	3.892,5	3.588,6	303,9	7,81	1.736,3	89,0	5,1
1986	3.887,8	3.600,9	286,9	7,38	1.804,9	110,5	6,1
1987	3.883,6	3.597,4	286,2	7,37	1.854,4	117,9	6,4
1988	3.960,8	3.657,4	303,4	7,66	1.803,5	115,3	6,4
1989	3.966,9	3.670,9	296,0	7,46	2.060,7 Ε.Δ	133,9	6,5
1990	3.999,9	3.719,1	280,8	7,02	2.067,4 Ε.Δ	144,1	6,5
1991	3.933,5	3.632,4	301,1	7,7	2.190,2* Ε.Δ	173,2*	7,3*
1992	4.034,3*	3.684,5	349,8	8,67	2.245,1* Ε.Δ	184,7*	7,6*
1993	4.053,2*	3.656,2	397,0	9,79	2.286,9* Ε.Δ	175,9*	7,1*

Παρατήρηση : Η Διαφορά των % ανεργίας από το 1981 - 1985, οφείλεται στο ότι μέχρι το 1985 που εφαρμόστηκε η νέα Νομοθεσία Προστασίας της Ανεργίας (ΕΣΠΑ) καλύπτετο από τον ΟΑΕΔ μόνο το 40%, ενώ έκτοτε καλύπτεται το 55% περίπου.

\* Προσωρινά στοιχεία

Ε.Δ = Εργατικό Δυναμικό

Εργατικό Δυναμικό κατά Απασχολούμενους και Ανεργούς  
καί κατά Υ.Π.Α, 1988 - 1991

Υ.Π.Α.	Απασχολούμενοι				Ανεργοί			
	1988	1989	1990	1991	1988	1989	1990	1991
Σύνολο Χώρας	3.657.354	3.670.894	3.719.056	3.632.437	303.390	295.921	281.157	301.099
1η	228.682	237.596	233.546	234.460	22.589	18.980	14.016	13.428
2η	625.628	630.149	623.306	618.643	45.723	50.013	42.328	39.567
3η	94.099	98.710	101.067	97.159	5.919	6.719	11.198	8.402
4η	114.783	114.642	120.787	96.872	6.056	5.265	3.944	10.556
5η	264.744	253.390	256.506	251.407	19.596	19.534	21.833	19.312
6η	78.382	80.284	80.995	71.451	2.722	2.632	2.888	2.729
7η	262.022	259.485	261.366	216.866	20.480	22.582	21.692	20.466
8η	183.300	189.038	184.245	180.818	13.540	13.300	12.818	13.931
9η	1.236.015	1.270.966	1.303.659	1.315.631	137.645	132.029	125.365	144.194
10η	221.266	199.221	211.642	210.547	13.608	11.152	12.959	12.495
11η	67.632	61.789	62.824	61.326	3.878	4.364	3.099	5.888
12η	83.621	78.137	80.501	83.156	4.559	4.018	4.015	3.088
13η	197.180	197.489	198.613	194.102	7.076	5.334	5.001	8.043

ΠΙ: 1. Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

Economically active and non-active population, by sex and age groups

Απολογιστική επεξεργασία 10% των δελτίων της Απογραφής Πληθυσμού 1981—10% sample elaboration of the 1981 Population Census questionnaires

Φύλο και ομάδες ηλικιών Sex and age groups	Οικονομικώς ενεργοί — Economically active				Οικονομικώς μη ενεργοί Economically non-active
	Σύνολο Total	Απασχολούμενοι Employed	Άνεργοι — Unemployed		
			Σύνολο Total	Από αυτούς νέοι (1) Thereof new (1)	
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ — GREECE, TOTAL</b>					
Αμφότερων των φύλων—Both sexes .....	3.543.797	3.388.518	155.279	89.036	4.517.862
10 - 14 ετών—years .....	36.125	31.261	4.864	4.353	744.453
15 - 19 » » .....	210.737	173.904	36.833	31.780	481.571
20 - 24 » » .....	331.792	285.639	46.153	35.493	291.495
25 - 29 » » .....	427.100	402.746	24.354	13.709	221.531
30 - 34 » » .....	423.216	411.691	11.525	2.404	225.617
35 - 39 » » .....	351.120	344.585	6.535	481	199.862
40 - 44 » » .....	409.590	402.521	7.069	354	246.625
45 - 49 » » .....	409.053	402.238	6.815	251	252.659
50 - 54 » » .....	380.597	374.875	5.722	151	286.471
55 - 59 » » .....	240.496	236.783	3.713	60	246.710
60 - 64 » » .....	145.768	144.627	1.141	—	262.723
65 και άνω—and over .....	177.901	177.356	545	—	1.057.130
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	302	292	10	—	1.015
<b>Άρσενες—Males .....</b>	<b>2.584.582</b>	<b>2.485.395</b>	<b>99.187</b>	<b>49.134</b>	<b>1.273.580</b>
10 - 14 ετών—years .....	24.535	21.120	3.415	3.064	376.285
15 - 19 » » .....	128.832	109.974	18.858	15.713	212.518
20 - 24 » » .....	193.022	167.643	25.379	18.820	76.945
25 - 29 » » .....	302.497	285.096	17.401	9.232	15.914
30 - 34 » » .....	312.106	303.805	8.301	1.540	7.098
35 - 39 » » .....	264.118	259.154	4.964	270	6.040
40 - 44 » » .....	304.294	298.632	5.662	224	9.566
45 - 49 » » .....	312.976	307.283	5.693	141	16.083
50 - 54 » » .....	292.118	287.288	4.830	70	32.607
55 - 59 » » .....	189.915	186.704	3.211	60	44.141
60 - 64 » » .....	116.199	115.198	1.001	—	72.013
65 και άνω—and over .....	143.740	143.278	462	—	403.969
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	230	220	10	—	401
<b>Θήκες—Females .....</b>	<b>959.215</b>	<b>903.123</b>	<b>56.092</b>	<b>39.902</b>	<b>3.244.282</b>
10 - 14 ετών—years .....	11.590	10.141	1.449	1.289	368.168
15 - 19 » » .....	81.905	63.930	17.975	16.067	269.053
20 - 24 » » .....	138.770	117.996	20.774	16.673	214.550
25 - 29 » » .....	124.603	117.650	6.953	4.477	205.617
30 - 34 » » .....	111.110	107.886	3.224	864	218.519
35 - 39 » » .....	87.002	85.431	1.571	211	193.822
40 - 44 » » .....	105.296	103.889	1.407	130	237.059
45 - 49 » » .....	96.077	94.955	1.122	110	236.576
50 - 54 » » .....	88.479	87.587	892	81	253.864
55 - 59 » » .....	50.581	50.079	502	—	202.569
60 - 64 » » .....	29.569	29.429	140	—	190.710
65 και άνω—and over .....	34.161	34.078	83	—	653.161
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	72	72	—	—	614
<b>ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ — URBAN AREAS</b>					
Αμφότερων των φύλων—Both sexes .....	1.944.803	1.839.558	105.245	53.967	2.714.171
10 - 14 ετών—years .....	12.154	10.073	2.081	1.850	426.461
15 - 19 » » .....	106.486	85.657	20.829	17.261	306.262
20 - 24 » » .....	209.904	179.543	30.361	22.445	194.860
25 - 29 » » .....	277.233	259.676	17.557	9.646	144.440
30 - 34 » » .....	275.367	266.128	9.239	1.829	148.107
35 - 39 » » .....	214.087	208.910	5.177	351	127.764
40 - 44 » » .....	232.477	227.011	5.466	253	155.931
45 - 49 » » .....	220.707	215.249	5.458	181	156.211
50 - 54 » » .....	194.794	190.004	4.790	111	179.550
55 - 59 » » .....	113.224	110.372	2.852	40	156.684
60 - 64 » » .....	53.944	52.973	971	—	165.648
65 και άνω—and over .....	34.247	33.793	454	—	551.844
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	179	169	10	—	409

Πίνακας — Table III: 1. Συνέχεια — Continued

Φύλο και ομάδες ηλικιών Sex and age groups	Οικονομικώς ενεργοί — Economically active				Οικονομικώς μη ενεργοί Economically non-active
	Σύνολο Total	Απασχολούμενοι Employed	Ανεργοί — Unemployed		
			Σύνολο Total	Από αυτούς νέοι (1) Thereof new (1)	
<b>Άρρενες—Males</b>	<b>1.407.949</b>	<b>1.343.009</b>	<b>64.940</b>	<b>27.042</b>	<b>783.228</b>
10 - 14 ετών—years	8.237	6.853	1.384	1.223	216.448
15 - 19 " "	60.462	51.126	9.336	7.250	141.675
20 - 24 " "	112.141	96.710	15.431	10.790	57.411
25 - 29 " "	188.437	176.500	11.937	6.118	11.938
30 - 34 " "	200.548	194.159	6.389	1.137	4.622
35 - 39 " "	161.903	158.027	3.876	200	3.771
40 - 44 " "	175.988	171.689	4.299	133	6.019
45 - 49 " "	174.475	169.899	4.576	101	10.674
50 - 54 " "	155.291	151.262	4.029	50	23.455
55 - 59 " "	93.977	91.537	2.440	40	32.800
60 - 64 " "	46.499	45.648	851	—	52.182
65 και άνω—and over	29.844	29.462	382	—	222.100
Δεν δήλωσαν—Not declared	147	137	10	—	133
<b>Θήλειες—Females</b>	<b>536.854</b>	<b>496.549</b>	<b>40.305</b>	<b>26.925</b>	<b>1.930.943</b>
10 - 14 ετών—years	3.917	3.220	697	627	210.013
15 - 19 " "	46.024	34.531	11.493	10.011	164.587
20 - 24 " "	97.763	82.833	14.930	11.655	137.449
25 - 29 " "	88.796	83.176	5.620	3.528	132.502
30 - 34 " "	74.819	71.969	2.850	692	143.485
35 - 39 " "	52.184	50.883	1.301	151	123.993
40 - 44 " "	56.489	55.322	1.167	120	149.912
45 - 49 " "	46.232	45.350	882	80	145.537
50 - 54 " "	39.503	38.742	761	61	156.095
55 - 59 " "	19.247	18.835	412	—	123.884
60 - 64 " "	7.445	7.325	120	—	113.466
65 και άνω—and over	4.403	4.331	72	—	329.744
Δεν δήλωσαν—Not declared	32	32	—	—	276

ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ — SEMI - URBAN AREAS

<b>Αμφότερων των φύλων—Both sexes</b>	<b>397.142</b>	<b>382.011</b>	<b>15.131</b>	<b>9.639</b>	<b>524.462</b>
10 - 14 ετών—years	4.882	4.320	562	472	94.087
15 - 19 " "	26.193	21.831	4.362	3.832	53.897
20 - 24 " "	33.803	29.174	4.629	3.720	33.636
25 - 29 " "	45.774	43.616	2.158	1.311	26.111
30 - 34 " "	45.071	44.231	840	194	26.709
35 - 39 " "	39.422	38.908	514	40	24.128
40 - 44 " "	48.241	47.660	581	30	28.596
45 - 49 " "	46.838	46.175	663	30	28.565
50 - 54 " "	43.122	42.811	311	10	32.300
55 - 59 " "	28.333	27.952	381	—	25.222
60 - 64 " "	17.263	17.193	70	—	27.836
65 και άνω—and over	18.188	18.128	60	—	123.328
Δεν δήλωσαν—Not declared	12	12	—	—	47
<b>Άρρενες—Males</b>	<b>305.617</b>	<b>295.495</b>	<b>10.122</b>	<b>5.749</b>	<b>146.212</b>
10 - 14 ετών—years	3.315	2.945	370	310	47.861
15 - 19 " "	16.726	14.192	2.534	2.147	23.359
20 - 24 " "	21.916	19.159	2.757	2.191	8.323
25 - 29 " "	35.264	33.561	1.703	958	1.396
30 - 34 " "	35.252	34.584	668	103	653
35 - 39 " "	30.459	30.085	374	20	717
40 - 44 " "	37.869	37.408	461	20	952
45 - 49 " "	36.902	36.399	503	—	1.651
50 - 54 " "	34.474	34.203	271	—	3.223
55 - 59 " "	23.165	22.814	351	—	3.669
60 - 64 " "	14.566	14.496	70	—	6.961
65 και άνω—and over	15.697	15.637	60	—	47.438
Δεν δήλωσαν—Not declared	12	12	—	—	9

Πίνακας — Table III: 1. Συνέχεια — Continued

Φύλο και ομάδες ηλικιών Sex and age groups	Οικονομικώς ενεργοί — Economically active				Οικονομικώς μη ενεργοί Economically non-active
	Σύνολο Total	Απασχολούμενοι Employed	Άνεργοι — Unemployed		
			Σύνολο Total	Από αυτούς νέοι (1) Thereof new (1)	
Θήλειες—Females .....	91.525	86.516	5.009	3.890	378.250
10 - 14 ετών—years .....	1.567	1.375	192	162	46.226
15 - 19 » » .....	9.467	7.639	1.828	1.685	30.538
20 - 24 » » .....	11.887	10.015	1.872	1.529	25.313
25 - 29 » » .....	10.510	10.055	455	353	24.715
30 - 34 » » .....	9.819	9.647	172	91	26.056
35 - 39 » » .....	8.963	8.823	140	20	23.411
40 - 44 » » .....	10.372	10.252	120	10	27.644
45 - 49 » » .....	9.936	9.776	160	30	26.914
50 - 54 » » .....	8.648	8.608	40	10	29.077
55 - 59 » » .....	5.168	5.138	30	—	21.553
60 - 64 » » .....	2.697	2.697	—	—	20.875
65 και άνω—and over .....	2.491	2.491	—	—	75.890
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	—	—	—	—	38
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ — RURAL AREAS					
Αμφότερων των φύλων—Both sexes .....	1.201.852	1.166.949	34.903	25.430	1.279.229
10 - 14 ετών—years .....	19.089	16.868	2.221	2.031	223.905
15 - 19 » » .....	78.058	66.416	11.642	10.687	121.412
20 - 24 » » .....	88.085	76.922	11.163	9.328	62.999
25 - 29 » » .....	104.093	99.454	4.639	2.752	50.980
30 - 34 » » .....	102.778	101.332	1.446	381	50.801
35 - 39 » » .....	97.611	96.767	844	90	47.970
40 - 44 » » .....	128.872	127.850	1.022	71	62.098
45 - 49 » » .....	141.508	140.814	694	40	67.883
50 - 54 » » .....	142.681	142.060	621	30	74.621
55 - 59 » » .....	98.939	98.459	480	20	64.804
60 - 64 » » .....	74.561	74.461	100	—	69.239
65 και άνω—and over .....	125.466	125.435	31	—	381.958
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	111	111	—	—	559
Άρρενες—Males .....	871.016	846.891	24.125	16.343	344.140
10 - 14 ετών—years .....	12.983	11.322	1.661	1.531	111.976
15 - 19 » » .....	51.644	44.656	6.988	6.316	47.484
20 - 24 » » .....	58.965	51.774	7.191	5.839	11.211
25 - 29 » » .....	78.796	75.035	3.761	2.156	2.580
30 - 34 » » .....	76.306	75.062	1.244	300	1.823
35 - 39 » » .....	71.756	71.042	714	50	1.552
40 - 44 » » .....	90.437	89.535	902	71	2.595
45 - 49 » » .....	101.599	100.985	614	40	3.758
50 - 54 » » .....	102.353	101.823	530	20	5.929
55 - 59 » » .....	72.773	72.353	420	20	7.672
60 - 64 » » .....	55.134	55.054	80	—	12.870
65 και άνω—and over .....	98.199	98.179	20	—	134.431
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	71	71	—	—	259
Θήλειες—Females .....	330.836	320.058	10.778	9.087	935.089
10 - 14 ετών—years .....	6.106	5.546	560	500	111.929
15 - 19 » » .....	26.414	21.760	4.654	4.371	73.928
20 - 24 » » .....	29.120	25.148	3.972	3.489	51.788
25 - 29 » » .....	25.297	24.419	878	596	48.400
30 - 34 » » .....	26.472	26.270	202	81	48.978
35 - 39 » » .....	25.855	25.725	130	40	46.418
40 - 44 » » .....	38.435	38.315	120	—	59.503
45 - 49 » » .....	39.909	39.829	80	—	64.125
50 - 54 » » .....	40.328	40.237	91	10	68.692
55 - 59 » » .....	26.166	26.106	60	—	57.132
60 - 64 » » .....	19.427	19.407	20	—	56.369
65 και άνω—and over .....	27.267	27.256	11	—	247.527
Δεν δήλωσαν—Not declared .....	40	40	—	—	300

(1) Άτομα που ζητούν εργασία για πρώτη φορά.

(1) Persons seeking work for the first time.

III: 9. Πληθυσμός ηλικίας 14 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησής και φύλο: 1987 - 1991

Population of 14 years and over by employment status and sex: 1987 - 1991

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού — Labour Force Survey

Σε χιλιάδες

In thousand

Κατάσταση απασχόλησής και φύλο	1987	1988	1989	1990	1991	Employment status and sex
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ—GREECE, TOTAL</b>						
<b>Αμφότερων των φύλων</b>						<b>Both sexes</b>
Εργατικό δυναμικό .....	3.883,6	3.960,8	3.966,9	3.999,9	3.933,5	Labour force
Απασχολούμενοι .....	3.597,4	3.657,4	3.670,9	3.719,1	3.632,4	Employed
Άνεργοι .....	286,2	303,5	296,0	280,8	301,1	Unemployed
<b>Άρρενες</b>						<b>Males</b>
Εργατικό δυναμικό .....	2.489,4	2.501,2	2.500,1	2.516,5	2.527,6	Labour force
Απασχολούμενοι .....	2.361,5	2.379,6	2.385,5	2.409,3	2.406,8	Employed
Άνεργοι .....	127,9	121,5	114,6	107,1	120,8	Unemployed
<b>Θήλειες</b>						<b>Females</b>
Εργατικό δυναμικό .....	1.394,2	1.459,7	1.466,8	1.483,4	1.406,0	Labour force
Απασχολούμενοι .....	1.235,9	1.277,7	1.285,4	1.309,7	1.225,7	Employed
Άνεργοι .....	158,3	181,9	181,3	173,7	180,3	Unemployed
<b>ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ—URBAN AREAS</b>						
<b>Αμφότερων των φύλων</b>						<b>Both sexes</b>
Εργατικό δυναμικό .....	2.279,0	2.353,9	2.397,9	2.435,5	2.457,3	Labour force
Απασχολούμενοι .....	2.059,5	2.118,6	2.161,4	2.224,5	2.222,7	Employed
Άνεργοι .....	219,5	235,3	236,4	211,0	234,7	Unemployed
<b>Άρρενες</b>						<b>Males</b>
Εργατικό δυναμικό .....	1.492,4	1.511,4	1.526,5	1.546,8	1.573,9	Labour force
Απασχολούμενοι .....	1.398,4	1.417,5	1.437,8	1.467,8	1.481,6	Employed
Άνεργοι .....	94,0	93,9	88,7	79,0	92,3	Unemployed
<b>Θήλειες</b>						<b>Females</b>
Εργατικό δυναμικό .....	786,6	842,5	871,3	888,8	883,5	Labour force
Απασχολούμενοι .....	661,1	701,1	723,7	756,7	741,1	Employed
Άνεργοι .....	125,5	141,4	147,7	132,1	142,4	Unemployed
<b>ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ—SEMI - URBAN AREAS</b>						
<b>Αμφότερων των φύλων</b>						<b>Both sexes</b>
Εργατικό δυναμικό .....	444,7	447,2	433,3	449,0	432,9	Labour force
Απασχολούμενοι .....	415,6	418,7	407,7	419,1	405,9	Employed
Άνεργοι .....	29,1	28,5	25,6	29,9	26,9	Unemployed
<b>Άρρενες</b>						<b>Males</b>
Εργατικό δυναμικό .....	293,5	292,0	285,8	296,8	295,4	Labour force
Απασχολούμενοι .....	279,4	281,5	275,5	286,2	283,7	Employed
Άνεργοι .....	14,1	10,5	10,3	10,6	11,7	Unemployed
<b>Θήλειες</b>						<b>Females</b>
Εργατικό δυναμικό .....	151,2	155,2	147,5	152,2	137,4	Labour force
Απασχολούμενοι .....	136,2	137,2	132,2	133,0	122,2	Employed
Άνεργοι .....	15,0	18,0	15,3	19,2	15,2	Unemployed
<b>ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ—RURAL AREAS</b>						
<b>Αμφότερων των φύλων</b>						<b>Both sexes</b>
Εργατικό δυναμικό .....	1.159,9	1.159,7	1.135,8	1.115,3	1.043,3	Labour force
Απασχολούμενοι .....	1.122,4	1.120,0	1.101,8	1.075,4	1.003,8	Employed
Άνεργοι .....	37,6	39,7	33,9	39,9	39,5	Unemployed
<b>Άρρενες</b>						<b>Males</b>
Εργατικό δυναμικό .....	703,5	697,7	687,8	672,9	658,3	Labour force
Απασχολούμενοι .....	683,7	680,6	672,2	655,4	641,5	Employed
Άνεργοι .....	19,8	17,1	15,6	17,5	16,8	Unemployed
<b>Θήλειες</b>						<b>Females</b>
Εργατικό δυναμικό .....	456,4	462,0	448,0	442,4	385,0	Labour force
Απασχολούμενοι .....	438,6	439,4	429,6	420,0	362,4	Employed
Άνεργοι .....	17,8	22,6	18,4	22,4	22,7	Unemployed



## EMPLOYMENT - UNEMPLOYMENT

III: 10. Απασχολούμενοι ηλικίας 14 ετών και άνω, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και φύλο: 1987 - 1991  
 Employed persons of 14 years and over by branch of economic activity and sex: 1987 - 1991

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού — Labour Force Survey

In thousand

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	1987	1988	1989	1990	1991	Branch of economic activity
<b>Μετατέρων των φύλων</b>	<b>3.597,4</b>	<b>3.657,4</b>	<b>3.670,9</b>	<b>3.719,1</b>	<b>3.632,4</b>	<b>Both sexes</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία ....	970,7	972,0	929,9	889,2	806,5	Agriculture, livestock, fishing
Ορυχεία .....	24,3	22,5	21,4	22,6	19,3	Mining and quarrying
Μεταποίηση .....	715,7	706,5	714,9	719,9	699,0	Manufacturing
Ηλεκτρισμός, φωταέριο .....	34,9	34,9	36,0	36,6	36,6	Electricity, gas
Οικοδομήσεις, δημόσια έργα .....	232,1	231,7	238,9	252,4	245,7	Construction and public works
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	592,1	600,8	624,2	653,9	660,4	Trade, restaurants, hotels
Μεταφορές, επικοινωνίες .....	244,0	241,9	240,9	249,4	252,4	Transport and communication
Τράπεζες, ασφάλειες .....	145,5	160,4	169,3	184,1	192,7	Banking and finance, insurance
Λοιπές υπηρεσίες .....	636,9	685,7	694,8	709,5	719,8	Other services
Δεν δήλωσαν .....	1,2	0,8	0,6	1,5	—	Not declared activity
<b>Άρρενες</b>	<b>2.361,5</b>	<b>2.379,6</b>	<b>2.385,5</b>	<b>2.409,3</b>	<b>2.406,8</b>	<b>Males</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία ....	533,0	536,6	515,0	492,7	479,2	Agriculture, livestock, fishing
Ορυχεία .....	22,3	21,2	19,6	20,7	17,7	Mining and quarrying
Μεταποίηση .....	512,4	499,5	499,4	501,8	491,8	Manufacturing
Ηλεκτρισμός, φωταέριο .....	30,3	30,3	31,1	32,0	31,8	Electricity, gas
Οικοδομήσεις, δημόσια έργα .....	230,6	230,2	237,0	248,4	242,9	Construction and public works
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	370,9	372,7	389,2	405,2	411,8	Trade, restaurants, hotels
Μεταφορές, επικοινωνίες .....	219,8	216,4	214,1	221,3	225,3	Transport and communication
Τράπεζες, ασφάλειες .....	90,7	97,4	102,9	110,6	116,3	Banking and finance, insurance
Λοιπές υπηρεσίες .....	350,6	374,8	376,7	375,9	390,0	Other services
Δεν δήλωσαν .....	1,0	0,5	0,5	0,7	—	Not declared activity
<b>Θήλειες</b>	<b>1.235,9</b>	<b>1.277,7</b>	<b>1.285,4</b>	<b>1.309,7</b>	<b>1.225,7</b>	<b>Females</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία ....	437,7	435,4	414,9	396,5	327,3	Agriculture, livestock, fishing
Ορυχεία .....	2,0	1,4	1,8	1,9	1,6	Mining and quarrying
Μεταποίηση .....	203,2	207,0	215,5	218,1	207,2	Manufacturing
Ηλεκτρισμός, φωταέριο .....	4,6	4,6	4,9	4,6	4,8	Electricity, gas
Οικοδομήσεις, δημόσια έργα .....	1,5	1,6	1,9	3,9	2,9	Construction and public works
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	221,2	228,1	235,0	248,8	248,5	Trade, restaurants, hotels
Μεταφορές, επικοινωνίες .....	24,2	25,5	26,7	28,1	27,1	Transport and communication
Τράπεζες, ασφάλειες .....	54,9	62,9	66,4	73,5	76,4	Banking and finance, insurance
Λοιπές υπηρεσίες .....	286,3	310,9	318,2	333,6	329,8	Other services
Δεν δήλωσαν .....	0,2	0,3	0,1	0,8	—	Not declared activity

## III: 11. Απασχολούμενοι ηλικίας 14 ετών και άνω, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών: 1987 - 1991

Employed persons of 14 years and over by sex and age groups: 1987 - 1991

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού — Labour Force Survey

Σε χιλιάδες

In thousand

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Αριθμός απασχολουμένων - Number of employed					Sex and age groups
	1987	1988	1989	1990	1991	
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ—GREECE, TOTAL</b>						
<b>Αμφότερων των φύλων</b>	<b>3.597,5</b>	<b>3.657,4</b>	<b>3.670,9</b>	<b>3.719,1</b>	<b>3.632,4</b>	<b>Both sexes</b>
14 ετών	7,5	6,2	7,8	5,8	4,2	14 years
15 - 19 »	110,8	101,5	107,2	108,7	101,7	15 - 19 »
20 - 24 »	261,1	278,5	294,8	309,9	306,4	20 - 24 »
25 - 29 »	415,4	420,8	410,7	414,5	415,6	25 - 29 »
30 - 44 »	1.357,1	1.394,3	1.423,9	1.428,1	1.398,4	30 - 44 »
45 - 64 »	1.323,7	1.337,5	1.323,4	1.341,3	1.300,6	45 - 64 »
65 και άνω	121,9	118,5	103,0	110,8	105,6	65 and over
<b>Άρρενες</b>	<b>2.361,5</b>	<b>2.379,6</b>	<b>2.385,5</b>	<b>2.409,3</b>	<b>2.406,8</b>	<b>Males</b>
14 ετών	5,6	4,4	5,7	4,2	3,2	14 years
15 - 19 »	70,8	62,6	67,3	65,7	63,4	15 - 19 »
20 - 24 »	150,9	162,7	170,3	180,2	179,7	20 - 24 »
25 - 29 »	264,2	259,5	253,6	253,9	259,3	25 - 29 »
30 - 44 »	882,9	900,8	906,7	903,8	899,8	30 - 44 »
45 - 64 »	904,1	908,9	909,9	925,9	927,4	45 - 64 »
65 και άνω	82,9	80,8	71,8	75,6	74,0	65 and over
<b>Θήλειες</b>	<b>1.235,9</b>	<b>1.277,7</b>	<b>1.285,4</b>	<b>1.309,7</b>	<b>1.225,7</b>	<b>Females</b>
14 ετών	1,8	1,8	2,1	1,7	0,9	14 years
15 - 19 »	40,0	38,9	40,0	43,0	38,3	15 - 19 »
20 - 24 »	110,2	115,8	124,5	129,7	126,7	20 - 24 »
25 - 29 »	151,2	161,3	157,1	160,6	156,3	25 - 29 »
30 - 44 »	474,1	493,6	517,2	524,4	498,6	30 - 44 »
45 - 64 »	419,6	428,7	413,5	415,3	373,2	45 - 64 »
65 και άνω	39,0	37,7	31,2	35,1	31,6	65 and over
<b>ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ—URBAN AREAS</b>						
<b>Αμφότερων των φύλων</b>	<b>2.059,5</b>	<b>2.118,6</b>	<b>2.161,4</b>	<b>2.224,5</b>	<b>2.222,7</b>	<b>Both sexes</b>
14 ετών	1,6	1,4	2,4	1,2	1,1	14 years
15 - 19 »	48,5	48,6	50,5	51,3	44,1	15 - 19 »
20 - 24 »	164,2	177,8	188,8	201,9	203,8	20 - 24 »
25 - 29 »	283,8	287,6	283,9	290,2	293,6	25 - 29 »
30 - 44 »	898,8	935,3	958,8	970,7	961,2	30 - 44 »
45 - 64 »	639,1	644,0	652,6	683,3	691,2	45 - 64 »
65 και άνω	23,5	24,0	24,5	25,8	27,7	65 and over
<b>Άρρενες</b>	<b>1.398,4</b>	<b>1.417,5</b>	<b>1.437,8</b>	<b>1.467,8</b>	<b>1.481,6</b>	<b>Males</b>
14 ετών	1,3	1,2	1,8	1,1	0,8	14 years
15 - 19 »	28,7	27,7	29,9	28,9	25,3	15 - 19 »
20 - 24 »	85,8	95,3	100,3	106,8	107,5	20 - 24 »
25 - 29 »	173,9	167,8	168,0	169,9	175,6	25 - 29 »
30 - 44 »	599,2	615,0	618,4	617,2	619,1	30 - 44 »
45 - 64 »	490,4	491,2	499,0	522,8	530,2	45 - 64 »
65 και άνω	19,1	19,3	20,4	21,3	23,1	65 and over
<b>Θήλειες</b>	<b>661,1</b>	<b>701,1</b>	<b>723,7</b>	<b>756,7</b>	<b>741,1</b>	<b>Females</b>
14 ετών	0,3	0,1	0,6	0,1	0,3	14 years
15 - 19 »	19,8	20,9	20,6	22,4	18,8	15 - 19 »
20 - 24 »	78,4	82,5	88,5	95,2	96,3	20 - 24 »
25 - 29 »	109,9	119,8	115,9	120,4	118,0	25 - 29 »
30 - 44 »	299,6	320,3	340,4	353,6	342,0	30 - 44 »
45 - 64 »	148,6	152,8	153,6	160,5	161,0	45 - 64 »
65 και άνω	4,4	4,7	4,0	4,6	4,7	65 and over

III: 12. Άνεργοι ηλικίας 14 ετών και άνω, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών: 1987 - 1991  
 Unemployed persons of 14 years and over by sex and age groups: 1987 - 1991

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού — Labour Force Survey

Σε χιλιάδες

In thousand

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Αριθμός ανέργων - Number of unemployed					Sex and age groups
	1987	1988	1989	1990	1991	
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ—GREECE, TOTAL</b>						
Αμφότερων των φύλων	286,2	303,5	296,0	280,8	301,1	Both sexes
14 ετών	1,4	1,2	1,5	1,0	1,8	14 years
15 - 19 »	38,9	41,4	36,9	37,0	38,0	15 - 19 »
20 - 24 »	84,8	91,8	96,3	89,9	93,9	20 - 24 »
25 - 29 »	52,4	55,2	54,2	51,2	54,3	25 - 29 »
30 - 44 »	70,1	77,6	75,1	70,0	77,9	30 - 44 »
45 - 64 »	38,0	35,4	31,5	30,7	34,4	45 - 64 »
65 και άνω	0,5	0,8	0,6	1,0	0,8	65 and over
Άρρενες	127,9	121,5	114,6	107,1	120,8	Males
14 ετών	0,7	0,7	0,9	0,8	1,4	14 years
15 - 19 »	12,5	11,3	11,0	10,8	13,6	15 - 19 »
20 - 24 »	34,6	35,0	37,5	32,8	35,6	20 - 24 »
25 - 29 »	23,4	22,8	21,1	19,7	23,3	25 - 29 »
30 - 44 »	31,5	30,1	26,0	25,4	28,5	30 - 44 »
45 - 64 »	24,8	21,2	17,7	17,0	17,9	45 - 64 »
65 και άνω	0,3	0,5	0,4	0,5	0,5	65 and over
Θήλειες	158,3	181,9	181,3	173,7	180,3	Females
14 ετών	0,7	0,5	0,6	0,2	0,4	14 years
15 - 19 »	26,5	30,1	25,9	26,2	24,4	15 - 19 »
20 - 24 »	50,2	56,8	58,7	57,0	58,3	20 - 24 »
25 - 29 »	29,0	32,4	33,0	31,5	31,0	25 - 29 »
30 - 44 »	38,6	47,6	49,1	44,6	49,4	30 - 44 »
45 - 64 »	13,2	14,2	13,9	13,7	16,5	45 - 64 »
65 και άνω	0,2	0,3	0,1	0,5	0,3	65 and over
<b>ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ—URBAN AREAS</b>						
Αμφότερων των φύλων	219,5	235,3	236,4	211,0	234,7	Both sexes
14 ετών	0,8	0,9	0,8	0,6	1,2	14 years
15 - 19 »	26,8	27,4	26,2	22,9	26,0	15 - 19 »
20 - 24 »	62,8	70,6	74,3	67,5	69,8	20 - 24 »
25 - 29 »	42,0	43,9	43,1	40,0	43,2	25 - 29 »
30 - 44 »	56,0	62,3	63,4	53,9	64,8	30 - 44 »
45 - 64 »	30,6	29,9	28,1	25,6	28,8	45 - 64 »
65 και άνω	0,3	0,5	0,6	0,5	0,8	65 and over
Άρρενες	94,0	93,9	88,7	79,0	92,3	Males
14 ετών	0,5	0,6	0,6	0,4	0,9	14 years
15 - 19 »	7,5	7,6	7,3	7,1	9,2	15 - 19 »
20 - 24 »	24,6	25,6	27,6	23,7	26,1	20 - 24 »
25 - 29 »	18,0	18,2	16,3	14,9	18,2	25 - 29 »
30 - 44 »	23,6	23,4	21,1	18,6	23,1	30 - 44 »
45 - 64 »	19,6	18,2	15,3	13,9	14,3	45 - 64 »
65 και άνω	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	65 and over
Θήλειες	125,5	141,4	147,7	132,1	142,4	Females
14 ετών	0,3	0,3	0,1	0,2	0,3	14 years
15 - 19 »	19,3	19,7	18,8	15,8	16,8	15 - 19 »
20 - 24 »	38,2	45,0	46,7	43,7	43,7	20 - 24 »
25 - 29 »	24,0	25,7	26,8	25,1	25,1	25 - 29 »
30 - 44 »	32,4	38,9	42,3	35,4	41,7	30 - 44 »
45 - 64 »	11,0	11,7	12,8	11,8	14,5	45 - 64 »
65 και άνω	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	65 and over

**III: 13. Μέσοι ετήσιοι όροι μηνιαίων αποδοχών υπαλλήλων σε μεταποιητικά καταστήματα με 10 και άνω απασχολούμενους: 1990 και 1991**
**Annual averages of monthly receipts of employees in manufacturing establishments with 10 persons and over: 1990 and 1991**

Σε δραχμές

In drachmas

Κωδικός	Κλάδοι	1990			1991			Branches	Code
		Σύνολο Total	Άρρενες Males	Θήλειες Females	Σύνολο Total	Άρρενες Males	Θήλειες Females		
20-39	Σύνολο .....	169.842	183.440	125.467	200.303	216.176	148.938	Total	20-39
20	Ειδών διατροφής .....	154.159	164.276	122.312	181.389	193.702	143.846	Food	20
21	Ποτών .....	172.075	179.334	141.330	204.374	213.035	168.484	Beverages	21
22	Καπνού .....	163.004	171.692	133.956	199.235	212.124	158.006	Tobacco	22
23	Υφαντικών ειδών .....	151.089	163.040	123.976	177.931	191.808	145.972	Textiles	23
24	Ειδών ενδυμασίας και υποδήσεως .....	122.014	134.129	110.932	142.076	154.483	131.202	Clothing and footwear	24
25	Ξύλου και φελλού .....	155.642	166.690	112.297	189.075	202.094	136.293	Wood and cork	25
26	Επιπέλων .....	124.281	143.688	96.605	147.777	167.572	119.090	Furniture	26
27	Χάρτου .....	165.259	174.127	126.360	188.244	198.060	146.243	Paper	27
28	Εκτυπώσεων και εκδόσεων .....	157.119	172.400	127.106	188.563	203.536	157.874	Printing and publishing	28
29	Δέρματος .....	143.206	167.611	101.402	174.452	204.234	120.468	Leather	29
30	Ελαστικού και πλαστικών ειδών .....	142.717	154.270	109.808	165.333	177.263	129.974	Rubber and plastic products	30
31	Χημικών προϊόντων .....	188.772	208.065	138.372	222.177	244.190	165.553	Chemicals	31
32	Παραγώγων πετρελαίου και άνθρακα .....	200.634	207.781	139.925	247.654	257.746	162.355	Products of petroleum and coal	32
33	Προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά .....	180.939	188.620	134.020	211.353	220.786	154.528	Non-metallic mineral products	33
34	Βασικών μεταλλουργικών προϊόντων .....	245.034	253.155	170.455	289.526	298.917	201.860	Basic metal industries	34
35	Προϊόντων από μέταλλο .....	171.104	184.632	124.627	203.335	220.703	146.917	Metal products	35
36	Μηχανών και συσκευιών, εκτός ηλεκτρικών .....	155.212	168.678	108.797	183.917	201.724	123.694	Machinery (non-electrical)	36
37	Ηλεκτρικών ειδών .....	173.022	186.954	126.859	208.149	226.011	153.861	Electrical supplies	37
38	Μεταφορικών μέσων .....	191.432	199.927	128.283	221.327	230.466	152.655	Transport equipment	38
39	Λοιπών ειδών .....	133.332	147.478	108.209	153.819	169.875	125.472	Miscellaneous manufacturing	39

Πίνακας 17: Απασχολούμενοι που ζητούν εργασία, κατά μονοψήφιες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας της εργασίας που έχουν, φύλο και λόγο που ζητούν εργασία

Σε χιλιάδες

Σελίδα 43

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας της εργασίας που έχουν και φύλο	Σύνολο	Λόγος που ζητούν εργασία:				
		Υπάρχει κίνδυνος να χάσει αυτή που έχει	Η εργασία που έχει είναι μεταβατική	Θέλει και δεύτερη εργασία	Επιθυμεί καλύτερες συνθήκες εργασίας	Άλλοι λόγοι ή δεν καθόρισαν το λόγο
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ</b>						
Και των δύο φύλων	129,4	31,0	19,7	11,1	56,7	10,9
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	32,6	1,6	3,1	5,8	17,8	4,3
Ορυχεία	0,7	0,5	0,1	—	0,1	—
Βιομηχανία, βιοτεχνία	21,8	6,4	2,3	0,8	11,1	1,2
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	0,5	0,3	0,1	—	—	0,1
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	23,7	11,6	5,4	1,0	4,4	1,2
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	19,5	3,3	2,7	0,8	10,7	2,1
Μεταφορές, επικοινωνίες	4,9	0,8	1,1	0,3	2,2	0,4
Τράπεζες, ασφάλειες	5,2	1,0	0,7	0,4	2,7	0,5
Λοιπές υπηρεσίες	20,5	5,5	4,2	1,9	7,8	1,1
Δεν δήλωσαν	—	—	—	—	—	—
<b>Άρρενες</b>	<b>87,9</b>	<b>23,1</b>	<b>14,3</b>	<b>7,1</b>	<b>35,9</b>	<b>7,3</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	24,5	1,3	2,3	3,8	13,9	3,0
Ορυχεία	0,7	0,5	0,1	—	0,1	—
Βιομηχανία, βιοτεχνία	13,1	3,5	1,6	0,5	6,7	0,7
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	0,3	0,3	—	—	—	0,1
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	23,5	11,6	5,4	1,0	4,3	1,2
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	11,9	2,1	1,9	0,5	6,3	1,2
Μεταφορές, επικοινωνίες	4,1	0,8	1,0	0,2	1,7	0,3
Τράπεζες, ασφάλειες	2,0	0,5	0,3	0,3	0,7	0,2
Λοιπές υπηρεσίες	7,7	2,5	1,6	0,9	2,1	0,5
Δεν δήλωσαν	—	—	—	—	—	—
<b>Θήλειες</b>	<b>41,5</b>	<b>7,9</b>	<b>5,4</b>	<b>3,9</b>	<b>20,8</b>	<b>3,5</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	8,1	0,3	0,8	2,0	3,8	1,2
Ορυχεία	—	—	—	—	—	—
Βιομηχανία, βιοτεχνία	8,7	2,9	0,7	0,3	4,4	0,5
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	0,1	0,1	0,1	—	—	—
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	0,1	—	0,1	—	0,1	—
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	7,6	1,2	0,7	0,3	4,4	1,0
Μεταφορές, επικοινωνίες	0,8	—	0,1	0,1	0,5	0,1
Τράπεζες, ασφάλειες	3,2	0,5	0,4	0,1	1,9	0,3
Λοιπές υπηρεσίες	12,8	3,0	2,6	1,0	5,6	0,5
Δεν δήλωσαν	—	—	—	—	—	—

# ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ (ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ)

## ΕΤΟΥΣ 1988

Πίνακας 19 : Άνεργοι, κατά βαθμό σπουδαιότητας του τόπου διαμονής, ομάδες ηλικιών, φύλο και διάρκεια ανεργίας.

Σε χιλιάδες

Ομάδες ηλικιών και φύλο	Γενικό σύνολο	Ήταν σε διαθεσιμότητα	Δεν άρτησαν ακόμη να ζητούν εργασία	Έχουν βρει εργασία και περιμένουν να αναλάβουν	Διάρκεια ανεργίας					Από το σύνολο "Νέοι"
					Κάτω από ένα μήνα	1 - 2 μήνες	3 - 5 μήνες	6 - 11 μήνες	12 μήνες και άνω	
Και των δύο φύλων	303,4	1,4	—	4,4	18,0	25,1	42,4	69,3	142,9	148,3
14 ετών	1,2	—	—	—	—	0,3	0,3	0,2	0,4	1,0
15 - 19 »	41,4	—	—	0,3	2,9	2,8	5,9	14,3	15,2	35,0
20 - 24 »	91,8	0,2	—	0,7	5,8	8,2	12,7	21,3	42,9	65,5
25 - 29 »	55,2	0,2	—	1,0	1,4	4,2	6,5	11,2	30,7	26,2
30 - 44 »	77,6	0,4	—	1,0	5,2	6,3	11,3	15,6	37,8	17,6
45 - 64 »	35,4	0,4	—	1,1	2,7	3,4	5,5	6,7	15,6	22,9
65 και άνω	0,8	0,1	—	0,1	0,1	—	0,2	—	0,3	0,1
<b>Άρρενες</b>	<b>121,5</b>	<b>1,0</b>	—	<b>2,0</b>	<b>11,0</b>	<b>13,5</b>	<b>20,5</b>	<b>28,3</b>	<b>45,2</b>	<b>43,0</b>
14 ετών	0,7	—	—	—	—	0,3	0,2	0,1	0,1	0,5
15 - 19 »	11,3	—	—	—	1,4	1,0	1,6	3,7	3,6	8,4
20 - 24 »	35,0	0,1	—	0,3	3,3	3,9	5,6	9,5	12,1	22,8
25 - 29 »	22,8	0,1	—	0,5	0,7	2,5	3,6	5,1	10,3	18,6
30 - 44 »	30,1	0,4	—	0,6	3,4	3,6	5,7	5,9	10,4	22,7
45 - 64 »	21,2	0,4	—	0,5	2,1	2,2	3,5	3,9	8,6	10,1
65 και άνω	0,5	—	—	0,1	0,1	—	0,2	—	0,1	0,1
<b>Θήλειες</b>	<b>181,9</b>	<b>0,3</b>	—	<b>2,4</b>	<b>7,1</b>	<b>11,6</b>	<b>21,9</b>	<b>41,0</b>	<b>97,7</b>	<b>105,3</b>
14 ετών	0,5	—	—	—	—	—	0,1	0,1	0,3	0,5
15 - 19 »	30,1	—	—	0,3	1,6	1,8	4,2	10,5	11,6	26,7
20 - 24 »	56,8	0,1	—	0,4	2,4	4,2	7,0	11,8	30,8	42,7
25 - 29 »	32,4	0,1	—	0,5	0,7	1,7	2,9	6,1	20,4	17,6
30 - 44 »	47,6	—	—	0,4	1,8	2,7	5,6	9,7	27,4	15,0
45 - 64 »	14,2	—	—	0,6	0,6	1,2	2,0	2,8	7,0	2,9
65 και άνω	0,3	0,1	—	0,1	—	—	—	—	0,1	0,1

Πίνακας 20 : Άνεργοι, κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και είδος ενεργειών προς ανεύρεση εργασίας

Σε χιλιάδες	Γενικό σύνολο	Είδος ενεργειών προς ανεύρεση εργασίας							Άλλες ενέργειες ή σε διαθεσιμότητα	
		Γράφτηκαν σε δημόσιο γραφείο εργασίας		Περιμένουν αποτέλεσμα διαγωνισμού δημοσίου	Έγγραψαν ή απάντησαν σε σφραγές εφημερίδων κλπ	Απευθύνθηκαν σε εργοδότες	Απευθύνθηκαν σε φίλους			
		Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα							
	Σύνολο	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα	Γράφτηκαν σε ιδιωτικό γραφείο ενόργανης εργασίας	Περιμένουν αποτέλεσμα διαγωνισμού δημοσίου	Έγγραψαν ή απάντησαν σε σφραγές εφημερίδων κλπ	Απευθύνθηκαν σε εργοδότες	Απευθύνθηκαν σε φίλους	Άλλες ενέργειες ή σε διαθεσιμότητα	
Και των δύο φύλων	303,5	31,2	15,0	16,3	0,1	16,5	42,7	134,8	67,1	11,0
14 ετών	1,2	—	—	—	—	—	0,1	—	—	—
15 - 19 »	41,4	2,0	0,1	1,8	—	—	—	0,7	—	—
20 - 24 »	91,8	7,6	1,9	5,7	0,1	7,0	14,6	20,1	9,9	0,8
25 - 29 »	55,2	5,1	2,3	2,8	—	5,1	7,7	39,7	19,9	2,9
30 - 44 »	77,6	10,1	6,5	3,5	—	3,1	9,8	23,7	11,0	2,6
45 - 64 »	35,4	6,3	4,0	2,2	—	0,3	2,7	33,6	18,3	2,7
65 και άνω	0,8	0,2	0,1	0,1	—	—	0,1	16,7	7,6	1,8
Άρρενες	121,5	15,9	9,3	6,6	—	4,2	12,9	61,0	23,2	4,4
14 ετών	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 - 19 »	11,3	0,5	0,1	0,4	—	—	—	0,5	—	—
20 - 24 »	35,0	2,5	0,5	2,0	—	0,3	1,9	5,5	0,3	—
25 - 29 »	22,8	2,5	1,4	1,2	—	1,4	5,4	18,7	2,8	—
30 - 44 »	30,1	5,8	4,4	1,4	—	1,2	2,5	11,2	6,3	—
45 - 64 »	21,2	4,4	2,9	1,4	—	1,0	2,1	15,0	5,2	—
65 και άνω	0,5	0,2	0,1	0,1	—	0,2	1,0	10,0	4,2	—
Θήλειες	181,9	15,4	5,7	9,7	0,1	12,3	29,8	73,8	43,9	6,6
14 ετών	0,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 - 19 »	30,1	1,5	0,1	1,4	—	—	—	0,3	0,1	—
20 - 24 »	56,8	5,1	1,4	3,7	0,1	0,6	5,9	14,6	7,1	—
25 - 29 »	32,4	2,6	1,0	1,6	—	5,6	9,2	21,0	13,6	—
30 - 44 »	47,6	4,3	2,2	2,1	—	3,9	5,2	12,6	6,6	—
45 - 64 »	14,2	1,9	1,1	0,8	—	2,1	7,7	18,6	13,1	—
65 και άνω	0,3	—	—	—	—	0,1	1,7	6,7	3,4	—

Πίνακας 21 : 'Ανεργοί, κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης

Σε χιλιάδες	Σύνολο	Ομάδες ηλικιών						65 ετών και άνω
		14 ετών	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ</b>								
Και των δύο φύλων	303,5	1,2	41,4	91,8	55,2	77,6	35,4	0,8
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	1,2	—	—	—	—	—	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	26,0	—	—	—	—	—	—	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	10,3	—	1,3	6,1	1,6	1,0	0,3	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	24,5	—	0,7	8,9	6,5	6,6	1,7	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	111,7	—	20,7	45,2	20,5	19,5	5,6	—
Έχουν τελώσει την Γ' τάξη εξατάξιου σχολείου	35,0	0,1	9,4	11,7	4,8	6,5	2,4	—
M. E.	82,9	1,0	8,8	9,3	11,5	35,5	16,6	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	8,9	0,1	0,4	0,1	0,6	1,7	5,9	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	3,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6	1,8	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	121,5	0,7	11,3	35,0	22,8	30,1	21,2	—
Άρρενες	0,5	—	—	—	—	—	—	—
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	8,1	—	—	—	—	—	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	4,8	—	0,4	2,0	1,3	0,8	0,2	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	11,0	—	0,1	3,9	2,7	2,9	1,3	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	38,0	—	4,1	17,2	7,7	5,4	3,5	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	15,8	0,1	3,2	5,6	2,2	2,8	1,8	—
Έχουν τελώσει την Γ' τάξη εξατάξιου σχολείου	38,2	0,7	3,3	5,0	4,9	14,1	10,1	—
M. E.	3,9	—	0,2	0,1	0,3	0,7	2,7	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	1,2	—	—	0,1	0,1	0,2	0,7	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	181,9	0,5	30,1	56,8	32,4	47,6	14,2	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,7	—	—	—	—	—	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	17,9	—	—	—	—	—	—	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	5,5	—	0,9	4,0	0,3	0,2	0,1	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	13,5	—	0,7	5,0	3,8	3,7	0,4	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	73,7	—	16,6	28,0	12,9	14,0	2,1	—
Έχουν τελώσει την Γ' τάξη εξατάξιου σχολείου	19,2	0,1	6,2	6,1	2,5	3,7	0,6	—
M. E.	44,6	0,3	5,4	4,4	6,6	21,4	6,5	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	5,0	0,1	0,2	0,1	0,3	1,0	3,2	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	1,8	0,1	0,1	0,1	—	0,4	1,0	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο								



Πίνακας 23: Άνεργοι που είχαν εργαστεί στο παρελθόν, κατά μονοψήφιες κατηγορίες δραστηριότητας της τελευταίας εργασίας, φύλο και διάρκεια ανεργίας

Μονοψήφιες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας και φύλο	Γενικό σύνολο	Ήταν σε διαθεσιμότητα	Δεν άρχισαν ακόμη να ζητούν εργασία	Έχουν βρει εργασία που περιμένουν να αναλάβουν	Διάρκεια ανεργίας				12 μήνες και άνω
					κάτω του μήνα	1 - 2 μήνες	3 - 5 μήνες	6 - 11 μήνες	
<b>Και των δύο φύλων</b>	<b>155,1</b>	<b>1,4</b>	<b>—</b>	<b>3,5</b>	<b>12,8</b>	<b>17,0</b>	<b>27,8</b>	<b>34,5</b>	<b>58,2</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	4,1	—	—	1,2	0,3	0,3	0,5	1,5	0,3
Ορυχεία	0,9	0,1	—	—	0,1	0,1	0,2	0,1	0,3
Βιομηχανία, βιοτεχνία	36,2	0,7	—	0,4	3,5	5,0	8,8	10,1	7,6
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	1,3	—	—	—	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3
Οικοδομήσιες και δημόσια έργα	14,5	—	—	0,3	3,2	2,1	3,5	3,2	12,2
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	16,1	0,1	—	0,2	1,3	2,7	3,8	3,5	4,6
Μεταφορές, επικοινωνίες	11,4	—	—	0,5	0,7	1,2	2,2	2,6	14,2
Τράπεζες, ασφάλειες	2,8	—	—	—	0,3	0,3	0,3	0,9	1,0
Λοιπές υπηρεσίες	12,5	0,1	—	0,6	1,0	1,9	2,7	2,9	13,3
Δεν δήλωσαν	55,4	0,2	—	0,3	2,3	3,2	5,5	9,5	34,4
<b>Άρρενες</b>	<b>78,5</b>	<b>1,0</b>	<b>—</b>	<b>1,9</b>	<b>8,3</b>	<b>10,0</b>	<b>15,4</b>	<b>16,7</b>	<b>25,2</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	1,8	—	—	0,3	0,1	0,1	0,3	0,8	0,2
Ορυχεία	0,7	0,1	—	—	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2
Βιομηχανία, βιοτεχνία	19,1	0,6	—	0,3	2,0	2,3	5,4	4,8	10,2
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	0,5	—	—	—	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Οικοδομήσιες και δημόσια έργα	14,4	—	—	0,3	3,2	2,1	3,5	3,2	12,2
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	6,7	0,1	—	0,1	0,5	1,4	1,3	1,5	1,8
Μεταφορές, επικοινωνίες	10,0	—	—	0,5	0,5	1,2	2,0	2,3	5,5
Τράπεζες, ασφάλειες	0,8	—	—	—	0,1	0,2	0,1	0,3	0,2
Λοιπές υπηρεσίες	4,6	0,1	—	0,4	0,5	1,1	0,9	0,8	0,7
Δεν δήλωσαν	19,8	—	—	0,1	1,2	1,4	1,8	2,9	12,4
<b>Θήλειες</b>	<b>76,6</b>	<b>0,3</b>	<b>—</b>	<b>1,6</b>	<b>4,5</b>	<b>7,0</b>	<b>12,5</b>	<b>17,8</b>	<b>33,0</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	2,2	—	—	0,9	0,1	0,2	0,2	0,7	0,4
Ορυχεία	0,1	—	—	—	0,1	—	—	—	0,1
Βιομηχανία, βιοτεχνία	17,1	0,1	—	0,1	1,5	2,7	3,4	5,4	3,9
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	0,8	—	—	—	—	0,2	0,3	0,2	0,1
Οικοδομήσιες και δημόσια έργα	0,1	—	—	—	—	—	—	—	0,1
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	9,4	—	—	0,1	0,8	1,2	2,5	2,0	0,7
Μεταφορές, επικοινωνίες	1,4	—	—	0,1	0,1	—	0,2	0,3	0,2
Τράπεζες, ασφάλειες	2,0	—	—	—	0,2	0,1	0,3	0,6	0,7
Λοιπές υπηρεσίες	8,0	—	—	0,2	0,5	0,8	1,8	2,0	2,5
Δεν δήλωσαν	35,6	0,2	—	0,2	1,1	1,8	3,7	6,6	22,0

Πίνακας 24 : "Νέοι" άνεργοι, κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης

Σε ηλικίες	Σύνολο	Ομάδες ηλικιών						65 ετών και άνω
		14 ετών	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	
Επίπεδο εκπαίδευσης								
Και των δύο φύλων	148,3	1,0	35,0	65,5	26,2	17,6	2,9	
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,8	—	—	0,1	0,4	0,3	—	
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	18,0	—	—	0,2	7,1	1,7	—	
Φοιτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	7,5	—	1,2	4,8	1,1	0,5	—	
Πτυχιούχοι, Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	11,1	—	0,7	6,3	3,1	1,0	—	
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	68,3	—	19,2	33,7	9,7	5,4	0,1	
Έχουν τελώσει την Γ' τάξη εξετάξιμου σχολείου Μ. Ε.	17,2	0,1	7,6	6,7	1,6	1,0	0,1	
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	23,5	0,7	6,0	4,6	3,2	7,5	1,5	
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	1,3	0,1	0,3	—	0,1	0,2	0,5	
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,7	0,1	0,1	0,1	—	0,1	0,3	
Άρρενες	43,0	0,5	8,4	22,8	8,6	2,7	0,1	
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,3	—	—	0,2	0,1	0,1	—	
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	4,5	—	—	0,9	2,7	1,0	—	
Φοιτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	3,1	—	0,3	1,6	0,8	0,4	—	
Πτυχιούχοι, Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	4,2	—	0,1	2,7	1,2	0,2	—	
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	19,3	—	3,5	12,5	2,7	0,5	—	
Έχουν τελώσει την Γ' τάξη εξετάξιμου σχολείου Μ. Ε.	6,2	0,1	2,4	2,9	0,6	0,1	—	
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	5,2	0,4	1,9	2,2	0,4	0,3	—	
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	0,1	—	0,1	—	—	—	—	
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,1	—	—	0,1	—	—	—	
Θήλειες	105,3	0,5	26,7	42,7	17,6	15,0	2,9	
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,5	—	—	0,1	0,2	0,1	—	
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	13,5	—	—	8,3	4,4	0,7	—	
Φοιτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	4,4	—	0,8	3,2	0,3	0,1	—	
Πτυχιούχοι, Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	6,9	—	0,7	3,6	1,8	0,7	—	
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	49,0	—	15,6	21,2	6,9	4,8	—	
Έχουν τελώσει την Γ' τάξη εξετάξιμου σχολείου Μ. Ε.	11,0	0,1	5,2	3,8	1,0	0,9	0,1	
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	18,3	0,3	4,1	2,4	2,8	7,2	1,5	
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	1,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,5	
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,6	0,1	0,1	0,1	—	0,1	0,3	

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

# ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ

Πίνακας 18: Απασχολούμενοι που ζητούν εργασία, κατά ομάδες ηλικιών, ΕΤΟΥΣ 1982, ανά φύλο και λόγο που ζητούν εργασία

Σε χιλιάδες

Ομάδες ηλικιών και φύλο	Σύνολο	Λόγος που ζητούν εργασία:				
		Υπάρχει κίνδυνος να χάσει αυτή που έχει	Η εργασία που έχει είναι μεταβατική	Θέλει και δεύτερη εργασία	Επιθυμεί καλύτερες συνθήκες εργασίας	Άλλοι λόγοι
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ</b>						
Και των δύο φύλων .....	126,0	29,0	16,7	5,9	66,5	8,0
14 ετών .....	0,3	—	0,1	—	0,2	—
15 - 19 » .....	9,2	1,6	1,0	0,1	6,1	0,4
20 - 24 » .....	34,2	6,3	4,2	0,4	21,8	1,6
25 - 29 » .....	31,2	7,1	4,3	1,0	16,8	2,0
30 - 44 » .....	38,4	9,6	4,3	3,0	18,4	3,0
45 - 64 » .....	12,5	4,2	9,9	1,2	3,3	0,9
65 και άνω .....	0,1	0,1	—	—	—	—
Άρρενες .....	80,6	18,6	11,8	3,9	40,7	5,5
14 ετών .....	0,2	—	—	—	0,2	—
15 - 19 » .....	4,4	0,8	0,6	0,1	2,7	0,1
20 - 24 » .....	20,6	3,2	2,6	0,3	13,4	1,1
25 - 29 » .....	20,6	4,6	3,1	0,5	11,0	1,5
30 - 44 » .....	25,6	6,8	3,3	2,0	11,4	2,1
45 - 64 » .....	9,1	3,2	2,2	1,0	2,1	0,7
65 και άνω .....	0,1	0,1	—	—	—	—
Θήλειες .....	45,4	10,4	4,8	1,9	25,8	2,4
14 ετών .....	0,1	—	0,1	—	—	—
15 - 19 » .....	4,8	0,8	0,3	—	3,4	0,3
20 - 24 » .....	13,6	3,1	1,6	0,1	8,4	0,5
25 - 29 » .....	10,6	2,5	1,2	0,6	5,8	0,6
30 - 44 » .....	12,7	2,8	1,0	1,0	7,0	0,9
45 - 64 » .....	3,4	1,0	0,7	0,3	1,2	0,2
65 και άνω .....	0,1	0,1	—	—	—	—
<b>ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ</b>						
Και των δύο φύλων .....	87,6	21,1	11,4	3,8	45,0	6,3
14 ετών .....	0,1	—	0,1	—	0,1	—
15 - 19 » .....	4,6	1,0	0,6	—	2,8	0,2
20 - 24 » .....	22,9	4,9	2,5	0,2	14,2	1,2
25 - 29 » .....	22,7	4,9	3,3	0,8	12,1	1,7
30 - 44 » .....	27,8	7,0	2,8	2,0	13,3	2,7
45 - 64 » .....	9,2	3,2	2,1	0,8	2,6	0,6
65 και άνω .....	0,1	0,1	—	—	—	—
Άρρενες .....	51,4	12,1	7,5	2,6	24,9	4,2
14 ετών .....	0,1	—	—	—	0,1	—
15 - 19 » .....	1,7	0,2	0,4	—	1,0	0,1
20 - 24 » .....	11,8	2,1	1,5	0,2	7,3	0,7
25 - 29 » .....	13,6	2,8	2,1	0,4	7,1	1,1
30 - 44 » .....	17,9	4,7	1,9	1,5	7,9	1,9
45 - 64 » .....	6,2	2,2	1,5	0,5	1,5	0,5
65 και άνω .....	0,1	0,1	—	—	—	—
Θήλειες .....	36,2	8,9	3,9	1,2	20,0	2,1
14 ετών .....	0,1	—	0,1	—	—	—
15 - 19 » .....	2,8	0,8	0,2	—	1,7	0,1
20 - 24 » .....	11,1	2,7	1,0	—	6,9	0,5
25 - 29 » .....	9,1	2,1	1,1	0,4	4,9	0,6
30 - 44 » .....	9,9	2,3	0,9	0,5	5,4	0,8
45 - 64 » .....	3,0	1,0	0,6	0,3	1,1	0,1
65 και άνω .....	0,1	0,1	—	—	—	—

Πίνακας 20 : Άνεργοι κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και είδος ενεργειών προς ανεύρεση εργασίας

Σε χιλιάδες

Ομάδες ηλικιών και φύλο	Είδος ενεργειών προς ανεύρεση εργασίας										
	Γράφησαν σε δημόσιο γραφείο ευρέσεως εργασίας			Γράφησαν σε ιδιωτικό γραφείο ευρέσεως εργασίας			Περιμένουν αποτελέσματα διαγωνισμού δημοσίου	Έγραψαν ή απάντησαν σε αγγελίες εφημερίδων κλπ.	Απευθύνθηκαν σε εργοδότες	Απευθύνθηκαν σε φίλους	Άλλες (ή ανεργίες ή σε διαθεσιμότητα)
	Σύνολο	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα	Σύνολο					
<b>Και των δύο φύλων</b>	<b>296,0</b>	<b>30,3</b>	<b>14,2</b>	<b>16,1</b>	<b>0,5</b>	<b>35,1</b>	<b>49,3</b>	<b>105,3</b>	<b>64,1</b>	<b>11,4</b>	
15 - 14 ετών	1,5	—	—	—	—	—	0,1	0,8	0,6	—	
15 - 19 »	36,9	2,1	0,3	1,7	0,1	2,4	7,4	14,3	9,7	1,0	
20 - 24 »	96,3	6,9	1,4	5,5	0,1	16,0	18,1	32,1	19,7	3,3	
25 - 29 »	54,2	5,3	2,8	2,5	—	10,9	7,6	19,7	8,6	2,1	
30 - 44 »	75,1	9,2	4,8	4,4	0,3	5,5	11,7	25,8	18,8	3,8	
45 - 64 »	31,5	6,8	4,8	1,9	—	0,2	4,1	12,5	6,8	1,1	
65 και άνω	0,6	—	—	—	—	—	0,2	0,1	—	0,2	
<b>Άρρενες</b>	<b>114,6</b>	<b>13,9</b>	<b>7,6</b>	<b>6,3</b>	<b>0,1</b>	<b>7,6</b>	<b>16,5</b>	<b>47,5</b>	<b>23,8</b>	<b>5,2</b>	
15 - 14 ετών	0,9	—	—	—	—	—	0,1	0,3	0,6	—	
15 - 19 »	11,0	0,3	—	0,3	—	0,2	1,9	4,9	3,3	0,3	
20 - 24 »	37,5	2,1	0,4	1,7	0,1	3,1	6,9	15,3	8,5	1,5	
25 - 29 »	21,1	2,6	1,5	1,2	—	3,1	2,6	8,7	3,0	1,0	
30 - 44 »	26,0	4,4	2,6	1,8	0,1	1,1	3,1	10,5	5,3	1,5	
45 - 64 »	17,7	4,4	3,2	1,2	—	—	1,7	7,8	3,0	0,8	
65 και άνω	0,4	—	—	—	—	—	0,2	0,1	—	0,1	
<b>Θήλειες</b>	<b>181,4</b>	<b>16,4</b>	<b>6,6</b>	<b>9,8</b>	<b>0,3</b>	<b>27,5</b>	<b>32,8</b>	<b>57,8</b>	<b>40,3</b>	<b>6,2</b>	
14 ετών	0,6	—	—	—	—	—	—	0,6	—	—	
15 - 19 »	25,9	1,7	0,3	1,4	0,1	2,2	5,5	9,4	6,4	0,7	
20 - 24 »	58,7	4,8	1,0	3,8	0,1	12,9	11,3	16,8	11,2	1,7	
25 - 29 »	33,0	2,7	1,4	1,3	—	7,8	5,0	11,0	5,5	1,0	
30 - 44 »	49,1	4,8	2,2	2,6	0,2	4,4	8,6	15,3	13,4	2,3	
45 - 64 »	13,9	2,4	1,7	0,7	—	0,2	2,4	4,8	3,7	0,3	
65 και άνω	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—	0,1	

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

145-

Πίνακας 21 : Άνεργοι κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσής

Σε χιλιάδες	Σύνολο	Ομάδες ηλικιών						65 ετών και άνω
		14 ετών	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ</b>								
Και των δύο φύλων	296,0	1,5	36,9	96,3	54,2	75,1	31,5	0,6
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,6	—	—	—	0,2	0,3	0,1	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	31,7	—	—	12,2	11,2	6,8	1,5	0,1
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	8,9	—	1,0	5,8	1,2	0,6	0,2	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	24,5	—	1,0	8,9	6,5	6,9	1,2	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσής	114,2	—	19,4	47,4	21,0	21,3	5,2	—
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξετάξιου σχολείου Μ. Ε.	32,3	0,1	8,1	11,6	4,9	6,0	1,6	0,1
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσής	74,0	1,4	7,3	9,8	8,8	31,4	15,2	0,2
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	7,6	—	0,1	0,4	0,3	1,7	5,0	0,2
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	2,1	—	0,1	0,1	0,1	0,3	1,5	—
Άρρενες	114,6	0,9	11,0	37,5	21,1	26,0	17,7	0,4
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,3	—	—	—	0,1	0,1	0,1	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	13,0	—	—	2,6	5,3	3,8	1,2	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	3,9	—	0,3	2,1	0,8	0,5	0,2	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	10,4	—	0,1	3,5	2,8	3,2	0,8	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσής	38,2	—	4,1	17,7	6,9	5,8	3,7	—
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξετάξιου σχολείου Μ. Ε.	15,9	0,1	3,5	6,5	2,3	2,4	1,1	0,1
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσής	29,4	0,8	3,0	5,1	2,8	9,5	8,0	0,2
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	2,9	—	—	0,1	0,2	0,5	2,1	0,1
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,7	—	0,1	—	0,1	0,2	0,3	—
Θήλειες	181,3	0,6	25,9	58,7	33,0	49,1	13,9	0,1
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,3	—	—	—	0,1	0,1	0,1	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	18,6	—	—	9,6	5,8	3,0	0,2	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	5,0	—	0,7	3,7	0,4	0,1	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	14,1	—	0,9	5,4	3,7	3,7	0,4	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσής	76,0	—	15,3	29,6	14,1	15,4	1,5	—
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξετάξιου σχολείου Μ. Ε.	16,5	—	4,6	5,1	2,6	3,6	0,5	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσής	44,7	0,6	4,3	4,7	6,0	21,9	7,2	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	4,7	—	0,1	0,3	0,1	1,2	2,9	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	1,4	—	—	0,1	0,1	0,1	1,1	—

Πίνακας 23: Άνεργοι που είχαν εργαστεί στο παρελθόν, κατά μονοψήφιες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας της τελευταίας εργασίας, φύλο και διάρκεια ανεργίας

Σε χιλιάδες

Μονοψήφιες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας και φύλο	Γενικό σύνολο	Ήταν σε διαθεσιμότητα	Δεν άρχισαν ακόμη να ζητούν εργασία	Έχουν βρει εργασία που περιμένουν να αναλάβουν	Διάρκεια ανεργίας				12 μήνες και άνω
					κάτω του μήνα	1 - 2 μήνες	3 - 5 μήνες	6 - 11 μήνες	
<b>Και των δύο φύλων</b>	<b>140,8</b>	<b>1,0</b>	<b>0,1</b>	<b>3,7</b>	<b>10,0</b>	<b>13,6</b>	<b>25,6</b>	<b>29,7</b>	<b>57,1</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	3,0	—	—	—	0,1	0,5	0,7	1,1	0,6
Ορυχεία	0,1	—	—	—	—	—	—	—	0,0
Βιομηχανία, βιοτεχνία	30,1	0,3	0,1	0,8	2,6	3,7	6,9	8,3	7,4
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	2,0	—	—	—	—	0,2	0,6	0,8	0,5
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	8,4	—	—	0,2	1,0	1,4	2,6	1,6	1,7
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	19,2	—	—	0,9	1,7	1,6	4,4	5,1	5,5
Μεταφορές, επικοινωνίες	12,3	0,3	—	0,7	1,0	1,4	2,9	2,2	3,7
Τράπεζες, ασφάλειες	3,0	0,1	—	0,1	0,2	0,3	0,7	0,7	0,9
Λοιπές υπηρεσίες	12,3	0,1	—	0,5	1,7	1,5	2,3	2,9	3,3
Δεν δήλωσαν	50,5	0,2	—	0,5	1,6	3,0	4,6	7,0	33,6
<b>Άρρενες</b>	<b>65,4</b>	<b>0,5</b>	<b>—</b>	<b>2,4</b>	<b>5,8</b>	<b>7,6</b>	<b>14,6</b>	<b>12,3</b>	<b>22,2</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	1,5	—	—	—	0,1	0,2	0,4	0,3	0,4
Ορυχεία	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Βιομηχανία, βιοτεχνία	13,3	—	—	0,3	1,6	1,3	3,5	3,3	3,3
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	1,5	—	—	—	—	0,2	0,3	0,5	0,4
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	8,2	—	—	0,2	1,0	1,4	2,5	1,5	1,6
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	8,5	—	—	0,6	0,9	0,6	2,4	2,3	1,8
Μεταφορές, επικοινωνίες	10,7	0,3	—	0,7	1,0	1,3	2,2	1,9	3,3
Τράπεζες, ασφάλειες	0,8	—	—	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Λοιπές υπηρεσίες	4,6	0,1	—	0,3	0,6	0,8	1,1	0,9	0,9
Δεν δήλωσαν	16,4	0,1	—	0,3	0,6	1,7	1,9	1,5	10,3
<b>Θήλειες</b>	<b>75,4</b>	<b>0,5</b>	<b>0,1</b>	<b>1,3</b>	<b>4,2</b>	<b>6,0</b>	<b>11,0</b>	<b>17,4</b>	<b>34,9</b>
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία	1,5	—	—	—	—	0,3	0,3	0,8	0,1
Ορυχεία	0,1	—	—	—	—	—	—	—	0,1
Βιομηχανία, βιοτεχνία	16,8	0,3	0,1	0,5	1,0	2,4	3,4	5,1	4,1
Ηλεκτρισμός, φωταέριο	0,6	—	—	—	—	—	0,2	0,3	0,1
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	0,2	—	—	—	—	—	0,1	0,1	0,1
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	10,7	—	—	0,3	0,8	1,0	2,1	2,8	3,7
Μεταφορές, επικοινωνίες	1,6	—	—	—	0,1	0,1	0,7	0,3	0,4
Τράπεζες, ασφάλειες	2,2	0,1	—	0,1	0,1	0,2	0,5	0,5	0,8
Λοιπές υπηρεσίες	7,6	0,1	—	0,2	1,1	0,7	1,2	2,0	2,4
Δεν δήλωσαν	34,1	0,1	—	0,2	1,0	1,3	2,6	5,5	23,3

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

Πίνακας 24 : "Νέοι" άνεργοι, κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσως

Σε χιλιάδες

Επίπεδο εκπαίδευσως	Σύνολο	Ομάδες ηλικιών						
		14 ετών	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	65 ετών και άνω
<b>Και των δύο φύλων</b>	<b>155,2</b>	<b>1,2</b>	<b>31,2</b>	<b>71,8</b>	<b>27,2</b>	<b>20,6</b>	<b>3,2</b>	
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,2	—	—	—	—	—	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	22,2	—	—	10,6	0,1	0,1	—	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	7,0	—	0,9	5,0	0,8	0,3	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	11,6	—	0,8	6,4	3,1	1,2	0,1	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσως	69,8	—	17,7	36,3	9,7	5,9	0,2	—
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξετασίου σχολείου Μ. Ε.	17,2	0,1	6,4	7,8	1,6	1,6	0,1	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσως	25,4	1,2	5,5	5,5	3,5	7,8	1,9	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	1,5	—	0,3	0,3	0,1	0,4	0,7	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,3	—	0,1	—	—	—	0,2	—
<b>Άρρενες</b>	<b>49,3</b>	<b>0,7</b>	<b>8,7</b>	<b>26,8</b>	<b>10,0</b>	<b>3,1</b>	<b>—</b>	
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,1	—	—	—	—	—	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	8,2	—	—	2,2	0,1	0,1	—	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	2,4	—	0,3	1,5	0,4	0,2	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	4,5	—	0,1	2,4	1,5	0,6	—	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσως	20,3	—	3,5	13,9	2,6	0,3	—	—
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξετασίου σχολείου Μ. Ε.	7,7	0,1	2,8	4,0	0,8	—	—	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσως	5,8	0,6	1,9	2,7	0,4	0,2	—	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	0,1	—	0,1	0,1	0,1	—	—	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,1	—	0,1	—	—	—	—	—
<b>Θήλειες</b>	<b>106,0</b>	<b>0,6</b>	<b>22,6</b>	<b>45,0</b>	<b>17,2</b>	<b>17,6</b>	<b>3,2</b>	
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	0,1	—	—	—	—	—	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	14,1	—	—	8,4	0,1	1,6	—	—
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατη Σχολή	4,6	—	0,6	3,5	0,4	0,1	—	—
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών	7,1	—	0,7	4,0	1,7	0,7	0,1	—
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσως	49,5	—	14,1	22,4	7,1	5,5	0,2	—
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξετασίου σχολείου Μ. Ε.	9,6	—	3,5	3,5	0,8	1,6	0,1	—
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσως	19,5	0,6	3,6	2,8	3,0	7,6	1,9	—
Δεν τελείωσαν τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση	1,4	—	—	0,3	—	0,4	0,7	—
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,2	—	—	—	—	—	0,2	—

ΠΑΤΡΑΣ

051-270756

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ  
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ  
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ  
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ  
ΤΜΗΜΑ ΙΑΝΙΚΩΝ ΤΙΜΩΝ ΚΑΙ ΤΙΜΑΡΙΘΜΩΝ

Δ Ε Λ Τ Ι Ο Τ Υ Π Ο Υ  
ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1993  
(Αστικών Περιοχών της Χώρας)

Από τη Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος ανακοινώνεται ότι ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή του μηνός Δεκεμβρίου 1993 έχει ως εξής :

Βάση 1988=100,0

	1993			1992			1991		
	Δεκεμ.	Νοεμ.	Ποσ. (%)	Δεκεμ.	Νοεμ.	Ποσ. (%)	Δεκεμ.	Νοεμ.	Ποσ. (%)
ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	228,7	226,5	1,0	204,1	201,7	1,2	178,4	175,4	1,7
Διατροφή	235,7	230,8	2,1	207,2	204,1	1,5	189,6	183,0	3,6
Οινοπνευματώδη ποτά-Καπνός	268,3	265,6	1,0	237,7	234,2	1,5	191,0	188,0	1,6
Ένδυση-Υπόδηση	216,7	216,7	0,0	196,3	196,2	0,1	172,9	173,1	-0,1
Στέγαση	243,2	243,4	-0,1	216,9	212,2	2,2	185,9	183,5	1,3
Διαρκή αγαθά & είδη άμεσης κατανάλωσης νοικοκυριού	193,9	192,6	0,7	176,9	176,4	0,3	162,2	161,1	0,7
Υγεία-Ατομική καθαριότητα	230,7	226,3	1,9	196,4	192,6	2,0	170,7	166,3	2,6
Εκπαίδευση-Μόρφωση-Αναψυχή	217,5	216,4	0,5	199,2	197,5	0,9	169,6	168,6	0,6
Μεταφορές-Επικοινωνίες	233,7	233,4	0,1	213,8	211,5	1,1	174,2	172,5	1,0
Άλλα αγαθά & υπηρεσίες	205,9	203,6	1,1	178,9	178,5	0,2	159,3	157,8	1,0

Ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή των Αστικών Περιοχών της Χώρας κατά το μήνα Δεκέμβριο 1993, σε σύγκριση με τον προηγούμενο μήνα Νοέμβριο 1993 παρουσίασε αύξηση κατά 1,0%. Κατά την ίδια σύγκριση των δεικτών των ετών 1992 κα 1991, σημειώθηκαν αυξήσεις 1,2% και 1,7% αντίστοιχα.

Από τη σύγκριση του Δείκτη Δεκεμβρίου 1993 προς το Δείκτη Δεκεμβρίου 1990 προκύπτει αύξηση 12,1%, έναντι αυξήσεων 14,4% και 18,0% που σημειώθηκαν αντίστοιχα κατά την ίδια σύγκριση των δεικτών των ετών 1992 προς 1991 και 1991 προς 1990.

Τέλος, το μέσο επίπεδο του Δείκτη Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 1993 σε σύγκριση προς το ίδιο επίπεδο του 1992, παρουσίασε αύξηση 14,4% έναντι αυξήσεων 15,8% και 19,5% που σημειώθηκαν αντίστοιχα κατά την ίδια σύγκριση των ετών 1992 προς 1991 και 1991 προς 1990.

Η αύξηση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή κατά 1,0% το μήνα Δεκέμβριο 1993 προήλθε από τις ακόλουθες μεταβολές των δεικτών:



Κυριότερες μεταβολές τιμών του μηνός  
 Δεκεμβρίου 1993 και επιπτώσεις αυτών  
 στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή

Αγαθά - Υπηρεσίες	Ποσοστό μεταβολής (%)	Επίπτωση στο Γενικό Δείκτη (%)	Παρατηρήσεις
Κρέας μοσχαριού νωπό	0,1	0,01	
Αρνί και κατσίκι	-0,4	-0,02	
Ψάρια νωπά	0,9	0,01	
Τυρί μαλακό	1,6	0,02	
Τυριά σκληρά	1,2	0,01	
Φρούτα νωπά	-8,5	-0,20	
Λαχανικά φρέσκα	14,3	0,22	
Ξηροί καρποί	4,9	0,01	
Πατάτες νωπές	2,6	0,01	
Γλυκά	5,4	0,04	
Ενοίκια	1,4	0,08	
Πετρέλαιο θέρμανσης	-4,1	-0,09	
Είδη άμεσης κατανάλωσης			
Νοικοκυριού	0,8	0,02	
Επιπλα	0,9	0,01	
Είδη ατομικής φροντίδας	1,0	0,02	
Ανθη	7,7	0,04	
Βενζίνη	-2,4	-0,10	
Κοσμήματα	3,8	0,02	
Δώρο Χριστουγέννων	-	0,58	
Διάφορες μικροαυξήσεις		0,30	

1. Από τις αυξήσεις των δεικτών:

α. Κατά 2,1% της ομάδας "Διατροφή" λόγω αύξησης των τιμών κυρίως των ειδών: κρέας μοσχαριού (νωπό), ψάρια νωπά, τυρί μαλακό, λαχανικά φρέσκα, ξηροί καρποί, πατάτες και γλυκά. Στην ομάδα αυτή μέρος της αύξησης αντισταθμίστηκε από τη μείωση των τιμών στα νωπά φρούτα.

Σημειώνεται επίσης ότι στην ίδια ομάδα οι τιμές των σερβιριζόμενων φαγητών, αναψυκτικών και καφέ επιβαρύνθηκαν από τη χορήγηση του δώρου Χριστουγέννων (μερική επίπτωση).

β. Κατά 1,9% της ομάδας "Υγεία-Ατομική καθαριότητα" λόγω αύξησης των τιμών στα κουρέια και κομμωτήρια από την καταβολή του δώρου Χριστουγέννων (μερική επίπτωση) καθώς και των τιμών των αναλωσίμων ειδών ατομικής φροντίδας.

γ. Κατά 1,0% της ομάδας "Οινοπνευματώδη ποτά-καπνός" λόγω αύξησης κυρίως των τιμών των σερβιριζόμενων ποτών εξαιτίας του δώρου Χριστουγέννων (μερική επίπτωση).

δ. Κατά 0,1% της ομάδας "Μεταφορές-Επικοινωνίες" λόγω αύξησης κυρίως του ομίστρου του ταξί που επιβαρύνθηκε από τη χορήγηση του δώρου των Χριστουγέννων (μερική επίπτωση). Στην ομάδα αυτή μέρος της αύξησης αντισταθμίστηκε από τη μείωση της τιμής της βενζίνης.

2. Από τη μείωση του Δείκτη κατά 0,1% της ομάδας "Στέγαση" λόγω μείωσης της τιμής του πετρελαίου θέρμανσης, ενώ στην ίδια ομάδα μέρος της μείωσης αντισταθμίστηκε από την αύξηση των ενοικίων κατοικιών.

Οι δείκτες των υπολοίπων ομάδων είχαν μικρή επίδραση στην τελική διαμόρφωση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή του μηνός Δεκεμβρίου 1993.

Στο συνημμένο πίνακα παρέχονται αναλυτικά οι κυριότερες μεταβολές των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και οι επιπτώσεις τους στη διαμόρφωση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή Δεκεμβρίου 1993.

Εγκρίνεται η δημοσίευση  
του παρόντος Δελτίου Τύπου.  
Αθήνα, Ιανουαρίου 1994

Ο Αναπληρωτής Υπουργός  
Εθνικής Οικονομίας

Γ. Παπαντωνίου

20

αμείωση

Γ.Γ. ΕΣΥΕ  
Δ/ΝΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΓΕΝ. ΔΕΙΚΤΗ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ (1988 = 100,0)

ΣΥΓΓΡΙΣΗ ΔΕΙΚΤΗ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ: ΣΥΓΓΡΙΣΗ ΜΕΣΟΥ ΕΤΗΣΙΟΥ  
ΚΑΘΕ ΕΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΚΑΘΕ ΕΤΟΥΣ ΜΕ  
ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟ ΔΕΙΚΤΗ ΤΟΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟ ΔΕΙΚΤΗ  
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΕΤΟΥΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΕΤΟΥΣ  
Ποσοστό μεταβολής Ποσοστό μεταβολής

Έτος	+	(%)	(%)
1960	3,9		2,0
1961	---		1,9
1962	---		-1,9
1963	1,9		3,8
1964	1,9		---
1965	5,5		3,7
1966	3,4		5,4
1967	-1,7		1,7
1968	3,4		---
1969	1,6		3,3
1970	4,8		1,6
1971	3,1		3,2
1972	6,0		4,6
1973	31,0		16,2
1974	12,9		26,6
1975	16,2		13,0
1976	11,5		13,3
1977	12,5		12,5
1978	11,8		12,5
1979	24,6		19,1
1980	26,3		24,4
1981	22,3		24,6
1982	19,1		21,1
1983	20,2		20,2
1984	18,0		18,6
1985	24,8		19,2
1986	17,0		23,1
1987	15,8		16,4
1988	13,9		13,5
1989	14,8		13,7
1990	22,9		20,4
1991	18,0		19,5
1992	14,4		15,8
1993	12,1		14,4

Αύξ. Δίκτυο

Δ Ε Λ Τ Ι Ο Τ Υ Π Ο Υ  
 ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΜΗΝΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994  
 (Αστικών Περιοχών της Χώρας)

Από τη Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος ανακοινώνεται ότι ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή του μηνός Απριλίου 1994 έχει ως εξής :

Βάση 1988=100,0

	1994			1993			1992		
	Απρ.	Μάρτ.	Ποσ. (%)	Απρ.	Μάρτ.	Ποσ. (%)	Απρ.	Μάρτ.	Ποσ. (%)
<b>ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ</b>	237,9	234,3	1,5	215,5	212,7	1,3	185,5	182,7	1,5
Διατροφή	247,4	241,1	2,6	220,7	215,7	2,3	196,5	193,1	1,8
Οινοπνευματώδη ποτά-Καπνός	305,3	303,6	0,6	255,9	253,2	1,1	209,7	206,3	1,6
Ένδυση-Υπόδηση	217,1	216,9	0,1	196,9	196,8	0,1	174,4	174,3	0,1
Στέγαση	252,5	247,0	2,2	230,2	228,2	0,9	193,4	191,3	1,1
Διαρκή αγαθά & είδη άμεσης κατανάλωσης νοικοκυριού	199,6	197,8	0,9	183,0	182,2	0,4	167,8	166,7	0,7
Υγεία-Ατομική καθαριότητα	238,2	235,3	1,2	216,0	212,3	1,7	177,3	173,5	2,2
Εκπαίδευση-Μόρφωση-Αναψυχή	228,2	223,2	2,2	206,7	203,5	1,6	176,8	171,4	3,2
Μεταφορές-Επικοινωνίες	240,9	239,4	0,6	230,6	228,2	1,1	184,5	181,5	1,7
Άλλα αγαθά και υπηρεσίες	216,1	214,9	0,6	186,0	185,0	0,5	168,8	164,7	2,5

Ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή των Αστικών Περιοχών της Χώρας κατά το μήνα Απρίλιο 1994, σε σύγκριση με τον προηγούμενο μήνα Μάρτιο 1994 παρουσίασε αύξηση 1,5%. Κατά την ίδια σύγκριση των ετών 1993 και 1992 ο Δείκτης παρουσίασε αυξήσεις 1,3% και 1,5% αντίστοιχα.

Από τη σύγκριση του Δείκτη Απριλίου 1994 προς το Δείκτη Απριλίου 1993 προκύπτει αύξηση 10,4%, έναντι αυξήσεων 16,2% και 16,0% που σημειώθηκαν αντίστοιχα κατά την ίδια σύγκριση των Δεικτών των ετών 1993 προς 1992 και 1992 προς 1991.

Τέλος, ο μέσος ετήσιος δείκτης του δωδεκαμήνου (Μάιος '93 - Απρίλιος '94) σε σύγκριση προς τον ίδιο δείκτη του προηγούμενου δωδεκαμήνου (Μάιος '92 - Απρίλιος '93) παρουσίασε αύξηση 12,8%, έναντι αυξήσεων 15,2% και 18,1%, που σημειώθηκαν κατά την ίδια σύγκριση των μέσων ετησίων δεικτών κατά τα αντίστοιχα δύο προηγούμενα δωδεκάμηνα.

Η αύξηση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή κατά 1,5% το μήνα Απρίλιο 1994 προήλθε από τις ακόλουθες αυξήσεις των Δείκτων:

1) Κατά 2,6% της ομάδας "Διατροφή" λόγω αύξησης των τιμών κυρίως στα είδη: κρέας μοσχαριού (νωπό), κρέας αρνιού και κατσικιού, γάλα, νωπό, ελαιόλαδο, λαχανικά φρέσκα, φρούτα νωπά, πατάτες και γλυκά. Επίσης στην αύξηση του Δείκτη της ανωτέρω ομάδας συνετέλεσε η χορήγηση του Δώρου Πάσχα στα εστιατόρια, καφεενεία - ζαχαροπλαστεία, ενώ ένα μέρος της αύξησης αντισταθμίσθηκε από τη μείωση στις τιμές των φαριών.

2) Κατά 2,2% της ομάδας "Στέγαση" λόγω αύξησης των ενοικίων κατοικιών και του πετρελαίου θέρμανσης. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου θέρμανσης έγινε βάσει του Ν.2127/6-4-93 - ΦΕΚ.48/Α - ο οποίος προβλέπει την επιβολή ειδικού φόρου κατανάλωσης 60 δραχ. το λίτρο, εκτός της περιόδου από την τρίτη Δευτέρα του μηνός Οκτωβρίου μέχρι την τελευταία Κυριακή του μηνός Απριλίου κάθε έτους, που ο ειδικός φόρος μειώνεται στις 39 δραχ. το λίτρο, ο οποίος Νόμος δεν εφαρμόστηκε το έτος 1993.

3) Κατά 2,2% της ομάδας "Εκπαίδευση - Μόρφωση - Αναψυχή" λόγω αύξησης των τιμών των εξόδων ξενοδοχείων.

4) Κατά 1,2% της ομάδας "Υγεία - Ατομική καθαριότητα" λόγω αύξησης των ειδών ατομικής φροντίδας και λόγω καταβολής του Δώρου Πάσχα στα κουρέια και στα κομμωτήρια.

5) Κατά 0,6% της ομάδας "Μεταφορές-Επικοινωνίες" λόγω αύξησης της τιμής των καυσίμων (βενζίνη), και της χορήγησης του Δώρου Πάσχα στα ταξί.

Οι δείκτες των υπολοίπων ομάδων είχαν μικρή επίδραση στην τελική διαμόρφωση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή Απριλίου 1994.

Στο συνημμένο πίνακα παρέχονται αναλυτικά οι μεταβολές των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και οι επιπτώσεις τους στη διαμόρφωση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή Απριλίου 1994.

Σημειώνεται εξάλλου ότι ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή του μηνός Απριλίου 1994 ΧΩΡΙΣ τη συμμετοχή των τσιγάρων έχει ως εξής:

ΕΤΗ	Γ.Δ.Τ.Κ. Απριλίου χωρίς τσιγάρα	Ποσοστά μεταβολής % χωρίς τσιγάρα
1991	159,6	-
1992	184,7	15,7
1993	214,2	16,0
1994	235,5	9,9

Κυριότερες μεταβολές τιμών του μηνός  
 Απριλίου 1994 και επιπτώσεις αυτών  
 στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή

Αγαθά - Υπηρεσίες	Ποσοστό μεταβολής (%)	Επίπτωση στο Γενικό Δείκτη	Παρατηρήσεις
Μοσχάρι νωπό	0,4	0,01	
Αρνί & κατσίκι	4,9	0,03	
Ψάρια νωπά	-4,8	-0,04	
Γάλα νωπό	6,2	0,05	
Τυρί μαλακό	0,7	0,01	
Ελαιόλαδο	2,5	0,03	
Φρούτα νωπά	13,5	0,22	
Λαχανικά φρέσκα	8,2	0,15	
Πατάτες νωπές	4,6	0,03	
Γλυκά	5,8	0,04	
Ενοίκια	1,2	0,07	
Πετρέλαιο θέρμανσης	10,2	0,19	Λόγω της επιβολής του ειδικού φόρου κατανάλωσης βάσει του Ν.2127/6-4-93.
Είδη κλινοστρωμνής	1,8	0,02	
Έπιπλα	1,1	0,02	
Είδη άμεσης κατανάλωσης νοικοκυριού	1,1	0,02	
Έξοδα ξενοδοχείων	11,8	0,20	
Βενζίνη	0,8	0,03	
Επιβάρυνση υπηρεσιών από χορήγηση Δώρου Πάσχα	-	0,27	
Λοιπές μικροαυξήσεις	-	0,15	